LIETUVIŲ DIALEKTOLOGIJOS PROFILIAI:

XXI AMŽIAUS PRADŽIOS REGIONINIAI VARIANTAI, JŲ SANTYKIAI IR PERSPEKTYVOS

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS

Violeta MEILIŪNAITĖ, Agnė ČEPAITIENĖ,
Diana DAMBRAUSKIENĖ, Žydrūnas ŠIDLAUSKAS,
Nijolė TUOMIENĖ, Danutė VALENTUKEVIČIENĖ,
Simona VYNIAUTAITĖ

LIETUVIŲ DIALEKTOLOGIJOS PROFILIAI:

XXI AMŽIAUS PRADŽIOS REGIONINIAI VARIANTAI, JŲ SANTYKIAI IR PERSPEKTYVOS

Kolektyvinė mokslo studija

Vilnius

2021

Patvirtinta spausdinti Lietuvių kalbos instituto Mokslo tarybos posėdyje 2021 12 29 nutarimu Nr. MT-11. Apsvarstyta ir pritarta spaudai Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro posėdyje 2021-12-21 (protokolas Nr. 3G-12).

Sudarė
Violeta MEILIŪNAITĖ

Recenzavo
Prof. dr. Regina RINKAUSKIENĖ
Doc. dr. Asta BALČIŪNIENĖ

Autoriai
Violeta MEILIŪNAITĖ (4 a. l.),
Agnė ČEPAITIENĖ (2,1 a. l.),
Diana DAMBRAUSKIENĖ (2,1 a. l.),
Žydrūnas ŠIDLAUSKAS (2,1 a. l.),
Nijolė TUOMIENĖ (2,1 a. l.),
Danutė VALENTUKEVIČIENĖ (2,1 a. l.),
Simona VYNIAUTAITĖ (2,1 a. l.)

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

© Violeta Meiliūnaitė, autorė ir sudarytoja, 2021
© Agnė Čepaitienė, autorė, 2021
© Diana Dambrauskienė, autorė, 2021
© Žydrūnas Šidlauskas, autorius, 2021
© Nijolė Tuomienė, autorė, 2021
© Danutė Valentukevičienė, autorė, 2021
© Simona Vyniautaitė, autorė, 2021
© Mindaugas Meiliūnas, viršelio dizainas, 2021
© Audronė Kvietkutė, santraukos vertimas į anglų kalbą, 2021
© Lietuvių kalbos institutas, 2021

ISBN 978-609-411-300-0
doi.org/10.35321/e-pub.22.lietuviu-dialektologijos-profiliai

TURINYS

Pratarmė / 5

ĮVADAS / 7

I. skyrius.
Regioniniai (lietuvių) kalbos variantai: sistema, raida ir tendencijos / 17
I. 1. Tradicinių patarmių raida:
REGRESYVINĖ BALSIŲ *I*, *U* ASIMILIACIJA
(TELŠIŲ ATVEJIS) / 18
I. 2. Tradicinių patarmių ribos:
REKONSTRUKCINIAI KAUNO MARIŲ DUGNO TARMINIO
PLOTO ASPEKTAI / 37
I. 3. Tradicinių patarmių bruožų evoliucija:
DZŪKAVIMO POKYČIAI VARĖNOS GEOLEKTO PLOTE / 58
I. 4. Tradicinių patarmių skvarba:
SINTAKSINIAI LITUANIZMAI RODŪNIOS APYLINKIŲ LENKŲ
KALBOJE / 77

II. skyrius.
Regioniniai (lietuvių) kalbos variantai: kontekstai, sąveikos ir nuostatos / 92
II. 1. Tarminių variantų sąveika:
ASMENS ŽYMĖTUMAS IR TARMINĖ INTEGRACIJA / 93
II. 2. Tarminių variantų kontekstai:
TARMIŠKUMO RODIKLIŲ IR OBJEKTYVIŲJŲ
EKSTRALINGVISTINIŲ VEIKSNIŲ KORELIACIJA PIETŲ
ŽEMAIČIŲ RASEINIŠKIŲ UŽDARŲJŲ SOCIOKULTŪRINIŲ
TINKLŲ VIETOVĖSE / 101
II. 3. Tarminiai variantai ir kalbėtojų nuostatos:
TARMIŠKUMAS KAIP ETNOGRAFINIO TAPATUMO DĖMUO
(PIETINIŲ VAKARŲ AUKŠTAIČIŲ REGIOLEKTO ATVEJIS) / 117
II. 4. Tarminiai (kalbiniai) variantai ir kalbinis kontekstas:
VIETIŠKUMO AKCENTAI KALBINIAME KRAŠTOVAIZDYJE / 141

APIBENDRINAMOSIOS IŠVADOS / 154

THE PROFILES OF (LITHUANIAN) DIALECTOLOGY:
REGIONAL VARIANTS IN THE 21ST CENTURY,
THEIR INTERACTION AND PROSPECTS / **173**

Iliustracijų sąrašas / **189**

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI / **192**

1 PRIEDAS. Telšių (LKA 128) informantų kontrolinių žodžių transkripcijos / **207**
2 PRIEDAS. Šiaurės žemaičių paribio LKA punktų informantų kontrolinių žodžių transkripcijos / **209**
3 PRIEDAS. Pietų aukštaičių respondentų sociolingvistinio klausimyno pavyzdys / **219**
4 PRIEDAS. Jaunesniosios kartos tarmiškos komunikacijos feisbuke apklausa ir dzūkavimo vertinimas / **223**
5 PRIEDAS. Vidurinės kartos tarmiškos komunikacijos feisbuke apklausa ir dzūkavimo vertinimas / **225**
6 PRIEDAS. Vyresniosios kartos tarmiškos komunikacijos feisbuke apklausa ir dzūkavimo vertinimas / **227**
7 PRIEDAS. Grupės po Senąją Varėną tarminė komunikacija / **229**
8 PRIEDAS. Grupės Dzūkų kultūros festivalis „Čiulba ulba“ 2020 tekstas / **230**
9 PRIEDAS. Grupės Dzūkijos Nacionalinio Parko – Dzukija National Park tekstas su komentarais / **231**
10 PRIEDAS. Rodūnios tekstai / **233**

PRATARMĖ

Lietuvių kalbos tarmės ir jų variantai, jų dabartis, praeitis ir ateities peprspektyvos pastaruoju metu yra aktyviai analizuojamos ir aptariamos tiek mokslininkų, tiek ir plačiosios visuomenės. Todėl natūralu, kad apie jas kalbama plačiai ir įvairiais aspektais. Jei pasirinktume šios studijos terminologiją – profiliais.

Bėgant metams, pamažu keičiasi kalbininkų kartos. Su aktualia tematika ir problematika, naujomis metodologinėmis prieigomis ir šiuolaikiniais įrankiais į geolingvistiką ir dialektologiją ateina nauji tyrėjai, gebantys savarankiškai deklaruoti savo pasiekimus. Taigi ši mokslo studija, parengta daugiausia Lietuvių kalbos instituo Geolingvistikos centro jaunųjų mokslininkų ir doktorantų, supažindina lingvistų bendruomenę su savo nuveiktais darbais, atliktais nuosekliai tęsiant vietinių (lietuvių) kalbos variantų tyrimus. Jauniesiems tyrėjams talkina daugiau mokslinės ir redakcinės patirties turinčios kalbininkės.

Šiame elektroniame leidinyje įvairiais pjūviais pažvelgiama į tarminių ypatybių padėtį, kaitą ir skvarbą, tarminio lietuvių kalbos ploto įvairumą, tarminio kalbėjimo persikėlimą į skaitmeninę erdvę, tarmiškai kalbančio žmogaus žymėtumą ir atskirų regionų atstovų savivoką bei ryšius su valstybine (lietuvių) kalba. Taigi tyrėjų grupė skirtingais aspektais įvertina ne tik beveik visą Lietuvos plotą, bet ir lietuvių kalbos situaciją kirtus valstybinę sieną. Elektroninė forma pasirinkta pirmiasia dėl to, kad tokį tekstą patogu turėti savo kompiuteryje, lengva jame susirasti geriausiai mokslinius ir pažintinius interesus atitinkančius dalykus ir labai paprasta juo pasidalyti su tais, kam šie tyrimai galėtų būti įdomūs.

Studijoje mėginome suderinti tradicinį požiūrį ir naujuosius tyrimo metodus, subjektyvųjį pačių kalbėtojų požiūrį į savo tapatybę ir objektyviąją jo raišką, kalbinių ir nekalbinių dedamųjų svarbą tarminio kalbėjimo raidai ir pan. Tikimės, kad ši mokslo studija bus naudinga plačiai auditorijai – nuo mokslininkų iki savo regiono tarminio kodo palaikytojų (ir, žinoma, kritikų). Studijoje publikuojamų tyrimų autoriai tikisi, kad šie jų darbai provokuos skaitytoją naujiems tyrimams, suteiks galimybę padiskutuoti, kitokiu žvilgsniu pažvelgti į tyrėjų nagrinėjamas temas ir jose keliamas problemas

Nuoširdžiai dėkojame Lietuvių kalbos instituto direktoriaus pavaduotojai mokslo reikalams dr. Aurelijai Tamulionienei už idėją; Geolingvistikos centro vadovei prof. dr. Danguolei Mikulėnienei ir visiems Kolegoms už palaikymą, patarimus ir pagalbą tobulinant šį leidinį; gerbiamoms recenzentėms prof. dr. Reginai Rinkauskienei (Vytauto Didžiojo universitetas) ir doc. dr. Astai Balčiūnienei (Klaipėdos universitetas) už dalykiškas ir skatinančias tobulėti įžvalgas; Mindaugui Meiliūnui už viršelį; maketuotojai Rasai Labutienei už patrauklų tekstų sudėliojimą; vertėjai Audronei Kvietkutei už santraukos tekstą anglų kalba. Ypač dėkingi jaučiamės kiekvienam skaitytojui, pasklaidžiusiam ar ir visai išsamiai perskaičiusiam šią mokslo studiją.

Autorių grupės vardu
Sudarytoja

ĮVADAS

Violeta Meiliūnaitė

XXI a. lietuvių dialektologija reikšmingai pakito – imta ieškoti naujo požiūrio, naujų tyrimo būdų ir metodologinių prieigų[1]. Iš esmės keitėsi ir požiūris į tarmę – nuo tarmės, kaip uždaros sistemos, suvokimo pereita prie naujo – mobilaus ir sąmoningai besirenkančio tarminį variantą kalbėtojo vertinimo[2].

Imta tirti ne tik pati tarmė, kaip uždara kalbinių ypatybių sistema, egzistuojanti uždaroje teritorijoje ir neveikiama aplinkinių kalbinių sistemų (bendrinės lietuvių kalbos, kitų (pa)tarmių, vietinių kitų kalbų variantų ir pan.), bet ir veiksniai, skatinantys arba, priešingai, menkinantys norą vartoti vietinį kalbos variantą[3]. Taigi imta tirti ir bendruomenė, kurioje tam tikras kalbos variantas vartojamas, bei pati kalbinė aplinka. Kitaip tariant, išskirti trys sluoksniai:

1) tradicinių kalbinių duomenų tyrimas;
2) kalbinės aplinkos (ar kalbinio kraštovaizdžio) ir lokaliųjų sociokultūrinių tinklų tyrimas;

[1] Plačiau žr. Mikulėnienė Danguolė 2018: Multimodalusis tarmėtyros modelis: vietinės lenkų kalbos variantiškumo Lietuvoje tyrimo galimybės. Prieiga internetu: http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/files/mikuleniene_%20tarmetyros_modelis.pdf.; taip pat žr. Mikulėnienė Danguolė 2019: Tarmiškumo bruožų nomenklatūra: nuo tarminių požymių prie tarmiškumo žymenų.– *Respectus philologicus* 35 (40). Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/respectus-philologicus/article/view/12716/11395; Mikulėnienė Danguolė 2020: Tarmiškumas kaip išmatuojamas dydis. – *Lietuvių kalba* 15. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22434/21701; Mikulėnienė Danguolė 2020a: New Trends in Lithuanian Dialectology: Multimodal Research Model. – *Acta Linguistica Lithuanica* LXXXII, p. 11–33 ir ten nurod. lit.

[2] Plačiau žr. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2019: Paprastojo kalbos bendruomenės nario naratyvas: kur ir kodėl (su)kuriamas vietos tarmiškumas. – *Lietuvių kalba* 13, p. 1–22. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Brazaitienė Laura 2020: *Lietuvių kalbos variantai: tyrėjo ir paprastojo kalbos bendruomenės nario perspektyvos*. Kolektyvinė monografija (sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė, Agnė Čepaitienė, Laura Brazaitienė). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla; Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Kolektyvinė monografija (sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

[3] Plačiau žr. Balčiūnienė Asta, Meiliūnaitė Violeta, Rinkauskienė Regina 2019: *Kupiškėnų, uteniškių ir panevėžiškių paribio šnektos XXI amžiuje*. Kolektyvinė monografija. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, p. 13, 44; Kalnius Petras 2002: „Kitokie“ tarp „savų“: Lietuvos etnografinių grupių stereotipai. – *Lietuvos etnologija* 2 (11), p. 23–52; Meiliūnaitė Violeta 2019: Tarmių gyvybingumo metmenys XXI a. pradžioje. – *Res Humanitariae* XXVI, p. 50–59; Meiliūnaitė Violeta 2020: Stability and Dynamics of (Lithuanian) Dialectal Network. – *Lithuanian Dialectology Profiles: Problems and Findings* (ed. Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 2020. Prieiga internetu: http://lki.lt/e-publikacijos.

3) tiriamųjų požiūrio į vietinę kalbą tyrimas ir visuomenės nuomonės tyrimas[4].

Tokie keliasluoksniai tyrimai leidžia numatyti ir, esant reikalui, sudaro sąlygas modeliuoti tolesnius lingvistinės raidos aspektus, arba profilius.

Studija „Lietuvių dialektologijos profiliai: XXI amžiaus pradžios regioniniai variantai, jų santykiai ir perspektyvos“ tęsia pastarojo meto dialektologų darbus, kuriais siekiama atskleisti kuo išsamesnį vietinių kalbos atmainų paveikslą, numatyti raidą, išskirti svarbiausius veiksnius, lemiančius vienas ar kitas kaitos ir raidos tendencijas. Svarbu pabrėžti, kad gilinamasi jau ne vien į kokybinę, bet ir kiekybinę kalbos duomenų analizę[5]. Ši studija laikytina ir tam tikru pereiginiu laipsniu nuo tradicinių prie naujųjų, paremtų objektyviaisiais metodais ir iliustruojamų tarptautinės transkripcijos pavyzdžiais, tyrimų.

Pirmasis bandymas apžvelgti naujausius lietuvių kalbos tarmių tyrimus – 2020 m. pasirodęs Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro dialektologų parengtas mokslinių straipsnių rinkinys „Lithuanian Dialectology Profiles: Problems and Findings“[6], kuriuo prasmingai užbaigta ilgametė straipsnių rinkinių, ėjusių vienu pavadinimu – „Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos“ serija[7]. Per penkiolika metų (2005–2020)

[4] Plačiau žr. Mikulėnienė Danguolė 2020a: New Trends in Lithuanian Dialectology: Multimodal Research Model. – *Acta Linguistica Lithuanica* LXXXII, p. 11–33.

[5] Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas*; Čepaitienė Agnė 2019: Pasvalio geolektas: tarminės ypatybės dialektometrijos požiūriu. – *Taikomoji kalbotyra* 12, p. 39–74. Prieiga internetu: https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/183/131; Čepaitienė Agnė 2020: Application of Dialectometric Methods in Research on Lithuanian Dialects. – *Lithuanian Dialectology Profiles: Problems and Findings* (ed. Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 217–248. Prieiga internetu: http://lki.lt/wp-content/uploads/2021/01/KIDP6.pdf; Čepaitienė Agnė, Bakšienė Rima 2020: A Quantitative Analysis of the Eastern Aukštaitian Subdialects of the Lithuanian Language. – *Scando-Slavica* 66 (1), p. 144-180, DOI: 10.1080/00806765.2020.1740108. Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura, Bakšienė Rima, Kardelytė-Grinevičienė Daiva, Meiliūnaitė Violeta, Vyniautaitė Simona 2019: *Dialektometrinis lietuvių tradicinių tarmių klasifikacijos pjūvis: žvalgomasis tyrimas*. Kolektyvinė studija (sud. Danguolė Mikulėnienė, Agnė Čepaitienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

[6] *Lithuanian Dialectology Profiles: Problems and Findings*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2020 (ed. Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internetu: http://lki.lt/wp-content/uploads/2021/01/KIDP6.pdf

[7] Ambrazas Saulius, Grumadienė Laima, Mikulėnienė Danguolė (sud.) 2005: Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos. I d. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas; Ambrazas Saulius, Mikulėnienė Danguolė (sud.) 2008: Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos. II d. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas; Meiliūnaitė Violeta, Čepaitienė Agnė (sud.) 2015: Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos. III d. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas; Meiliūnaitė Violeta, Ragaišienė Vilija (sud.) 2015: Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos. IV d. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas; Bakšienė Rima, Morozova Nadežda (sud.) 2018: Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos. IV d. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas; *Lithuanian Dialectology Profiles: Problems and Findings*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2020. Ed. Violeta Meiliūnaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internetu: http://lki.lt/wp-content/uploads/2021/01/KIDP6.pdf.

čia buvo publikuota daugybė vertingų dialektologijai ir kalbos istorijai skirtų mokslinių straipsnių ir apžvalgų.

STUDIJOS AKTUALUMAS IR NAUJUMAS. Mokslinėje studijoje praktiškai pritaikytas multimodaliosios dialektologijos tyrimams būdingas trijų pakopų modelis – tyrimų centre atsidūrė ne tik kalbiniai duomenys, bet ir kalbinė aplinka bei tiriamųjų kalbinė savivertė. Taigi leidiniu dar labiau įtvirtinamos šios Lietuvoje dar naujos krypties teorinės ir metodologinės nuostatos.

Minėtieji kalbos tyrimo komponentai tikrinami visą Lietuvos kalbinį plotą apimančiame įvairių pjūvių (lietuvių) vietinių kalbos variantų tyrime derinant kokybinius ir kiekybinius: deskriptyvinius, lyginamuosius, sociolingvistinius, etnografinius ir statistinius, dialektometrinius. Jais statistiškai patikimai konstatuojami vykstantys kalbiniai procesai, modeliuojami jų kaitos scenarijai, prognozuojamas tęstinumas.

Atliktų tyrimų rezultatai bus pravartūs ne tik (lietuvių) vietiniais kalbos variantais besidomintiems kalbininkams – duomenimis bus galima remtis ir tarpdalykiniuose tyrimuose, pavyzdžiui, jie bus aktualūs ekonominei, sociokultūrinei Lietuvos regionų raidos prognostikai.

Studijos tikslas ir uždaviniai. Pastaruoju dešimtmečiu susiformavo specifinė, multimodalioji, dialektologijos kryptis, plėtojama Lietuvių kalbos instituto tarmių tyrėjų. Tiesa, paprastai atskirose publikacijose realizuojami pasirinkti tyrimų aspektai. Todėl šia studija siekiama atskleisti teorinę ir metodologinę multimodaliųjų dialektologinių tyrimų įvairovę, įvairiapusius šiuolaikinių tarmių tyrimų ir metodų profilius, parodyti naujausius ir paskatinti tolesnius darbus. Norint atskleisti visus šiuos daugialypius aspektus išsikeltas visas pluoštas uždavinių:

1) remiantis dialektometrijos metodais, išanalizuoti regresyvinės balsių asimiliacijos realizaciją Telšiũ (LKA 128) gyventojų vartojamuose tarminiuose variantuose;
2) remiantis skirtingų laikotarpių administraciniu-teritoriniu skirstymu ir tarmių klasifikacijomis, aptarti Kaũno marių dugno tarminę priklausomybę;
3) remiantis autentiškais garso įrašais, rašytine tarmine medžiaga *Facebook* socialiniame tinkle, aptarti dzūkavimo ypatumus Varėnõs geolekto plote;
4) identifikuoti ir išanalizuoti gramatinius lituanizmus vietinėje Ródūnios apylinkių (buvusios lietuvių kalbos salos) lenkų kalboje, atskleisti šių kalbų sąveikos mechanizmus;
5) aptarti tarminį asmens žymėtumą tam tikroje teritorijoje ir pastangas maksimaliai integruotis kalbinėje aplinkoje;

6) išsiaiškinti pietų žemaičių raseiniškių patarmės ploto uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose gyvenančių tiriamųjų objektyviųjų ekstralingvistinių veiksnių (amžiaus, išsilavinimo, judumo, veiklos) įtaką tarminių ypatybių (skiriamųjų, būdingųjų ir savitųjų) realizacijai šnekamojoje kalboje;
7) išanalizuoti kaip iš pietinių vakarų aukštaičių regiolekto arealo, arba Suvalkijos etnografinio regiono, kilęs suvalkietis suvokia ir kuria tarmiškumą;
8) aptarti Šalčininkų r. vietovių integravimosi į artimą regioną, valstybę ar platesnį geografinį ir kultūrinį kontekstą laipsnį atskleidžia gatvėvardžiai.

Taigi tyrimai skirtingais aspektais apima iš esmės visą lietuvių kalbos plotą, dėmesio skiriama ir apnykusioms lietuvių kalbos saloms užsienyje. Svarbu pasakyti, kad tyrimuose pateikiamas įžvalgas papildo prie studijos pridedami priedai (skirtingo laiko ir įvairiose aplinkose surinktų tarminių tekstų pavyzdžiai, anketų ir tyrimų metodikų iliustracijos ir pan.).

Studijos struktūra. Šią mokslo studiją sudaro du skyriai, apimantys kalbinių ypatybių bei kalbos sistemos tyrimus ir sociokultūrinių veiksnių, tapatybinių nuostatų bei kalbinio kraštovaizdžio analizę. Tai: I. *Regioniniai (lietuvių) kalbos variantai: sistema, raida ir tendencijos* ir II. *Regioniniai (lietuvių) kalbos variantai: kontekstai, sąveikos ir nuostatos*.

Pirmajame skyriuje *Regioniniai (lietuvių) kalbos variantai: sistema, raida ir tendencijos* aptariami įvairūs kalbinio varianto sistemos dabarties, raidos (įskaitant ir rekonstrukciją), atspindžių socialinėse medijose ir kelių kalbinių sistemų sąveikos klausimai.

Pradedama nuo vienos ryškiausių tradicinių šiaurės žemaičių ypatybių – regresyvinės balsių asimiliacijos – analizės (žr. poskyrį *Tradicinių patarmių raida: regresyvinė balsių i, u asimiliacija (Telšių atvejis)*. Autorė – Simona Vyniautaitė). Ši pagrindinė skiriamoji šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių patarmių ypatybė analizuojama dialektometrijos metodais. Tiriamasis objektas – vienas „Lietuvių kalbos atlaso“ (toliau – LKA) punktas. Taigi siekiama nustatyti ir įvertinti vieno tarminio požymio realizaciją viename punkte – Telšių (LKA 128) apylinkių gyventojų tarminėje kalboje. Empirinę medžiagą sudaro skirtingus regresyvinės balsių asimiliacijos atvejus iliustruojantys kontroliniai žodžiai, sutranskribuoti tarptautine fonetine abėcėle (angl. IPA)[8]. Tiriamoji medžiaga – tarminiai žodžiai, įskaityti devynių jaunesniosios, vidurinės ir vyresniosios kartos pateikėjų.

[8] Apie tarptautinės fonetinės ypatybės pritaikomumą lietuvių kalbos variantams plačiau žr. Bakšienė Rima, Čepaitienė Agnė 2017a: Lietuvių tarmių transkripcija: tradicija ir IPA. – *Linguistica Lettica* 25, p. 203–229. Bakšienė Rima, Čepaitienė Agnė 2017: Tarptautinės fonetinės abėcėlės taikymo lietuvių tarmių garsams galimybės. – *Baltistica* 52(1), p. 105–135.

Kompiuterine programa *Gabmap*[9] kiekybiškai išanalizavus gautus duomenis, nustatyta, kad visų regresyvinės balsių asimiliacijos atvejų realizacija yra nevienoda – nuosekliausiai šią ypatybę visų amžiaus grupių atstovai išlaiko atliepdami balsius *i*, *u*. Telšių (LKA 128) respondentų vartojamuose tarminiuose variantuose taip pat išryškėja ir varijuojančiomis, diferencinėmis ypatybėmis tampa nosinių balsių *ą*, *ę*, dvibalsių *ie*, *uo*, dvigarsių *am*, *an*, *em*, *en* tarimas – dominuoja netarminei kalbai būdingi atliepiniai. Variacija būdinga ir kitoms ypatybėms. Reikšminga, kad regresyvinės balsių asimiliacijos veikimui įtakos turi ne tik išlaikytas tradicinės tarmės pamatas, bet ir netarminė kalba, palaikanti bei sustiprinanti šį požymį.

Tarmių ribos ir jų tikslumas yra vienas iš klausimų, itin aktualių tarmės, kaip uždaros sistemos, požiūrio šalininkams. Naujieji tyrimai rodo, kad kalbiniu požiūriu griežtų ribų brėžti negalima – tarp atskirų kalbinių variantų driekiasi kartais net labai plačios pereiginės zonos[10]. Vis dėlto kai kurių šiuo metu nebeegzistuojančių gyvenviečių kalbinė priklausomybė iki šiol nėra aiškiai apibrėžta. Šiuo požiūriu aktuali antrajame poskyryje aptariama užlieto Nemuno slėnio (dab. Kauno marių dugno) galimà gyvenviečių skaičiaus paklaida ir istorinė administracinio-teritorinio bei tarminio skirstymo raida (žr. *Tradicinių patarmių ribos: rekonstrukciniai Kauno marių dugno tarminio ploto aspektai*. Autorius – Žydrūnas Šidlauskas). XX a. aptariamoji teritorija buvo gana fragmentiška administraciniu požiūriu. Todėl, atsižvelgiant į administracinę (tiek sinchroninę, tiek diachroninę) diferenciaciją ir apklausus iš slėnio iškeldintus gyventojus, daroma prielaida, kad tarminis plotas nebuvo homogeniškas. Pastebėtina, kad skirtingų laikotarpių tarmių klasifikacijose šis plotas smulkiau neskaidomas[11]. Taigi, atlikus sistemingą teritorijos analizę ir GIS priemonėmis patikrinus tarminį kontinuumą, dedamas pagrindas tolesniems

[9] Apie šios programos taikymą lietuvių kalbos tarmėms tirti plačiau žr. Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura, Bakšienė Rima, Kardelytė-Grinevičienė Daiva, Meiliūnaitė Violeta, Vyniautaitė Simona 2019: *Dialektometrinis lietuvių tradicinių tarmių klasifikacijos pjūvis: žvalgomasis tyrimas*. Kolektyvinė studija (sud. Danguolė Mikulėnienė, Agnė Čepaitienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Taip pat žr. Leinonen Therese, Çöltekin Çağrı, Nerbonne John 2016: Using Gabmap. – *Lingua* 178, 71–83. Nerbonne John, Colen Rinke, Gooskens Charlotte, Kleiweg Peter, Leinonen Therese 2011: Gabmap – A Web Application for Dialectology. – *Dialectologia*, *Special Issue* II, p. 65–89 ir ten nurodomą lit.

[10] Apie tai žr.: *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, 2014, p. 39, 126, 146, 157, 176, 222, 260 ir kt.

[11] Plačiau žr. Baranovskij: Барановскій Антоній 1898: *Замѣтки о литовскомъ языкѣ и словарѣ*. Санктпетербургъ: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 49–51; Geržotaitė Laura 2016: *Lietuvos tarmių klasifikacijos tyrimas geolingvistiniu aspektu* [daktaro disertacija]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

tyrimams ir siekiama atkurti Kauno marių dugno vietinius tarminius variantus. Šio ploto vietinių kalbos atmainų rekonstrukcija – pirmas bandymas lietuvių kalbotyroje įtvirtinti trijų svarbių kalbos kaitai ir raidai sąvokų – *realiojo laiko, stebimojo laiko* ir *atminties laiko* – paradigmas.

Stebimojo laiko paradigma aptariama ir trečiajame pirmojo skyriaus poskyryje (žr. *Tradicinių patarmių bruožų evoliucija: dzūkavimo pokyčiai Varėnos geolekto zonoje*. Autorė – Danutė Valentukevičienė). Čia, remiantis geolingvistikos ir sociolingvistikos metodais ir teorinėmis prielaidomis[12], nagrinėjami dzūkavimo pokyčiai Varėnos geolekto zonoje. Tarminių požymių *ištrynimas*, kuris šiuo metu intensyviai veikia tradicines pietų aukštaičių šnektas, sparčiai mažina jų diferenciaciją ir sudaro palankias sąlygas formuotis naujiesiems tarminiams (ar tarmiškiesiems) dariniams. Tarmių išlyginimo procesas paprastai nustatytas tiek horizontaliajame, tiek vertikaliajame kontinuume. Nieko keista: išaugusio mobilumo ir informacijos sąlygomis tarminiai kalbos variantai patiria vis didesnį išorinį kitų lingvistinių sistemų poveikį.

Išanalizavus Varėnõs geolekto ploto tarminę medžiagą, nustatyta, kad nuosekliai dzūkuoja tik vyresniosios kartos NORM kriterijų atitinkantys informantai, o šio kriterijaus neatitinkančių asmenų kalbos pokyčius lemia vertikalieji ryšiai. Dzūkavimo ypatybių realizavimas dažnai koreliuoja su kalbinėmis tarmės vartotojų nuostatomis, o trijų kartų – vyresniosios, vidurinės ir jaunesniosios – su skirtingomis amžiaus grupėmis susietas kalbos įvairavimas rodo tarminių normų nestabilumą ir nykstantį dzūkavimą. Tarmės vartotojų propaguojamas dėsningas ir nuoseklus dzūkavimas (arba jo vengimas) siejamas su stichiška patarmės standartizacija ir regioninio standarto formavimusi.

Kalbos variantai ir kalbos raida apskritai dažnai nesutampa su valstybių sienomis. Kalbų kontaktų sąlygomis neišvengiami ir kalbų mišimo bei kaitos atvejai[13]. Vienas iš jų – sintaksiniai lituanizmai lenkų kalboje – aptariami ketvirtajame pirmojo skyriaus poskyryje (žr. *Tradicinių patarmių skvarba: sintaksiniai lituanizmai Rodūnios lenkų kalboje*. Autorė – Nijolė Tuomienė). Jame nagrinėjama XX a. pabaigoje surinkta kalbinė medžiaga iš daugiakalbių Ródūnios apylinkių. Šiuo metu – tai buvusi, dabar jau visiškai sunykusi lietuviška sala, Baltarusijoje, Varanavo r.

Šiame studijos poskyryje aptariami specifiniai ten vartojamos vietinės lenkų kalbos sintaksės bruožai. Analizė patvirtino tendenciją, kad apylinkėse pasyviai vartota (ar

[12] Plačiau žr. Labov William 1966: *The Social Stratification of English in New York City*. Washington.

[13] Apie kalbų sąveikos procesus vienas pirmųjų Lietuvoje išsamiai rašė Simas Karaliūnas. Plačiau žr. Karaliūnas Simas 2008: *Kalbos vartojimas ir socialinis kontekstas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

tebevartojama) lietuvių kalba yra palikusi ryškių pėdsakų sudėtingoje vietinės lenkų kalbos linksnių vartojimo ir sintaksinių konstrukcijų sistemoje. Aptiktos net kelios sintaksinių lituanizmų rūšys.

Tyrime konstatuojama, kad konstrukcijų *jest* 'yra' (brus. ёсць) ir *dalie*s arba *neapibrėžto kiekio kilmininko* atsiradimą vyresniosios kartos lenkų kalboje paskatino lietuvių kalba. Kalbėtojai vartoja sintaksinius derinius, kuriuos paraidžiui yra išsivertę iš lietuvių kalbos. Analizė parodė, kad dvikalbis ir trikalbis jų atstovas galėjo pats „pasidaryti" atitinkamų sintaksinių junginių ar gramatinių formų visose savo vartojamose kalbose. Neslaviškų junginių buvimas Rodūnios apylinkių lenkų kalboje patvirtina tai, kad ši slavų kalbos atmaina buvo išmokta vėliau ir funkcionuoja tik sakytine forma. O joje atsiradę tarmei būdingų bruožų – tai ne lenkų tarmių specifika, o skoliniai iš lietuvių ir baltarusių kalbų.

Antrasis studijos skyrius „Regioniniai (lietuvių) kalbos variantai: kontekstai, sąveikos ir nuostatos" skirtas kalbos variantų vartojimo aplinkai (bendruomenės specifikai, kalbiniam kontekstui ir pan.), jos poveikiui, formuojamai kalbėtojų tapatybei, kuri tiesiogiai siejasi su (kalbine) saviverte, tapatybe ir nuostatomis kalbos (kalbų ar jų atmainų) vartojimo atžvilgiu. Kitaip tariant, didesnis autorių dėmesys skiriamas psichologiniams, socialiniams, sociokultūriniams ir socioekonominiams aspektams.

Pirmajame antrojo skyriaus poskyryje (žr. *Tarminių variantų sąveika: asmens žymėtumas ir tarminė integracija*. Autorė – Violeta Meiliūnaitė) kalbama apie kalbinį asmens žymėtumą ir pastangas jį neutralizuoti. Natūralu, kad dėl migracijos išaugus Lietuvos gyventojų mobilumui, šalies teritorijoje tarminės kalbos vartotojai įsikuria nebūtinai savo gimtosios patarmės areale. Noras integruotis gyvenamosios vietos bendruomenėje skatina su ja susitapatinti, įsitraukti ne tik į bendras veiklas, bet ir perimti vietos tarminį kodą. Taigi vyksta tarminė integracija[14].

Tarminės integracijos metu didžiausia reikšmė skiriama pačioms ryškiausioms, eiliniam kalbėtojui aiškiai atpažįstamoms tarminėms ypatybėms. Būtent jas stengiamasi perimti ir nuosekliai vartoti, siekiant panaikinti savo žymėtumą naujoje gyvenamojoje

[14] Kalbinės integracijos tema nėra labai nauja, bet ji dažniausiai aptariama migracijos ir jos nulemtų mokymosi sunkumų kontekste. Plačiau žr. Poderienė Nida, Tamulionienė Aurelija 2020: Įveikti atskirtį: grįžusių iš užsienio mokinių kalbinė integracija. Mokslo studija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Taip pat žr García Ofelia 2017: Problematizing linguistic integration of migrants: the role of translanguaging and language teachers: Some lessons from research. – *The Linguistic Integration of Adult Migrants / L'intégration linguistique des migrants adultes*. De Gruyter Mouton, p. 11–26. Linguistic integration 2014: *The linguistic integration of adult migrants: from one country to another, from one language to another*. Council of Europe ir kt.

vietoje. Atkreiptinas dėmesys, kad integracija vyksta dviem būdais: sąmoningai, kai pateikėjas ypatybes perima suvokdamas savo veiksmus, ar automatiškai, kai, gyvenant tam tikroje teritorijoje, tiesiog imamos vartoti vietai būdingos ypatybės, bet paties kalbėtojo jos nėra akcentuojamos.

Antrajame antrojo skyriaus poskyryje (žr. *Tarminių variantų kontekstai: tarmiškumo rodiklių ir objektyviųjų ekstralingvistinių veiksnių koreliacija pietų žemaičių raseiniškių uždarųjų sociokultūrinių tinklų vietovėse*. Autorė – Diana Dambrauskienė), tęsiant multimodaliosios dialektologijos krypties tyrimus, pristatoma pereiginės[15] pietų žemaičių raseiniškių patarmės ploto uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose gyvenančių tiriamųjų tarmiškumo rodiklių eksplikacija, nagrinėjama objektyviųjų ekstralingvistinių veiksnių (amžiaus, išsilavinimo, judumo) įtaka tarminių ypatybių (skiriamųjų, būdingųjų ir savitųjų) realizacijai šnekamojoje kalboje, įvertinamas tiriamojo ploto tarmiškumo lygis.

Tiriamų LKA punktų bendruomenių narių judumas ir komunikavimas su bendruomenių, pasižyminčių atviraisiais sociokultūriniais tinklais, nariais yra vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių mažesnį gyventojų tarmiškumą uždaruosiuose LKA punktuose. Pagrindinis respondentų tarmiškumo įvertis rodo, kad net ir uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose raseiniškiai kalba ne vietiniu tarminiu variantu, o tik tarmiškąja kalba[16]. Aukštas skirtumo tarp žemiausių ir aukščiausių tarmiškumo rodiklių indeksas įrodo, kad pietų žemaičių raseiniškių patarmės ploto uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose vyksta sparti kalbos kaita.

Trečiajame antro skyriaus poskyryje (žr. *Tarminiai variantai ir kalbėtojų nuostatos: tarmiškumas kaip etnografinio tapatumo dėmuo. Pietinių vakarų aukštaičių regiolekto atvejis*. Autorė – Agnė Čepaitienė) aptariamas geografiškai pietų žemaičiams artimas vakarų aukštaičių arealas: nagrinėjamos pietinių vakarų aukštaičių regiolekto atstovų, arba

[15] Apie naujuosius tarminius darinius plačiau žr. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014. Geolektų ir regioninių dialektų formavimosi ypatumai Lietuvoje. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 257–262. Taip pat žr. Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura, Bakšienė Rima, Kardelytė-Grinevičienė Daiva, Meiliūnaitė Violeta, Vyniautaitė Simona 2019: *Dialektometrinis lietuvių tradicinių tarmių klasifikacijos pjūvis: žvalgomasis tyrimas*. Kolektyvinė studija (sud. Danguolė Mikulėnienė, Agnė Čepaitienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 65–92. Dambrauskienė Diana 2021. *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. [Rankraštis]. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

[16] Apie tarmiškumą, kaip objektyviai išmatuojamą dydį plačiau žr. Mikulėnienė Danguolė 2019: Tarmiškumo bruožų nomenklatūra: nuo tarminių požymių prie tarmiškumo žymenų. – *Respectus philologicus* 35 (40). Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/respectus-philologicus/article/view/12716/11395. Mikulėnienė Danguolė 2020: Tarmiškumas kaip išmatuojamas dydis. – Lietuvių kalba 15. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22434/21701.

suvalkiečių (sūduvių)[17], kalbinės ir etnografinį tapatumą liudijančios nuostatos. Tyrimo tikslas – nustatyti, kaip iš pietinių vakarų aukštaičių regiolekto arealo, arba Suvalkijos etnografinio regiono, kilęs asmuo suvokia ir kuria tarmiškumą. Papildomai analizuojamas tiriamųjų požiūris į gimtojo ir kitų Lietuvos etnografinių regionų atstovus bei jų vartojamus kalbos variantus.

Šis tyrimas paremtas 35 etnografinių-sociolingvistinių anketų medžiaga. O tiriamąją grupę sudaro daugiausia 1986–1993 m. pietinių vakarų aukštaičių regiolekto plote (Marijampolėje ir jos apylinkėse) gimę nevienodo sėslumo respondentai. Todėl visai natūralu, kad tiriamasis arealas yra sąlygiškai tvaraus tarmiškumo zona. Tarminį kodą renkamasi tik solidarumo ir izoliuotuosiuose domenuose. Tačiau dėl tarmės panašumo į bendrinę kalbą ir gimtatarmiams dažnai atpažįstamų, bet sunkiai eliminuojamų vartojamų tarminių ypatybių, tarmiškumo sklaida, manytina, yra platesnė.

Vakarų aukštaičių kauniškių tarmės atitiktis taisyklingumo kriterijui yra vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių aukštą tarmės prestižą, aukštą kalbinę, etnografinę savivertę bei gana rezervuotą ar net kartais neigiamą požiūrį į kitas etnografines grupes ir jų atstovų vartojamus kalbos variantus.

Tapatybinės ir kalbinės nuostatos, vietos gyventojų kultūrinė atmintis, istorinių ir politinių virsmų patirtys taip pat skatina (arba neskatina) vartoti vieną ar kitą kalbinį variantą. Kalbinis kraštovaizdis atspindi tam tikrame areale vartojamų kalbų repertuarą, jų santykius ir vietos žmonių sąsajas su aplinka[18]. Pabrėžtina, kad nuo šių ryšių labai

[17] Apie kalbinio ir etnografinio Lietuvos skaidymo skirtumus plačiau žr. Meiliūnaitė Violeta 2012: Lietuvių tarmių mozaika šiandien. – *Gimtoji kalba,* 11, p. 3–7. Plačiau žr. Meiliūnaitė Violeta 2019: Tarmių gyvybingumo metmenys XXI a. pradžioje. – *Res Humanitariae XXVI*, p. 50–59; Meiliūnaitė Violeta 2011: Dialectal and ethnographical regions of Lithuania: affinities and differences. – *Dialectology and geolingvistics in central Europe*. Opava: Kleinwachter, Frýdek-Místek; Meiliūnaitė Violeta, Rinkauskienė Regina 2013: Variety of Lithuanian Dialects: Relations with ethnographic regions. – *Ganetleba*. Tbilisi, p. 96-102.

[18] Apie kalbinio kraštovaizdžio specifiką plačiau žr. Landry Rodrigue, Bourhis Richard 1997: Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: an Empirical Study. – *Journal of Language and Social Psychology*, 16 (1), p. 23–27. Prieiga internetu: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0261927X970161002; Cenoz Jasone, Gorter Durk 2006: Linguistic Landscape and Minority Languages. – *International Journal of Multilingualism*, vol. 3, no. 1, p. 67–80. Comajoan Llorenç, Long Ethan 2012: The Linguistic Landscape of Three Streets in Barcelona: Patterns of Language Visibility in Public Space. – D. Gorter, H. F. Marten, & L. Van Mensel (Eds.). *Minority Languages in the Linguistic Landscape* (pp. 183–202); Basingstoke: Palgrave Macmillan. Inoue Fumio 2012: Improvements in the sociolinguistic status of dialects as observed through linguistic landscapes – utilization of google maps and google insights. – *Dialectologia* 8, p. 85–132; Leimgruber Jakob R. E., Fernández-Mallat Víctor 2021: Language attitudes and identity building in the linguistic landscape of Montreal. – *Open Linguistics*, vol. 7, no. 1, p. 406–422. Prieiga internetu: https://doi.org/10.1515/opli-2021-0021.

priklauso, su kokia kultūrine (plačiąja prasme) bendruomene – regiono ar šalies – tapatinasi gyventojai. Tai ypač svarbu tautiniu požiūriu mišriose ir ne kartą savo valstybinę priklausomybę keitusiose vietose. Todėl ketvirtajame antrojo skyriaus poskyryje (žr. *Tarminiai (kalbiniai) variantai ir kalbinis kontekstas: vietiškumo akcentai kalbiniame krašto-vaizdyje*. Autorė – Violeta Meiliūnaitė) analizuojami didesnių Šalčininkų r. gyvenviečių (miestų ir miestelių: Šalčininkų, Eišiškių, Baltosios Vokės, Jašiūnų ir Dieveniškių) gatvių pavadinimai. Tiriama, kokį aptariamųjų vietovių integravimosi į artimą regioną, valstybę ar platesnį geografinį kontekstą atskleidžia gatvėvardžiai.

Plačiai žinoma, kad aptariamasis rajonas pasižymi išskirtiniu etniniu heterogeniškumu[19], kuris nulemia kelių vietos kalbų – lietuvių (ar tarminių jos variantų), rusų, lenkų, baltarusių – vartojimą ir konkurenciją. Vienos ar kitos kalbos pasirinkimą lemia ne tik vartotojų skaičius, valstybinės kalbos reguliavimas, bet ir gyventojų tapatinimasis su tam tikra valstybe. Todėl manoma, kad stipresnė integracija į Lietuvos geografinį ir istorinį kontekstą skatintų ir savęs, kaip Lietuvos visuomenės dalies, suvokimą, o kartu ir stipresnes valstybinės kalbos pozicijas.

[19] Apie tautinę vietos sudėtį žr. oficialią Šalčininkų rajono svetainę https://www.salcininkai.lt/apie-rajona/teritorija-gyventojai/562. Taip pat žr. Buchaveckas Stanislovas 1992: *Šalčios žemė*, Vilnius: Mintis.

I. SKYRIUS.

REGIONINIAI (LIETUVIŲ) KALBOS VARIANTAI: SISTEMA, RAIDA IR TENDENCIJOS

I. 1. Tradicinių patarmių raida: REGRESYVINĖ BALSIŲ *I*, *U* ASIMILIACIJA (TELŠIŲ ATVEJIS)

Simona Vyniautaitė

Regresyvinė balsių *i, u* asimiliacija pasirinkta pagrindiniu skiriamuoju šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių patarmių požymiu XX a. antrojoje pusėje Zigmo Zinkevičiaus ir Alekso Girdenio tarmių klasifikacijoje[20]. Vis dėlto naujausi duomenys rodo, kad šios tarminės ypatybės laikyti labai sistemiška negalima – fiksuojami kaitos procesai, dėl kurių asimiliacijos, kaip skiriamojo požymio, reikšmė mažėja[21].

Tradicinės telšiškių patarmės plote trumpieji negalūniniai *i*, *u* neplatinami prieš trumpuosius ir ilguosius aukštutinio pakilimo garsus (balsio *i* asimiliacija vyksta tik prieš minkštąjį priebalsį), pvz., [nʊˈmʲɪnʲɪ] ~ *naminį*, [ˈkurkʊˌlŭː] ~ *kurkulų*, bet [nǫˈmʲę·nʲę̆] ~ *naminio*, [ˈkǫrkǫˌlă̆ː] ~ *kurkulai*. Asimiliacija gali veikti ir balsius *i*, *u*, įeinančius į dvigarsių *il*, *ir*, *ul*, *ur*, dvibalsio *ui* sudėtį, pvz., [ˈsʲĭ·lʲkʲʊ] ~ *silkių*, [ˈʒʲî·rʲnʲʊ] ~ *žirnių*, [ˈpulˌkŭː] ~ *pulkų*, [ˈburˌnŭː] ~ *burnų*, [ˈzʊ̆·ɪkʲʊ] ~ *zuikių*; balsius *i*, *u*, esančius kitos kilmės:

1) dvigarsiuose [ǫn], [ǫm], [ęn], [ęm] iš *an*, *am*, *en*, *em*, pvz., [ˈrŭ·ŋkʊ] ~ *rankų*, [ˈtumˌsʲŭː] ~ *tamsių*, [ˈmʲî·ŋʲkʲʊ] ~ *menkių*, [ˈpʲî·mʲpʲʊ] ~ *pempių*;
2) ilguosiuose [ǫː], [ęː] iš ą, ę, pvz., [ˈrŭːsˌtʊs] ~ *rąstus*, [ɪʃʲˈsʲpʲrʲîːsʲĭ] ~ *išspręsi*;
3) dvibalsiuose [ęɪ], [ǫʊ] iš *ie*, *uo*, pvz., [lʲi̯ɪpʲî·ns] ~ *liepynas*, [ˈjŭːʊ̯dʲɪs] ~ *juodis*.

Pabrėžtina, kad asimiliacija yra nevienalytis ir varijuojantis reiškinys. Skirtumų esama lokacijos požiūriu, taip pat šio tarminio požymio realizavimas gali priklausyti nuo priegaidės, kirčiavimo ypatumų[22].

[20] Girdenis Aleksas, Zinkevičius Zigmas 1966: Dėl lietuvių kalbos tarmių klasifikacijos. – *Kalbotyra* 14, p. 139–147.

[21] Vyniautaitė Simona 2021: *Tarminio požymio statika ir dinamika: žemaičių regresyvinės balsių asimiliacijos atvejis*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

[22] Plačiau žr. Rokaitė Birutė 1961: Kai kurie nauji žemaičių dounininkų tarmių fonetikos dalykai. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 4, p. 149–153; Morkūnas Kazys 1982: Kamieno tvirtapradžiai *am*, *an*. – *Lietuvių kalbos atlasas* II. *Fonetika* (aut. Elena Grinaveckienė, Aldona Jonaitytė, Jonina Lipskienė, Kazys Morkūnas, Birutė Vanagienė, Aloyzas Vidugiris). Vilnius: Mokslas, p. 83–84, žemėl. Nr. 68; Morkūnas Kazys 1982a: Kamieno tvirtagaliai *am*, *an*. – *Lietuvių kalbos atlasas* II. *Fonetika* (aut. Elena Grinaveckienė, Aldona Jonaitytė, Jonina Lipskienė, Kazys Morkūnas, Birutė Vanagienė, Aloyzas Vidugiris). Vilnius: Mokslas, p. 84–86, žemėl. Nr. 69 ir kt.; Vyniautaitė Simona 2021: *Tarminio požymio statika ir dinamika: žemaičių regresyvinės balsių asimiliacijos atvejis*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Telšiaĩ (LKA 128) laikomi Žemaitìjos regiono sostine, tam tikru kultūrinio ir kalbinio žemaitiškumo branduoliu, nors tarminiu požiūriu (pagal balsinių fonemų dažnumus) Telšiū̃ zona apibūdinta kaip šiaurės žemaičių telšiškių patarmės periferija[23]. Šis miestas kaip kultūrine reikšme suprastos etnografinės Žemaitìjos centras vis labiau ėmė ryškėti nuo XIX a. vidurio, kryptingai kūrė Žemaitìjos sostinės įvaizdį atkūrus Lietuvõs nepriklausomybę[24]. Dėl šios priežasties vieno iš „žemaitiškiausių“ ar paties „žemaitiškiausio“ miesto samprata yra gana populiari, manytina, toks įvaizdis sėkmingai plėtojamas ir XXI a., nors kalbiniu požiūriu vyksta panašėjimo, kaitos procesai – fiksuojama tiek tradicinei tarmei, tiek netarminei kalbai būdingų požymių.

Reikšminga, kad Telšiaĩ (LKA 128) yra traukos centras, į kurį vykstama iš šiaurės žemaičių telšiškių patarmės ploto paribio punktų, taip pat dalies pietų žemaičių varniškių vietovių[25]. XXI a. geolingvistiniai tyrimai rodo, kad žemaičių patarmių plote Telšiaĩ traukos centru laikomi ir formuojantis žemaičių regiolektui – regioninės kalbos atmainai, atsiradusiai supanašėjus tradicinėms (pa)tarmėms, bendrinei kalbai bei apimančiai kelias geolektines zonas[26] (žr. I.1.1 pav.).

Regiolektui ir kitiems tarmiškiesiems dariniams formuotis palankias sąlygas sudaro tradicinių (pa)tarmių diferenciacijos mažėjimas, kuriam didelę įtaką daro skiriamųjų ir būdingųjų tarminių požymių eliminavimas[27]. Dėl šios priežasties tarminiai skirtumai dažniausiai išryškėja per blankiąsias tarmines ypatybes, įgyjančias papildomą – skiriamąją –

[23] Girdenis Aleksas 1981: Hierarchinė šiaurės žemaičių tarmės klasifikacija. – *Baltistica* 27(1), p. 48.

[24] Kalnius Petras 2012: *Žemaičiai: XX a. – XXI a. pradžia*. Vilnius: Mintis, p. 163–164; Petreikis Tomas 2020: Kultūrinis žemaičių sąjūdis Lietuvai atkūrus nepriklausomybę. – *Žemaitija* (sud. Marius Iršėnas, Adomas Butrimas). Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, p. 398.

[25] Vyniautaitė Simona 2021: *Tarminio požymio statika ir dinamika: žemaičių regresyvinės balsių asimiliacijos atvejis*: daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 26–34.

[26] Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014: Geolektų ir regioninių dialektų formavimosi ypatumai Lietuvoje. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 260; Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014a: Geolingvistika: ideologija, teorija ir metodai. Pagrindinės sąvokos. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 42; Bellmann Günter 1998: Between Base Dialect and Standart Language. – *Folia Linguistica* 32, p. 23–34; Auer Peter 2011: Dialect vs. standard: a typology of scenarios in Europe. – *The languages and linguistics of Europe. A comprehensive guide* (eds. Bernd Kortmann and Johan van der Auwera). Berlin: Mouton de Gruyter, p. 487, 491.

[27] Mikulėnienė Danguolė 2019: Tarmiškumo bruožų nomenklatūra: nuo tarminių požymių prie tarmiškumo žymenų. *Respectus philologicus* 35 (40), p. 56. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/respectus-philologicus/article/view/12716/11395.

funkciją[28]. Taigi regresyvinės balsių asimiliacijos realizacija kinta, esama daugiau nenuoseklumo ir įvairavimo, tuo labiau kad nubrėžti griežtą ribą tarp šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių patarmių yra sudėtinga – kai kuriose kretingiškių patarmės vietovėse, paribyje su telšiškiais, fiksuojama regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejų[29]. Tampa neaiški šio požymio nomenklatūrinė vertė. Gali būti, kad balsių asimiliacija neteks diferencinės funkcijos, kurios iki XX a. vidurio ir neturėjo: Antano Salio tarmių klasifikacijoje (patikslintas Kazimiero Jauniaus tarmių skirstymas) šiaurės žemaičiai į patarmes neskirstyti, nors pati ypatybė buvo pastebėta[30].

Kiekybine žemaičių tarmės analize nustatyta, kad šiaurės žemaičiai (iš analizuotų vietovių pasirinkti Telšiaĩ (LKA 128)) laikytini homogeniška patarme, pagrindinė telšiškių ir kretingiškių patarmių skiriamoji ypatybė – regresyvinė balsių asimiliacija – reikšminga tik kai kuriais atvejais, tačiau didesnės įtakos patarmių diferenciacijai neturi[31]. Taigi regresyvinė balsių asimiliacija išryškėja labiau kaip būdingasis požymis. Neatmestina, kad nomenklatūrinės vertės praradimas ateityje gali būti dar žymesnis – asimiliacija taps tik tarmiškuoju žymeniu.

Šio tyrimo objektas yra pagrindinės skiriamosios šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių patarmių ypatybės – regresyvinės balsių asimiliacijos – realizacija; tikslas – remiantis dialektometrijos metodais išanalizuoti regresyvinės balsių asimiliacijos realizaciją Telšiũ (LKA 128) gyventojų vartojamuose tarminiuose variantuose.

[28] Mikulėnienė Danguolė 2019: Tarmiškumo bruožų nomenklatūra: nuo tarminių požymių prie tarmiškumo žymenų. *Respectus philologicus* 35 (40), p. 56–57. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/respectus-philologicus/article/view/12716/11395 (žiūrėta 2021-10-22).

[29] Aliūkaitė Daiva, Bakšienė Rima, Jaroslavienė Jurgita, Judžentytė Gintarė, Leskauskaitė Asta, Lubienė Jūratė, Meiliūnaitė Violeta, Pakalniškienė Dalia, Ragaišienė Vilija, Rinkauskienė Regina, Švambarytė-Valužienė Janina, Urbanavičienė Jolita, Vaišnienė Daiva 2014: Punktų tinklo tankis geolingvistinės skirties *aukštaičiai: žemaičiai* požiūriu. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas: žemėlapiai ir jų komentarai* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 137–138.

[30] Salys Antanas 1933: Kelios pastabos tarmių istorijai. – *Archivum Philologicum* 4, p. 25–26, žemėlapio įklija; Salys Antanas 1935: *Lietuvių kalbos tarmės* (Rankraščio teisėmis). Kaunas, p. 14–16; Salys Antanas 1946: *Lietuvių kalbos tarmės* (Rankraščio teisėmis). Tübingenas, p. 28–29; Salys Antanas 1992: *Raštai* 4: *Lietuvių kalbos tarmės*. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, p. 38, 42, 55.

[31] Remtasi XX a. antrojoje pusėje surinkta tarmine medžiaga. Plačiau žr. Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura, Bakšienė Rima, Kardelytė-Grinevičienė Daiva, Meiliūnaitė Violeta, Vyniautaitė Simona 2019: *Dialektometrinis lietuvių tradicinių tarmių klasifikacijos pjūvis: žvalgomasis tyrimas*. Kolektyvinė studija (sud. Danguolė Mikulėnienė, Agnė Čepaitienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 15–19, 270, 312–313.

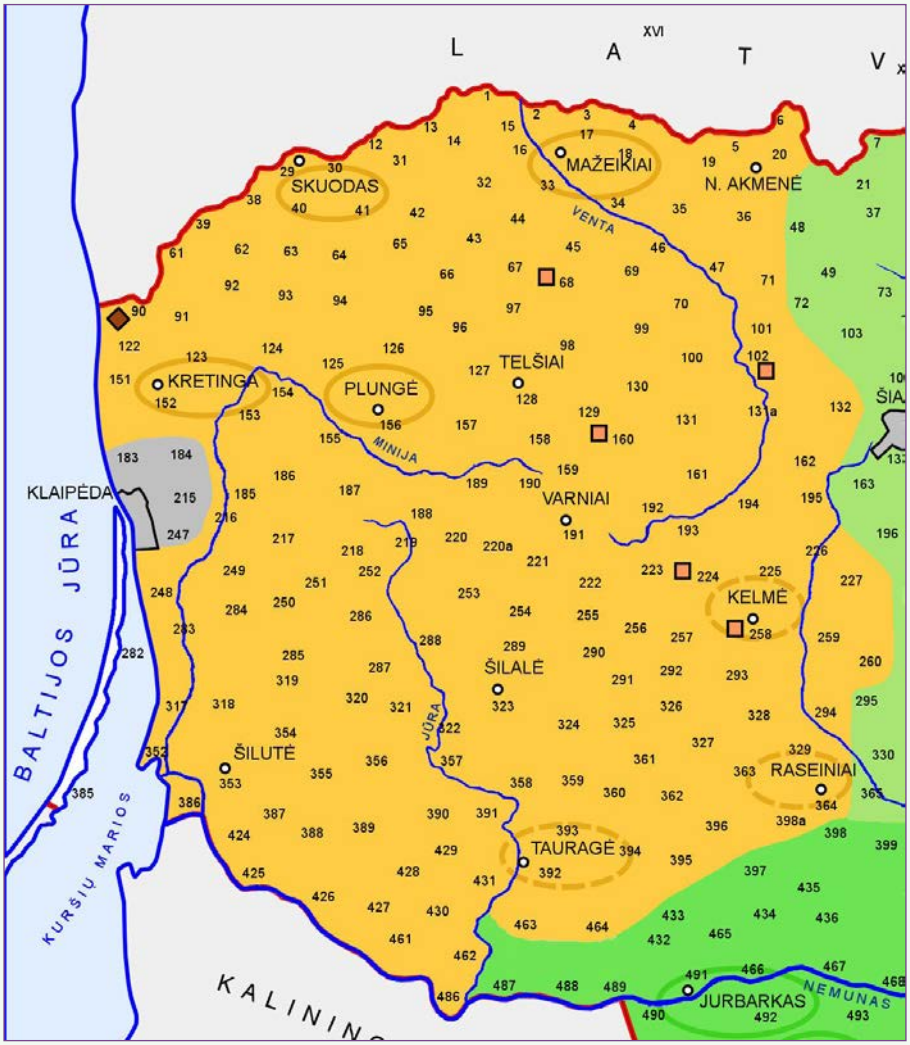

I.1.1 pav. *Žemaičių regiolektas (fragmentas)*[32]

Išsikelti uždaviniai: 1) sutranskribuoti 9 pateikėjų įskaitytus 52 kontrolinius žodžius (iš viso 468 atvejai); 2) taikant klasterizaciją, nustatant diferencinius tarminius požymius, atlikti regresyvinės balsių asimiliacijos atvejų ir išryškėjusių kitų tarminių požymių dialektometrinę analizę; 3) atsižvelgiant į amžiaus kintamąjį, nustatyti ir įvertinti regresyvinės balsių asimiliacijos realizaciją Telšių (LKA 128) punkte.

Tiriamąją medžiagą sudaro 2019 m. ekspedicijos Telšių (LKA 128) apylinkėse informantų į diktofoną įskaityti skirtingus regresyvinės balsių asimiliacijos atvejus (balsių

[32] Geržotaitė Laura, Mikulėnienė Danguolė 2014: Geolektų ir regiolektų formavimasis Lietuvoje: žemėlapis ir komentarai. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas* (žemėlapiai ir jų komentarai) (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, XIII žemėlapis ir komentaras.

i, *u*, balsių *i*, *u*, įeinančių į dvigarsių sudėtį, balsių *i*, *u*, esančių kitos kilmės) iliustruojantys 52 kontroliniai žodžiai, kurie pateikti bendrine kalba užrašytuose sakiniuose[33] (žr. I.1.2 pav.).

1. Apsivilkau namini megztinį.
2. Seniau visuomet samdys darbininkus.
3. Visas vinis sukalei.
4. Mačiau, kad durys atdaros.
5. Kiek daug kurkulų varlės prileido!
6. Tas žmogus laikė penkis šunis ir vieną katiną.
7. Reikia pritildyti radiją.
8. Pirkau visokių rūšių silkių. Kūčioms.
9. Pupas reikia išmirkyti vandenyje.
10. Ar girdi mane?
11. Verdu skanią žirnių košę.
12. Turėjo gerą piršlį iš giminės.
13. Pamiškėse būna užpultų gyvulių.
14. Daug pulkų buvo kariuomenėje.
15. Nemažai dulkių tame kambaryje yra.
16. Į kulnį įsmego rakštis.
17. Vieni purvynai aplinkui.
18. Kiek burnų, tiek ir vietų prie stalo.
19. Nurijo du gurkšnius vandens.
20. Kiek dar pliurpsi nesąmones?
21. Ko čia tiek kuitiesi ilgai?
22. Rytoj bus puiki diena.
23. Tokių kluikų dar nemačiau.
24. Seniau žuikių buvo daugiau.
25. Brolis buvo tamsių akių.
26. Liko samtis pieno.
27. Per trumpas vamzdis, neišeis pakeisti.
28. Vakare reikės apdangstyti daigus.
29. Sveikus dantis kiti turi ir senatvėje.
30. Nuvalė visus langus, bet tik iš lauko.
31. Nušalo rankų pirštai.
32. Ten prasideda kemsynai, gerų pievų nebėra.
33. Buvo tremtyje daug žmonių.
34. Mūsų krašte pempių nebėra matyti.
35. Kai ištempsi stalą, tai visi sutilpsim.
36. Tankus nendrynas yra tame ežere.
37. Sugavo daug menkių, bet nepardavė.
38. Kai apdengsi lovą, ateik.
39. Ar įkąsi į duoną?
40. Reikia grąžinti skolą.
41. Atvežė rąstus, prasidės statybos.
42. Kaip nors išspręsi tą uždavinį.
43. Toje vietoje tik kęsynai ir šabakštynai yra.
44. Vandens gręžinys yra už miesto.
45. Sako, kad kietis yra ne tik piktžolė, bet ir vaistas.
46. Gražus liepynas užaugo prie kelio.
47. Buvo šviesi naktis.
48. Juodas arklys juodis yra.
49. Seniau virė spanguolinį kisielių.
50. Visokių juokų pripasakojo.

I.1.2 pav. *Kontroliniai žodžiai ir sakiniai*

Žodžiai, ištarti informantų, sutranskribuoti tarptautine fonetine abėcėle (TFA, angl. *International Phonetic Alphabet* [IPA]), pritaikyta lietuvių tarmėms[34] (žr. 1 priedą).

[33] Plačiau apie įrašymo metodiką žr. Vyniautaitė Simona 2021: *Tarminio požymio statika ir dinamika: žemaičių regresyvinės balsių asimiliacijos atvejis* [daktaro disertacija]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 38.

[34] Bakšienė Rima, Čepaitienė Agnė 2017: Tarptautinės fonetinės abėcėlės taikymo lietuvių tarmių garsams galimybės. – *Baltistica* 52(1), p. 105–135; Bakšienė Rima, Čepaitienė Agnė 2017a: Lietuvių tarmių transkripcija: tradicija ir IPA. – *Linguistica Lettica* 25, p. 203–229; Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 41–49; Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura, Bakšienė Rima, Kardelytė-Grinevičienė Daiva, Meiliūnaitė Violeta, Vyniautaitė Simona 2019: *Dialektometrinis lietuvių tradicinių tarmių klasifikacijos pjūvis: žvalgomasis tyrimas*. Kolektyvinė studija (sud. Danguolė Mikulėnienė, Agnė Čepaitienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 145–146; Čepaitienė Agnė, Bakšienė Rima 2020: A Quantitative Analysis of the Eastern Aukštaitian Subdialects of the Lithuanian Language. *Scando-Slavica* 66 (1), p. 145–146.

Telšiũ (LKA 128) punkte įrašyta devynių skirtingų kartų pateikėjų – trijų jaunesniosios (iki 30 m.), trijų vidurinės (31–49 m.) ir trijų vyresniosios (50 m. ir vyresni) – kalba. Respondentų skirstymas į kartas paremtas projekto Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida (Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028) metodika[35]. Informantai koduojami santrumpomis: pirmosios raidės žymi LKA punktą (TL – Telšiaĩ), antrasis raidžių trumpinys reiškia pateikėjų amžiaus grupę (JAUN – jaunesnioji karta, VID – vidurinė karta, VYR – vyresnioji karta), skaičius nurodo tos pačios kartos skirtingus respondentus.

Metodika. Sutranskribuota tarminė medžiaga analizuojama Groningeno dialektometrijos mokyklos atstovų sukurta kompiuterine programa *Gabmap*[36]. Šiame tyrime tarminių požymių panašumams ir skirtumams skaičiuoti taikoma hierarchinė klasterinė analizė, nustatomi diferenciniai tarminiai požymiai. Rezultatai vaizduojami hierarchinės klasterinės analizės pseudožemėlapiuose ir dendrogramose. Diferenciniai tarminiai požymiai pateikiami lentelėse.

Taikant hierarchinę klasterizaciją, duomenys grupuojami tam tikru principu: pirmuoju žingsniu į grupę sujungiami du mažiausiai tarminiu požiūriu besiskiriantys respondentai, po to skaičiuojami skirtumai tarp šios grupės, t. y. sukurto klasterio, ir visų kitų tiriamųjų pateikėjų; prijungiamas tas respondentas, kurio tarminės ypatybės yra panašiausios į sudaryto klasterio sudėtį patenkančių narių[37]. Dendrogramomis iliustruojama respondentų jungimo į klasterius seka; pagal dendrogramos horizontaliojoje ašyje pateiktus skaičius (atstumo matą) galima nustatyti atstumą tarp dviejų tarminių variantų,

[35] Kalėdienė Laima, Mikulėnienė Danguolė 2014: *Lietuvių kalbos atlaso* punkto tyrimo metodika. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 375.

[36] Kompiuterinė programa Gabmap. Prieiga internetu: https://gabmap.nl; dar žr. Nerbonne John, Colen Rinke, Gooskens Charlotte, Kleiweg Peter, Leinonen Therese 2011: Gabmap – A Web Application for Dialectology. – *Dialectologia*, Special Issue II, p. 66; Leinonen Therese, Çöltekin Çağrı, Nerbonne John 2016: Using Gabmap. – *Lingua* 178, p. 83.

[37] GABMAP 2011: *Cluster analysis*. Prieiga internetu: https://gabmap.nl/doc/manual/clustering.html; Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 58–59; Čepaitienė Agnė 2019: Pasvalio geolektas: tarminės ypatybės dialektometrijos požiūriu. – *Taikomoji kalbotyra* 12, p. 48–49. Prieiga internetu: https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/183/131; Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura, Bakšienė Rima, Kardelytė-Grinevičienė Daiva, Meiliūnaitė Violeta, Vyniautaitė Simona 2019: *Dialektometrinis lietuvių tradicinių tarmių klasifikacijos pjūvis: žvalgomasis tyrimas*. Kolektyvinė studija (sud. Danguolė Mikulėnienė, Agnė Čepaitienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 81–85.

o panašių klasterių jungimo šakos ilgis rodo klasterį sudarančių objektų ir atskirų klasterių artimumą ir (ar) panašumą[38].

Hierarchinė klasterinė analizė atlikta Wardo metodu, kai kiekviename analizės etape imamos atskiros klasterių poros, apskaičiuojama kintamųjų nuokrypių nuo jungtinio klasterio centro kvadratų suma, pabaigoje sujungiami klasteriai, kurių nuokrypių suma yra mažiausia.

Klasterizacijos įrankiu nustatomi ir diferenciniai tarminiai požymiai, būdingi skirtingiems klasteriams, į kuriuos grupuojami tiriami pateikėjai (ar vienas pateikėjas). Kiekvienai atskiro žodžio daliai suteikiamas balas, parodantis, kiek žodis atitinka pasirinktą klasterį; reikšmingesnė yra ne tikroji vertė, bet pagrįsta balais santykinė modelių tvarka (GABMAP 2011: *Cluster determinants*). Diferenciniai požymiai nustatomi keliais įverčiais: *koreguotuoju tikslumu* (angl. *Adjusted Precision*), *koreguotuoju atkūrimu* (angl. *Adjusted Recall*) ir iš šių matmenų apskaičiuotu vidurkiu – *koreguotuoju* $F_{1,5}$ *balu* (angl. *Adjusted* $F_{1,5}$ *score*)[39]. Tai pagrindinis įvertis, rodantis pasirinkto klasterio skirtumus nuo kitų klasterių pagal tarminį požymį. Kuo aukštesnis balas, tuo didesni skirtumai. *Koreguotasis tikslumas* žymi, kuri dalis buvo klaidingai priimta, o *koreguotasis atkūrimas* – kuri dalis atmesta[40]. Šie įverčiai, atsižvelgiant į duomenų rinkinio specifiką, programoje *Gabmap* yra modifikuoti iš *tikslumo* (angl. *Precision*) ir *atkūrimo* (angl. *Recall*) matų[41].

Prie vieną ar kelis diferencinius požymius iliustruojančių žodžių grupės nurodomas santykis. Pirmasis skaičius žymi pasirinkto tirti klasterio narius, kuriems yra būdingas

[38] Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 59; Snoek Conor 2014: Review of Gabmap: Doing Dialect Analysis on the Web. – *Language Documentation & Conservation* 8, p. 202.

[39] Koreguotasis $F_{1,5}$ balas (angl. Adjusted $F_{1,5}$ score) išvestas iš F_1 balo (angl. F_1 score, F-measure) – taikomo modelio tikslumo duomenims analizuoti matmens (žr. GABMAP 2011: Cluster determinants. Prieiga internetu: https://urd2.let.rug.nl/~kleiweg/L04/webapp/bin/help?s=adjustedfscore; Sasaki Yutaka 2007: The truth of the F-measure, p. 1–5. Prieiga internetu: https://www.cs.odu.edu/~mukka/cs795sum09dm/Lecturenotes/Day3/F-measure-YS-26Oct07.pdf; Derczynski Leon 2016: Complementarity, F-score, and NLP Evaluation. – *Proceedings of the International Conference on Language Resources and Evaluation*, p. 261–266. Prieiga internetu: https://www.aclweb.org/anthology/L16-1040.pdf; Chicco Davide, Jurman Giuseppe 2020: The advantages of the Matthews correlation coefficient (MCC) over F1 score and accuracy in binary classification evaluation. – *BMC Genomics* 21(1), p. 1–13, doi:10.1186/s12864-019-6413-7).

[40] GABMAP 2011: *Cluster determinants*. Prieiga internetu: https://urd2.let.rug.nl/~kleiweg/L04/webapp/bin/help?s=adjustedfscore.

[41] GABMAP 2011: *Cluster determinants*. Prieiga internetu: https://urd2.let.rug.nl/~kleiweg/L04/webapp/bin/help?s=adjustedfscore.

tam tikras diferencinis tarminis požymis (požymiai). Antruoju skaičiumi rodoma, kiek visų klasterių narių vartoja diferencinį tarminį požymį (požymius)[42].

REGRESYVINĖ BALSIŲ ASIMILIACIJA IR KITI TARMINIAI POŽYMIAI TELŠIŠKIŲ VARTOJAMUOSE TARMINIUOSE VARIANTUOSE

Tarminė medžiaga klasterizuota pasirenkant skirtingą klasterių skaičių – nuo dviejų iki aštuonių. Tyrime analizuojami rezultatai, kai duomenys sugrupuojami į keturis ir šešis klasterius. Būtent šie klasteriai išryškino svarbiausias pateikėjų vartojamas ir į grupes jungiančias tarmines ypatybes. Pabrėžtina, kad klasterizacija atskleidžiamas ne tik regresyvinės balsių asimiliacijos (ne)vartojimas, bet ir kiti tarminiai požymiai[43].

Pritaikius keturnarę klasterizaciją, jaunesniosios kartos pateikėjai TL_JAUN_2, TL_JAUN_3 sudaro vieną kalbiniais panašumais grindžiamą grupę. Tai vienintelis klasteris, į kurio sudėtį patenka tos pačios amžiaus grupės atstovai, kitus klasterius sudaro jaunesniosios ir vidurinės kartos informantai arba vyresniajai ir vidurinei amžiaus grupei priskirti respondentai (žr. I.1.3 pav.).

Dendrogramoje matyti, kad pirmiausia buvo formuotas klasteris, kurį sudaro jaunuoliai TL_JAUN_2, TL_JAUN_3 (I.1.4 pav.). Antruoju žingsniu sugrupuoti pateikėjai TL_VID_1 ir TL_VYR_2, trečiuoju etapu sudarytas atskiras žaliasis klasteris, į kurį pateko respondentai TL_JAUN_1 ir TL_VID_3, vėliau prie pateikėjų TL_VID_1 ir TL_VYR_2 prijungtas vyresniosios kartos informantas TL_VYR_1, o penktasis klasterizacijos žingsnis sujungė pateikėjus TL_VID_2 ir TL_VYR_3. Šeštuoju grupavimo etapu susieti skirtingų klasterių (žaliojo ir žalsvojo) nariai, prie jų prijungti mėlynąjį klasterį sudarantys informantai. Aštuntuoju žingsniu žydrojo klasterio nariai sujungti su visais kitais respondentais.

[42] Diferenciniai tarminiai požymiai gali būti apskaičiuoti ir kitokia metodika (žr. Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 59–60, Čepaitienė Agnė 2019: Pasvalio geolektas: tarminės ypatybės dialektometrijos požiūriu. – *Taikomoji kalbotyra* 12, p. 57–63; Vyniautaitė Simona 2020: Plungės geolektas regresyvinės balsių *i*, *u* asimiliacijos požiūriu. – *Lietuvių kalba* 14, p. 1–19. Prieiga internetu: http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/298.

[43] Telšių (LKA 128) informantų vartojami tarminiai variantai nagrinėti ir kitais programos Gabmap įrankiais: kalbiniai panašumai, skirtumai vaizduoti linijų ir (ar) spindulių (tinklų), atskaitos taškų pseudožemėlapiuose (žr. Vyniautaitė Simona 2021: *Tarminio požymio statika ir dinamika: žemaičių regresyvinės balsių asimiliacijos atvejis*: daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 86–91).

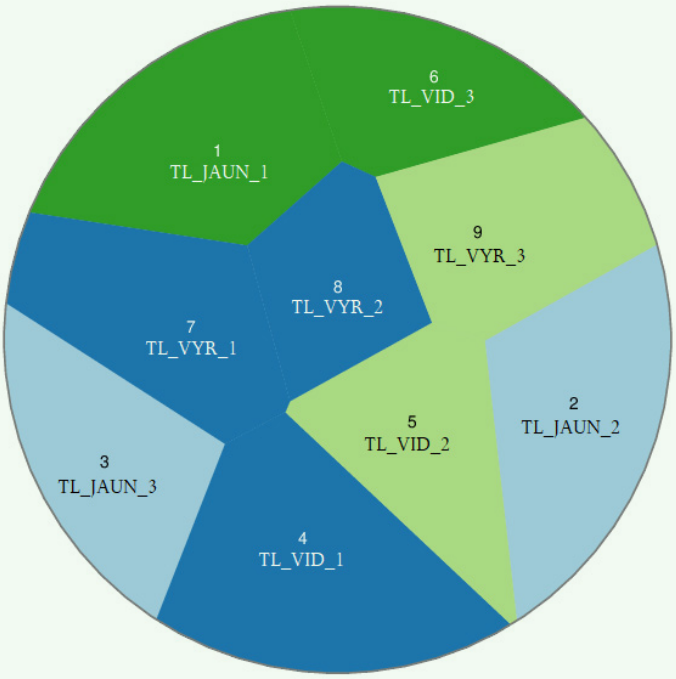

I.1.3 pav. *Telšių (LKA 128) punkto respondentų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Keturi klasteriai*

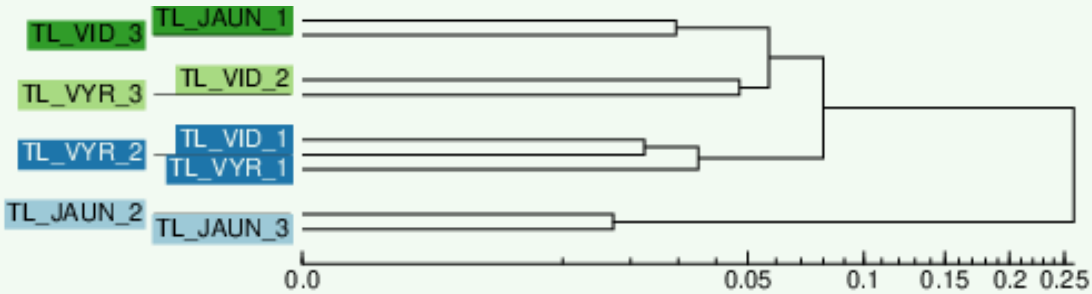

I.1.4 pav. *Keturių klasterių jungimo dendrograma*

Taigi klasterizacijos žingsniai ir pateikėjus jungiančios šakos išryškino, kad jaunesniosios kartos respondentus TL_JAUN_2, TL_JAUN_3 tarminiu požiūriu galima laikyti homogeniškiausiais ir labiausiai išsiskiriančiais iš kitų Telšių (LKA 128) informantų.

Aukščiausias $F_{1,5}$ balas rodo, kad mėlynąjį klasterį sudarančius pateikėjus labiausiai diferencijuoja dvigarsio *en* [ę·ŋ] atliepimas ir neredukuojama galūnė, pvz., [abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ] ~ *apdengsi*; pagrindinis šiaurės žemaičių skiriamasis požymis – dvibalsio *ie* atliepimas [ęɪ], pvz., [lʲęɪˈpʲî·ns] ~ *liepynas*; tradicinei Telšių šnektai būdingas nosinio balsio *ą* tarimas [ǫ̂·n], pvz., [ɪˈkǫ̂·nʲsʲɪ] ~ *įkąsi* (žr. I.1.1 lentelę).

I.1.1 lentelė. *Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai*

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis	
0,68	0,68	0,68	*įkąsi* *apdengsi* *liepynas*	3:3
0,56	0,46	0,63	*kietis* *menkių* *naminį* *puiki* *rąstus* *silkių*	3:4

Šios diferencinės ypatybės būdingos tik mėlynojo klasterio nariams (plg. santykį 3:3).

Antrąją diferencinių požymių grupę sudaro kalbinės ypatybės, kurias vartoja ne tik respondentai TL_VID_1, TL_VYR_1, TL_VYR_2, bet ir dar vienas kito klasterio narys, todėl šie požymiai atitinkamai įvertinti žemesniu $F_{1,5}$ balu. Pateikėjus diferencijuoja dvibalsio *ie* atliepimas [ęɪ], pvz., [ˈkʲę̂ɪtʲɪs] ~ *kietis*, ir dvigarsio *en* atliepimas [ę̂·ŋ], pvz., [ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ] ~ *menkių*; kirčio atitraukimas ir tvirtagalė priegaidė, pvz., [ˈrǫ̆·nsˌtʊs] ~ *rąstus* (TL_VID_1, TL_VYR_2), [ˈrǫ̆:sˌtʊs] ~ *rąstus* (TL_VYR_1); žemaičiams tradiciškai įprasto kamieno *num-* (kartu balsis *u* prieš aukštutinio pakilimo balsį išlaikomas siauras – vyksta regresyvinė balsių asimiliacija) vartojimas, pvz., [nʊˈmʲɪnʲɪ] ~ *naminį*; prieš aukštutinio pakilimo balsį tvirtagališkai kirčiuoto balsio *i*, įeinančio į dvigarsio *il* sudėtį, siaurumo išlaikymas, t. y. vyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [ˈsʲĭ·lʲkʲʊ] ~ *silkių*; atitrauktinį kirtį ir tvirtagalę priegaidę turinčio balsio *u*, įeinančio į dvibalsio *ui* sudėtį, platinimas prieš aukštutinio pakilimo balsį, pvz., [ˈpǫ̆·ɪˌkʲɪ] ~ *puiki*.

Taigi iš visų mėlynąjį klasterį skiriančių požymių tik trys atvejai iliustruoja respondentų diferenciaciją regresyvinės balsių asimiliacijos atžvilgiu.

Jaunesniosios kartos atstovų TL_JAUN_2 ir TL_JAUN_3, sudarančių žydrąjį klasterį, aukščiausiu $F_{1,5}$ balu įvertintos tarminės ypatybės yra būdingos tik jiems (žr. 2 lentelę). Jaunuoliai į pirmąjį skiemenį neatitraukia kirčio nei iš trumpos, nei iš ilgos tvirtagalės galūnės, pvz., [dɑnʲˈtʲɪs] ~ *dantis*, [pʲɛŋʲˈkʲɪs] ~ *penkis*, [pʊɪˈkʲɪ] ~ *puiki*, [rɑsˈtʊs] ~ *rąstus*, [ʃʊˈnʲɪs] ~ *šunis*, [ʃʲvʲɪɛˈsʲɪ] ~ *šviesi*, [bʊrˈnŭː] ~ *burnų*, [gʲrʲɛʒʲɪˈnʲĭːs] ~ *gręžinys*, [jʊɔˈkŭː] ~ *juokų*, [kurkʊˈlŭː] ~ *kurkulų*, [pʊlˈkŭː] ~ *pulkų*, [tɑmʲˈsʲŭː] ~ *tamsių*; tvirtagalės

priegaidės spūdį koncentruoja ant antrojo dvigarsio dėmens, pvz., [abʲˈdʲɛŋˇʲˑkʲsʲɪ] ~ *apdengsi*, [ɪʃʲˈtʲɛm̌ʲˑsʲɪ] ~ *ištempsi*, [ˈkʊlʲˈˑnʲɪ] ~ *kulnį*, [ˈpʲɪřʲˑʃʲlʲɪ] ~ *piršlį*, [ˈsʲɪlʲˈˑkʲʊ] ~ *silkių*, [ˈvɑm̌ʲˑzʲdʲɪs] ~ *vamzdis*, [ˈzʊřɪˑkʲʊ] ~ *zuikių*; taria niekada nekirčiuojamos galūnės *-as* trumpąjį balsį, pvz., [lʲɪɛˈpʲîːnɑs] ~ *liepynas*, [nʲɛnʲˈdʲrʲîːnɑs] ~ *nendrynas*; žodžio galūnėje išlaiko dvibalsį *ai*, pvz., [pʊrʲˈvʲîːˌnɐɪ] ~ *purvynai*; į pirmąjį skiemenį neatitraukia kirčio (tradicinėje tarmėje kirtis iš tvirtapradės galūnės ir neturėtų būti atitraukiamas); išlaiko sangrąžinę veiksmažodžio formą su dvibalsiu *ie*, pvz., [kʊɪˈtʲîɛs] ~ *kuitiesi*; *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnę taria *-yje*, pvz., [tʲrʲɛmʲtʲɪˑˈjɛ] ~ *tremtyje*; išlaiko dvigarsį *an*; neplatina ir netrumpina priesagos *-ti* balsio, pvz., [ɑbdɑŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲɪ] ~ *apdangstyti*.

Diferenciniai požymiai įrodo pateikėjų TL_JAUN_2 ir TL_JAUN_3 kalbinį išskirtinumą – beveik visos jaunuolius nuo kitų informantų skiriančios ypatybės yra nebūdingos tradicinei šiaurės žemaičių telšiškių patarmei. Galima teigti, kad šių pateikėjų vartojami tarminiai variantai yra patyrę didesnę netarminės kalbos įtaką, kai perimamos bendrinės kalbos ar kitų kalbos atmainų ypatybės.

Atkreiptinas dėmesys, kad daugiau ar mažiau netarminės kalbos požymių fiksuota ir kitų šiaurės žemaičių telšiškių bei kretingiškių paribio LKA punktų – Skuõdo (LKA 29), Mósėdžio (LKA 40), Papìlės (LKA 47), Plùngės (LKA 156), Rietãvo (LKA 219) – informantų vartojamuose tarminiuose variantuose[44] (žr. 2 priedą).

Labiausiai žalsvojo klasterio respondentus TL_VID_2 ir TL_VYR_3 diferencijuojanti ypatybė yra regresyvinės balsių asimiliacijos neveikimas, kitaip tariant, platinamas prieš aukštutinio pakilimo balsį tvirtagališkai kirčiuotas į dvigarsio *ir* sudėtį įeinantis balsis *i*, pvz., [ˈpʲę̌ˑrʲʃʲlʲɪ] ~*piršlį* (žr. I.1.3 lentelę). Pateikėjus kitų klasterių narių atžvilgiu šiek tiek mažiau skiria dar du balsių platinimo atvejai prieš aukštutinio pakilimo garsus – tvirtagališkai kirčiuoto balsio *i*, kuris įeina į dvigarsio *il* sudėtį, pvz., [ˈsʲę̌ˑlʲkʲʊ] ~ *silkių*, ir tvirtapradiškai kirčiuoto balsio *u*, įeinančio į dvigarsio *ur* sudėtį, pvz., [ˈgo̯ˑrʲkʲʃʲnʲʊs] ~ *gurkšnius*; dvigarsio [o̯m] iš *am* pirmojo dėmens, kirčiuoto atitrauktiniu kirčiu, siaurinimas, pvz., [ˈtumʲˌsʲŭː] ~ *tamsių*; dvigarsio *en* išlaikymas, galūnės trumpinimas, kirčio neatitraukimas, pvz., [nʲɛnʲˈdʲrʲîˑns] ~ *nendrynas*. Pabrėžtina, kad aptariamoje diferencinių požymių grupėje fiksuojama regresyvinės balsių asimiliacijos atvejų, tačiau tik vienas atspindi šios tarminės ypatybės veikimą.

[44] Vyniautaitė Simona 2021: *Tarminio požymio statika ir dinamika: žemaičių regresyvinės balsių asimiliacijos atvejis*: daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 42–85, 103–133.

I.1.2 lentelė. Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis	
0,64	0,64	0,64	*apdangstyti* *apdengsi* *burnų* *dantis* *gręžinys* *ištempsi* *juokų* *kuitiesi* *kulnį* *kurkulų* *liepynas* *nendrynas* *penkis* *piršlį* *puiki* *pulkų* *purvynai* *rąstus* *silkių* *tamsių* *tremtyje* *vamzdis* *zuikių* *šunis* *šviesi*	2:2

I.1.3 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis	
0,64	0,64	0,64	*piršlį*	2:2
0,53	0,42	0,59	*gurkšnius* *nendrynas* *silkių* *tamsių*	2:3

Žaliojo klasterio pateikėjus TL_JAUN_1 ir TL_VID_3 labiausiai diferencijuoja dvigarsio *am* išlaikymas ir tvirtagalės priegaidės spūdis ant pirmojo dėmens, pvz., [ˈvɑ̆ˑmʲzʲdʲɪs] ~ *vamzdis*; nosinio balsio *ą* atliepimas [ɑ] ir kirčio atitraukimas į pirmąjį skiemenį, pvz., [ˈrɑsˌtʊ̞s] ~ *rąstus* (žr. I.1.4 lentelę).

I.1.4 lentelė. Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis	
0,64	0,64	0,64	*rąstus vamzdis*	2:2
0,53	0,42	0,59	*gręžinys* *tremtyje*	2:3
0,43	0,28	0,54	*grąžinti* *išspręsi* *kemsynai* *kietis* *kuitiesi* *liepynas menkių* *naminį* *pliurpsi* *samtis* *zuikių* *įkąsi*	2:4

Šio klasterio narius nuo kitų pateikėjų mažiau skiriantys požymiai yra nosinio balsio *ę* atliepimas [ɛ] ir kirčio atitraukimas, pvz., [ˈgʲrʲɛʒʲɪˌnʲĭːs] ~ *gręžinys*; *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnės atliepimas [ĭː], pvz., [ˈtʲrʲɛmʲˌtʲĭː] ~ *tremtyje*. Abiem atvejais pateikėjams TL_JAUN_1 ir TL_VID_3 artimas vidurinės kartos atstovas TL_VID_2, kurio kalbai taip pat būdingos šios ypatybės.

Matyti, kad didžiausią diferencinių požymių grupę sudaro tos ypatybės, kurios būdingos ir dviem kitų klasterių nariams, todėl apskaičiuotas dar šiek tiek žemesnis $F_{1,5}$ įvertis. Diferenciniai požymiai gana įvairūs: informantai atliepia kamieną *nam-*, pvz., [nɑˈmʲɪnʲɪ] ~ *naminį*; išlaiko dvibalsį *ie* ir netrumpina galūnės, pvz., [ˈkʲîɛtʲɪs] ~ *kietis*; išlaiko dvibalsį *ie* ir netaria galūnės balsio *a*, pvz., [lʲɪɛˈpʲî·ns] ~ *liepynas*; nosinį balsį *ę* atliepia [ɛ̂ː / ɛ̂·], netrumpina galūnės ir taria priebalsį š, pvz., [ɪʃʲˈsʲpʲrʲɛ̂ːsʲɪ / ɪʃʲˈsʲpʲrʲɛ̂·ʲsʲɪ] ~ *išspręsi*; nosinį balsį *ą* atliepia [ɑ̂ː], pvz., [ɪˈkɑ̂ːsʲɪ] ~ *įkąsi*; nosinį balsį *ą* atliepia [ɑ]; platina ir trumpina veiksmažodžio bendraties priesagos *-ti* balsį, pvz., [grɑˈʒʲî·nʲtʲę̆] ~ *grąžinti*;

išlaiko dvigarsį *am*, pvz., [ˈsɑ̂·mʲtʲɪs] ~ *samtis*; išlaiko dvigarsį *am* ir koncentruoja tvirtagalės priegaidės spūdį ant pirmojo dvigarsio dėmens, pvz., [ˈvɑ̆·mʲzʲdʲɪs] ~ *vamzdis*; išlaiko dvigarsį *em* ir žodžio galūnėje vienbalsina dvibalsį *ai*, pvz., [kʲɛmʲˈsʲîːˌnɑ̂ː] ~ *kemsynai*; išlaiko dvigarsį *en* ir tvirtapradę priegaidę, pvz., [ˈmʲɛ̂·ŋʲkʲʊ] ~ *menkių*. Trimis atvejais pateikėjus diferencijuoja regresyvinė balsių asimiliacija, t. y. tvirtagališkai kirčiuotas į dvigarsio *ur* sudėtį įeinantis balsis *u* išlaikomas siauras, pvz., [ˈpʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ] ~ *pliurpsi* (klasterio narius diferencijuoja ir priegaidės spūdis ant pirmojo dvigarsio dėmens); neplatinamas tvirtagališkai kirčiuotas į dvibalsio *ui* sudėtį įeinantis balsis *u*, pvz., [ˈzʊ̆·ɪkʲʊ] ~ *zuikių* (taip pat diferencine ypatybe laikytinas priegaidės spūdis ant pirmojo dvibalsio dėmens); nekirčiuotas į dvibalsio *ui* sudėtį įeinantis balsis *u* išlaikomas siauras pvz., [kʊɪˈtʲîːs] ~ *kuitiesi* (šiuo atveju diferenciniai klasterio narių išskirtinumą dar lemia kirčio neatitraukimas į pirmąjį skiemenį, sangrąžinė veiksmažodžio forma su balsiu *y*).

Duomenis suklasterizavus į šešias grupes, padaugėjo vienanarių klasterių – greta labiau išsiskiriančiais tarminiais variantais pasižyminčių respondentų TL_VYR_3 ir TL_VID_2 išryškėjo vyresniosios kartos pateikėjo TL_VYR_1 kalbinis savitumas. Pabrėžtina, kad visi vyresniosios ir vidurinės amžiaus grupės informantai patenka į skirtingų klasterių sudėtį, taigi kalbiniu požiūriu šių kartų atstovų laikyti labai homogeniškais negalima (žr. I.1.5 pav., I.1.6 pav.).

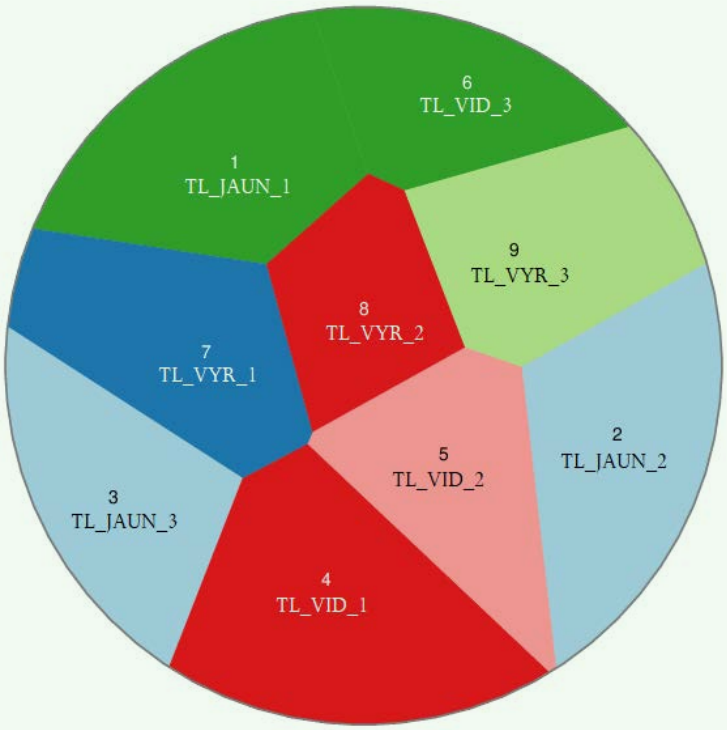

I.1.5 pav. *Telšių (LKA 128) punkto respondentų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai*

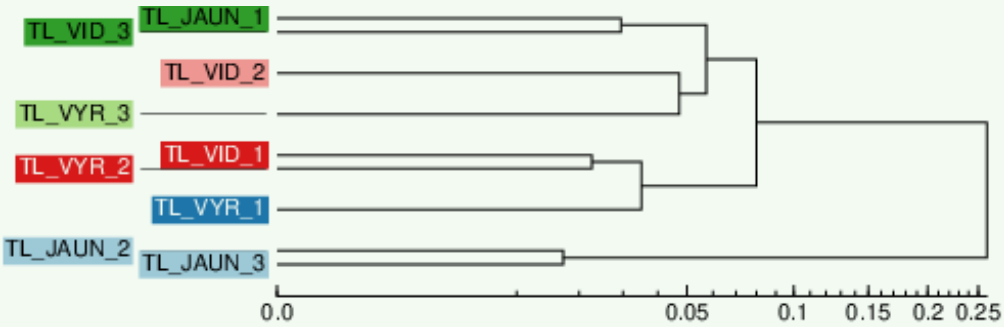

I.1.6 pav. *Šešių klasterių jungimo dendrograma*

Aukščiausiu $F_{1,5}$ balu įvertinti diferenciniai tarminiai požymiai yra būdingi ne tik mėlynojo klasterio pateikėjui TL_VYR_1, bet ir į kitą grupę patenkančiam respondentui (žr. I.1.5 lentelę). Labiausiai išsiskiriama dvibalsio *ie* atliepimu [ę̂ɪ] ir galūnės trumpinimu, pvz., [ˈkʲę̂ɪtʲˇɪs] ~ *kietis*; nosinio balsio *ą* atliepimu [ǫ̆ː], pvz., [ˈrǫ̆ːsˌtʊs] ~ *rąstus*; dvigarsių dėmenų platinimu prieš aukštutinio pakilimo garsus – balsio *i*, įeinančio į dvigarsio *ir* sudėtį, pvz., [ɪʃʲmʲęrʲˈkʲîːtʲę̆] ~ *išmirkyti*, atitrauktinį kirtį gavusio balsio *u*, įeinančio į dvigarsio *ur* sudėtį, pvz., [ˈbǫrˌnǔː] ~ *burnų*; dvigarsio [ǫn] iš *an* pirmojo dėmens, kirčiuoto atitrauktiniu kirčiu, nesiaurinimu prieš aukštutinio pakilimo balsį ir galūnės trumpinimu, pvz., [ˈdǫ̆ˑnʲˌtʲˇɪs] ~ *dantis*. Reikšminga, kad žodžių *rąstus*, *išmirkyti*, *burnų*, *dantis* atvejais regresyvinė balsių asimiliacija neveikia, taigi pagrindinis šiaurės žemaičių skiriamasis požymis mėlynojo klasterio nario nediferencijuoja.

I.1.5 lentelė. *Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai*

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis	
0,45	0,35	0,52	*burnų* *dantis* *išmirkyti kietis* *rąstus*	1:2

Žalsvąjį klasterį sudarančio vyresniosios kartos respondento TL_VYR_3 skiriamosios ypatybės, kurias iliustruoja žodžiai *burnų*, *dantis*, *kietis*, *rąstus*, yra tokios pačios kaip ir pateikėjo TL_VYR_1 (žr. 6 lentelę). Informantą TL_VYR_3 diferencijuoja taip pat kiti požymiai (nors nėra būdingi tik jam): išlaikomas dvigarsis *en*, tvirtagalės priegaidės spūdis koncentruojamas ant pirmojo dvigarsio dėmens ir netrumpinamas galūnės balsis, pvz.,

[abʲˈdʲɛ̆·ŋʲkʲsʲɪ] ~ *apdengsi*; nosinis balsis *ę* atliepiamas pusilgiu [ɛ̂·], pvz., [ɪʃʲˈsʲpʲrʲɛ̂·ʲsʲɪ] ~ *išspręsi*; neminkštinamas priebalsis š, pvz., [ɪʃmʲɪrʲˈkʲîːtʲę̆] ~ *išmirkyti*; prieš aukštutinio pakilimo balsį platinamas tvirtagališkai kirčiuotas į dvigarsio *ir* sudėtį įeinantis balsis *i*, t. y. nevyksta regresyvinė balsių asimiliacija, pvz., [ˈpʲę̆·rʲʃʲlʲɪ] ~ *piršlį*.

I.1.6 lentelė. Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis	
0,45	0,35	0,52	*apdengsi* *burnų* *dantis* *išmirkyti išspręsi* *kietis* *piršlį* *rąstus*	1:2

Vienanario rožinio klasterio pateikėją TL_VID_2 labiausiai diferencijuoja aukštesniu $F_{1,5}$ balu įvertintas polinkis prieš aukštutinio pakilimo balsį siaurinti dvigarsio [ǫm] iš *am* nekirčiuotą pirmąjį dėmenį, pvz., [ˈtumʲˌsʲŭː] ~ *tamsių*; prieš aukštutinio pakilimo garsus į dvigarsio *ir* sudėtį įeinančio balsio platinimas – tvirtagališkai atitrauktiniu kirčiu kirčiuoto balsio *i*, pvz., [ˈgʲę̆·rʲˌdʲɪ] ~ *girdi*, tvirtagališkai kirčiuoto balsio *i*, pvz., [ˈpʲę̆·rʲʃʲlʲɪ] ~ *piršlį* (žr. 7 lentelę). Regresyvinė balsių asimiliacija veikia tik pirmuoju atveju.

Iš antrąją grupę sudarančių diferencinių požymių matyti, kad dėl regresyvinės balsių asimiliacijos yra išlaikomas siauras nekirčiuotas balsis *i,* kuris įeina į dvigarsio *ir* sudėtį, pvz., [ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲę̆] ~ *išmirkyti* (taip pat išryškėja ir kiti skiriamieji požymiai – priebalsio š minkštinimas, priesagos *-ti* balsio platinimas); siaurinamas pirmasis dvigarsio *am* dėmuo nekirčiuotoje pozicijoje, pvz., [sʊmʲˈdʲîːs] ~ *samdys,* ir kirčiuotoje atitrauktiniu kirčiu, pvz., [ˈtumʲˌsʲŭː] ~ *tamsių*. Atvejų, kai regresyvinės balsių asimiliacijos nėra, nustatyta daugiau: platinamas dvigarsio *il* pirmasis dėmuo – tvirtagališkai kirčiuotas balsis *i*, pvz., [ˈsʲę̆·lʲkʲʊ] ~ *silkių*, tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *i*, pvz., [pʲrʲɪˈtʲę̂·lʲdʲɪ·tʲę̆] ~ *pritildyti* (taip pat nenukeliamas kirtis), tvirtagališkai kirčiuotas balsis *i*, pvz., [ˈpʲę̆·rʲʃʲlʲɪ] ~ *piršlį*; platinamas tvirtapradiškai kirčiuotas balsis *u*, įeinantis į dvigarsių *ul* ir *ur* sudėtį, pvz., [ˈdǫ̂·lʲkʲʊ] ~ *dulkių*, [ˈgǫ̂·rʲkʲʃʲnʲʊs] ~ *gurkšnius*; platinamas tvirtagališkai kirčiuotas balsis *u*, sudarantis dvibalsio *ui* pirmąjį dėmenį, pvz., [ˈzǫ̆·ɪkʲʊ] ~ *zuikių*.

Taigi šioje tarminių požymių grupėje regresyvinės balsių asimiliacijos (ne)veikimo atvejai vyrauja, tačiau turi žemesnį $F_{1,5}$ balo įvertį ir vidurinės kartos respondentą TL_VID_2 diferencijuoja mažiau.

I.1.7 lentelė. *Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai*

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis	
0,45	0,35	0,52	*girdi* *piršlį samdys*	1:2
0,36	0,22	0,46	*dulkių* *gręžinys* *gurkšnius* *išmirkyti* *nendrynas* *pempių pritildyti* *silkių* *tamsių* *tremtyje* *zuikių*	1:3

I.1.8 lentelė. *Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai*

Koreguotasis $F_{1,5}$ balas	Koreguotasis tikslumas	Koreguotasis atkūrimas	Žodis ar diferencinis tarminis požymis	
0,64	0,64	0,64	*išspręsi* *kemsynai kietis* *rąstus*	2:2
0,53	0,42	0,59	*apdengsi* *ištempsi* *liepynas* *įkąsi*	2:3

Skirtingoms amžiaus grupėms priklausantys pateikėjai TL_VID_1 ir TL_VYR_2, sudarantys raudonąjį klasterį, turi tik jiems būdingų ir tarminiu požiūriu iš kitų respondentų juos diferencijuojančių ypatybių. Šie pateikėjai dvibalsį *ie* atliepia [ę̂ɪ] ir netrumpina galūnės, pvz., [ˈkʲę̂ɪtʲɪs] ~ *kietis*; nosinius balsius *ą* ir *ę* atliepia tradicinei Telšių šnektai būdingais [ǫ̆·n] ir [ę̂·n], pvz., [ˈrǫ̆·nsˌtʊs] ~ *rąstus*, [ɪʃʲˈsʲpʲrʲę̂·nʲsʲɪ] ~ *išspręsi*; prieš aukštutinio

pakilimo balsį siaurina nekirčiuoto dvigarsio [ẹm] iš *em* pirmąjį dėmenį (regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejis), pvz., [kʲɪmʲˈsʲîːˌnâː] ~ *kemsynai* (žr. I.1.8 lentelę).

Mažiau raudonojo klasterio narius skiria dvibalsio *ie* atliepimas [ê̞ɪ], pvz., [lʲê̞ɪˈpʲîˑns] ~ *liepynas*; nosinių balsių *ą* atliepimas [ô̞ˑn], pvz., [ɪˈkô̞ˑnʲsʲɪ] ~ *įkąsi*; dvigarsio *em* atliepimas [ẹ̆ˑm] ir galūnės netrumpinimas, pvz., [ɪʃʲˈtʲẹ̆ˑmʲsʲɪ] ~ *ištempsi*; dvigarsio *en* atliepimas [ẹ̆ˑŋ] ir galūnės netrumpinimas, pvz., [abʲˈdʲẹ̆ˑŋʲkʲsʲɪ] ~ *apdengsi*. Visi žemesniu $F_{1,5}$ balu įvertinti tarminiai požymiai būdingi tradicinei šiaurės žemaičių telšiškių patarmei, tačiau kitų klasterių pateikėjų atžvilgiu yra diferenciniai. Taigi ryškiosios tarminės ypatybės tarp Telšių (LKA 128) respondentų varijuoja.

APIBENDRINIMAS

Atlikus klasterinę analizę ir nustačius diferencinius tarminius požymius, galima teigti, kad Telšių (LKA 128) punkto pateikėjų vartojami tarminiai variantai nėra labai homogeniški. Dažniausiai išsiskiria jaunesniosios kartos atstovai, tačiau įvairavimo esama ir kitų amžiaus grupių respondentų kalboje.

Visų trijų kartų respondentai prieš aukštutinio pakilimo garsus nuosekliai išlaiko siaurus balsius *i*, *u* įvairiose pozicijose (kirčiuotoje, turinčioje atitrauktinį kirtį, nekirčiuotoje).

Balsiai *i*, *u*, įeinantys į dvigarsių *il*, *ir*, *ul*, *ur* ir dvibalsio *ui* sudėtį, regresyvinės balsių asimiliacijos veikiami nevienodai. Telšių (LKA 128) respondentai nuosekliausiai išlaiko siaurą atitrauktiniu kirčiu kirčiuotą balsį *u*, sudarantį dvigarsio *ul* pirmąjį dėmenį; tvirtagališkai kirčiuotą balsį *u*, įeinantį į dvigarsio *ul* sudėtį; nekirčiuotą balsį *u*, įeinantį į dvigarsio *ur* sudėtį; nekirčiuotą balsį *u*, įeinantį į dvibalsio *ui* sudėtį. Kitais atvejais regresyvinės balsių asimiliacijos neveikimo fiksuojama daugiau, platinti balsius *i*, *u* labiau linkę vidurinės ir vyresniosios kartos pateikėjai.

Atliepiant dvigarsių [ọn], [ọm] iš *an*, *am* pirmuosius dėmenis, regresyvinė balsių asimiliacija fiksuojama retai. Ši ypatybė vyrauja tik tariant nekirčiuotą dvigarsio [ọn] pirmąjį dėmenį, kuris siaurinamas visų vidurinės ir vyresniosios kartos respondentų. Retais atvejais vidurinės ir vyresniosios kartos pateikėjai siaurina dvigarsio [ọm] pirmąjį dėmenį nekirčiuotoje ir kirčiuotoje atitrauktiniu kirčiu pozicijose.

Tariant dvigarsius [ẹn], [ẹm] iš *en*, *em*, regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejai yra tik pavieniai, o ilgųjų balsių [ọː], [ẹː] iš ą, ę ir dvibalsių [ẹɪ], [ọʊ] iš *ie*, *uo* grupėse asimiliacija nefiksuojama.

Telšiū (LKA 128) punkto respondentų vartojamuose tarminiuose variantuose įvairuojančiomis ir diferencijuojančiomis ypatybėmis tampa nosinių balsių *ą*, *ę*, dvibalsių *ie*, *uo*, dvigarsių *am*, *an*, *em*, *en* tarimas – dominuoja netarminei kalbai būdingi atliepiniai. Jaunesniosios kartos atstovai dažniau neatitraukia kirčio iš trumpos ir iš ilgos tvirtagalės galūnės, tvirtagalės priegaidės spūdį koncentruoja ant antrojo dvigarsio dėmens, taria niekada nekirčiuojamos galūnės *-as* trumpąjį balsį, išlaiko dvibalsį *ai* žodžio galūnėje, išlaiko sangrąžinę veiksmažodžio formą su dvibalsiu *ie*, taria *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnę *-yje*, neplatina ir netrumpina priesagos *-ti* balsio, vartoja kamieną *nam-* vietoje žemaičiams tradiciškai įprasto *num-* žodyje *naminį*.

Rezultatai rodo, kad visų regresyvinės balsių asimiliacijos atvejų realizacija įvairuoja. Asimiliacijos veikimui įtakos turi ir išlaikytas tradicinės tarmės pamatas, ir netarminė kalba, palaikanti bei stiprinanti šį požymį. Dėl šios priežasties ateityje regresyvinė balsių asimiliacija turėtų išlikti gyvybingu požymiu, nors ir mažiau diferencijuojančiu ar visai praradusiu šią funkciją.

Tarminių požymių vartojimu grindžiama klasterizacija didelių skirtumų atsižvelgiant į pateikėjų amžių neišryškino, todėl neatmestina, kad regresyvinės balsių asimiliacijos atvejams (ne)plisti didesnės įtakos turi ir galimai turės kitos ekstralingvistinės priežastys.

I. 2. Tradicinių patarmių ribos: REKONSTRUKCINIAI KAUNO MARIŲ DUGNO TARMINIO PLOTO ASPEKTAI

Žydrūnas Šidlauskas

1959 m., statant hidroelektrinę ir užliejus dalį Nėmuno slėnio, suformuotas 63,5 kv. km vandens telkinys – Kaũno marios[45]. Iki užtvindymo buvo iškeldinti keliasdešimties kaimų ir senojo Rumšiškių miestelio gyventojai. Pasak daugiausia šia tema rašiusio Stanislovo Abromavičiaus[46], iš 33 kaimų iškelta apie 880 sodybų, tačiau iš viso nukentėjo 45 kaimai. Kituose šaltiniuose gyvenamųjų vietovių skaičius įvairuoja, tad nesutapimai, galimà paklaida aptariama 1 skirsnyje; vietovių sąrašą žr. 1 ir 2 lent.

Nurodoma, kad dvidešimt šešiose vietovėse gyveno 1865 žmonės[47]. Gyventojų skaičius kitose vietovėse nežinomas. Marios patenka į Kaũno apskritį – Kaũno miesto, Kaũno bei Kaišiadorių rajonų teritorijas.

Administracinis-teritorinis Nėmuno slėnio (dab. Kaũno marių dugno) ploto skirstymas buvo gana fragmentiškas (plačiau žr. 2 skirsnį). Tarmių klasifikacijose tai neatsispindi, bet galima daryti prielaidą dėl tarminio šios teritorijos nehomogeniškumo, nes „tarmių ribos ar tarminių reiškinių izoglosos dažnai sutampa su ilgą laiką buvusiomis politinėmis, administracinėmis, parapijų, įvairių valdų ribomis“[48]; taip pat plg.: „We found that geographical distance and administrative history were important in separating municipal dialects“[49,50].

---

45 VLE 2006: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* t. 9, p. 617. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Prieiga internetu: https://www.vle.lt/straipsnis/kauno-marios/

46 Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 38.

47 Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 50–51.

48 Morkūnas Kazys 2013: Tarmė. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* t. 23, p. 508. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Prieiga internetu: https://www.vle.lt/straipsnis/tarme/

49 Honkola Terhi, Ruokolainen Kalle, Syrjänen Kaj J. J., Leino Unni-Päivä, Tammi Ilpo, Wahlberg Niklas, Vesakoski Outi 2018: Evolution within a language: environmental differences contribute to divergence of dialect groups. *BMC Evolutionary Biology* 18:132. Prieiga internetu: https://bmcecolevol.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/s12862-018-1238-6.pdf

50 Administraciniai, teisiniai aspektai gali būti siejami su kalbiniu stabilumu: „<...> linguistic stability is seen as a connection with territories, which, the aforementioned relevance of traffic aside, entails its own administrative structures, legal formations, and much more“ (Lameli Alfredi 2019: Spatial Distribution of Regional Dialects: Interplay of Language, Community, and Action. Prieiga internetu: https://www.researchgate.net/publication/336670016_Spatial_Distribution_of_Regional_Dialects_Interplay_of_Language_Community_and_Action).

Tarminiu požiūriu aptariamasis plotas iki šiol vertintas kaip gana vientisas, nes visų klasifikacijų autoriai jo neskaidė: Antanas Baranauskas[51] jį priskyrė rytiečiams pirmiesiems pietiečiams, Antanas Salys[52] – aukštaičiams viduriečiams, o Zigmas Zinkevičius ir Aleksas Girdenis[53] – vakarų aukštaičiams kauniškiams[54]; apie plotą tarmių klasifikacijų aspektu žr. 3 skirsnį.

Taigi šio tyrimo objektas – Kaũno marių (dugno) ir jų apylinkių plotas iš administracinės, istorinės ir geolingvistinės (tarminės) perspektyvos; tikslas – remiantis skirtingų laikotarpių administraciniu-teritoriniu skirstymu ir tarmių klasifikacijomis, aptarti Kaũno marių dugno tarminę priklausomybę.

Tikslui pasiekti išsikelti šie uždaviniai: 1) remiantis turimais šaltiniais, aptarti galimą užlietų gyvenviečių skaičiaus paklaidą; 2) palyginti Kaũno marių dugno ploto skirtingų laikų administracinių vienetų ribas; 3) palyginti Kaũno marių dugno plotą tarmių klasifikacijų atžvilgiu.

Tyrime taikomi pusiau struktūruoto interviu (medžiagos rinkimo), lyginamosios analizės, geolingvistinis ir kompiuterinės kartografijos metodai. Žemėlapiai sudaryti GIS (geografinių informacinių sistemų) instrumentais – kompiuterinės kartografijos programa *ArcGIS Pro*, naudojant sluoksnį iš Valdo Urbanavičiaus žemėlapio[55]: Valdas Urbanavičius vizualizavo Kaũno marių dugno gyvenvietes pagal 1932 m. žemėlapį[56]. Ši kartografinė medžiaga papildyta tarpukario valsčių ribų žemėlapiu ir dabartiniais „Lietuvių kalbos atlaso“ (LKA) tarmių punktais[57], plačiau žr. 2 šio poskyrio skirsnį, I.2.2 pav.; taip pat 3 pos-

[51] Baranovskij: Барановскій Антоній 1898: *Замѣтки о литовскомъ языкѣ и словарѣ*. Санктпетербургъ: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 49–51; Geržotaitė Laura 2016: Lietuvos tarmių klasifikacijos tyrimas geolingvistiniu aspektu [daktaro disertacija]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

[52] Salys Antanas 1933: Kelios pastabos tarmių istorijai. – *Archivum Philologicum* 4, 21–34; Salys Antanas 1992: *Raštai* 4: *Lietuvių kalbos tarmės*. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, p. 109–114.

[53] Zinkevičius Zigmas, Girdenis Aleksas 1966: Dėl lietuvių kalbos tarmių klasifikacijos. – *Kalbotyra* 14, p. 139–147.

[54] Nemaža dalis teritorijos ribojasi su pietų aukštaičiais ir nuo Salio klasifikacijos laikų yra vadinama priedzūkiu (Bacevičiūtė Rima, Mikulėnienė Danguolė, Salienė Vilija 2005: *Vakarų aukštaičiai kauniškiai ir Klaipėdos krašto aukštaičiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 114–115; dar žr. Morkūnas Kazys 1994: Dėl priedzūkio ir jo ribų. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 34, p. 84–92).

[55] Urbanavičius Valdas 2018: *Kauno marių dugno šimtmečio istorija* [žemėlapio pasakojimas]. Prieiga internetu: https://www.arcgis.com/home/item.html?id=c55688a269934e1f95d90bee099467c5; taip pat žr.: http://www.lithuanianmaps.com, http://www.mapywig.org, https://www.geoportal.lt/map/.

[56] Žemėlapio pasakojimo prieiga internetu: https://www.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=c55688a269934e1f95d90bee099467c5.

[57] Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė 2021: Tarmyno punkto samprata. – *Baltistica* LVI(1), p. 81–106.

kyrio skirsnį, I.2.7, I.2.8 pav. Aptariant marių dugno ir pamario plotą iš tarmių klasifikacijų perspektyvos, taip pat naudojami žemėlapių sluoksniai iš Danguolės Mikulėnienės ir Agnės Čepaitienės straipsnio[58].

Be Kaũno marių dugno žemėlapių, tiriamąją medžiagą sudaro mokslo ir sklaidos leidiniai, straipsniai Kaũno marių (dugno) tema[59], tarmių klasifikacijos[60] ir interviu metodu gauti duomenys.

2020 m. šio tyrimo autoriaus apklausti 53 pateikėjai, kilę iš Rum̃šiškių, Gastilónių[61], Ãštrago, Pakalnìškių, Laumė́nų, Šilė́nų, Dvarẽliškių, Dabintõs, Arlãviškių, įrašyta apie 50 val. pokalbių.

Nors apie Kaũno marias ir hidroelektrinę yra rašyta, įvairiapusiškesnių duomenų apie senąsias gyvenvietes stokojama: pavyzdžiui, kai kurie kaimai prieš užliejimą nebuvo iki galo inventorizuoti, stinga etnografinės medžiagos[62]. Tiesa, Izidorius Butkevičius pateikė etnografinių duomenų – atkreipė dėmesį į skirtingą Nẽmuno pakrančių architektūrą: „<...> kairiojoje Nẽmuno pusėje – sūduvių (suvalkiečių), o dešiniojoje – dzūkų,

[58] Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė 2021: Tarmyno punkto samprata. *Baltistica* LVI(1), p. 81–106.

[59] Bikelis Petras ir kt. 1959: *Lietuvos TSR administracinis-teritorinis suskirstymas. 1959 m. vasario 1 dienai.* Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla. Prieiga internetu: https://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do;jsessionid=40D412E5FD412C8B01590DB04F38DFAD?biRecordId=3568; Butkevičius Izidorius 1980: Kaimų ir sodybų savitumai. *Kauno marios*, 73–82. Vilnius: Mokslas; Vanagas Aleksandras 1980: Išnykę vietovardžiai. *Kauno marios*, 83–86. Vilnius: Mokslas; Abromavičius Stanislovas 2005: *Nuskendusio slėnio istorija*. Kaunas: Naujasis lankas; Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas; Girčė Vaida 2021: Kauno rajone kuria unikalų parką: neturi analogų Europoje. *TV3*. Prieiga internetu: https://www.tv3.lt/naujiena/video/kauno-rajone-kuria-unikalu-parka-neturi-analogu-europoje-n1111123; Kauno marių 60-metis: pagerbti vandens užlieti kaimai. *Diena.lt*. Prieiga internetu: https://www.diena.lt/naujienos/kaunas/miesto-pulsas/kauno-mariu-60-metis-pagerbti-vandens-uzlieti-kaimai-920291; Abromavičius Stanislovas 2020: *Šventų giesmių giedojimas*. Kaunas: Naujasis lankas; Inytė Vėjūnė 2020: Kadaise iš savo namų išvaryti kauniečiai turi sunkiai išsipildančią svajonę. *Lietuvos rytas*. Prieiga internetu: https://www.lrytas.lt/gyvenimo-budas/likimai/2020/08/25/news/kadaise-is-savo-namu-isvaryti-kaunieciai-turi-sunkiai-issipildancia-svajone-16064293/; Račiūnaitė Julija 2020: Kauno mariose nuskandintų kaimų gyventojai iki šiol mena baisią sovietų neteisybę. *LRT*. https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1138630/Kaũno-mariose-nuskandintu-kaimu-gyventojai-iki-siol-mena-baisia-sovietu-neteisybe.

[60] Baranovskij: Барановскій Антоній 1898: *Замѣтки о литовскомъ языкѣ и словарѣ*. Санктпетербургъ: Типографія Императорской Академіи Наукъ; Salys Antanas 1933: Kelios pastabos tarmių istorijai. *Archivum Philologicum* 4, p. 21–34; Girdenis Aleksas, Zinkevičius Zigmas 1966: Dėl lietuvių kalbos tarmių klasifikacijos. *Kalbotyra* 14, p. 139–147; Geržotaitė Laura 2016: *Lietuvos tarmių klasifikacijos tyrimas geolingvistiniu aspektu* [daktaro disertacija]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

[61] Ne visų kaimų pavadinimų kirčiavimas žinomas.

[62] Butkevičius Izidorius 1980: Kaimų ir sodybų savitumai. *Kauno marios*. Vilnius: Mokslas, p. 74.

nors kai kurie elementai persipindavo abiejose Nėmuno pusėse“. Etnologas, apžvelgdamas sodybų savitumus, pamini ir tarminių žodžių: *grinčia* ‘namas’, *dangtis* ‘tvartas’[63].

Taigi net gyvenamųjų vietų ir jų pastatų architektūrinis savitumas gali rodyti tam tikrą tarminį ploto nevienodumą ar apskritai liudyti teritorijoje buvus vieną ar (ir) kitą tarmę.

KAUNO MARIŲ (NE)UŽLIETOS GYVENVIETĖS

Kaip minėta pradžioje, rašant apie marių dugną susiduriama ne tik su duomenų trūkumu, bet ir su jų paklaida. Šaltiniuose įvairuoja dėl hidroelektrinės statybos nukentėjusių gyvenviečių skaičius – tai pirmoji problema, siekiant atkurti buvusį tarminį plotą. Žiniasklaidoje skelbiama, kad buvo užlietos 35 gyvenvietės ir iškelta 721 sodyba[64], minima ir „beveik 700 sodybų“[65].

Pasak Abromavičiaus[66], iš 33 kaimų iškelta apie 880 sodybų, tačiau iš viso nukentėjo 45 kaimai[67]. Skaičius kinta įtraukiant gyvenvietes, kurios „vienaip ar kitaip nukentėjo“[68], t. y. gyvenvietė gali būti perkelta (Rumšiškės), visiškai užlieta, nevisiškai užlieta. Nevisiškai užlietus kaimus galima skirti dar į dvi grupes: iškeldinta dalis sodybų arba užlietos tik žemės.

Slėnio gyvenvietės nuo seno buvo suformuotos abipus Nėmuno, didesnė dalis – dešiniojoje pusėje; žr. I.2.1 ir I.2.2 lent.

---

63 Butkevičius Izidorius 1980: Kaimų ir sodybų savitumai. *Kauno marios*. Vilnius: Mokslas, p. 75.

64 Račiūnaitė Julija 2020: Kauno mariose nuskandintų kaimų gyventojai iki šiol mena baisią sovietų neteisybę. *LRT*. https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1138630/Kauno-mariose-nuskandintu-kaimu-gyventojai-iki-siol-mena-baisia-sovietu-neteisybe; Inytė Vėjūnė 2020: Kadaise iš savo namų išvaryti kauniečiai turi sunkiai išsipildančią svajonę. *Lietuvos rytas*. Prieiga internetu: https://www.lrytas.lt/gyvenimo-budas/likimai/2020/08/25/news/kadaise-is-savo-namu-isvaryti-kaunieciai-turi-sunkiai-issipildancia-svajone-16064293.

65 Girčė Vaida 2021: Kauno rajone kuria unikalų parką: neturi analogų Europoje. *TV3*. Prieiga internetu: https://www.tv3.lt/naujiena/video/kauno-rajone-kuria-unikalu-parka-neturi-analogu-europoje-n1111123.

66 Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 38.

67 „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“ taip pat nurodomos 45 gyvenvietės: „Iš vietų, kurias užliejo Kauno marios, iškelta 45 gyvenvietės, tarp jų Rumšiškės“ (*Visuotinė lietuvių enciklopedija* t. 9, 617–618. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Prieiga internetu: https://www.vle.lt/straipsnis/kauno-marios/).

68 Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 52.

I.2.1 lentelė. *Duomenys apie nukeltas dešiniosios Nemuno pusės sodybas*[69,70]

Eil. Nr.	Gyvenvietės pavadinimas	Nukelta			Gyveno sodybose žmonių
		Gyvenamųjų namų (vnt.)	Ūkio pastatų (vnt.)	Gyventojų sodų (vaismedžių, vaiskrūmių (vnt.)	
Dešinioji Nemuno pusė nuo aukštupio					
1.	Darsūniškis	6	15	137	24
2.	Lapainia	1	4	122	3
3.	Juodkošiai	8	20	15	110
4.	Garmiškės	3	9	194/101	13
5.	Dabinta	14	34	323/261	57
6.	Kračkiemis	15	38	1007/204	58
7.	Rūčkakiemis	11	22	428/249	36
8.	Gojus	2	6	292/82	6
9.	Pastrėvys	4	16	237/-	12
10.	Maisiejūnai	1	4	x	x
11.	Maisiejūnai	1	2	48/28	66
12.	Kapitoniškės	14	39	290/38	356
13	Rumšiškės	113	236	1883/324	52
14.	Aštragas	15	31	756/126	101
15.	Gastilonys	32	77	801/4	20
16.	Jakštonys	6	15	90/-	x
17.	Salamenka	5	18	x	x
18.	Rudmena	6	15	x	x
19.	Neveronys	17	61	x	x
20.	Žiegždriai	26	47	x	x
21.	Apnarai	8	16	x	x
22.	Vieškūnai	42	112	x	x
	Kaimiškoji dalis	25			
	Kauno m. dalis	17			
23.	Pažaislis (Kauno m.)	2	6	x	x
24.	Varniai II (Kauno m.)	20	40	x	x
	Iš viso dešiniojoje Nemuno pusėje	372	879	x	x

[69] Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 50.

[70] Lentelėje x reiškia, kad nėra duomenų.

Ši medžiaga leidžia suvokti nukėlimo mastą: nurodyta ne tik užlietos (ar iš dalies užlietos) gyvenvietės, bet ir pastatų, sodybose (ne visose) gyvenusių žmonių skaičius, tačiau neatsako į visus vėlesniems tyrėjams galinčius kilti klausimus.

Surinkus papildomos informacijos, kyla poreikis kelis dalykus aptarti smulkiau. Dėmesys kreiptinas į šias dešiniosios Nėmuno pusės vietoves – Maisiejū́nus, Rumšiškes ir Žiegždriùs.

Kaip matyti, Maisiejū́nai į I.2.1 lent. įtraukti du kartus (žr. 10–11 eil.)[71]. Abiejose eilutėse sutampa iškeltų namų skaičius – 1, tačiau kiti skaičiai skiriasi. Aprašydamas šį kaimą, autorius mini, kad „iškelta tik viena Jurgio Marcinkevičiaus sodyba. Joje gyveno 6 asmenų šeima, turėjo 48 vaismedžių bei 28 vaiskrūmių sodą“[72]. Taigi nenurodoma, kad Maisiejū́nų būta dvejų, nors yra likę du Maisiejū́nų piliakalniai[73].

Remiantis 1959 m. administraciniu skirstymu, Maisiejū́nai (Maisėjū́nai) turėjo būti vieni, priklausė Krúonio apylinkei, Kaišiadorių rajonui[74].

Toliau pateiktina Rumšiškių miestelio sąsaja su dviem į lentelę neįtrauktais kaimais – Bỹliškėmis ir Vajãkiškėmis. Rumšiškių miestelis perkeltas į šių dviejų kaimų vietą[75]. Dėl to tyrėjai gali skirtingai traktuoti, kaip ir kokia teritorijos dalis nukentėjo: 1) nei Bỹliškės, nei Vajãkiškės nebuvo užlietos, tačiau šių vietovardžių nebeliko; 2) Rumšiškių miestelis buvo užlietas, tačiau kartu ir išsaugotas.

Minėtini ir Žiegždriaĩ: iki 1959 m. jie buvo dveji, abeji – skirtingose Nėmuno pusėse. Dešiniajame krante – Žiegždriaĩ II, o kairiajame – Žiegždriaĩ I. Užlietì Žiegždriaĩ II, o išlikę Žiegždriaĩ I[76,77].

[71] Abromavičius parašė tematiškai panašias, tačiau apimtimi nevienodas knygas: „Nuskendusio slėnio istorija“ (2005) ir „Sugrįžimas į nuskendusį slėnį“ (2014). Maisiejū́nai aptariami tik vėlesnėje knygoje.

[72] Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 97.

[73] VLE 2008: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* t. 14, p. 52. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Prieiga internetu: https://www.vle.lt/straipsnis/maisiejunu-piliakalniai-ir-pilkapynas/

[74] Bikelis Petras ir kt. 1959: *Lietuvos TSR administracinis-teritorinis suskirstymas. 1959 m. vasario 1 dienai.* Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla. Prieiga internetu: https://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do;jsessionid=40D412E5FD412C8B01590DB04F38DFAD?biRecordId=3568.

[75] Vanagas Aleksandras 1980: Išnykę vietovardžiai. *Kauno marios*. Vilnius: Mokslas, p. 83.

[76] Tačiau (tikriausiai nebelikus poreikio atskirti) vadinami tiesiog Žiegždriaĩs, ne Pirmaĩs(iais).

[77] VLE 2014: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* t. 25, 756. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Prieiga internetu: https://www.vle.lt/straipsnis/ziegzdriai/.

Abromavičiaus teigimu, dėl kėlimo nenukentėjo arba beveik nenukentėjo keturi dešiniojo kranto kaimai – Barevičiai (Borevičiai), Apsuona, Lašiniai ir Bartkūnai[78].

Keli neaiškumai rasti ir kairiajame Nėmuno krante.

I.2.2 lentelė. *Duomenys apie nukeltas kairiosios Nemuno pusės sodybas*[79]

Eil. Nr.	Gyvenvietės pavadinimas	Nukelta			Gyveno sodybose žmonių
		Gyvenamųjų namų (vnt.)	Ūkio pastatų (vnt.)	Gyventojų sodų (vaismedžių, vaiskrūmių (vnt.)	
Kairioji Nemuno pusė nuo aukštupio					
25.	Bačkininkėliai	4	7	x	x
26.	Guogai	12	20	x	x
27.	Piliuona	23	60	x	x
28.	Tursonas	5	12	x	x
29.	Arlaviškės	30	65	510	102
30.	Leonavas	17	46	284	68
31.	Kampiškės	43	105	x	158
32.	Šilėnai	77	139	1210	186
33.	Dvareliškės	43	84	3010	143
34.	Mozūrai	15	33	617	53
35.	Samylai	13	22	279	47
36.	Laumėnai	21	60	1867	103
37.	Pakalniškiai	24	64	1425	72
	Kaimo dalis	21			
	Kauno m. dalis	3			
38.	Zuikinė (Kauno m.)	41	101	2	10
39.	Raguoliai	1	1	120	3
Iš viso kairiojoje Nemuno pusėje		369	819	x	x
Iš viso teritorijoje		741	1698	x	x

[78] Apie Barevičius rašoma: „Išsikeliant iš būsimų Kaūno marių dugno, kaime buvo 14 sodybų, tačiau visos jau ant kalno“ (Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 85). Nurodoma, kad iš Apsuonos „sodybų nebuvo iškelta, tik užtvindytos gražios apylinkės“ (Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 92). Apie Lašinius taip pat rašoma, kad „dalis kaimo žemių buvo užlieta, keturios sodybos (aukštesnėje vietoje) išliko“ (Abromavičius 2014: 102). Bartkūnai, kaip teigiama, „mažai nukentėjo“, „jų sodybų nenukėlė, tačiau buvo neramu ir gaila Nėmuno bei užliejamų plotų“ (Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 102).

[79] Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 51.

Randama neaiškumų, susijusių su Šilė́nų ir Dvarẽliškių kaimais. Informacija patikslinta remiantis iš marių dugno kilusių žmonių pasakojimais. Daugiausia žinių apie senąsias gyvenvietes gauta iš pateikėjo GI0553210804140413 11[80] – vyro, 1920 m. gimusio Dvarẽliškėse.

Pateikėjas teigė: „Dveji Šilė́nai buvo. Buvo prie Nẽmuno Šilė́nai ir buvo pamiškėj Šilė́nai“. Galima daryti dvi prielaidas: 1) būta dvejų Šilė́nų, tik šis faktas šaltiniuose neužfiksuotas; 2) arba patys gyventojai dėl sodybų išsidėstymo ar kitų priežasčių kaimą neoficialiai įvardijo kaip du atskirus.

Pateikėjas GI055321080414041311 nurodė dvejas Dvarẽliškes (tačiau nepaminėjo, kuriose pats gyveno): „<...> buvo Dvarẽliškių dvaras. Tai prie to dvaro buvo kokios... aštuonios šeimos gyveno, tai vadinosi Sẽnos Dvarẽliškės.“ Paminėjo, kad „tą dvarą išdalino“ ir „pasidarė Naũjos Dvarẽliškės“[81]. Remiantis pasakojimu, manytina, kad, pasikeitus dvaro situacijai, Senų̃(jų) Dvarẽliškių nebeliko, o naujas darinys gavo Naujų̃(jų) Dvarẽliškių pavadinimą, kuris galėjo išvirsti į vieno dėmens pavadinimą – Dvarẽliškės. Kita vertus, tarp panaikintų vietovių įvardijamos net trejos Dvarẽliškės: Dvarẽliškės, Naũjos Dvarẽliškės ir Sẽnos Dvarẽliškės (Vanagas 1980: 83). Tai rodo tris kaimus buvus tuo pat metu[82].

1959 m. duomenimis, iš tiesų buvo trys kaimai – Sẽnos Dvarẽliškės (Bikelis ir kt. 1959: 921), Naũjos Dvarẽliškės[83] ir Dvarẽliškės[84]. Visi šie kaimai priklausė tai pačiai Samylų̃ apylinkei, Kaũno rajonui.

Abromavičius taip pat mini trejas Dvarẽliškes (nors lentelėje nurodo tik vienas): „Jau XX a. pradžioje buvo trys gyvenamosios vietovės, turėję Dvarẽliškių vardus: dvaras priešais Ãštrago kaimą <...>, Sẽnos Dvarẽliškės – slėnyje prie upės, Gervė́nupio link <...>

[80] Pateikėjo garso įrašas geokoduotas vykdant Valstybinės lietuvių kalbos komisijos finansuojamą projektą Lietuvos vietinių kalbos variantų duomenyno modelio sukūrimas (2020–2021; projekto vadovė dr. Agnė Čepaitienė) ir saugomas Lietuvių kalbos instituto Tarmyne.

[81] „Sudėtiniai kaimų vardai yra Naũjos ir Sẽnos Dvarẽliškės“ (Vanagas Aleksandras 1980: Išnykę vietovardžiai. *Kauno marios*. Vilnius: Mokslas, p. 84). Pats pateikėjas nekonkretizavo, kuriose Dvarẽliškėse gyveno.
Pavadinimai Sẽnos(ios) ir Naũjos(ios) taip pat galėjo prigyti ir kurį laiką būti vartojami pačių gyventojų, nepriklausomai nuo oficialaus pavadinimo konkrečiu laikotarpiu.

[82] Tai leistų geriau suprasti ir priklausymo valsčiams problematiką (žr. 2 šio poskyrio skirsnį).

[83] Bikelis Petras ir kt. 1959: *Lietuvos TSR administracinis-teritorinis suskirstymas. 1959 m. vasario 1 dienai.* Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla. Prieiga internetu: https://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do;jsessionid=40D412E5FD412C8B01590DB04F38DFAD?biRecordId=3568.

[84] Ten pat.

ir Naũjos Dvarẽliškės prie Lauméną. <...> 1940 m. smarkiai išaugo Sẽnos Dvarẽliškės, kur stovėjo jau 46 sodybos, Naujosè Dvarẽliškėse – 14 ūkių, o dvaras sunyko“[85].

Siekiant patikslinti užlietų (ar nukentėjusių) gyvenviečių skaičių (abiejuose Nẽmuno krantuose), taip pat remiamasi ir Aleksandro Vanago duomenimis[86]. Onomastikos tyrėjas rašė, kad „Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1961 m. gegužės 16 d. įsaku buvo panaikinta devyniolika gyvenamųjų vietovių, būtent: Kaũno r. – Apnãrai, Bačkininkẽliai, Dvarẽliškės, Kampìškės, Mozū̃rai, Naũjos Dvarẽliškės, Pakalnìškiai, Rudmenà, Salaménka, Sẽnos Dvarẽliškės, Šilénai, Tùrsonas, Vieškū́nai (Žemī́eji?)[87], Žiegždriaĩ; Kaišiadorių̃ raj. – Ãštragas, Gar̃miškė, Gastilónys, Juodkóšiai, Krãčkiemis“[88,89]. Palyginti su Abromavičiaus sąrašu[90], Vanagas įvardijo mažiau gyvenviečių, tačiau autoriaus interesas buvo ne matematinis, o onomastinis.

Sąraše nėra Rum̃šiškių, kurios buvo perkeltos, taip pat įvairių vietovių, kurių bent dalis neužlieta. Tačiau tai, kad devyniolika kaimų buvo „panaikinta“, nesuponuoja visiško jų teritorijos užliejimo: yra minima, kam buvo priskirti „panaikintų vietovių likę nenugriauti atskiri kiemai“[91].

Taigi visiškai užlietų gyvenviečių yra *ne mažiau* nei nurodo Abromavičius, tačiau įtraukiant dar dvejas Dvarẽliškes skaičiuotinos 35 gyvenvietės, o pridedant pateikėjo minėtus antrus Šilénus – 36. Vadinasi, išaugtų ir bendras visiškai užlietų bei „vienaip ar kitaip nukentėjusių“ gyvenviečių skaičius: bendrame (tiek užlietų, tiek nukentėjusių) gyvenviečių sąraše būtų *ne mažiau* kaip 45, iš kurių trys ketvirtadaliai – visiškai užlietos, vienas ketvirtadalis – nukentėjusios.

Apibendrinant galima teigti, kad: 1) vietovės, kurių ne visas plotas užlietas, gali būti (ne)priskiriamos prie užlietų; 2) dėl vietovardžių neaiškumų keli kaimai gali būti traktuojami kaip vienas arba atvirkščiai; 3) gali būti vadovaujamasi skirtingų metų ir (ar) nevienodai tiksliais žemėlapiais.

---

85 Abromavičius Stanislovas 2005: *Nuskendusio slėnio istorija*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 126–127.

86 Vanagas Aleksandras 1980: Išnykę vietovardžiai. *Kauno marios*. Vilnius: Mokslas, p. 83–86.

87 Žodį „Žemī́eji“ su klaustuku pridėjo pats autorius. Vadinasi, tiriant vietovardžius trūko patikimos informacijos.

88 Vanagas Aleksandras 1980: Išnykę vietovardžiai. *Kauno marios*, 83. Vilnius: Mokslas.

89 Kaip ir Abromavičius, Vanagas mini Bỹliškes bei Vajãkiškes (1980: 83), kurios, kaip aptarta, neužlietos, tačiau panaikintos dėl Rum̃šiškių perkėlimo.

90 Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 50–51.

91 Vanagas Aleksandras 1980: Išnykę vietovardžiai. *Kauno marios*, 83. Vilnius: Mokslas.

ADMINISTRACINIS-TERITORINIS SKIRSTYMAS

Kaũno marių dugno tarminio ploto, kaip tiriamo reiškinio, savitumas grindžiamas ne tik gyvenamosios teritorijos baigtimi ar kaimų skaičiumi: kaip minėta įvade, tarminio ploto problematika sietina ir su administraciniu-teritoriniu skirstymu. Šiuo principu, aprašant tarmes, vadovautasi jau XVII a.[92]

Nẽmuno slėnio atveju matyti tiek sinchroninė (1), tiek diachroninė (2) teritorijos diferenciacija:

1) nepriklausomai nuo konkretaus laikotarpio, administraciniu-teritoriniu požiūriu plotas nebuvo homogeniškas;

2) administraciniai-teritoriniai vienetai ilgainiui kito (tarpukariu – valsčiai ir gubernijos, sovietiniu laikotarpiu – apylinkės ir rajonai); žr. I.2.1 pav.

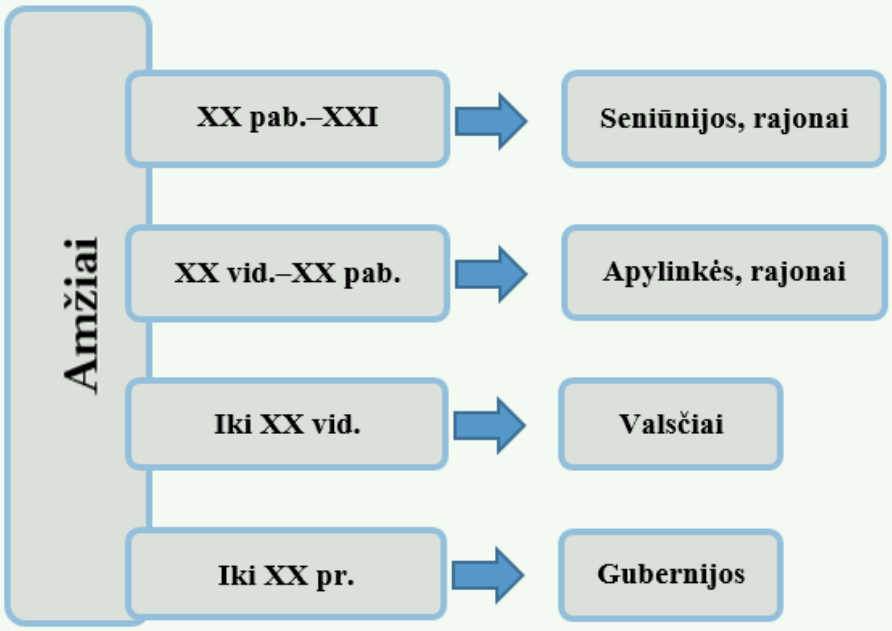

I.2.1 pav. *Administracinio-teritorinio skirstymo raida*

Jau minėta, kad slėnio gyvenvietės nuo seno buvo suformuotos abipus Nẽmuno ir priklausė skirtingiems administraciniams vienetams, kurie galėjo lemti tarmines skirtybes

[92] Mikulėnienė Danguolė 2010: Lietuvių kalbos plotas tarmių požiūriu senosiose gramatikose: nuo Kleino iki Kuršaičio. *Florilegium Lithuanum: in honorem eximii professoris atque academici Lithuani domini Eugenii Jovaiša anniversarii sexagesimi causa dicatum*, 186–193. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla; Zinkevičius Zigmas 2009: Senųjų lietuvių kalbos gramatikų duomenys ir ano meto tarmės, *Lituanistika* t. 55 (1-2), p. 52–57.

ir ilgainiui kito (tokį administracinį skirstymą lėmė ir geografinės sąlygos, ypač – Nėmuno upė)[93]. Kairiõsios Nėmuno pusės gyvenvietės priklausė Suválkų gubernijai, dešiniosios – Kaũno gubernijai[94].

Gyvenvietės taip pat priklausė keturiems valsčiams, žr. I.2.2 pav.

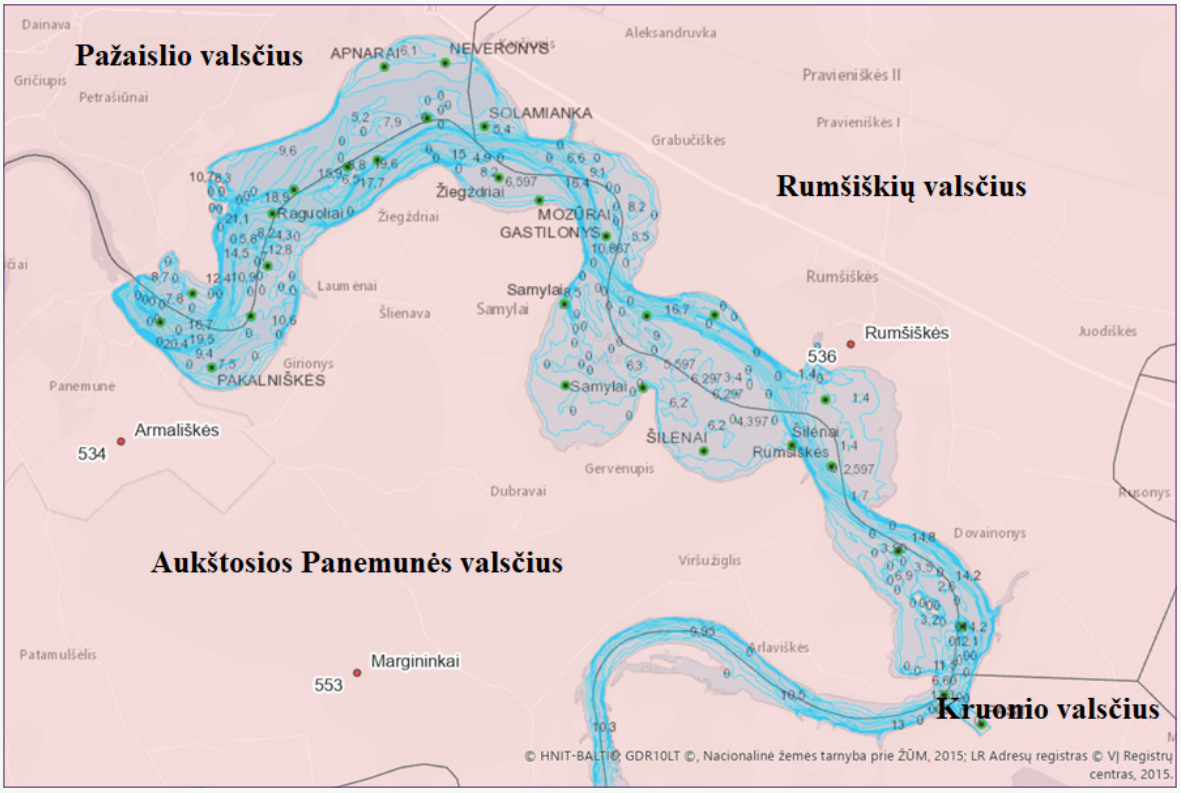

I.2.2 pav. *Kauno marių užlietos gyvenvietės: gyvenviečių išsidėstymas, valsčių ribos, LKA punktai*[95]

[93] Plg.: „Istorijos vingiuose Nėmunas čia gyvenančius žmones daugiau skyrė nei jungė. Tai atsitiko dėl to, kad Ùžnemunė atiteko įvairiems užkariautojams, o dešinioji pusė, pilių ir pilaičių nusėta, įnirtingiau priešinosi kryžiuočiams. Net XX amžiuje ta įtaka jautėsi, o vienos pusės žmonės kitus vadino ne visai maloniai jiems skambėjusiu žodžiu zanemunčikais“ (Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 13). Užsienio tyrėjai vandens telkinius įvardija kaip skirtį, tačiau nelabai stiprią: „Finally, the interaction effect indicated that the influence of geographic distance decreased when language varieties are separated by water, but it was not of significant strength“ (Huisman John L. A., Majid Asifa, van Hout Roeland 2019: The geographical configuration of a language area influences linguistic diversity. P.11. *PLoS ONE* 14(6). Prieiga internetu: https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0217363).

[94] Butkevičius Izidorius 1980: Kaimų ir sodybų savitumai. *Kauno marios*, Vilnius: Mokslas, p. 73–82.

[95] Urbanavičius Valdas 2018: *Kauno marių dugno šimtmečio istorija* [žemėlapio pasakojimas]. Prieiga internetu: https://www.arcgis.com/home/item.html?id=c55688a269934e1f95d90bee099467c5; taip pat žr.: http://www.lithuanianmaps.com, http://www.mapywig.org, https://www.geoportal.lt/map/; Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė 2021: Tarmyno punkto samprata. *Baltistica* LVI(1), p. 81–106.

Žemėlapyje tamsios linijos rodo tarpukario valsčių ribas. Tarpukario valsčių – Aukštõsios Panemùnės, Pažáislio, Rumšiškių, Krúonio – ribos išilgai kirto dabartinį Kaũno marių plotą. Čia pažymėta ir dalis vietovių (Šlienavà, Rumšiškės, Grabùčiškės, Arlãviškės), į kurias iš Kaũno marių dugno atsikėlė gyventojai. Žaliais taškais rodomas dalies gyvenviečių išsidėstymas prieš užliejimą, raudonais – dabartiniai Lietuvių kalbos atlaso (LKA) punktai. O gyvenviečių skirstymą pagal valsčius žr. I.2.3 lent.[96]

I.2.3 lentelė. *Gyvenviečių skirstymas pagal valsčius*

Aukštosios Panemunės	Pažaislio	Rumšiškių	Kruonio
Kampiškės	Neveronys	Kapitoniškės	Darsūniškis
Žiegždriai	Apnarai	Rumšiškės	Lapainia
Varniai	Rudmena	Aštragas	Juodkošiai
Guogai	Vieškūnai	Gastilonys	Garmiškės
Piliuona	Pažaislis	Jakštonys	Dabinta
Tursonas	Salamenka		Kračkiemis
Leonavas			Gojus
Arlaviškės			Rūčkakiemis
Šilėnai			Pastrėvys
(Senosios)			Maisiejūnai
Dvareliškės			
Mozūrai			
Samylai			
Laumėnai			
Pakalniškiai			
Zuikinė			
Raguoliai			

Trys probleminės vietos – Kampìškės ir (Sẽnosios) Dvarẽliškės ir Salaménka. Sugretinus valsčių žemėlapio sluoksnį[97] ir marių dugno gyvenviečių sluoksnį[98] (Urbanavičius 2018),

[96] Siekiant nustatyti priklausymą valsčiams, naudotasi 1 skirsnyje aptartu gyvenviečių sąrašu iš (Abromavičius 2014: 50–51) ir žemėlapio sluoksniu iš (Urbanavičius 2018). Kai kurie vietovardžiai skiriasi, pavyzdžiui, Salamenka, Salomenka (Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 181) ir Solamianka (Urbanavičius 2018). Tokiu atveju vadovaujamasi vietovardžiais iš (Abromavičius 2014), tik prie Dvarẽliškių pridėta Sẽnosios iš (Urbanavičius 2018).

[97] Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė 2021: Tarmyno punkto samprata. *Baltistica* LVI(1), 81–106.

[98] Urbanavičius Valdas 2018: *Kauno marių dugno šimtmečio istorija* [žemėlapio pasakojimas]. Prieiga internetu: https://www.arcgis.com/home/item.html?id=c55688a269934e1f95d90bee099467c5; taip pat žr.: http://www.lithuanianmaps.com, http://www.mapywig.org, https://www.geoportal.lt/map.

matyti, kad Kampìškės priklausė dviem valsčiams – Aukštõsios Panemùnės ir Rumšiškių. Tačiau Abromavičius, remdamasis 1902 m. Kaũno gubernijos statistikos komiteto alfabetiniu gyv. Vietų sąrašu, nurodo Aukštõsios Panemùnės valsčių[99]. Sẽnosios Dvarẽliškės Urbanavičiaus žemėlapyje vaizduojamos dviejuose valsčiuose – Aukštõsios Panemùnės ir Rumšiškių, tačiau remiantis Abromavičiaus pateikta medžiaga galima tvirtinti, kad kaimas priklausė Aukštõsios Panemùnės valsčiui[100]. Salaménka (Solamiánka), remiantis žemėlapiu, priklausytų Rumšiškių valsčiui, tačiau Abromavičius[101] rašo, kad pokario metais teritorija priklausė Pažáislio valsčiui.

Prieš iškeldinimą administraciniai vienetai buvo pakitę, tačiau teritorija išliko gerokai diferencijuota; žr. I.2.4–I.2.5 lent.[102]

I.2.4 lentelė. *Dešiniosios Nẽmuno pusės gyvenviečių administracinis skirstymas pagal 1959 m. duomenis*[103,104]

Eil. Nr.	Gyvenvietė	Apylinkė	Rajonas
Dešinioji Nemuno pusė nuo aukštupio			
1.	Darsūniškis	Darsūniškio	Jiezno
2.	Lapainia		
3.	Juodkošiai		
4.	Garmiškės	Anglininkų	Kaišiadorių
5.	Dabinta		
6.	Gojus		
7.	Kračkiemis		
8.	Rūčkakiemis		

[99] Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, 239, 241.

[100] Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 261.

[101] Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 182.

[102] Šiose lentelėse gyvenvietės iš (Abromavičius 2014 50–51), tik pridėtos Sẽnos ir Naũjos Dvarẽliškės. Kai kurių (Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 50–51) ir (Bikelis ir kt. 1959) vietovardžių rašyba skiriasi (plg.: Dabintà ir Dabità, Ãštragas ir Ãstragai) – tokiais atvejais laikomasi (Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas) varianto.

[103] Bikelis Petras ir kt. 1959: *Lietuvos TSR administracinis-teritorinis suskirstymas. 1959 m. vasario 1 dienai*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla. Prieiga internetu: https://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do;jsessionid=40D412E5FD412C8B01590DB04F38DFAD?biRecordId=3568.

[104] X reiškia, kad nerasta duomenų. Kaip matyti, 4 ir 5 lent. yra keli atvejai, kai nurodoma ne po vieną galimą apylinkę ar rajoną.

Eil. Nr.	Gyvenvietė	Apylinkė	Rajonas
9.	Pastrėvys	Kruonio	Kaišiadorių
10.	Maisėjūnai		
11.	Kapitoniškės	Rumšiškių (Rumšiškių apylinkei priklausė ir 1 skirsnyje aptartos Byliškės bei Vajakiškės)	
12	Rumšiškės		
13.	Aštragas		
14.	Gastilonys		
15.	Jakštonys		
16.	Salamenka	x	x
17.	Rudmena	Palemono	Kauno
	Apnarai		
18.	Neveronys	x	
19.	Žiegždriai	Samylų / Rokelių / Palemono	
20.	Vieškūnai	Kauno m.	
	Kaimiškoji dalis		
	Kauno m. dalis		
21.	Pažaislis		
22.	Varniai II		

I.2.5 lentelė. *Kairiosios Nemuno pusės gyvenviečių administracinis skirstymas pagal 1959 m. duomenis*[105]

Kairioji Nemuno pusė nuo aukštupio			
23.	Bačkininkėliai	Taurakiemio / Pakuonio	Kauno / Prienų
24.	Guogai	Taurakiemio	Kauno
25.	Piliuona		
26.	Tursonas		
27.	Arlaviškės	Viršužiglio	
28.	Leonavas	Taurakiemio	
29.	Kampiškės	Viršužiglio / Ringaudų	

[105] Bikelis Petras ir kt. 1959: *Lietuvos TSR administracinis-teritorinis suskirstymas. 1959 m. vasario 1 dienai.* Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla. Prieiga internetu: https://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do;jsessionid=40D412E5FD412C8B01590DB04F38DFAD?biRecordId=3568.

Kairioji Nemuno pusė nuo aukštupio			
30.	Šilėnai	Samylų	Kauno
31.	Dvareliškės		
32.	Senos Dvareliškės		
33.	Naujos Dvareliiškės		
34.	Mozūrai		
35.	Samylai		
36.	Laumėnai	Rokelių	
37.	Raguoliai		
38.	Pakalniškiai (kaimo dalis)		
	Pakalniškiai (Kauno m. dalis)	Kauno m.	
39.	Zuikinė	Kauno m.	

Šis administracinis skirstymas, kaip ir nukentėjusių gyvenviečių skaičius, nėra visiškai aiškus. Ãštragas (Astragai) nurodytas kaip Rumšiškių apylinkės kaimas[106], tačiau vėliau, abėcėliniame gyvenviečių sąraše, kaimas nurodomas du kartus – 1) kaip priklausantis Rumšiškių apylinkei, Kaišiadorių rajonui ir 2) Darsūniškio apylinkei, Jiėzno rajonui[107]. Į Jiėzno rajono gyvenviečių sąrašą Ãštragas (Astragai) neįtrauktas[108]. Nors informacija nesutampa, leidinio „Pastebėtų klaidų atitaisyme“ ši vieta neįvardijama kaip klaida[109].

Dar viena detalė – patikrinti diachroninę administracinio-teritorinio skirstymo (ne) sutaptį, t. y. išsiaiškinti, ar tam pačiam valsčiui priklausiusios gyvenvietės vėliau pateko ir į vieną apylinkę bei rajoną; žr. I.2.3–I.2.6 pav.[110]

[106] Bikelis Petras ir kt. 1959: *Lietuvos TSR administracinis-teritorinis suskirstymas. 1959 m. vasario 1 dienai.* Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla. Prieiga internetu: https://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do;jsessionid=40D412E5FD412C8B01590DB04F38DFAD?biRecordId=3568

[107] Ten pat, p. 622.

[108] Ten pat, p. 88.

[109] Ten pat, p. 133.

[110] Tikrintos gyvenvietės iš I.2.1–I.2.2; I.2.4–I.2.5 lent.

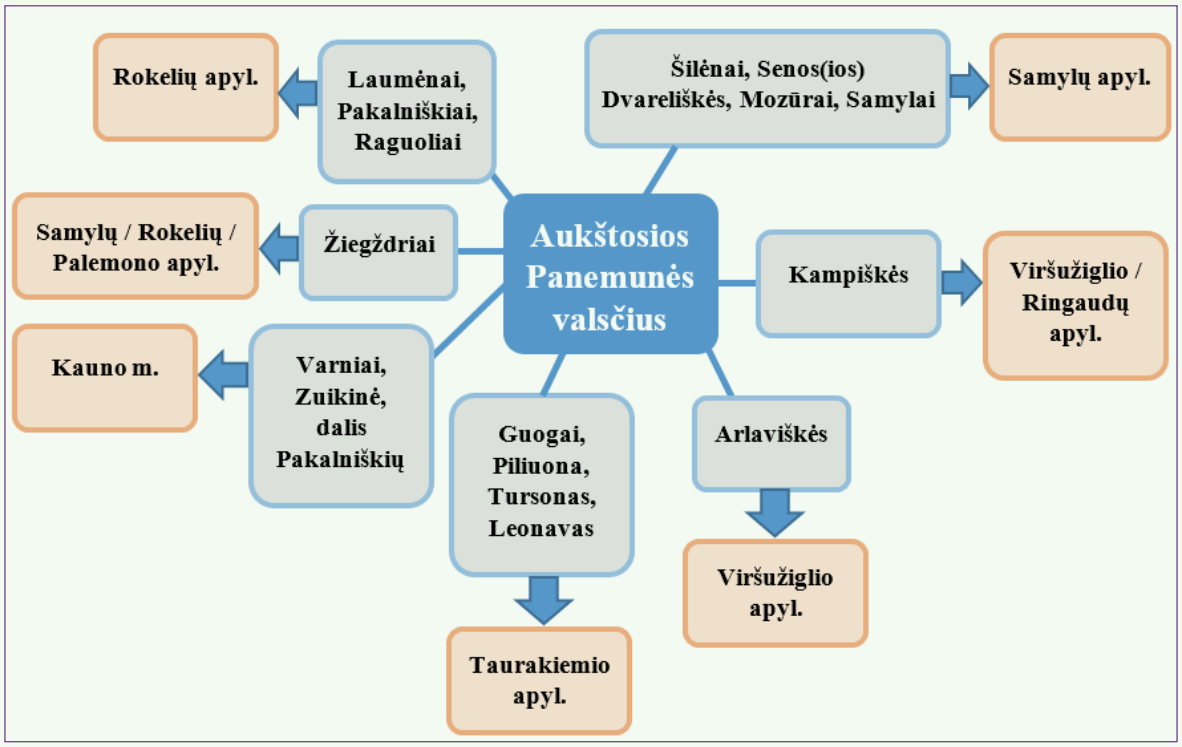

I.2.3 pav. *Gyvenvietės, priklausiusios Aukštosios Panemunės valsčiui*

I.2.4 pav. *Gyvenvietės, priklausiusios Pažaislio valsčiui*

I.2.5 pav. *Gyvenvietės, priklausiusios Rumšiškių valsčiui*

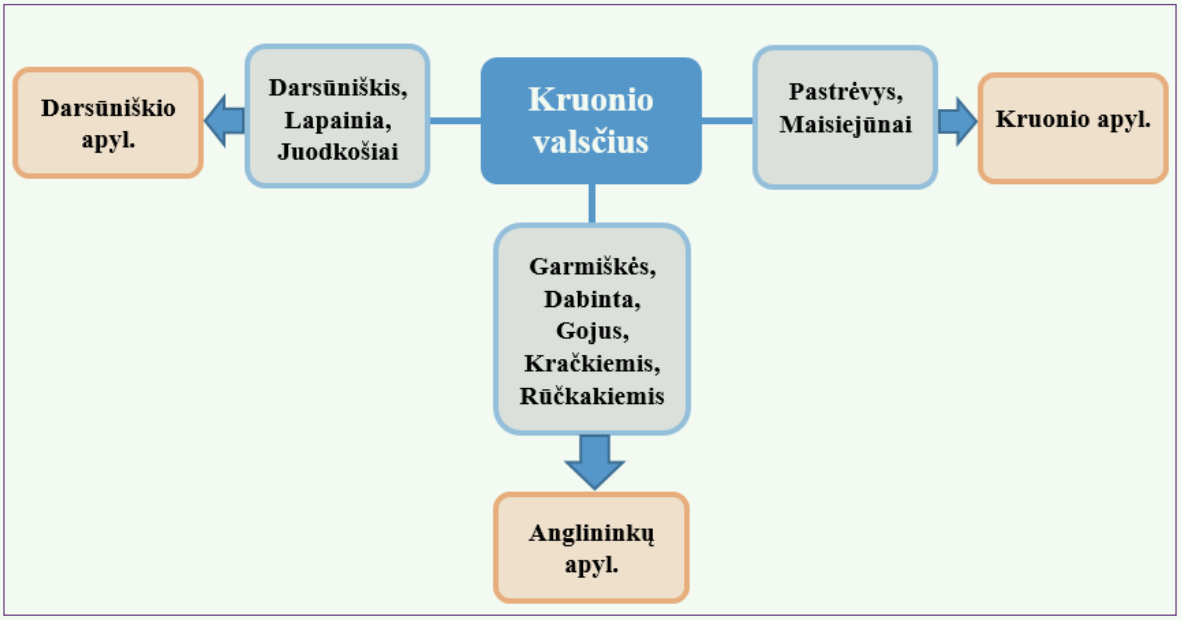

I.2.6 pav. *Gyvenvietės, priklausiusios Kruonio valsčiui*

Matoma tendencija, kad kaimai, priklausę vienam valsčiui, išskaidyti į keletą apylinkių, t. y. ilgainiui atsirado didesnis administracinių-teritorinių vienetų fragmentiškumas. Vadinasi, atsižvelgiant į galimas administracinių vienetų ir tarminių skirtumų sąsajas, galima daryti prielaidą dėl didėjusių (ar bent jau nemenkusių) tarminių skirtumų gretimose vietovėse.

KAUNO MARIŲ DUGNO IR PAMARIO PLOTAS TARMIŲ KLASIFIKACIJOSE

Apžvelgus skirtingų laikotarpių administracinę priklausomybę, matoma, jog būta labai įvairialypės gyvenamosios teritorijos. Todėl manytina, kad ir tarminė įvairovė buvusi didesnė, nei rodo tarmių klasifikacijos. Toliau programa *ArcGIS* teritorija patikrinta skirtingų metų tarmių klasifikacijų aspektu[111].

Vadovaujantis Salio tarmių klasifikacija (1933 m.) matoma, kad Kaũno marių dugno gyvenvietės ir marių apylinkės – tai vientisas aukštaičių viduriečių plotas (žr. I.2.7 pav.).

[111] Išsikėlus gyventojams ir slėnį užtvindžius, gyvenamoji teritorija išnyko, bet tiriamasis plotas išsiplėtė, todėl čia analizuojamas ne tik Kaũno marių dugno, bet ir aplinkinis plotas.

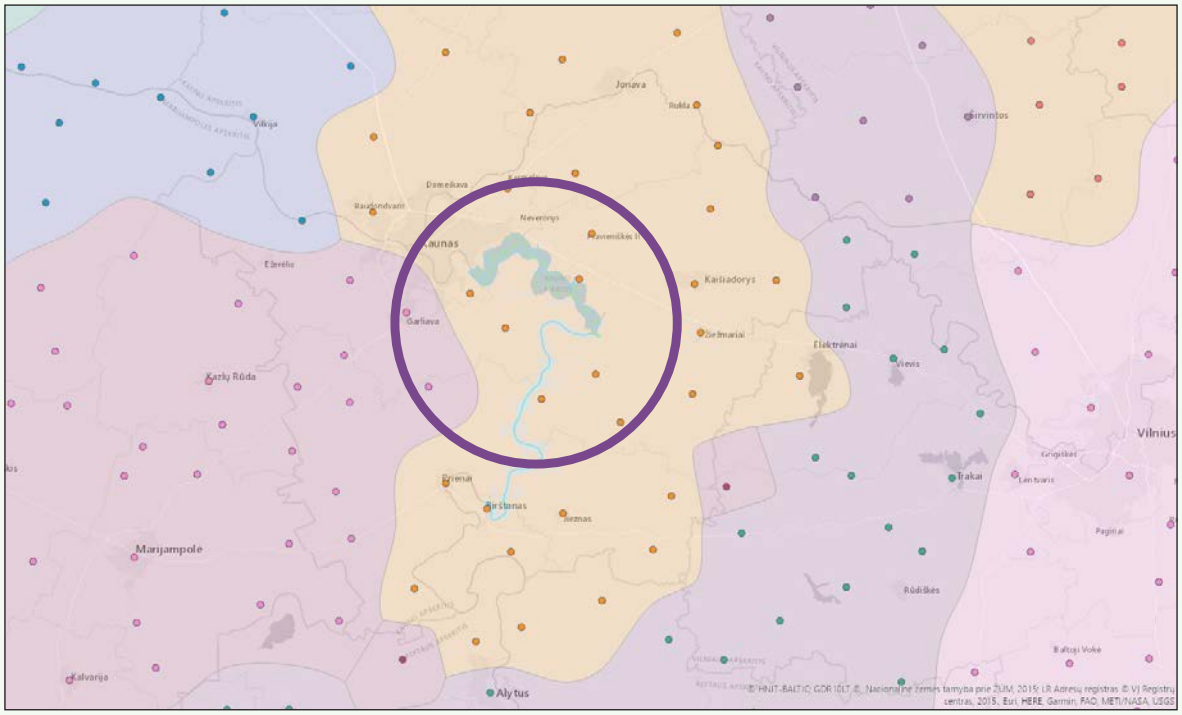

I.2.7 pav. *Kauno marių (dugno) ir jų apylinkių plotas aukštaičių viduriečių ploto ribose (A. Salio klasifikacija)*[112,113]

Aukštaičių plotą Salys skaidė į vakariečių, viduriečių, rytiečių ir dzūkų tarmes ir atkreipė dėmesį, kad aukštaičius viduriečius skyrė ne visi senieji dialektologai[114].

Pietinę aukštaičių viduriečių ploto dalį dėl tarminių ypatybių bendrumo su pietų aukštaičiais Salys pavadino priedzūkiu. Kazys Morkūnas yra pabrėžęs, kad šis „terminas ir dabar gana dažnai vartojamas lietuvių kalbininkų darbuose, tačiau jo turinys ne visų visiškai vienodai suprantamas“[115]. Vis dėlto akivaizdu, kad priedzūkio terminu nusakoma vidurio aukštaičių (arba aukštaičių viduriečių) ir pietų aukštaičių tarminė sankirta[116].

[112] Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė 2021: Tarmyno punkto samprata. *Baltistica* LVI(1), 81–106; Urbanavičius Valdas 2018: *Kauno marių dugno šimtmečio istorija* [žemėlapio pasakojimas]. Prieiga internetu: https://www.arcgis.com/home/item.html?id=c55688a269934e1f95d90bee099467c5; taip pat žr.: http://www.lithuanianmaps.com, http://www.mapywig.org, https://www.geoportal.lt/map/.

[113] Skirtingų patarmių plotas žemėlapyje vaizduojamas skirtingomis spalvomis. Atkreiptinas dėmesys, kad Salio klasifikacijos metu dar nebuvo Kaũno marių, todėl teritorijai vizualizuoti naudotas žemėlapio sluoksnis iš (Urbanavičius 2018).

[114] Salys Antanas 1992: *Raštai* 4: *Lietuvių kalbos tarmės*. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 76, 109.

[115] Morkūnas Kazys 1994: Dėl priedzūkio ir jo ribų. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 34, 84.

[116] Apie tai, kad vakarų aukštaičių patarmei artima pietų aukštaičių patarmė, rašė ir Zinkevičius (Zinkevičius Zigmas 2006: *Lietuvių tarmių kilmė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 137).

„Ryškiõs ribõs, skiriančios priedzūkį nuo kitų kauniškių (arba vidurio aukštaičių) nėra, bet apytikriai ji vedama pro Ūdrìją, Balbiẽriškį, Bìrštoną, Jiẽzną, Užùguostį“[117]. Vertinant kalbą (ir tarmes) kaip dinamišką konstruktą, manytina, kad ribas galima patikslinti (ypač jeigu jos pasislinkusios marių link). Juolab kad tas pats autorius kaip galimą priedzūkio zoną mini ir Rumšiškių (536), Márgininkų (553) bei Darsūniškio (571) LKA punktus[118].

Naujesnėje – Zinkevičiaus ir Girdenio – tarmių klasifikacijoje (1966) aukštaičių plotas nebe toks vientisas, tačiau marios ir pamarys vis tiek patenka į vienos patarmės – vakarų aukštaičių kauniškių – ribas; žr. I.2.8 pav.

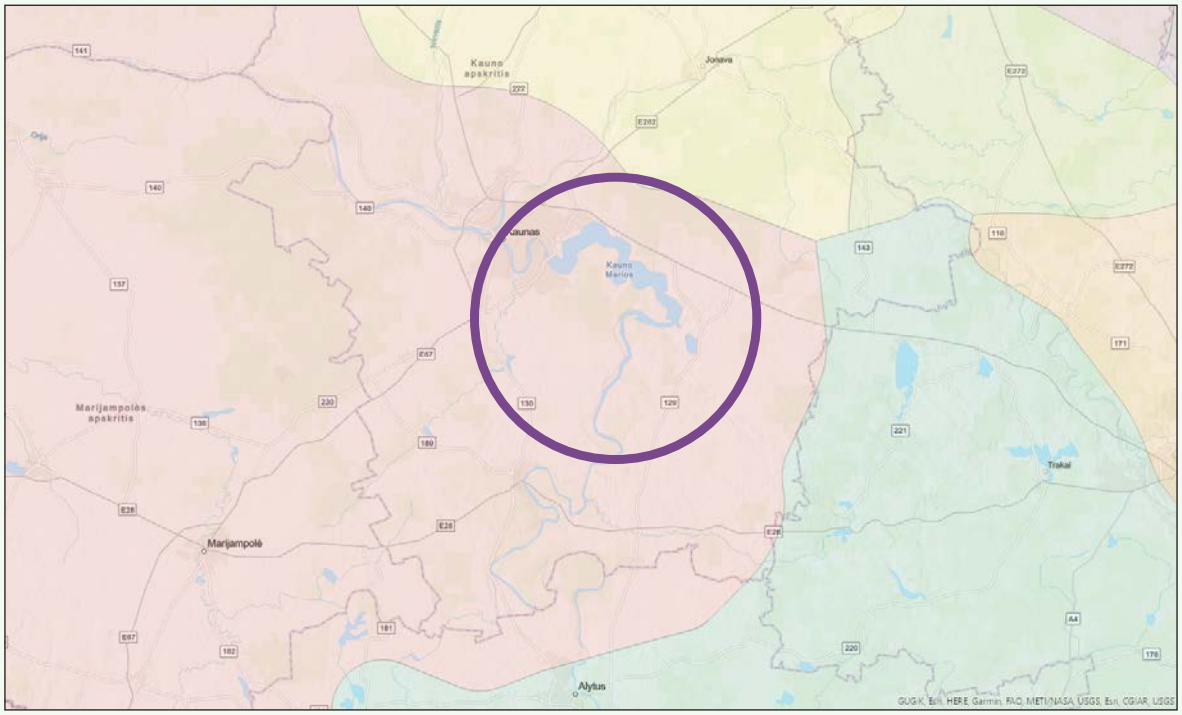

I.2.8 pav. *Kauno marių (dugno) ir jų apylinkių plotas vakarų aukštaičių kauniškių ploto ribose (Zinkevičiaus ir Girdenio tarmių klasifikacija)*[119]

Pastebėtinas didesnis senesnės klasifikacijos ploto vientisumas: aukštaičių viduriečių plotas, nors gana siauras, tęsiasi nuo Jõniškio iki Alytaũs. Zinkevičiaus ir Girdenio klasifikacijoje tarminis plotas labiau diferencijuotas. Be šios diferenciacijos, minėtinas ir

[117] Morkūnas Kazys 1994: Dėl priedzūkio ir jo ribų. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 34, p. 84.

[118] Morkūnas Kazys 1994: Dėl priedzūkio ir jo ribų. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 34, p. 91.

[119] Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė 2021: Tarmyno punkto samprata. *Baltistica* LVI(1), p. 81–106.

teritorijos suskaidymas LKA punktais. Aplink marias išsidėstę įvairūs LKA punktai (žr. I.2.2 pav.): Armãliškės (534), Rumšiškės (536), Márgininkai (553). Tai suponuoja apie dar didesnę tarminę diferenciaciją ir galimą marių dugno bei pamario tarminį išskirtinumą aplinkinių vietovių atžvilgiu.

Tarminio ploto nehomogeniškumą patvirtintina kalbos pavyzdžiai iš 2020 m. įrašytų pokalbių su pateikėjais; žr. I.2.6 lent.

I.2.6 lentelė. *Tarminių ypatybių skirtumai*

Aukštosios Panemunės valsčius	Rumšiškių valsčius
Žodžio pradžioje e > a	
aidavo, *ait*, *aina* GI055321080414041311 (g. 1920 m., anksčiau Dvareliškės, dab. Šlienava); GI05532108082337355 (g. 1951 m., anksčiau Dvareliškės, dab. Šlienava)	*eisiu*, *eikit*, *Elena* GI053621102617505130 (g. 1936 m., Rumšiškės); GI053621102617553030 (g. 1961 m., Rumšiškės)
Priebalsio r (ne)kietinimas	
karuomenę, *karuomenėj*, *iš karuomenės* GI055321080414041311 (g. 1920 m. anksčiau Dvareliškės, dab. Šlienava)	*kariuomenėj*, *į kariuomenę* GI053621102617505130 (g. 1936 m., Rumšiškės)

Pavyzdžiai patvirtina prielaidas, kad tarminės ypatybės iš tiesų gali koreliuoti su administraciniais aspektais. Pateikėjų kalboje gausu tarminių ypatybių, tačiau ne visos sutampa – kai kurių ypatybių skirtis labai ryški.

Iš esmės tyrime įgyvendinti du žingsniai. Pirmiausia ieškota pateikėjų, su jais bendrauta. Antra, nagrinėta istorinė, kartografinė, tarmių klasifikacijų medžiaga siekiant charakterizuoti plotą. Toliau numatomas trečiasis žingsnis – rekonstruoti iki šiol išsamiai neištirtą Kaũno marių dugno bei aplinkinių vietovių tarminį plotą ir vietinį patarmės variantą (ar, labiau tikėtina, variantus).

APIBENDRINIMAS

Įvairūs veiksniai lėmė Nėmuno slėnio, dab. Kaũno marių dugno, savitumą. Gyvenviečių skaičiaus skirtumai, įvairuojantys vietovardžiai rodo, kad stinga patikimų duomenų; kai kuriais atvejais jie gali būti nevienodai interpretuojami. Turtinga (ir gana paini) ploto charakteristika išryškėja sinchroniniu ir diachroniniu požiūriais (matyti stipri administracinė diferenciacija tiek konkrečiame laiko taške, tiek skirtingais laikotarpiais) ir suponuoja galimą tarminę divergenciją.

Susipažinus su Nėmuno slėnio istorine, administracine ir iš dalies tarmine situacija bei apklausus pateikėjus, aptarti rekonstrukciniai Kaũno marių dugno tarminio ploto aspektai. Surinkus šią medžiagą, įgyvendinus minėtus uždavinius, patekta į daugiamatės, arba multimodaliosios, dialektologijos, o sykiu ir geolingvistikos lauką. Šiame lauke atsiveria galimybė imtis trečiojo etapo – rekonstruoti viso Kauno marių dugno vietinį patarmės variantą (variantus).

Toks diachroninis žvilgsnis ne tik leidžia geriau suvokti marių dugno istoriją, bet ir suponuoja, kad atliekant tarminius tyrimus verta atsižvelgti į vietovės istorinę administracinę charakteristiką. Nors administracinis-teritorinis skirstymas ir jo raida nėra (ar nebūtinai yra) vienintelis ar svarbiausias veiksnys analizuojant (pa)tarmes, tačiau šis pjūvis įgalina pamatyti aiškesnę visumą ir atsekti tikėtinas tarminių pokyčių ribas bei tam tikrų tarminių ypatybių (ne)sutapties priežastis.

I. 3. Tradicinių patarmių bruožų evoliucija: DZŪKAVIMO POKYČIAI VARĖNOS GEOLEKTO PLOTE

Danutė Valentukevičienė

Dzūkavimo reiškinys aiškinamas stipria priebalsių *t*, *d* palatalizacija, kurios rezultatas – priebalsių *t*, *d* virtimas *c*, *dz* afrikatomis: *$t\underset{\frown}{i}$, *$d\underset{\frown}{i}$ > t^s, d^z > *c*, *dz*[120]. Šios afrikatos yra minkštos, išskyrus antrinio sukietėjimo atvejus. Dzūkuojančiose tarmėse dėl tos pačios priežasties afrikatomis *c*, *dz* virto ir priebalsiai *t*(*v*), *d*(*v*) prieš *i* tipo vokalizmą. Taigi ir čia būta tų pačių raidos fazių: 1) intensyvios *t*(*v*), *d*(*v*) palatalizacijos ir 2) afrikacijos[121].

Nors dzūkavimas aptarinėjamas seniai[122], bet iki XX a. tarminė Pietų Lietuvos ploto dalis nebuvo įtraukta į tarmių klasifikacijas. Tik 1933 m. A. Salys, remdamasis konsonantiniais skiriamaisiais požymiais, patobulino K. Jauniaus tarmių skirstymą ir į klasifikaciją įtraukė keturias aukštaičių patarmes: *vakariečių*, *viduriečių*, *rytiečių* ir *dzūkų*. Pastarąją perskyrė į dvi dalis ir pavadino *vakariniais dzūkais* ir *rytiniais dzūkais*[123]. 1966 m. A. Salio tarmių klasifikaciją kritiškai įvertino A. Girdenis ir Z. Zinkevičius. Vietoj *dzūkų* buvo įtvirtintas naujas terminas – *pietų aukštaičių tarmė*. Naujoje tarmių klasifikacijoje paliktas ir *dzūkavimo* terminas ne kaip tarmės, o kaip izofonės pavadinimas[124].

Nors dzūkavimas pagal A. Girdenio ir Z. Zinkevičiaus tarmių klasifikaciją nelaikomas skiriamuoju pietų aukštaičių patarmės požymiu, bet būtent ši ryškioji fonetinė ypatybė, t. y. afrikatų *c, dz* vietoj č, *dž* prieš užpakalinės eilės vokalizmą[125] ir *t, d*, *tv*, *dv* prieš

[120] Zinkevičius Zigmas 2006: *Lietuvių tarmių kilmė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 57.

[121] Zinkevičius Zigmas 2006: *Lietuvių tarmių kilmė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 57–59.

[122] Dzūkavimo reiškinį pirmą kartą paminėjo Sapūnas 1673 m. (SŠG – *Sapūno ir Šulco gramatika*, rengė Kazimieras Eigminas, Bonifacas Stundžia. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų institutas, 1997, p. 331), o dziūkų vardą – Połujańskis 1858 m. (Połujański Aleksander 1858: *Wędrówki po guberni augustowskiej w celu naukowym odbyte*. Warszawa: w drukarni gazety codziennéj, p. 132–133. Prieiga internetu: http://pbc.biaman.pl/dlibra/docmetadata?id=596&from=publicationPołujański).

[123] Salys Antanas 1992: *Raštai* 4: *Lietuvių kalbos tarmės*. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija, p. 137–138.

[124] Girdenis Aleksas, Zinkevičius Zigmas 1966: Dėl lietuvių kalbos tarmių klasifikacijos. – *Kalbotyra* 14, p. 146.

[125] Prieš užpakalinės eilės vokalizmą afrikatos *c*, *dz* gali būti tariamos ir kietai, ir minkštai, pvz.: *ʒåugiẽs* Mrc (PPAŠŽ I – Leskauskaitė Asta, Ragaišienė Vilija 2016: *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas* 1. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 243) ir *dzaũ.g'as'i* (DRSKŽ – Naktinienė Gertrūda, Paulauskienė Aldona, Vitkauskas Vytautas 1988: *Druskininkų tarmės žodynas*. Vilnius: Mokslas, p. 82) (pavyzdžiai pateikiami autentiška žodynų transkripcija).

i, *y*, *ie* atliepimas, padeda identifikuoti pietų aukštaičius[126]. Dzūkavimo reiškinys pagal abi dzūkavimo ypatybes *užkloja* visą pietų aukštaičių patarmės plotą, išskyrus *Lietuvių kalbos atlaso* (toliau – LKA) šiaurinės dalies punktus: Meřgiškes (LKA 593), Káugonis (LKA 574), Žasliùs (LKA 538), Kietãviškes (LKA 556), Paparčiùs (LKA 539)[127] (žr. I.3.1 pav.).

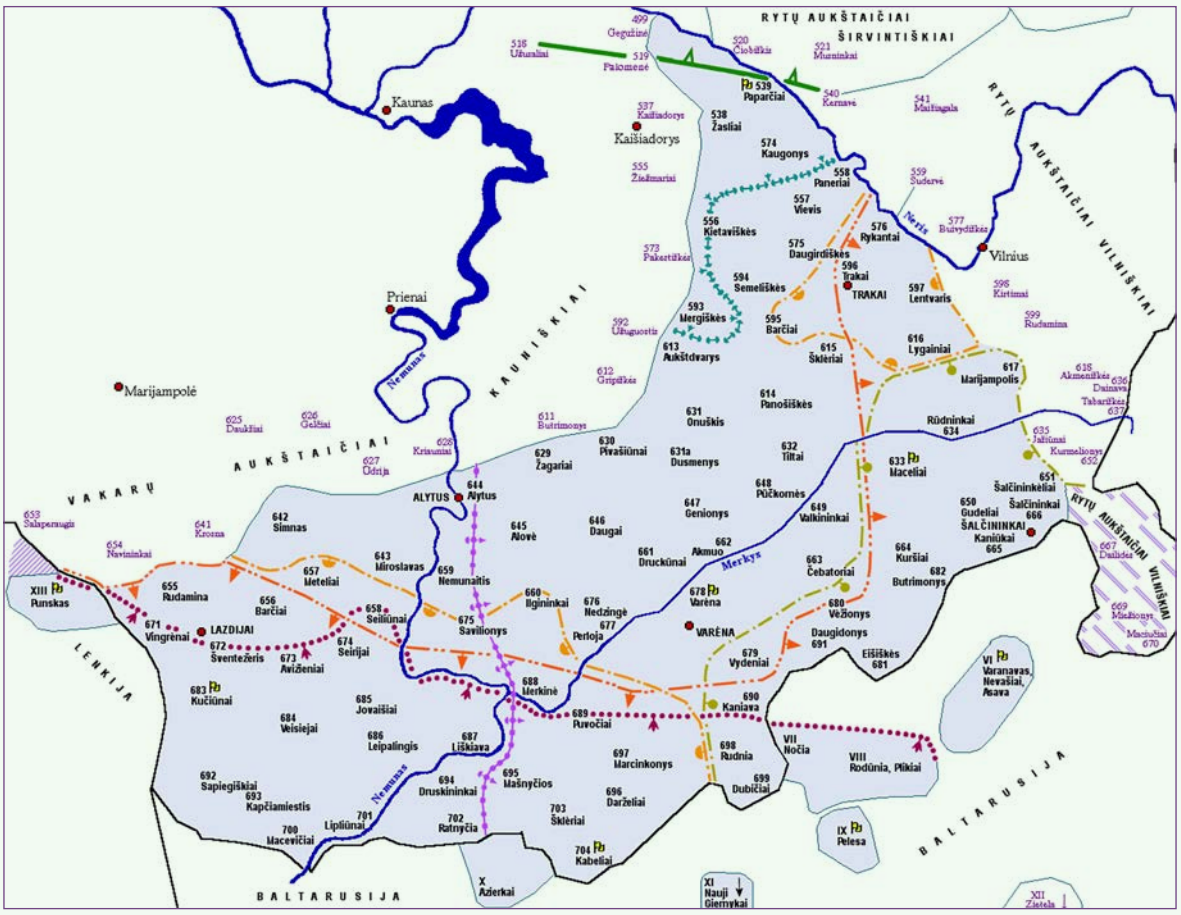

I.3.1 pav. *Pietų aukštaičiai (ploto ribos pagal LKA I, žemėl. Nr.1). Dzūkavimo izofonė (pagal LKA II, žemėl. Nr.80) pažymėta*

[126] Zinkevičius Zigmas 1966: *Lietuvių dialektologija*. Vilnius: Mintis, p. 139, p. 169; Trumpa Edmundas 1998: Kai kurios dzūkavimo raidos tendencijos Pelesos šnektoje. – *Baltistica* (33) 1, p. 85; Zinkevičius Zigmas 2006: *Lietuvių tarmių kilmė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 36.

[127] XX a. 6–7 dešimtmečio rankraštiniuose tekstuose ir garso įrašuose, saugomuose Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro tarmių archyve, fiksuojami *c*, *dz* vartojimo atvejai ir šiauriniame pietų aukštaičių patarmės plote (Leskauskaitė Asta 2018b: Šiaurinių pietų aukštaičių lingvistinis kraštovaizdis XX a. 6–7 dešimtmetyje. – *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos* 5. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 37–38).

Nuo XX a. pirmosios pusės lingvistinėje literatūroje kalbama apie laipsnišką dzūkavimo nykimą vakariniuose ir šiauriniuose pietų aukštaičių patarmės ploto pakraščiuose[128,129]. Šis procesas palietė ir rytinę pietų aukštaičių daugiakalbę dalį, kurioje kalbinė situacija nėra stabili dėl neigiamų demografinių rodiklių ir slaviškųjų vietinių kalbų kaitumo, o netoli Vilniaus – ir dėl stiprios šių vietovių urbanizacijos[130,131].

Dzūkavimo nykimas yra siejamas su pietų aukštaičių kalbiniu elgesiu, kadangi ryškiõsios fonetinės ypatybės įvairiose kalbėjimo situacijose linkstama atsisakyti pirmiausia[132]. Toks reiškinys nėra naujas[133], tačiau dabar, formuojantis geolektams ir regiolektams, yra ryškesnis nei kada nors anksčiau.

---

128 Elžbietos Mikalauskaitės teigimu, Pakapsẽs dzūkų plote (tarmės centras – Rudaminà) dzūkavimas pradėjo nykti XX a. pradžioje (Mikalauskaitė Elžbieta 1975: *Lietuvių kalbos fonetikos darbai*. Vilnius: Mokslas, p. 94).

129 Mikalauskaitė Elžbieta 1975: *Lietuvių kalbos fonetikos darbai*. Vilnius: Mokslas, p. 94; Ragaišienė Vilija 2010: *Linksniuojamųjų žodžių kirčiavimo variantai pietų aukštaičių ir rytų aukštaičių vilniškių tarmėse*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vytauto didžiojo universitetas, Lietuvių kalbos institutas, p. 8; Leskauskaitė Asta 2018b: Šiaurinių pietų aukštaičių lingvistinis kraštovaizdis XX a. 6–7 dešimtmetyje. – *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos* 5. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 36–39.

130 Apie Eĩšiškes, Šal̃čininkus, Trakùs ir kitur dzūkuojama mažiau dėl natūralios priežasties: minėtame areale gyvena labai mažai lietuvių, daug kitataučių (žr. LKTCH 2004: *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija* (ats. red. Laima Grumadienė), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 76). Šal̃čininkų apylinkių punktuose dėl vyraujančios daugiakalbystės lietuvių kalba vertintina kaip netarminė (Tuomienė Nijolė 2019: Pietų aukštaičių patarmės paribiai: sintaksinių konstrukcijų kaita. – *Kalbotyra* 72, p. 87–106.

131 Plačiau žr.: Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014: Geolektų ir regioninių dialektų formavimosi ypatumai Lietuvoje. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 257–262; Geržotaitė Laura, Mikulėnienė Danguolė 2014: Geolektų ir regiolektų formavimasis Lietuvoje: žemėlapis ir komentarai. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, XIII žemėlapis.

132 Išsamiau apie ryškiųjų ypatybių raidą žr. Leskauskaitė Asta 2006: *Kučiūnų krašto šnektos tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 35; Leskauskaitė Asta 2009: *Marcinkonių šnektos tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 38; Aliūkaitė Daiva, Bakšienė Rima, Jaroslavienė Jurgita, Judžentytė Gintarė, Leskauskaitė Asta, Lubienė Jūratė, Meiliūnaitė Violeta, Pakalniškienė Dalia, Ragaišienė Vilija, Rinkauskienė Regina, Švambarytė-Valužienė Janina, Urbanavičienė Jolita, Vaišnienė Daiva 2014: Punktų tinklo tankis geolingvistinės skirties *aukštaičiai* : *žemaičiai* požiūriu. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas* (*žemėlapiai ir jų komentarai*) (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 163; Leskauskaitė Asta 2016: *Seirijų šnektos tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 50–51; Leskauskaitė Asta 2018a: *Leipalingio apylinkių tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 23; Leskauskaitė Asta 2020: *Švendubrės apylinkių tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 17.

133 Pastabų apie dzūkavimo vengimą galima rasti ir Juozo Čapliko-Šimtakojo tautosakos rinkinyje (Šimtakojis Juozas [Juozas Čaplikas] 1899: *Trakiečių dzūkų dainos*, *užrašytos J. Šimtakojo Merkinės parapijoje*. Shenandoah, Pa.: V. Šlekio sp., p. 10).

Atkreiptinas dėmesys, kad sisteminiai dariniai geolektinėse sanklodose yra susiję su tarmiškumo išlyginimo laipsniu, kuris sietinas su lingvistinių kintamųjų kompleksais, koreliuojančiais su ekstralingvistiniais veiksniais: socialine klase, amžiumi, lytimi, etnine grupe ir kontekstiniu stiliumi[134]. Tarmės vartotojui prisitaikant naujoje aplinkoje gali būti keičiamas kalbos kodas arba dėl konvergencijos (supanašėjimo, suartėjimo) ir niveliacijos (išlyginimo) *trinami* tarminiai požymiai.

Tarminių požymių, pavyzdžiui, dzūkavimo, *ištrynimas*, veikia tradicinę pietų aukštaičių patarmę ir šnektas, sparčiai mažina jų diferenciaciją ir sudaro palankias sąlygas formuotis naujiesiems tarminiams dariniams. Tarmių išlyginimo procesas paprastai vyksta tiek horizontaliajame, tiek vertikaliajame kontinuume (žr. I.3.2 pav.).

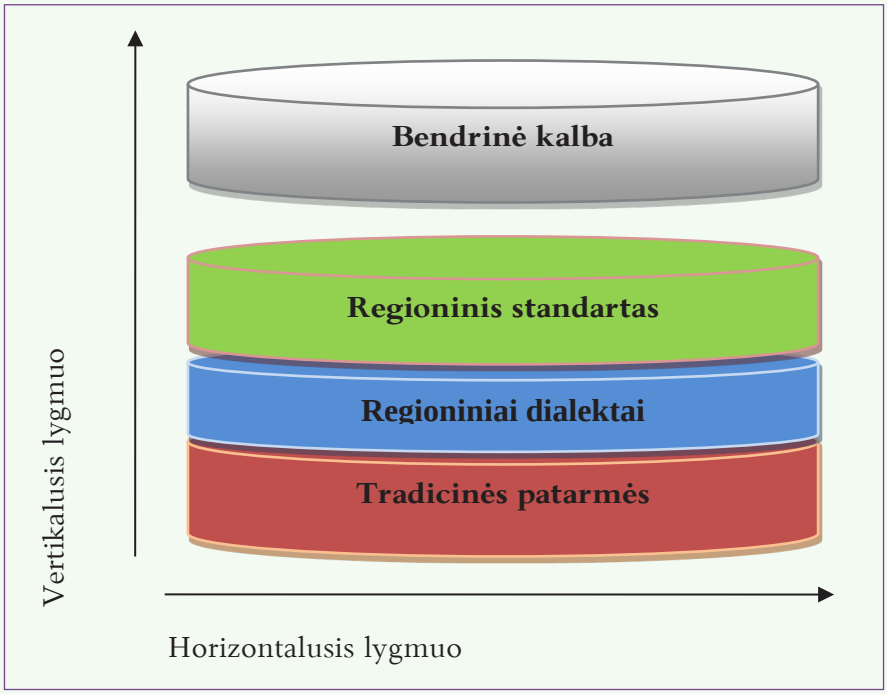

I.3.2 pav. *Daugiamatis tarmių panašėjimo modelis*[135]

Taigi šio tyrimos tikslas – remiantis surinktais garso įrašais, rašytine tarmine medžiaga *Facebook* socialiniame tinkle, aptarti pietų aukštaičių ryškiosios fonetinės ypatybės – dzūkavimo – vartojimo ypatumus Varėnõs geolekto plote.

[134] Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014: Geolektų ir regioninių dialektų formavimosi ypatumai Lietuvoje. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 259–260.

[135] Plg. Auer Peter, Hinskens Frans 1996: The Convergence and Divergence of Dialects in Europe. New and Not So New Developments in Old Area. – *Sociolinguistica* 10, p. 1–25.

Tikslui pasiekti išsikelti šie uždaviniai: 1) aptarti trijų kartų dzūkavimo situaciją; 2) išryškinti skirtingų kartų pateikėjų kalbinius panašumus ir skirtumus; 3) paaiškinti naujųjų tarminių darinių, susidariusių dzūkavimo pagrindu, priežastis.

Tiriamąją medžiagą sudaro 2020 m. šio tyrimo autorės ekspedicijose surinkti apie 30 val. trukmės garso įrašai iš 11 LKA punktų[136]: Genioniū (LKA 647), Valkiniñkų (LKA 649), Akmeñs (LKA 662), Varėnõs (LKA 678), Vydẽnių (LKA 679), Merkìnės (LKA 688), Daržẽlių (LKA 696), Marcinkoniū (LKA 697), Rùdnios (LKA 698), Dubìčių (LKA 699), Kabẽlių (LKA 704) (žr. I.3.3 pav.) [137].

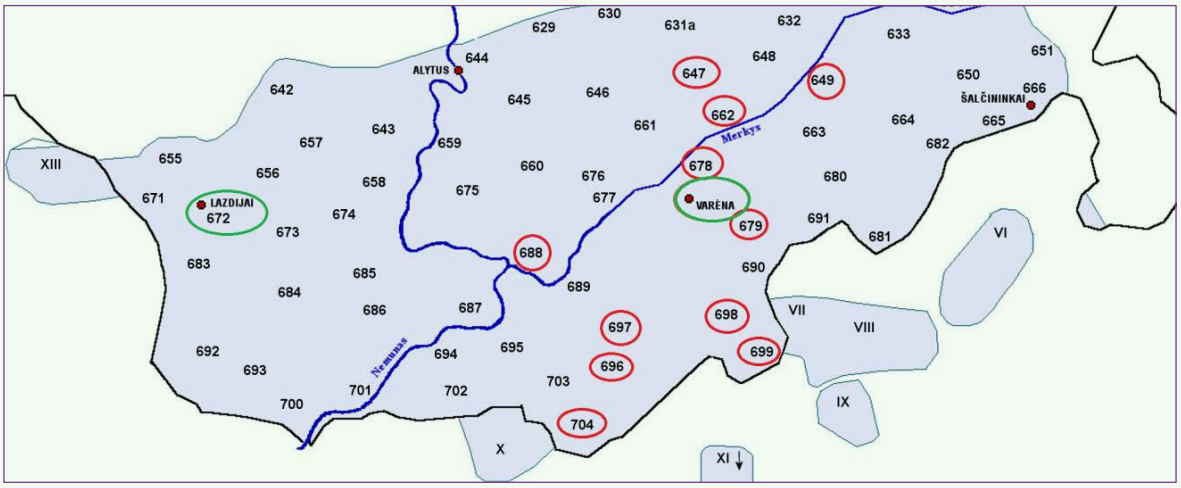

I.3.3 pav. *Pietų aukštaičių patarmės plote skiriami Lazdijų ir Varėnos geolektai (centrai pažymėti žaliai). Tiriamieji Varėnos geolekto punktai pažymėti raudona spalva*

Tarminė garsinė medžiaga surinkta anketinių apklausų ir interviu metodais. Iš viso įrašyti 37 skirtingų kartų pateikėjai: 11 jaunesniosios (iki 30 m.), 10 vidurinės (31–50 m.), 16 vyresniosios (50 m. ir vyresni) (žr. I.3.1 lentelę ir 3 priedą)[138].

[136] Pateikiant medžiagą dėl teksto ekonomijos naudojami pietų aukštaičių gyvenamųjų vietovių (Lietuvių kalbos atlaso punktų) sutrumpinimai: Akm (662) – Akmuõ, Varėnõs raj., Dbč (699) – Dubìčiai, Varėnõs raj., Drž (696) – Daržẽliai, Varėnõs raj., Gen (647) – Geniónys, Varėnõs raj., Kab (704) – Kabẽliai, Varėnõs raj., Mrc (697) – Marcinkónys, Varėnõs raj., Mrk (688) – Merkìnė, Varėnõs raj., Rud (698) – Rudnià, Varėnõs raj., Vyd (679) – Vydẽniai, Varėnõs raj., Vlk (649) – Valkiniñkai, Varėnõs raj., Vrn (678) – Varėnà, Varėnõs raj.

[137] Medžiaga saugoma asmeniniame archyve.

[138] Informantų skirstymas į kartas paremtas projekto *Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida* (Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028) metodika (plačiau žr. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 375).

I.3.1 lentelė. *Garso įrašų pateikėjų duomenys*

Nr.	Informanto kodas	Gimimo metai	Išsilavinimas	Garso įrašų trukmė
1.	696Držl1M	2002	Vidurinis	1 val. 5 min. 25 sek.
2.	704Kab1M	1992	Spec. vidurinis	1 val. 3 min. 20 sek.
3.	697Mrc1V	1998	Spec. vidurinis	1 val. 2 min. 14 sek.
4.	697Mrc1M	2002	Vidurinis	1 val. 39 min. 37 sek.
5.	697Mrc1-1V	1999	Spec. vidurinis	10 min. 32 sek.
6.	688Mrk1M	2002	Vidurinis	33 min. 10 sek.
7.	698Rud1V	2002	Vidurinis	30 min. 34 sek.
8.	649Vlk1M	1992	Vidurinis	30 min. 11 sek.
9.	678Vrn1M	2000	Aukštasis	1 val. 22 min. 33 sek.
10.	678Vrn1V	1999	Spec. vidurinis	1 val. 1 min.
11.	678Vrn1-1M	2000	Vidurinis	49 min. 39 sek.
12.	662Akm2V	1970	Spec. vidurinis	22 min. 5 sek.
13.	699Dbč2M	1975	Pagrindinis	2 val. 26 sek.
14.	697Mrc2M	1975	Spec. vidurinis	1 val. 19 min. 45 sek.
15.	697Mrc2-1M	1978	Pagrindinis	54 min. 20 sek.
16.	697Mrc2-2M	1973	Spec. vidurinis	1 val. 20 min.
17.	688Mrk2M	1970	Spec. vidurinis	33 min. 3 sek.
18.	688Mrk2V	1981	Aukštasis	33 min. 18 sek.
19.	679Vyd2M	1985	Aukštasis	50 min. 43 sek.
20.	678Vrn2V	1986	Aukštasis	1 val. 20 min. 46 sek.
21.	678Vrn2M	1985	Spec. vidurinis	1 val. 46
22.	696Držl3V	1954	Pagrindinis	10 min.
23.	696Držl3M	1935	Pradinis	1 val. 36 min. 47 sek.
24.	699Dbč3M	1939	Pradinis	1 val. 2 sek.
25.	699Dbč3-1M	1937	Pradinis	2 val. 4 min. 42 sek.
26.	699Dbč3-2M	1941	Pagrindinis	
27.	699Dbč3-3 M	1941	Pradinis	1 val. 2 sek.
28.	699Dbč3V	1941	Vidurinis	1 val. 31 min. 20 sek.
29.	647Gen3M	1944	Vidurinis	2 val. 9 min. 24 sek.
30.	647Gen3V	1936	Pagrindinis	
31.	704Kab3M	1937	Pradinis	1 val. 31 min. 11 sek.
32.	704Kab3V	1941	Pradinis	
33.	649Vlk3V	1938	Pradinis	1 val. 9 min.
34.	697Mrc3M	1944	Vidurinis	1 val. 16 min. 17 sek.
35.	697Mrc3-1M	1936	Pradinis	1 val. 31 min. 31 sek.
36.	688Mrk3M	1935	Pradinis	1 val. 13 min. 13 sek.
37.	678Vrn3-1M	1933	Aukštasis	1 val. 13 min. 13 sek.

Respondentai koduoti pagal LKA punkto numerį ir pavadinimo tris raides, respondento amžių (1 žymima jaunesnioji karta nuo 18 iki 30 m., 2 – vidurinė karta nuo 31 iki 50 m., 3 – vyriausioji karta) ir lytį (M – moteris, V – vyras). Pavyzdžiui, jaunesniosios kartos informantas iš LKA Kabẽlių punkto žymimas 704Kab1V. Jei iš punkto yra daugiau to paties amžiaus grupės respondentų, rašomas papildomas numeris po trumpojo brūkšnelio, pavyzdžiui, 704KAB1V-1.

Tyrime taip pat nagrinėjama 2020 m. 3 feisbuko vartotojų asmeninių paskyrų ir 3 grupių – *Dzūkijos Nacionalinis Parkas-Dzukija National Park*, *Dzūkų kultūros festivalis „Čiulba ulba“ 2020*, *Po Senąją Varėną* – rašytinė tarminė medžiaga. Analizuojant duomenis remiamasi trijų kartų 42 feisbuko vartotojų (28 moterų ir 14 vyrų) apklausa, kuria siekiama išsiaiškinti, kaip dažnai vartotojai tarmiškai komunikuoja, skaito įrašus, kaip vertina perdėtą dzūkavimą (žr. 4–7 priedus). Privačių paskyrų vartotojai koduoti nurodant socialinio *Facebook* tinklą (Fb), gyvenamąją vietą ir, jei nurodyta, lytį[139]: FbVlkM, FBVrn-, FbMrcM.

Tyrime remiamasi geolingvistikos ir sociolingvistikos metodais ir teorinėmis prielaidomis. Dzūkavimo pokyčiai nagrinėjami stebimuoju laiku[140], t. y. tiriama ir lyginama dabartinė 3 kartų informantų kalbinė situacija. Pavyzdžiai pateikiami adaptuota vadinamąja kopenhagine lietuvių tarmių transkripcija, lietuvišku *Palemono* šriftu[141].

TRADICINĖS TARMĖS DZŪKAVIMO YPATYBĖS IR IŠIMTYS

Varėno geolekto plote sistemingai dzūkuoja dažniausiai tik NORM kriterijų atitinkantys vyresniosios kartos informantai. Jie išlaiko abi dzūkavimo ypatybes:

1) vietoj bendrinės kalbos afrikatų č, *dž,* kilusių iš senųjų junginių **tj*, **dj*, tariamos *c*, *dz*[142] prieš užpakalinės eilės vokalizmą[143], pvz.: *praŝĉåũ.* ‘prasčiau’ (678Vrn2V), *ká.nʒo.*

[139] Kai kurie feisbuko vartotojai savo paskyrose neteikia asmeninės informacijos.

[140] Pirmasis *stebimojo laiko* (angl. apparent time) hipotezę suformulavo Williamas Labovas (1966): kiekybinis skirtingų amžiaus grupių atstovų kalbos ypatybių įvertinimas rodo vykstantį kalbos kitimą, t. y. vyresnių informantų kalba žymi buvusį, jaunesnių – dabartinį kalbos kaitos etapą (Labov William1966: *The Social Stratification of English in New York City. Washington*).

[141] Šiame poskyryje pateikiama ir Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodyno (PPAŠŽ I 2016, PPAŠŽ II 2019) transkribuotų pavyzdžių, todėl, siekiant išvengti fonetinės transkripcijos įvairovės, pasirinkta kopenhaginė transkripcija.

[142] Afrikatos *c*, *dz* gali būti tariamos dvejopai – ir minkštai, ir kietai.

[143] Zinkevičius Zigmas 1966: *Lietuvių dialektologija*. Vilnius: Mintis, p. 139.

jesi 'kandžiojasi' (699Dbč3M), *nakcù* 'nakčiu, t. y naktį', (704Kab3V), *supá.ncɔ.je* 'supančioja' (704Kab3V), *ʒó·vę.* 'džiovė' (647Gen3V), *grá.uʒa* 'griaudžia' (699Dbč3M), *sǫ.ʒùs* 'sodzius' (697Mrc3-1M), *tracà* 'trečia' (699Dbč3M), *keĩ.cas* 'keičias(i) (697Mrc3M);

2) bendrinės kalbos priebalsiai *t*, *d* ir samplaikos *tv*, *dv* prieš *i* tipo vokalizmą atitinka *c*, *dz* ir *cv, dzv*[144], pvz.: *suprancì* 'supranti' (697Mrc2-1M), *dañcimì* 'dantimi' (704Kab3V), *paskuciñù* 'paskutiniu' (696Drž3M), *so.ʒìna* 'sodina' (678Vrn2M), ʒiẽnu. 'dieną' (678Vrn2M), *pȧ.ĉo.s* 'pačios' (647Gen3V), sę·*ʒu* 'sėdžiu' (647Gen3V), *ʒvíesa* 'dviese' (699Dbč3-3 M), *abìʒvi* 'abidvi' (699Dbč3-2 M), *ʒvìdešim* 'dvidešimt' (662Akm2V).

Dzūkavimo reiškinys nėra stabilus. Nesistemingai dzūkuojama prieš *i* tipo vokalizmą. Šio tarminio požymio realizacija įvairuoja net to paties informanto kalboje, t. y. kartais pasakoma tarminė, o kartais – netarminė forma, plg. *víecinis* (678Vrn3M) ir *víetinis* (697Mrc3M), ʒiẽvas (649Vlk3V) ir *diẽvas* (688Mrk3M), *ʒidelĩ·s* (704Kab3M) ir *diʒ̊ùlis* (647Gen3M), *dí·rba* (688Mrk3M, 697Mrc3M) ir *ʒí·rba* (699Dbč3V, 647Gen3V) 'dirba'. Reiškinio nestabilumą patvirtina ir gausios dzūkavimo išimtys. Tradicinės tarmės atstovai nedzūkuoja šiais atvejais[145]:

1) svetimos kilmės ir neseniai į patarmę patekusiuose žodžiuose: *ʒú.ŋglę.n* 'džiunglėje'[146] (697Mrc3M), *dektinì* 'degtine' (697Mrc3M), *zvaninȉ·ĉɔ.n* 'zvaninyčioje, t. y. varpinėje' (704Kab3V);
2) garsažodžiuose: čař. 'čar' (704Kab3V), *ʒiř.ktera* 'džirkteria' (704Kab3V);
3) ē kamieno daiktavardžio vienaskaitos galininke ir įnagininke: *dråugá.iti.*[147] 'draugaitę' (697Mrc2M), *savá.iti.* 'savaitę' (699Dbč3-2M), *upelá.iti.* 'upelaitę' (697Mrc3M), su *katì* 'kate' (704Kab3M);
4) ē kamieno daiktavardžio daugiskaitos kilmininke: *vǫ.verá.iĩu.* 'voveraičių' (697Mrc3M), *kelná.iĩu.* 'kelnaičių' (704Kab3M), *blȧ.kuĩu.* 'blakučių' (699Dbč3-1M), *bìĩu.* 'bičių' (704Kab3V);
5) veiksmažodžių būtojo kartinio laiko vienaskaitos pirmajame asmenyje: *pamaĩåũ.* 'pamačiau' (647Gen3V), *prišá.ĩdåu* 'prišaldžiau' (697Mrc2M), ìšveřĩåu 'išverčiau' (697Mrc3M), *staĩåũ.* 'stačiau' (704Kab3V);

[144] LKTCH 2004: *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija* (ats. red. Laima Grumadienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 79.

[145] Zinkevičius Zigmas 1966: *Lietuvių dialektologija*. Vilnius: Mintis, p. 139; LKTCH 2004: *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija* (ats. red. Laima Grumadienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 79–80; Markevičienė Žaneta 1999: *Aukštaičių tarmių tekstai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 30.

[146] Informantė vartoja vienaskaitinę formą *džiùnglė*.

[147] Daiktavardžio *draugẽ* priesaginė forma.

6) dėl progresyvinės asimiliacijos po priebalsių *š*, *ž*: *iš̊čìnọ*. 'ištino' (697Mrc3M), *plę́·šč* 'plėšt(i)' (704Kab3V), lαĩ.kraš̊či. 'laikraštį' (697Mrc3M), *nuvèšč* 'nuvežt(i)' (697Mrc3M), dró·šč 'drožti' (647Gen3V).

Taigi ir tradicinėje pietų aukštaičių patarmėje egzistuoja gausi dzūkavimo variantų grupė.

KALBINĖS TARMĖS VARTOTOJŲ NUOSTATOS

Reikia pripažinti, kad vyresniosios kartos kalbinis elgesys nėra vienodas: NORM kriterijų atitinkantys informantai nuosekliai išlaiko dzūkavimo ypatybes, o šio kriterijaus neatitinkančių asmenų kalbos pokyčius lemia vertikalieji ryšiai – lietuvių bendrinės kalbos poveikis. Tiriant pietų aukštaičių patarmės kitimą ir naujų dzūkavimo variantų atsiradimą, reikšmingi ir tarmės vartotojų kalbinių nuostatų, dažnai koreliuojančių su kalbiniu elgesiu, tyrimai[148].

Lietuvių tarmėtyroje tradiciškai laikomasi P. Blancheťo ir N. Armstrongo tarmių vartotojų tipologijos. Skiriami keturių tipų tarmės vartotojai: 1) *nuolatiniai aktyvieji tarmės vartotojai*, kuriems tarmė yra jų kalba; 2) *nenuolatiniai aktyvieji vartotojai*, t. y. kalbantys tarmiškai su šeimos nariais ir draugais; 3) *pasyvieji tarmės vartotojai*, kurie supranta tarmiškai, bet patys ją mažai vartoja; 4) *simboliniai tarmės vartotojai* vertina tarmes kaip kultūrinio tapatumo simbolį, bet menkai išmano tarmės sistemą[149].

Minėta tarmių vartotojų tipologija remiamasi ir šiame tyrime, tik patikslinami keli dalykai: 1) *nuolatiniais aktyviaisiais tarmės vartotojais* laikomi NORM kriterijų atitinkantys informantai, kurie kalba tik tarmiškai; 2) *nenuolatiniai aktyvieji tarmės vartotojai* moka tarmę ir, atsižvelgiant į kalbėjimo situaciją ir pašnekovą, geba keisti kalbos kodą, t. y. iš tarminės kalbos pereiti į netarminę kalbą; 3) *simboliniais tarmės vartotojais* įvardijami asmenys, kurie neišmano tarmės sistemos, bet jos mokosi ir propaguoja tarmę kaip kultūrinio tapatumo simbolį sakytine ir rašytine forma.

[148] Daugiau apie pietų aukštaičių tarmines nuostatas žr. Kalėdienė Laima 2013: Požiūris į tarmes ir nuostatos dėl jų vartojimo trijose Dzūkijos etnografinio regiono dalyse. – *Miestai ir kalbos* 2 (moksl. red. Meilutė Ramonienė). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 125–151.

[149] Plačiau žr. Blanchet Philippe, Armstrong Nigel 2006: The Sociolinguistic Situation of Contemporary Dialects of French' in France Today: an Overview of Recent Contributions on the Dialectalisation of Standart French. – *French Language Studies* 16, p. 256; Aliūkaitė Daiva 2013: Tarmės ir tarmiškumo vertė. – *Visos tarmės gražiausios. Tarmių rinkimo instrukcija* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Vilija Ragaišienė). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, p. 12.

Remiantis adaptuota P. Blancheť o ir N. Armstrongo tarmių vartotojų tipologija, garso įrašų pateikėjai suskirstyti į tarmės vartotojų tipus (žr. I.3.4 pav.).

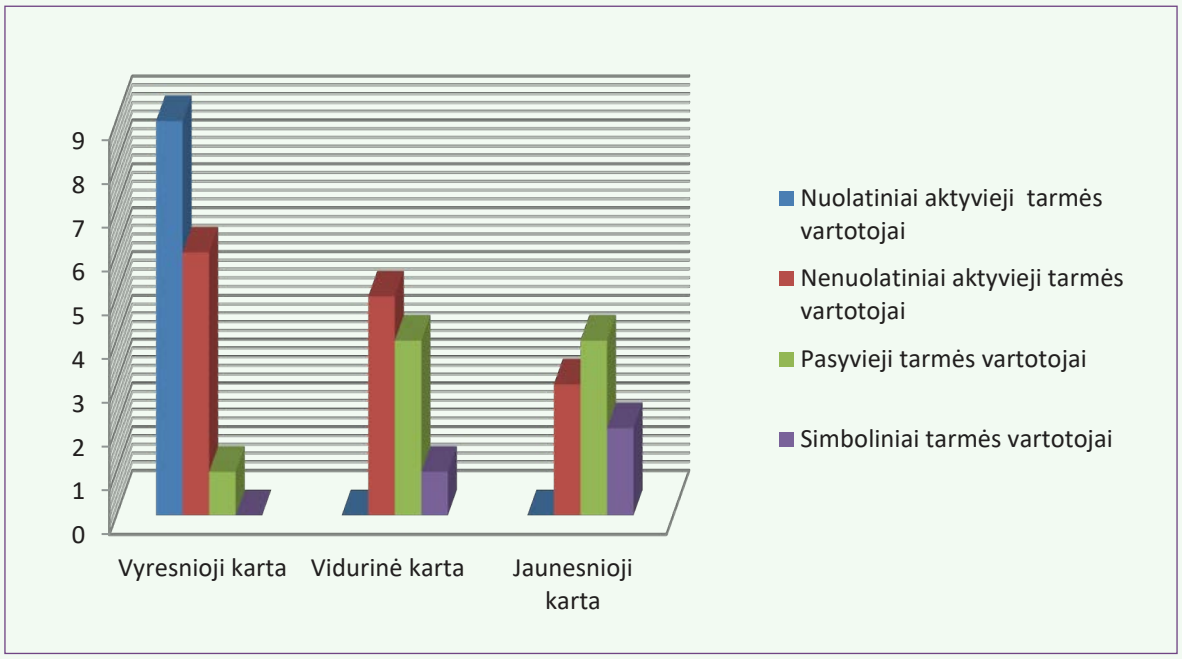

I.3.4 pav. *Tarmės vartotojų tipai* (plg. I.3.1 lent.)

Kaip matyti iš I.3.4 paveikslo, visi trijų kartų informantai gyvena diglosijos sąlygomis, kai tarmė ir bendrinė kalba vartojama pakaitomis. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad mažėja nenuolatinių aktyviųjų, bet auga simbolinių tarmės vartotojų skaičius. Šie faktai rodo, kad tarmės perdavimo ryšys yra silpnas, o tarmei suteikiama simbolinė reikšmė. Tik daliai vyresniosios kartos informantų tarmė atlieka kalbos, vartojamos visuose domenuose[150], funkcijas. Vidurinės ir jaunesniosios kartos atstovai tarminę kalbą vartoja tik izoliuotajame ir solidarumo domene.

[150] Šiame tekste remiamasi A. M. Hageno domenų klasifikacija: 1) instrumentiniai viešieji domenai (viešosios institucijos, pokalbiai su nepažįstamaisiais ir pan.); 2) solidarumo domenai (kaimynai, draugai, kolegos); 3) izoliuotieji domenai (šeima) (Hagen Anton M., 1989: Frisian and Education in the Netherlands. – *Dialect and Education: some European Perspectives* (ed. by Jenny Cheshire, Viv Edwards, Henk Musterman, Bert Weltens). Clevedon: Multilingual Matters, p. 48–61).

Tarmės vartotojų kalbinės nuostatos dažnai koreliuoja su kalbiniu elgesiu[151]. Teigiamos tarminės nuostatos susijusios su dažnesniu dzūkavimo ypatybių realizavimu, neigiamos – su jų ištrynimu[152]. Jaunimas, nors ir vertina tarmę teigiamai, bet dzūkavimo vengia labiausiai. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad visos trys kartos pesimistiškai vertina pietų aukštaičių patarmės gyvybingumo perspektyvą. Toks prognostinis vertinimas sietinas su stiprėjančiu netarminės kalbos prestižu ir neigiamomis tarmės vartotojų kalbinėmis nuostatomis.

Šiek tiek kitokia tarminė situacija yra *Facebook* socialiniame tinkle. Tarminė raiška užima nedidelę dalį komunikacijos. Tik 15 proc. apklausos dalyvių pripažįsta, kad dažnai skaito tarmiškus tekstus ir juos komentuoja, su draugais ir šeimos nariais susirašinėja žinutėmis *Messenger* programėle[153], 81 proc. nurodė, kad su tarmiškais įrašais susiduria itin retai.

Aktyviausi tarminės komunikacijos dalyviai – nenuolatiniai ir simboliniai tarmės vartotojai. Feisbuku nesinaudoja tradicinės tarmės atstovai, atitinkantys NORM kriterijų. Dėl šios priežasties tarmės „grynumo“ principas feisbuke yra eliminuojamas.

Dauguma apklausos dalyvių (31 asmuo) nurodė, kad išsilavinimas neturi įtakos tarminei komunikacijai, 9 – kad feisbuke sąmoningai dzūkuoja aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys ir tik 2 apklausos dalyviai tarminį bendravimą siejo su žemesniu išsilavinimu. Akivaizdu, kad aukštąjį išsilavinimą įgiję asmenys yra patys aktyviausi tarminės komunikacijos dalyviai, gebantys rašyti tarmiškus tekstus, diskutuoti ir pan. (žr. 5 pav.). Žemesnio išsilavinimo feisbuko dalyviai nėra linkę į tarminę saviraišką.

---

151 Mažiausiai savo tarmę vertina, vartoja ir ją prestižine laiko Dzūkijos regiono miestų gyventojai – tik 15 proc. (Baranauskienė Viktorija, Krupickaitė Dovilė 2012: Lietuvos miestų gyventojų tarminės regioninės savimonės ypatumai (sociolingvistinio tyrimo duomenimis). – *Taikomoji kalbotyra* 1. Prieiga internetu: https://www.journals.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17252/16418). Pietų aukštaičių patarmę dėl istoriškai susiklosčiusių priežasčių prasčiau vertina ir kitų regionų atstovai (Вольтерь Эдуард 1887: *Объ этнографической поѣздкѣ по Литвѣ и Жмуди лѣтомъ 1887 года приватдоцента Э. А. Вольтера читано въ засѣданіи Историко-Филологическаго Отдѣленія Императорской Академіи Наукъ, 20 Октября 1887 года*. С-Петербургъ: типографія Императорской академіи наукъ, p. 5; Baranauskienė Viktorija, Krupickaitė Dovilė 2012: Lietuvos miestų gyventojų tarminės regioninės savimonės ypatumai (sociolingvistinio tyrimo duomenimis). – *Taikomoji kalbotyra* 1. Prieiga internetu: https://www.journals.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17252/16418).

152 Plg.: *pacì gražá.usæ kalbà i.rà ʒũ·ku. | kap‿kal̃.ba ʒũ·kiškai | ir‿kal̃.ba labai̯ʒũ·kiškai ‖ jɔ̃·s nemainí·tau anta‿jɔ.k̂ɔ̃·s kalbɔ̃·s ‖* ‘pati gražiausia kalba yra dzūkų, kai kalba dzūkiškai ir labai dzūkiškai. Jos nemainyčiau į jokią kalbą’ (704Kab3M) ir *lietùvu̯. kalbà ai̯.na visá.i kitàp | i̯au‿tarmę̃· nĩ·ksta | svarb̂ãu̯. lietùvu̯. kalbà* ‘lietuvių kalba eina visai kitaip, jau tarmė nyksta, svarbiau lietuvių kalba’(697Mrc2-1M).

153 Didesnis tarminės komunikacijos aktyvumas internetinėje erdvėje fiksuojamas po dzūkų kultūros renginių, kuriuose bendraujama tarmiškai.

Taigi galima teigti, kad reali vartosena, t. y. dzūkavimo vengimas sakytinėje kalboje, sietinas su neigiamomis kalbinėmis tarmės vartotojų nuostatomis, o tarmės vartojimas rašytinėje kalboje kelia tarmės prestižą ir išryškina ne komunikacinę, bet simbolinę tarmės vertę.

DZŪKAVIMO POKYČIAI TARMĖS VARTOTOJŲ IR NUOSTATŲ ATŽVILGIU

Dzūkavimo vengimas siejamas su šio reiškinio neprestižiškumu. Vyresniosios kartos informantų, neatitinkančių NORM kriterijaus, nenuosekliai vartojamos dzūkavimo ypatybės rodo dinamiškus pietų aukštaičių patarmės pokyčius.

Tarminio požymio realizacija to paties informanto kalboje gali įvairuoti[154], pvz.: *dabar̃. jåu‿sudę̇·ta* [darbuotojams] *po.‿dviejũ· trijũ· žmo.ñũ· dá.rbɑs* ‖ dí.rbåu buhá.lteri kȧ. sini.ki ‖ tũ· pȧ.ci. í·našu. ar̃.ba ìšlaidas | per‿kelìs̨ žurnalùs [reikėjo pildyti] ‖ *o.‿dabar̃. jåu‿kɔmpùterei keñ.čæ* ‖ 'Dabar jau sudėta [darbuotojams] dviejų trijų žmonių darbas. Dirbau buhaltere-kasininke. Tą patį įnašą arba išlaidas į kelis žurnalus [reikėjo pildyti]. O dabar jau kompiuteriai kenčia' (647Gen3M). Šiuo atveju tarminės formos *pacì*, *cìks* keičiamos bendrinės kalbos atitikmenimis *pati*, *tiks,* bet nedzūkuojama *dviejũ·*, *keñ.čæ* formose.

Tame pačiame garso įraše fiksuota ir panašaus išsilavinimo informantės šeimos nario kalba, kurioje, priešingai, netarminės kalbos formos retos ir dzūkuojama beveik nuosekliai: *ʒí.rbo. vìsu. žȧ.mi. žmó·ni.s* | *ʒí.rbo. su‿arklęis* ‖ *'šȧ.šez̧.dȧ.šim trečeĩ.s* [metais] *so.ʒì-no.m aštúones pušiẽs ir‿kȧ.tures eilès bȧ.ržo.* 'Dirbo visą žemę žmonės, dirbo su arkliais. Šešiasdešm(t) trečiais [metais] sodinom aštuonias pušų ir keturias eiles beržų' (647Gen3). Tokius dzūkavimo skirtumus gali lemti ir lyties kintamasis. Moterys palankiau vertina bendrinę kalbą kaip aukštesnio statuso kalbos atmainą nei vyrai ir vartoja standartiškesnius variantus[155]. Akivaizdu, kad to paties amžiaus ir panašaus išsilavinimo kalbėtojai gali pripažinti skirtingą – tarminį ar netarminį – kalbos variantą.

Kiek kitaip yra su vidurine karta, kuriai būdinga diglosija – sistemingas tarmės vartojimas vienose srityse, o bendrinės kalbos – kitose arba kodų kaita. Net ir tarminėje

[154] Plačiau apie tarminius požymius žr. Mikulėnienė Danguolė 2020: Tarmiškumas kaip išmatuojamas dydis. – *Lietuvių kalba* 15. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22434/21701.

[155] Plg. Romaine Suzanne 2000: *Language in Society*. Oxford, New York: Oxford University Press, p. 79; Holmes Janet 2001: *An Introduction to Sociolinguislics*. Essex: Longman, p. 154–159.

kalboje informantų dzūkavimo ypatybių vartosena varijuoja, pvz.: *čȧ àš pacì* | *patì isirinkåũ*. [dovaną] 'Čia aš pati, pati išsirinkau [dovaną]'; *cìks jé.m ir‿pernı́·kščiai* [batai] ‖ *acìnešę*. [batus] | *pažu.rė·jo*. | *tìks* ‖ 'Tiks jam ir pernykščiai [batai]. Atsinešė [batus], pažiūrėjo, tiks' (697Mrc2M). Kaip matyti iš pavyzdžio, tarminės formos *pacì*, *cìks* keičiamos bendrinės kalbos atitikmenimis *pati*, *tiks,* ne tik patikslinant mintį, bet ir atsisakant dzūkavimo, kaip neprestižinės kalbos atmainos.

Vidurinės kartos informantai afrikatas *c*, *dz* taria ir išimčių atvejais, kai tradicinėje tarmėje dėl asimiliacijos po *š*, *ž* nedzūkuojama, pvz.: *iš̂ciẽsc* 'ištiest(i)' (697Mrc2M), plg. *iš̂čiẽsc*[156], *iš̂cìni*. 'ištinę' (697Mrc2M), plg. *iš̂čìni*.[157], *iž̂ʒı́·go*. 'išdygo' (697Mrc2-1M), plg. *iž̂žı́·go*.[158]. *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodyne* pavieniai tarminiai dariniai fiksuojami ir vyresniosios kartos kalboje, pvz., *iš̂ciẽsis*[159]. Akivaizdu, kad dviejose kartose pasitaikantys tokie netradiciniai dzūkavimo pavyzdžiai yra natūralaus tarmės keitimosi padarinys.

Pažymėtina, kad dėl tarmės kontaktų su bendrine kalba gali susiformuoti konvergencinė kalbos atmaina, kai atsisakoma ryškiausių tarminių ypatybių, tačiau blankiosios ypatybės išlieka, nes tarmiškai kalbantys žmonės jų nepastebi[160]. Šis reiškinys būdingas jaunesniajai kartai, dzūkuojančiai pavieniuose žodžiuose ir tam tikrose situacijose[161].

Dzūkavimo pokyčius padeda išryškinti atlikto trijų kartų dzūkavimo bendratyje tyrimo rezultatai. Perklausyta trijų kartų 24 informantų kontroliniai 20 min. trukmės garso įrašai, išrašytos visos tarminės ir netarminės bendraties formos[162]. Gauto tyrimo rezultatai vizualizuoti diagramomis (žr. I.3.5–I.3.7 pav.).

---

156 PPAŠŽ I – Leskauskaitė Asta, Ragaišienė Vilija 2016: *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas* 1. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 409.

157 PPAŠŽ I – Leskauskaitė Asta, Ragaišienė Vilija 2016: *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas* 1. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 409.

158 PPAŠŽ I – Leskauskaitė Asta, Ragaišienė Vilija 2016: *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas* 1. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 367.

159 PPAŠŽ I – Leskauskaitė Asta, Ragaišienė Vilija 2016: *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas* 1. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 409.

160 Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014a: Geolingvistika: ideologija, teorija ir metodai. Pagrindinės sąvokos. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 46–47; Lubienė Jūratė, Pakalniškienė Dalia 2015: Tarmė modernioje Lietuvoje: šiaurės žemaičių kretingiškių atvejis. – *Res Humanitariae* 17, p. 104.

161 Patys jauniausieji, t. y. moksleiviai ir studentai, skiria 1) nesąmoningą dzūkavimą, kai kalbėjimas nekontroliuojamas, pvz.: *nėjåuci* | *kap isprú·sta* [koks žodis] 'nejauti, kai išsprūsta [koks žodis]' (Rud1V) ir 2) sąmoningą dzūkavimą, kai siekiama sukurti komišką arba įtaigų, nuoširdų kalbėjimą.

162 Pasirinkimo motyvus lėmė dvi priežastys: antrosios dzūkavimo ypatybės išlaikymas bendratyje ir jos vartojimo dažnumas.

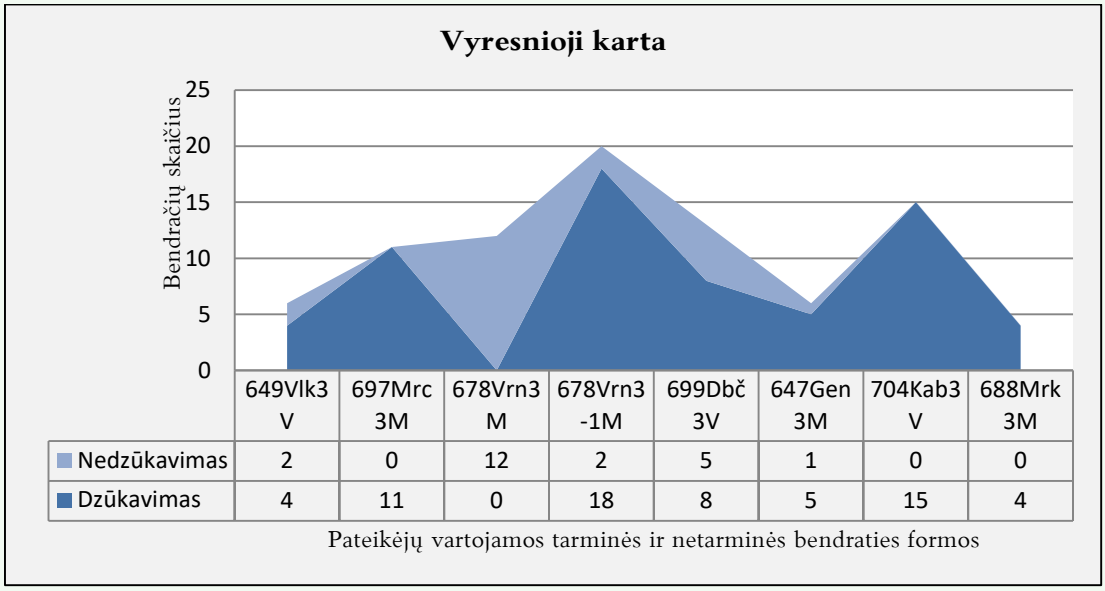

I.3.5 pav. *Vyresniosios kartos (ne)dzūkavimo polinkiai*

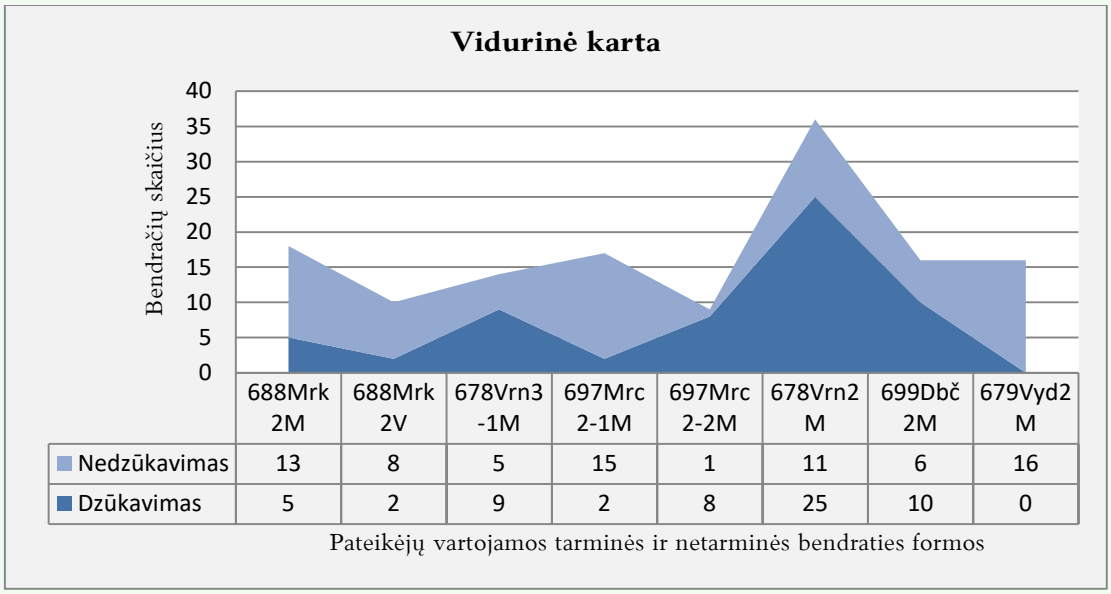

I.3.6 pav. *Vidurinės kartos (ne)dzūkavimo polinkiai*

Kaip matyti iš diagramos (žr. I.3.5 pav.), kiekybiniai tyrimo rezultatai rodo, kad bendratyje dzūkuoja beveik visi vyresniosios kartos informantai, išskyrus vieną aukštąjį išsilavinimą turintį asmenį. Pusė iš jų vartoja ir tarminį, ir netarminį bendraties variantą. Tik tarminės formos fiksuotos 3 asmenų kalboje. Dažnesnis dzūkavimo ypatybių realizavimas siejamas ne su žemesniu informantų išsilavinimu, o su pasyviu socialiniu

gyvenimu. Socialiai aktyvesni asmenys yra linkę prisitaikyti prie naujos kalbinės aplinkos (plg. I.3.6 pav.).

Dzūkavimo nykimo tendencijas patvirtina vidurinės kartos kalbinis elgesys (žr. I.3.6 pav.). Šios kartos informantams būdingas didžiausias *-t(i)*, *-c* variantiškumas ir didesnis tarmiškumo išlyginimo laipsnis. Vidurinė ir jaunesnioji karta dzūkavimo ypatybes labiausiai sieja su *kaimišku* kalbėjimu, todėl šios ypatybės trinamos sparčiausiai (plg. I.3.6–I.3.7 pav.).

Stebima tendencija, kad kuo jaunesni kalbos vartotojai, tuo mažiau tradicinių patarmės ypatybių jie vartoja, todėl dzūkavimo, ryškiosios fonetinės ypatybės, jaunimas vengia labiausiai (žr. I.3.7 pav.).

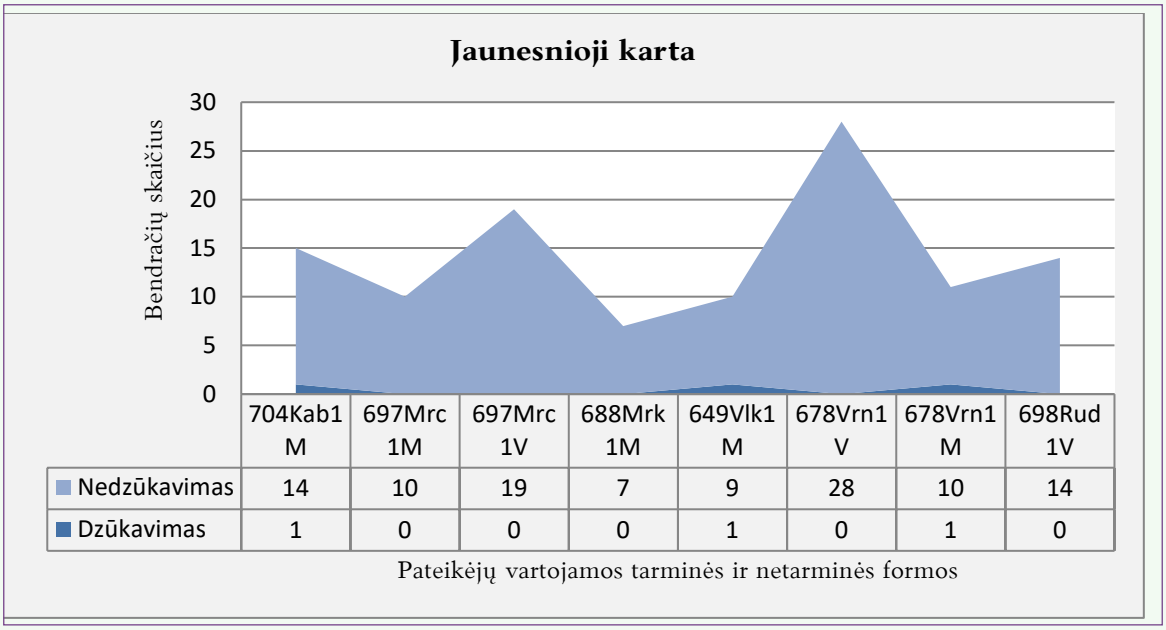

	704Kab1 M	697Mrc 1M	697Mrc 1V	688Mrk 1M	649Vlk1 M	678Vrn1 V	678Vrn1 M	698Rud 1V
Nedzūkavimas	14	10	19	7	9	28	10	14
Dzūkavimas	1	0	0	0	1	0	1	0

I.3.7 pav. *Jaunesniosios kartos (ne)dzūkavimas*

Toks kalbinis elgesys gali būti aiškinamas tuo, kad šiuolaikinėje visuomenėje jaunimas dažnai jungiasi į uždaras, stipriais socialiniais ryšiais siejamas, grupes. Dzūkavimas, kaip provincialumo požymis, jaunimo kalboje yra eliminuojamos, bet užtai išlaikomi blankieji tarmės požymiai.

Palyginus trijų kartų duomenis, fiksuotinas akivaizdus dzūkavimo nykimo procesas, kurį paliudija visos trys kartos.

DZŪKAVIMO VARIANTAI INTERNETINĖJE KOMUNIKACIJOJE

Stabilesnę padėtį įgyja tarminiai variantai, turintys rašto istoriją. Tarminių tekstų skverbimasis į spaudą ir į socialinius tinklus kloja pamatus ilgesniam tarminio varianto išlikimui ir platesnei vartosenai[163].

Stebima tendencija, kad feisbuke nenuolatiniai aktyvieji tarmės vartotojai siekia išlaikyti tarmės *grynumo* principą ir akcentuoti ryškiąją fonetinę ypatybę – dzūkavimą[164]. Šių tarmės vartotojų sakytinis ir rašytinis tarminis variantas dažnai skiriasi: sakytinėje kalboje, pasižyminčioje spontaniškumu, ne visada realizuojamos visos dzūkavimo ypatybės, o rašytinių tarminių tekstų kalba yra sąmoningai kontroliuojama, siekiant atitikti tradicinį tarmės variantą (žr. I.3.8 pav.).

I.3.8 pav. *Nenuolatinių aktyviųjų tarmės vartotojų tekstai feisbuke* (dar žr. 7 ir 9 priedus)

[163] Socialinių medijų kalba kartais vadinama sakytinės ir rašytinės kalbos hibridu arba kalbėjimu rašant (Ryklienė Asta 2000: Bendravimas internetu: kalbėjimas rašant. – *Darbai ir dienos* 24, p. 99–100). Dar žr. Meiliūnaitė Violeta 2019: Tarmių gyvybingumo metmenys XXI a. pradžioje. – *Res Humanitariae XXVI*, p. 50–59.

[164] Nuolatiniai tarmės vartotojai, atitinkantys NORM kriterijų, internetinėje komunikacijoje nedalyvauja dėl elementarių skaitmeninių įgūdžių trūkumo.

Kitaip elgiasi simboliniai tarmės vartotojai, kuriems būdinga sąmoningas ar nesąmoningas prisitaikymas prie tarmiškai kalbančio asmens. Dėl tarmės neišmanymo vietinio šnektos varianto mokomasi jį „kopijuojant". Tokią kalbinę akomodaciją valdo iš realių komunikacinių situacijų susiformuojančios socialinės reikšmės ir tam tikras normiškumas – būtent nuo jų priklauso pasirinkimas, ko atsisakyti ir ką perimti iš pašnekovo, kaip kokioje situacijoje elgtis[165].

Dėl kalbinės akomodacijos pietų aukštaičių patarmėje egzistuoja negausi nenorminių variantų grupė, kuriuos nenuolatiniai aktyvieji tarmės vartotojai laiko hipernormaliais: *erzina sąmoningas dzūkavimas su klaidom* (FbMrcM). Simboliniai tarmės vartotojai priebalsius *c*, *dz* vietoj įprastų *t*, *d* vartoja prieš *e* tipo vokalizmą: *pjauscė* 'pjaustė' (FbVlkM), *pastacė* 'pastatė' (FbVlkM), *bobucė* 'bobutė' (FBVrn-)[166]. Toks dzūkavimas žinomas jau seniai ir nėra siejamas nei su asibiliacija, nei su slaviškuoju *c* atitikmeniu.

Priešingai nei tradicinėje tarmėje, afrikatos *c*, *dz* gali būti dėsningai realizuojamos prieš *i* tipo vokalizmą iš bendrinės kalbos atėjusiuose žodžiuose[167], pvz.: *mincis* 'mintis', plg. *miñ.ti.s*[168], *bicinykauc* 'bitininkauti', plg. *bìtini.kas*[169], *ypacyngai* 'ypatingai', plg. *i·pat'ingu.*[170], šeštadzienin 'šeštadienį', plg. šaštȧ.dienis[171], *sekmadzienin* 'sekmadienį', plg. *sakmã·d'ien'is*[172], *sekmȧ.dienis*[173] (*Dzūkų kultūros festivalis „Čiulba ulba" 2020*, žiūrėta 2020 09 02). *Druskininkų tarmės žodyno* (1988) ir *Pietinių pietų aukštaičių šnektų* žodyno (2016; 2019) medžiaga paliudija, kad minėtose formose nedzūkuojama, išskyrus vienin-

[165] Vaicekauskienė Loreta, Sausverdė Erika 2012: Lietuvos tarmių rezervatas. Socialiniai ir geografiniai tarmės mobilumo ribojimai tiesioginių tyrimų duomenimis. – *Taikomoji kalbotyra* 1, p. 1–27. Prieiga internetu: www.taikomojikalbotyra.lt

[166] Simboliniams tarmės vartotojams sunku atpažinti svetimžodžius ir naujai į tarmę atėjusius žodžius – XXI a. skirtis tarp bendrinės kalbos ir tarminės leksikos yra neryški, o tarmių ir bendrinės kalbos sąveika vis stiprėja.

[167] Tradiciškai naujai į patarmę atėjusiuose žodžiuose nedzūkuojama.

[168] PPAŠŽ I – Leskauskaitė Asta, Ragaišienė Vilija 2016: *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas* 1. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 658.

[169] PPAŠŽ I – Leskauskaitė Asta, Ragaišienė Vilija 2016: *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas* 1. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 122.

[170] DRSKŽ – Naktinienė Gertrūda, Paulauskienė Aldona, Vitkauskas Vytautas 1988: *Druskininkų tarmės žodynas*. Vilnius: Mokslas, p. 122.

[171] PPAŠŽ I – Leskauskaitė Asta, Ragaišienė Vilija 2016: *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas* 1. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 536.

[172] DRSKŽ – Naktinienė Gertrūda, Paulauskienė Aldona, Vitkauskas Vytautas 1988: *Druskininkų tarmės žodynas*. Vilnius: Mokslas, p. 320.

[173] PPAŠŽ II – Leskauskaitė Asta, Ragaišienė Vilija 2019: *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas* 2. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 376.

telį Marcinkonysė (LKA 697) užrašytą žodį *sekmȧ.ʒienis* ‘sekmadienis’[174,175]. Dėsningai prieš *i* vokalizmą dzūkuojama ir tarptautiniuose žodžiuose, pvz.: *antikapitaliscinį* ‘antikapitalistinį’, *mocyvų* ‘motyvų’, *medzitacyviu* ‘meditatyviniu’ (*Dzūkų kultūros festivalis „Čiulba ulba“ 2020*, žiūrėta 2020 09 02; dar žr. 8 priedą).

Dėl akomodacijos ir variantiškumo išlyginimo gali nusistovėti palyginti vienodi dzūkavimo variantai. Dėsningas ir nuoseklus dzūkavimas (arba jo vengimas) sakytinėje ir rašytinėje kalboje yra siejamas su stichišku patarmės standartizacijos procesu. Besiformuojantis rašytinis pietų aukštaičių patarmės variantas (grafolektas) yra standartizacijos dalis. Šie procesai rodo regioninio standarto užuomazgas[176].

Vis dėlto apibendrinant būtina pridurti, kad naujų dzūkavimo variantų vartojimas ir įsigalėjimas labiau priklauso ne nuo tradicinės tarmės nuolatinių ir nenuolatinių aktyviųjų vartotojų kalbinio elgesio, o nuo simbolinių tarmės vartotojų supratimo apie tarmę ir jų kalbinio aktyvumo siekiant skleisti tarmines inovacijas. Dėl šių priežasčių tradicinės tarmės normos taip pat darosi nestabilios.

APIBENDRINIMAS

Išanalizavus Varėnõs geolekto ploto tarminę medžiagą, galima teigti:

1. Nuosekliai dzūkuoja tik vyresniosios kartos NORM kriterijų atitinkantys informantai, o šio kriterijaus neatitinkančių asmenų kalbos pokyčius lemia vertikalieji ryšiai – lietuvių bendrinės kalbos poveikis.

2. Kalbinių tarmės vartotojų nuostatų tyrimas parodė, kad teigiamos tarminės nuostatos siejamos su pietų aukštaičių ryškiosios fonetinės ypatybės realizavimu, neigiamos – su prestižiškesnio netarminės kalbos varianto pasirinkimu. Jaunesnioji karta dzūkavimą laiko neprestižine, todėl jaunimo vartosenoje ši ryškioji fonetinė ypatybė yra eliminuojama.

[174] Ir *Druskininkų tarmės žodyno* (1988), ir *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodyno* (2016, 2019) medžiaga rinkta iš vyresniosios kartos pateikėjų, todėl dėl šių priežasčių neatspindima kitų kartų tarminė situacija.

[175] PPAŠŽ II – Leskauskaitė Asta, Ragaišienė Vilija 2019: *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas* 2. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 376.

[176] Šis raidos etapas reikalauja ir papildomų edukacinių pastangų, reikalingų kalbos savireguliacijos mechanizmams įsigalėti.

3. Trijų kartų – vyresniosios, vidurinės ir jaunesniosios – su skirtingomis amžiaus grupėmis susietas kalbos įvairavimas rodo tarminių normų nestabilumą ir nykstantį dzūkavimą:

3.1. Vyresniosios kartos dzūkavimo pokyčiams įtakos turi šie veiksniai: kalbinės nuostatos, lyties kintamasis ir socialinis aktyvumas.

3.2. Vidurinės kartos atstovų kalba atspindi vadinamąją vertikaliąją kaitą: pramaišiui vartojamos bendrinės ir tarminės kalbos formos, ne visada laikomasi dzūkavimo išimčių, ypač po *š*, *ž* priebalsių.

3.3. Jaunesniajai kartai būdinga konvergencinė kalbos atmaina, kai atsisakoma ryškiausių tarminių ypatybių. Afrikatos c, *dz* tariamos tik pavieniuose žodžiuose. Šios kartos atstovai renkasi bendrinei kalbai artimesnius variantus.

4. Sakytinės ir rašytinės kalbos elektroninėje erdvėje dzūkavimo variantai nėra vienodi. Sakytinėje kalboje, išskyrus vyriausiąją kartą, dzūkavimo ypatybės gali būti realizuojamos nedėsningai, priklausomai nuo kalbinės situacijos ir pašnekovo, rašytinėje – siekiama kontroliuoti kalbą ir atitikti tradicinės tarmės modelį. Kadangi socialinių tinklų komunikacijoje nedalyvauja tradicinės tarmės atstovai, elektroninė erdvė tampa kalbinių inovacijų sklaidos įrankiu.

5. Feisbuke, be tradicinių pietų aukštaičių patarmės dzūkavimo variantų, egzistuoja ir negausi nenorminių variantų grupė, kurių nenormiškumo vartotojai dažniausiai neatpažįsta. Nenuolatinių aktyviųjų ir simbolinių tarmės vartotojų hiperkorektiškai propaguojama tarminė kalba yra labiausiai atitolusi nuo tradicinės tarmės modelio ir pasižymi dzūkavimo variantų įvairove. Šalia tradicinių dzūkavimo variantų įsigali ir naujos netradicinės formos.

6. Dėsningas ir nuoseklus dzūkavimas (arba jo vengimas) sakytinėje ir rašytinėje kalboje yra siejamas su stichiška patarmės standartizacija. Šis procesas rodo besiformuojančio regioninio standarto užuomazgas.

I. 4. Tradicinių patarmių skvarba: SINTAKSINIAI LITUANIZMAI RODŪNIOS APYLINKIŲ LENKŲ KALBOJE

Lingvistinę etninės Lietuvos žemių situaciją laikas smarkiai pakeitė. Permaininga, o pastaruoju metu – itin komplikuota padėtis mokslininkams apribojo galimybes tirti unikalias lietuviškas salas Baltarusijoje. Jau anksčiau ne visuomet buvo suteikiami ilgalaikiai leidimai laisvai nuvykti ir darbuotis anapus sienos tiek, kiek prireiks, aiškinantis kalbų kaitos, sąveikos ir kitus klausimus. Nes bėgant laikui keitėsi vietinės administracijos ir gyventojų požiūris į savo gimtojo krašto praeitį, protėvių kalbą ir tradicijas – lietuviškų salų baltišką paveldą, lietuvišką tapatybę stengtasi paneigti[177]. Norint nuosekliai ir visapusiškai ištirti šias etnines teritorijas, pirmiausia būtina išsiaiškinti sudėtingą ir daugiasluoksnę etnolingvistinę ir sociolingvistinę situaciją. Paraleliai gilinantis į gyventojų daugiakalbystės ištakas, kalbų kaitą bei raidą. Vienas svarbiausių tyrimo etapų – prakalbinti ir apklausti įvairaus amžiaus vietinius žmonės. Todėl etninių Lietuvos plotų tyrimai reikalauja papildomų išvykų, specialios darbo su informantais metodikos ir slavų kalbų mokėjimo.

Šiandien gerai žinoma, kad lietuviškų tradicijų tęstinumas yra nutrūkęs didesnėje dabartinių salų dalyje. Tačiau vietiniai gyventojai, bendraujantys jau vien slavų kalbomis, tebevartoja iš esmės nepakitusius lietuviškus vietovardžius, lietuviškos kilmės žodžius, o ilgesniuose pasakojimuose aptinkama ir neslaviškų linksnių vartojimo atvejų. Taigi lietuvių kalba išlieka vardyne, seniausiųjų gyventojų atmintyje, vietinėse slavų kalbose[178].

Kalbininkų darbuose įvairiais aspektais aptarta daugiakalbių salų lietuvių kalbos leksika, fonetika, kirčiavimas ir morfologija, aprašyta XX a. pab. – XXI a. pr. sociolingvistinė situacija[179]. Vis dėlto mokslininkai daugiausia tyrė lietuviškose salose vartojamų lietuvių tarmių sisteminius ir lietuvių kalbos istorijai reikšmingus vidinės raidos

---

[177] Neigiamas požiūris į lietuvybę sustiprėjo po Lietuvos Nepriklausomybės atgavimo 1990 m.

[178] Туомиене Нийоле 2020: Функционирование официальных и местных форм названий на территории периферийного литовского диалекта. – *Slovanské dialekty v jazykovém kontaktu. Nářeční lexikum v pomezních oblastech v minulosti a současnosti*, ed. M. Jankowiak, M. Vašiček, Praha: Slovanský ústav Akademie věd ČR, p. 65–78.

[179] Tuomienė Nijolė 2010: *Ramaškonių šnektos daiktavardis: sociolingvistrinis tyrimas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas; Tuomienė Nijolė 2014: Archajiškosios ir inovacinės veiksmažodžio ypatybės Pietų aukštaičių patarmėje Baltarusijoje. – *Acta Linguistica Lithuanica* 70, p. 82–104; Tuomienė Nijolė 2017: Ramaškonių lietuvių sala Baltarusijoje – pereinamoji kalbų zona. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika* (sud. Laima Kalėdienė), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 788–825.

dalykus[180]. Publikacijų, skirtų kalbų sąveikos, konkuravimo dalykams apibendrinti, variantų atsiradimo ir pasirinkimo mechanizmui atskleisti, skelbiama mažiau. Bene mažiausiai tirta lietuvių tarmių ar vietinių slavų kalbų sintaksės sąveika.

Šiame darbe tęsiami lietuvių kalbos substrato slavų kalbose tyrinėjimai – siekiama identifikuoti ir aptarti lietuvių kalbos pėdsakus vietinės lenkų kalbos gramatikoje. Tyrime atsižvelgiama į labai svarbų faktą, kad lietuviškų salų autochtonai buvę trikalbiai ir visas tris kalbas – lietuvių, baltarusių ir lenkų – iki XX a. pabaigos gerai mokėjo ir vartojo vidurinės bei vyresniosios kartos žmonės[181].

Pažymėtina, kad keičiantis vartojamoms kalboms, vietiniai gyventojai liko tie patys, ne atėjūnai. Be abejonės skyrėsi mokėjimo kalbėti atskiromis kalbomis laipsnis, bet visi suprasdavo tekstus mažiausiai dviem kalbomis. Šiame poskyryje bus nagrinėjama tik ten vartojamos lenkų kalbos sintaksinės ypatybės.

Tyrimo objektas – Ródūnios apylinkėse (Varanãvo r.)[182] – buvusioje lietuviškoje saloje Baltarusijoje – vartojamo vietinio lenkų kalbos varianto sintaksės tyrimas. T. y., pasitelkiant XX a. pabaigoje surinktą kalbinę medžiagą, siekiama ištirti pastebėtą specifinę, šiai slavų kalbai nebūdingą kilmininko linksnio su veiksmažodžiais vartojimo ypatybę – sintaksinių lituanizmų atsiradimą[183].

Šiuo metu Ródūnios miestelis ir aplinkiniai kaimai – baigianti išnykti lietuvių kalbos sala netoli Lietuvos ir Baltarusijos sienos, kurioje dar pačioje XXI a. pradžioje neoficialioje aplinkoje vartotos trys kalbos: baltarusių, lietuvių ir lenkų. Ketvirtoji kalba, labai plačiai vartojama oficialiojoje aplinkoje, administracijoje, mokyklose ir apskritai viešose vietose – rusų kalba. Šią kalbą stengiasi vartoti vidurinės kartos gyventojai, o vietos jaunimui – ji tapusi kasdienio bendravimo priemonė. Svarbu pabrėžti, kad Varanavo r.

[180] Garšva Kazimieras 2005: *Lietuvių kalbos paribio šnektos (fonologija)*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas; Trumpa Edmundas 2008: *Pelesos šnektos fonemos ir jų variantai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas; Tuomienė Nijolė 2010: *Ramaškonių šnektos daiktavardis: sociolingvistrinis tyrimas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

[181] 10 priede pateikiamas pavyzdys, kaip viename pasakojime kaitaliojamos trys kalbos: seniausioji Ródūnios apylinkių gyventoja (E. D., g. 1907 m. Kargaudū k.) vienu metu kalba lietuviškai (pietų aukštaičių patarmė) ir baltarusiškai (*poprostu*) įterpdama lenkiškų (vietinis šnekamosios kalbos variantas) sakinių ar žodžių junginių.

[182] Ródūnia (brus. Ра́дунь) – miestelis vakarų Baltarusijoje, prie Rodūnios upės, už 20 km į pietus nuo Lietuvos pasienio miesto Eišiškių ir už 30 km į šiaurės vakarus nuo pramoninio didmiesčio Lydos (brus. Лі́да) ir maždaug tiek pat iki rajono centro – Varanãvo (brus. Во́ранава).

[183] Analizuojamas konstrukcijas galima laikyti gramatiniais lituanizmais, tačiau šiame darbe remiamasi Vytauto Ambrazo (Ambrazas Vytautas 2006: *Lietuvių kalbos istorinė sintaksė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 227–230) teiginiais, kur autorius kiekio kilmininko konstrukcijas apibūdina tikslesniu, sintaksinių konstrukcijų, o šiuo atveju – sintaksinių lituanizmų, terminu.

buvusiose ir esamose lietuviškose salose maždaug nuo XX a. vidurio lietuvių kalba traukėsi iš viešojo vartojimo ir namų aplinkos, ji sparčiai nyko ir tebenyksta[184].

Tai antras darbas, kuriame tiriama 1995 ir 1996 metais vykusių dviejų kompleksinių ekspedicijų metu[185] surinkta kalbinė ir sociolingvistinė medžiaga iš Ródūnios miestelio tipo gyvenvietės ir jos apylinkių. Iš dialektologinės ir sociolingvistinės medžiagos surinktos kaimuose, kuriuose tuo metu gyveno daugiausiai lietuvių, taigi iš ten, kur ir lietuvių kalbos tradicija buvo išlaikyta ilgiausiai, atliktas išsamus lietuvių ir baltarusių tarmių fonetinės interferencijos tyrimas, kurio rezultatai apibendrinti mokslinėje publikacijoje[186].

Minėtų dviejų ekspedicijų metu buvo aplankyta 17 apylinkės kaimų[187], kurie jau nesudarė vientiso kalbinio arealo. Nes tarp jų buvę daug anksčiau suslavėjusių didesnių gyvenviečių ir kaimų. Tačiau funkcionuojančių kalbų požiūriu visas tiriamasis Ródūnios arealas patenka į buvusios etninės Lietuvos teritoriją, kurioje apie pusantro šimto metų truko intensyvūs mažiausiai keturių kalbų kontaktai.

Pagrindiniai tyrimo tikslai: 1) identifikuoti ir išanalizuoti gramatinius lituanizmus vietinėje Ródūnios apylinkių lenkų kalboje; 2) sudaryti būdingąsias jų grupes; 3) nustatyti gramatinių lituanizmų patekimo į vietinę lenkų kalbą mechanizmus.

Pačioje Ródūnioje, taip pat didesnėse apylinkių gyvenvietėse apklausti 9 vyresnio amžiaus vietiniai gyventojai nuo 56 iki 85 ir daugiau metų, gerai kalbantys lenkiškai. Įrašyta 11 valandų įvairių pasakojimų, trumpų dialogų. Neretai pašnekovai pereidavo prie savo kasdienės namų kalbos *poprostu*, o tie seniausieji, kurie namuose ir su kaimynais dar kalba lietuviškai – pereidavo prie lietuvių šnektos. Taigi pokalbiuose buvo kaitaliojamos 3 kalbos – tai natūralus vietinių gyventojų bendravimo bruožas[188].

---

[184] Tuomienė Nijolė 2018: Nevaldomas skolinimasis kaip kalbos nykimo požymis. – *Acta Linquistica Lithuanica* 78, p. 115–121.

[185] Ekspedicijose dalyvavo Lietuvių kalbos instituto tyrėjai kartu su *Kraštotyros draugija*, *Tautinių mažumų ir išeivijos departamento* bei *Vilnijos draugijos* atstovais.

[186] Tuomienė Nijolė 2021: Lietuvių ir baltarusių kalbų fonetikos sąveika Rodūnios apylinkėse. – *Respectus Philologicus* 40 (45). Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 48–60. Prieiga internetu: https://www.journals.vu.lt/respectus-philologicus/article/view/22843/24116.

[187] Aplankyti šie Ródūnios apylinkių kaimai: Kivónys (brus. Ківа́нцы), Šiauraĩ (brus. Шаўры́), Pãpiškės (brus. Папі́шкі), Gìrkos (brus. Гі́ркі), Kargaudaĩ (brus. Каргаўды́), Vigónys (brus. Віга́нцы), Mažeĩkos (brus. Мажэ́йкі), Klaišiaĩ (brus. Клайшы́), Kemeĩšos (brus. Кеме́йшы), Plikiaĩ (brus. Пліки́), Magū́nai (brus. Магу́ны), Pìliakalnis (brus. Гарадзі́шча), Juciū́nai (brus. Юцю́ны), Sklodónys (brus. Скла́да́нцы), Šaltìniai (brus. Шальці́ні), Taukìniai (brus. Таўкі́ні), Žirmū́nai (brus. Жырму́ны).

[188] Plačiau žr. Tuomienė Nijolė 2006: Ramaškoniškių šnekos kodų kaita. – *Kalbos kultūra* 79. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, p. 161–172.

Reikėtų pabrėžti, kad didesnė dalis kalbintų vyriausiosios kartos Ródūnios apylinkių gyventojų laisvai kalbėjo lenkiškai. Šių seniausiųjų kalba gana tiksliai perteikė morfologinius ir sintaksinius vietinės lenkų kalbos ypatumus, nors šios kartos atstovai nesimokė lenkų mokykloje, o lenkų kalbos ypatumus išmoko pirmiausia spontaniškai, daugiausia girdėdami šnekant dvaro ponus ir kunigus, galų gale – savo tėvus ir kaimynus.

Nors pačioje Ródūnioje ir apylinkių mokyklose ir sovietmečiu, ir pastaruoju metu lenkų kalbos mokoma kaip dalyko, tačiau vaikai ir jaunimas kasdienybėje literatūrinės lenkų kalbos nevartoja, pirmenybę teikė ir teikia rusų kalbai. Gyventojų nepasiekė oficiali lenkų spauda, neišsiplėtojo ir kultūrinė veikla. Taip pat niekur neteko išgirsti bendraujant literatūrine baltarusių kalba. Nei valdžios įstaigose ar tiesiog autobuse, parduotuvėje, gatvėje. Literatūrinės baltarusių kalbos kaip dalyko mokomasi mokyklose. Tačiau, kaip jau minėta, viešumoje bendraujama rusiškai, įstaigų iškabose dominuoja taip pat rusų kalba.

DĖL LENKŲ KALBOS IŠPLITIMO LIETUVOS PARIBIO IR UŽRIBIO ZONOSE

Egzistuoja net kelios kardinaliai skirtingos lenkų kalbos paplitimo Lietuvoje mokslinės teorijos – iki šiol nėra prieita prie vieningos nuomonės[189]. Šiame tyrime laikomasi Halinos Turskos[190] ir Valerijaus Čekmono[191] pateikiamos interpretacijos: Lietuvoje literatūrinės lenkų kalbos atmainos mokėsi ir vartojo didumenė, kuriai ta kalba buvo tapusi skiriamuoju šlėktiškumo (kilmingumo) ženklu, o iš dvarų ir dvarelių bei bažnyčios lenkų kalba ėmė plisti ir prastuomenėje – juk lenkų kalba jau buvo tapusi prestižo atributu[192].

[189] Grek-Pabisowa Iryda, Maryniakowa Irena 1999: *Współczesne gwary polskie na dawnych Kresach północno-wschodnich*, Warszawa; Ушинскиене Виктория 2016: К вопросу о формировании польских говоров в Литве: полемика вокруг Г. Турской. – *Slavistica vilnensis* 61, p. 63–79. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/slavistica-vilnensis/article/view/10644/8671.

[190] Turska Halina 1939 [1995]: *O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie*. О происхождении польскоязычных ареалов в Вильнюсском крае. Vilnius: Mintis.

[191] Čekmonas Valerijus 2017: Dar sykį apie rankraščių likimą arba įvedamojo straipsnio pratarmė. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika* (sud. Laima Kalėdienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 61–107; Чекман Валерий Николаевич 2017a: К социолингвистической характеристике польских говоров белорусско-литовского пограничья. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika* (sud. Laima Kalėdienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 206–227.

[192] Czekmonas Walery 2017b: O etapach socjolingwistycznej historii Wileńszczyzny i rozwoju polskiej świadomości narodowej na Litwie. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika* (sud. Laima Kalėdienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 127–135.

Lenkų kalba etninėje Lietuvos teritorijoje intensyviau ėmė plisti nuo XIX a. vidurio, toks plitimas vyko nevienodai skirtingose vietovėse užtruko iki pat pokario laikų XX a. viduryje[193]. Pažymėtina, kad tai buvo išmokta kalba literatūrinės lenkų kalbos pagrindu, ne tarminė. Tačiau lenkų kalbos ypatybės labai priklausė nuo to, kas ja kalbėjo: turtingesnieji ir kilmingesnieji mokėsi gramatiškai taisyklingos kalbos, bet kai lenkiškai išmoko valstiečiai, dažniausiai beraščiai arba mažaraščiai, joje atsirado tarmei būdingų bruožų – bet tai ne lenkų tarmių specifika, o skoliniai iš lietuvių arba baltarusių kalbų, nes abi šios kalbos buvo ir yra vartojamos didelėje rytinės Lietuvos dalyje ir Baltarusijos pasienyje su Lietuva[194].

Šiame tyrime, kaip minėta, analizuojama Ródūnios apylinkėse paplitusi vietinė lenkų kalbos atmaina. Ši kalba tiriamajame areale ilgus metus išlikusi religijos, t. y. „lenkiško–katalikiško“ tikėjimo, kalba. Vyresnioji ir vidurinė vietinių gyventojų karta žodžius „lenkas“ ir „katalikas“ vartoja sinonimiškai. Taigi lenkų kalba greta vietinės baltarusių tarmės, vadinamos *poprostu*, vartojama kaimo bendruomenėse, kur vyrauja tradicinė religinė kultūra – išpažįstamas „lenkiškas tikėjimas“, švenčiamos „lenkiškos šventės“ – Velykos, Kalėdos ir kt.[195].

Baltarusių tarmė, vietinių vadinama *poprostu* „paprastąja kalba“, ir lietuviškose salose Baltarusijoje, ir Lietuvos paribyje egzistavo kaip neoficialaus bendravimo kalba be rašto, kuria, tariant vieno informanto iš Ródūnios apylinkių (J. M., g. 1929 m. Kargaudų k.) žodžiais, „*možna ūtaryc* (galima kalbėti) *savo kieme su prastu* (paprastu) *žmogum ar su gyvuliu, bet su kunigu ar ponu prastai niekas neūtarys* (nekalbės)“. Ši baltarusių tarmė nebuvo siejama su jokia konkrečia tautine savimone, o laikoma labiau vietinės kilmės,

[193] Czekmonas Walerius 2017c: Nad etniczną i językową mapą Polaków litewskich – o teraźniejszości i przyszłości. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika* (sud. Kalėdienė L.). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 115–127.

[194] Čekmonas Valerijus, Grumadienė Laima 2017: Kalbų paplitimas Rytų Lietuvoje. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika* (sud. Laima Kalėdienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 108–114.

[195] Apie lenkų kalbos statuso raidą Lietuvoje žr. Garšva Kazimieras 2005: *Lietuvių kalbos paribio šnektos (fonologija)*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas; Gaučas Petras 2004: *Etnolingvistinė Rytų Lietuvos gyventojų raida: XVII a. antroji pusė – 1939 m.: istorinė-geografinė analizė*, Vilnius: „Inforastras“, p. 76–109; Kuzmickas Bronius 1988: *Tautos kultūros savimonė*, Vilnius: Mintis, p. 20–51; Коницкая *Елена* 1997: Польский идиолект польско-литовского пограничья (из Суженской апилинки Вильнюсского района). – *Slavistica Vilnensis 1997 (Kalbotyra 46 (2)): Язык. История. Культура. Сб. статей, посв. 60-летию В. Н. Чекмонаса*. Vilnius, p. 84–103; Korzeniewska Katarzyna 2013: „Vietinis“ (tutejszy), lenkas, katalikas: Pietryčių Lietuvos gyventojų religinė-etninė tapatybė (tyrimas Dieveniškėse, Kernavėje ir Turgeliuose). – *Etniškumo studijos* 2, p. 149–179. Prieiga internetu: http://ces.lt/en/wp-content/uploads/2014/10/2013_2-Etniskumo-studijos.149-179.pdf; Zinkevičius Zigmas 1993a: *Rytų Lietuva praeityje ir dabar*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

tuteišiškumo „čionykštiškumo“, įrodymu. Lietuviškai kalbantiems gyventojams buvo daug lengvesnė lyginant su lenkų kalba, todėl *poprostu* išmokdavo labai greitai. Be to, „prastosios šnekos“ neslėgė visuomenės viršūnių spaudimas, o ji pati buvo visiems prieinama ir artima lenkų kalbai[196], tai buvo paranku kalbiniam lietuvių baltarusėjimui. Palaipsniui vartoti ją greta lietuvių tarmės tapo kaip savaime suprantamas dalykas. Paprastai lietuviai mokėdavo ir *poprostu,* o kalbantieji *poprostu* dažniausiai lietuviškai nemokėdavo. Daugumai vietinių lietuvių baltarusių tarmė tapo kaip tarpinis etapas perimant lenkų kalbą.

VIETINĖS LENKŲ KALBOS SĄVEIKOS TYRIMŲ SPECIFIKA

Iki šiol intensyviau buvo tiriamas lenkų kalbos poveikis lietuvių bei baltarusių kalbų bei tarmių leksikai[197], tačiau atvirkštinio – lietuvių ar baltarusių kalbų įtaka vietinės lenkų kalbos leksikai, fonetikai, morfologijai, sintaksei – išsamesnių tyrimų turime nedaug[198]. Šis darbas tyrėtų papildyti ir patikslinti pirmiausia ilgalaikės lietuvių ir lenkų kalbų sąveikos rezultatus. Praplėsti daugiakalbystės sąlygomis linksninių konstrukcijų variantiškumo tyrimų geografiją.

Paprastai tiesioginiu lenkų kalbos leksinių lituanizmų šaltiniu laikoma lietuvių kalba. Tačiau ir čia daugeliu atvejų tarpininke bus buvusi baltarusių tarmė. Tai daugiausia lituanizmai, plačiai paplitę tiek Pietryčių Lietuvoje[199], tiek lietuviškose salose Baltarusijoje.

[196] Čekmonas Valerijus 2017d: Dar sykį apie rankraščių likimą arba įvedamojo straipsnio pratarmė. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika* (sud. Laima Kalėdienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 61–107.

[197] Лаучюте Юрате Алоизовна 1982: Словарь балтизмов в славянских языках, Ленинград: Наука; Rutkovska Kristina 2012: *Lietuvių kalbos skoliniai Lietuvos lenkų tarmėse*, Vilnius: „Ateitis“ elektroniniai mokslo sklaidos vartais, 37 p. Prieiga internetu: https://www.ateitis.net/lt/temos/949/

[198] Адомавичюте Ирена, Чекмонас Валерий Николаевич 2017: Грамматические литуанизмы в польских периферийных говорах белорусско-литовского пограничья. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika*, sud. Laima Kalėdienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 489–508; Grinaveckienė Elena 1991: Buivydžių apylinkių (Vilniaus r.) lenkų šnektos lituanizmai. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 29, p. 47–64.

[199] Plg. Rutkovska Kristina 2012: *Lietuvių kalbos skoliniai Lietuvos lenkų tarmėse*, Vilnius: „Ateitis“ elektroniniai mokslo sklaidos vartai, 37 p. Prieiga internetu: https://www.ateitis.net/lt/temos/949/

Nemažai tokių užrašyta ir Ródūnios apylinkių kaimuose vartojamose kalbose – vietinėje lenkų kalboje ir baltarusių tarmėje[200].

I.4.1 lentelė. Ródūnios apylinkėse užrašyti vietinių slavų kalbų lituanizmai

Baltarusių tarmė	Vietinė lenkų kalba	Lietuvių kalbos variantas ir reikšmė[201]
атóжала	*atożeła*	*atžalà* (iš medžio stiebo ar šaknies išaugusi šakelė, atauga)
буч	*bucz*	*bùčas* (tinklelis žuvims gaudyti)
балбатáць	*bałbotać*	*balbatúoti* (taukšti, plepėti)
брáзгаць	*brazgać*	*barškė́ti* (belsti, tratėti)
брызгулі́	*brzyzgły*	*brizgùs* (surūgęs, prarūgęs (pienas))
гі́ль	*gil*	*gylỹs* (dvilinkė, bimbalas)
гýлта	*gulta*	*gùltas* (guolis, (gyvulio) išgulėta vieta)
дырвáн	*dyrwan*	*dirvónas* (apleista, nedirbama, sužėlusi dirva)
паршýк (парсюк)	*parsiuk*	*pa̦ršas* (meitelis, kastruotas kuilys)
шашóк	*szaszok*	*šẽškas* (plėšrus kiaunių šeimos žvėrelis)
шакалі́	*szakali*	*šakaliaĩ* (smulkūs pagaliai, žabai)
шлін	*szlina*	*šlýnas* (glitus melsvos spalvos molis)
ройст	*rojst*	*raĩstas* (klampi pelkė)
сві́ран	świren	*sviřnas* (trobesys, kur pilami grūdai, didesnis klėtis)
скярстýві	*skierstuwi*	*skerstùvės* (kiaulės skerdimas, ką tik paskersto gyvulio šviežia mėsa)
кумпя́к, кумпячóк	*kumpiak, kumpiaczek*	*kum̃pis* (gyvulio šlaunies, kulšies mėsa)
клішáвы	*kliszawy*	*klìšas* (šleivas, kreivas)
крýшня	*krusznia*	*krū́snis* (akmenų krūva)
кýдра, кудзéрка	*kudra, kuderka*	*kū́dra* (natūralus apaugęs tvenkinys)

[200] Plg. СБГ I–V: Слоўнік беларускіх гаворак паўночна–заходняй Беларусі і яе пагранічча 1-5. Мінск: Навука и тэхніка, 1979–1986. Pastebėtina, kad baltarusių dialektologai (Крывіцкі Аляксандр Антоновіч 2003: Дыялекталогія беларускай мовы, Мінск, p. 140–144; Astreika Vera 2007: Kalbinių kontaktų įtaka Baltarusijos kalbinio landšafto zonų formavimuisi. – *Liaudies kultūra* 3 (114), p. 45–53; Слоўнік беларускіх гаворак паўночна–заходняй Беларусі і яе пагранічча 1–5. Мінск: Навука и тэхніка, I 1976 (įvadinis straipsnis)) Varanãvo r. apylinkėse vartojamą baltarusių tarmę priskiria pietvakarių baltarusių kalbos tarmėms (brus. паўднёва-заходні дыялект) Gařdino-Barãnovičių šnektų grupei (brus. гарадзенска-баранавіцкая група гаворак).

[201] Pagal LKŽe 2005: *Lietuvių kalbos* žodynas (I–XX, 1941–2002), elektroninis variantas. Red. kolegija: Naktinienė Gertrūda (vyr. red.), Paulauskas Jonas, Petrokienė Rita, Vitkauskas Vytautas, Zabarskaitė Jolanta. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas (atnaujinta versija 2017 m.). Prieiga internetu: http://www.lkz.lt.

Baltarusių tarmė	Vietinė lenkų kalba	Lietuvių kalbos variantas ir reikšmė[201]
куціня́ць	*kucinia*	*kutė́nti* (lengvai liesti jautrias kūno vietas)
ку́рстаць	*kurstać*	*kùrstyti* (raginti, skatinti ką nors daryti)
ламбы́	*łębiaki*	*laibaĩ* (daržovių, žolių lapai su stambais)
то́рп(а)	*torp*	*tárpas* (šalinė, vieta derliui krauti)
рэзгі́ні	*razginie*	*rezgìnės* (virvelių tinklas pašarui nešioti)
юргі́ня	*jurginia*	*jurgìnas* (darželio augalas, dideliais įvairių spalvų žiedais)
жагіні́	*żaginie*	*žaginiaĩ* (iš karčių sukaltos dvi suremtos tvorelės šienui ar javams džiovinti)

Tiriant Ródūnios apylinkių vyresniosios kartos XX a. pab. lenkų kalbos įrašus, išgirsta nemažai netipiškų, slavų kalboms nebūdingų formų, junginių bei konstrukcijų. Tai anksčiau nepastebėtas ar neatpažintas šioje kalboje susiformavęs gramatinių lituanizmų sluoksnis. Šiuos šnekamosios lenkų kalbos sintaksės ypatumus – linksnių vartojimo "nukrypimus" nuo normų – gyvosios kalbos sraute išgirsti ir identifikuoti nėra lengva. Taip pat įrodyti, kad užfiksuoto vieno ar kito neslaviško junginio šaltinis yra lietuvių kalba. Visų pirma tam trukdo didelis lenkų kalbos tarties variantiškumas[202]. Antra – tie patys vyriausiosios kartos žmonės kasdieniame gyvenime bendrauja *poprostu*. O daug rečiau vartojama lenkų kalba – išmokta vėliau ir yra tapusi tarsi pagalbinė. Kadangi jos vartojimo funkcijos ir socialinis statusas yra siauresni[203]. Dėl apribotų galimybių nuvykti ir surinkti daugiau medžiagos, sunku nustatyti, koks vyresniosios kartos kalbėtojų santykis su lenkų kalba, kokia jų kalbinė patirtis. Bendraujant natūraliai iškildavo klausimas, kam jiems, gyvenantiems Baltarusijoje, reikalinga lenkų kalba. Kai beveik visose gyvenimo srityse jie susikalba baltarusiškai ir rusiškai. Vyresnioji karta šią kalbą sieja su jų dokumentuose įrašyta lenkų tautybe, kuri prilygsta katalikybei. Tačiau gyvenime jie save laiko baltarusiais – vietiniais gyventojais. Apskritai kalbos vartojimas ne vieno informanto buvo apibūdinamas kaip situacinis, t. y. pasirenkama ta kalba, kuri jungia ir yra gerai žinoma konkrečioje situacijoje bendraujantiems žmonėms, ir tai nebūtinai yra susiję su pašnekovo etniniu identitetu. Pavyzdžiui, jaunesnioji karta rusų kalbos vartojimo nesieja

[202] Plg. Tuomienė Nijolė 2019: Fonetikos išlyginimas vykstant kodų kaitai. – *Acta Linquistica Lithuanica* 80, p. 57–79. Prieiga internetu: http://journals.lki.lt/actalinguisticalithuanica/article/view/108/97; Zielińska Anna, 2008: Zmiana, zachowanie i utrata języka w rodzinach na pograniczu słowiańsko-bałtyckim. –*Tożsamość – Język – Rodzina*. Z badań na pograniczu słowiańsko-bałtyckim, red. Anna Engelking, Ewa Golachowska, Anna Zielińska, p. 165–176.

[203] Plg. Weinreich Uriel 1979: *Languages in Contact: Findings and Problems*. The Hague: Mouton.

su tautybe ar tikėjimu. Į klausimą, kurią kalbą jie laiko savo gimtąja kalba, jiems atsakyti sudėtinga. Didžioji dalis žmonių įvardindavo baltarusių kalbą.

Pirminis surinktų duomenų tyrimas leido konstatuoti, kad Ródūnioje (galima drąsiai teigti, kad ir kitose lietuviškose salose Baltarusijoje) vartojama lenkų kalba nelabai keitėsi, ji nesivystė kaip pilnavertė, šiuolaikiška, gyva kasdienio komunikacijos proceso kalba[204]. Lenkiškai kalbėtojams lengviausia artimojoje aplinkoje aptarti buitines ir religines temas. Į klausimus apie dabartį, šiuolaikinį gyvenimą informantams atsakyti sudėtinga, taip pat įvardyti modernių daiktų, naujų reiškinių pavadinimus. Tuomet jų pasakojimuose gausu baltarusizmų ir rusicizmų[205].

Taigi Ródūnios krašte vyresniosios ir iš dalies vidurinės kartos vartojamos lenkų kalbos ypatybės atspindi XIX a. išplitusios literatūrinės lenkų kalbos tradiciją. Kurioje, be abejonės, esama akivaizdžių ilgalaikių istorinių ir kultūrinių skirtingų tautų santykių buvimo pėdsakų. Tačiau būtų sunku nustatyti ir objektyviai įvertinti bendrą lenkų kalbos gramatinės sistemos išlaikymo lygį. Kitaip tariant, nustatyti, ar XX a. pabaigoje vietinė lenkų kalbą perėmė kitų kalbų, pirmiausia, baltarusių tarmės *poprostu* (l. *prosta mowa*), gramatinius modelius[206].

Iki šiol svetimų gramatinių konstrukcijų patekimo į lenkų kalbą keliai, jų vartojimo specifika buvo tiriama nedaug. Taip pat nėra tiksliau nustatytos, pvz., gramatinių lituanizmų, paplitimo ir vartojimo vietovės Lietuvos paribio ir užribio plotuose. Bene išsamiausią tyrimą 1994 m. paskelbė kalbininkai doc. dr. Irena Adomavičiūtė-Čekmonienė ir prof. Valerijus Čekmonas[207]. Publikacijoje, remdamiesi dviem medžiagos šaltiniais, mokslininkai pateikė ir detaliai išanalizavo trejopus gramatinius lituanizmus. Darbe

[204] Dėl šiuolaikinių lenkų tarmių padėties Lietuvoje žr. Rutkovska Kristina 2015: Dabartinė Lietuvos lenkų tarmių būklė = Stan wspólczesny gwar polskich na Litwie. Lietuvos lenkų tarmės: elektroninis leidinys, red. Kristina Rutkovska, Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 1–11. Prieiga internetu: http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/files/rutkovska_siuolaikines_lenku_tarmes.pdf.

[205] Plg. Rutkovska Kristina 2015: Dabartinė Lietuvos lenkų tarmių būklė = Stan wspólczesny gwar polskich na Litwie. Lietuvos lenkų tarmės: elektroninis leidinys, red. Kristina Rutkovska, Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 2–5. Prieiga internetu: http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/files/rutkovska_siuolaikines_lenku_tarmes.pdf

[206] Plg. Zielińska Anna 2003: Czy polszczyzna północnokresowa ma szanse przetrwania? (w świetle koncepcji dyglosji i żywotności etnolingwistycznej „Ethnolinguistic Vitality"). – *Acta Baltico-Slavica*, XXVII, Warszawa, p. 97–109.

[207] Адомавичюте Ирена, Чекмонас Валерий Николаевич 2017a: Грамматические литуанизмы в польских периферийных говорах белорусско-литовского пограничья. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika* (sud. Laima Kalėdienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 489–508.

pateikiama medžiaga, jos nagrinėjimo metodika ir apibendrinimai tapo šio tyrimo teoriniu ir praktiniu pamatu.

SINTAKSINIŲ LITUANIZMŲ ANALIZĖ

Lingvistinį interferencijos lygmenį lemia ir kalbų gramatinės sistemos homogeniškumas, t. y. vienoks jis bus, kontaktuojant slavų kalboms, pvz., lenkų, baltarusių, rusų, kitoks – jei bus siejami slavų ir baltų, pvz., lietuvių, kalbiniai modeliai. Vykstant šiam procesui, kinta ne tik kalbos leksinė struktūra, fonetinė ir morfologinė sistemos, bet ir pastebimai pakinta linksnių vartojimas, persigrupuoja sintaksiniai junginiai arba konstrukcijos. Modifikaciniai kalbų procesai, žinoma, yra nulemti diferencinių jų gramatinės sistemos ypatumų.

Galima daryti prielaidą, kad plačiau ir dažniau vartojami sintaksiniai lituanizmai į vietinę lenkų kalbą yra įsilieję daug anksčiau ir joje jau tiek spėjo prigyti, kad dabartiniai vyresniosios kartos atstovai gana sudėtingus junginius vartoja tarsi būdingus ir lenkų kalbai įprastus.

KONSTRUKCIJA *JEST* ‘YRA’ + *KILMININKAS* ARBA *KILMININKAS* + *TRANZITYVINIAI VEIKSMAŽODŽIAI*

Skiriami keli šios sintaksinių lituanizmų grupės pogrupiai. Lentelėse pateikiami autentiški lenkų kalbos pavyzdžiai, įrašyti Ródūnios apylinkių kaimuose 1995 ir 1996 m. vykusių ekspedicijų metu. Jų nėra daug, tačiau kiekvienas pavyzdys yra dokumentuotas – skliaustuose užrašomi informantų inicialai, gimimo metai ir kaimo pavadinimas.

Pirmajam pogrupiui priskiriami žemiau pateikti konstrukcijos *jest* ‘yra’ ir *dalies* arba *neapibrėžto kiekio kilmininko* junginiai.

Ródūnios apylinkėse užrašyti pavyzdžiai aiškiai parodo, kad konstrukcijų *jest* ‘yra’ ir *dalies* arba *neapibrėžto kiekio kilmininkas* vietinėje lenkų kalboje – įprastas ir dažnai pavartojamas junginys. Tačiau literatūrinėje lenkų kalboje šie junginiai nevartojami, net neįmanomi[208]. Tokiais atvejais lenkų kalboje vartojamas junginys *jest* + *vardininkas*, pvz.: *jest pieniędzy* ‘yra pinigai’, *jest wodne ptaki* ‘yra vandens paukščiai’, *jest nowe domy* ‘yra nauji namai’, *w liese jest grzyby* ‘miške yra grybai’. Tačiau visos lentelėje išvardytos

[208] Bąk Piotr 1978: *Gramatyka języka polskiego*, Warszawa, p. 377.

konstrukcijos yra būdingos bendrinei lietuvių kalbai ir tarmėms[209]. Visus minėtus junginius pažodžiui išvertę į lietuvių kalbą – turėsime visiškai taisyklingas konstrukcijas: *yra tokių žmonių*, *yra naujų namų, yra pinigų, yra vandens paukščių, darže yra žolių, miške yra grybų* ir pan.

I.4.2 lentelė. Konstrukcija *jest* 'yra' ir *dalies* arba *neapibrėžto kiekio kilmininkas*

Konstrukcijos lenkų kalba	Vertimas į lietuvių kalbą[210]
jeszcze jest takich ludzi, które dużo pracują i nie piją (J. M., g. 1929 m., Kargaudaĩ)	*dar yra tokių žmonių, kurie daug dirba ir negeria*
jak jest pieniędzów, to jest i pszyjacielow (J. M., g. 1931 m., Kargaudaĩ)	*kai yra pinigų, yra ir draugų*
*tu jest i nowych domów (*K. A., g.1932 m. Pìliakalnis)	*čia yra ir naujų namų*
tu jest wodnych ptakow (S. L., g. 1921 m. Plikiaĩ)	*čia yra vandens paukščių*
czy w ogrodzie jest ziołow? (V. V., g. 1926 m., Klaišiaĩ)	*ar darže yra žolių?*
gzie tu jest jedzenia? (J. G., g, 1913 m., Plikiaĩ)	*kur čia yra maisto?*
w lesie jest grzybów (J. G., g, 1913 m., Plikiaĩ)	*miške yra grybų*
jest tu worków na zemniaki (C. S., g. 1929 m., Magū́nai)	*čia yra maišų bulvėms*
we wsi jest starych ludzi (C. S., g. 1929 m., Magū́nai)	*kaime yra senų žmonių*

Lenkų kalboje žodis *jest* 'yra' paprastai vartojamas su *kiekiniais skaitvardžiais* (dažniausiai *dauginiais*) arba įvairiais *įvardžiais*[211], pavyzdžiui, standartinės lenkų kalbos konstrukcijos: *tam jest pięciu mężczyzn* 'ten yra penketas vyrų'; *tu jest wiele drzew* 'čia yra keletas medžių'; *jest siedmioro dzieci* 'yra septynetas vaikų'; *tu jest kilka dziewczyn* 'čia yra kažkiek merginų'. O tokie junginiai, pvz.: *jest drzew* 'yra medžių', *jest mężczyzn* 'yra vyrų', *jest dzieci* 'yra vaikų', *jest dziewczyn* 'yra merginų' – nebūdingi ir nevartojami.

[209] Šukys Jonas 1998: *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartosena ir normos,* Kaunas: Šviesa, p. 100–107; DLKG 2006: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika.* 4 patais. leidimas (red. Vytautas Ambrazas), Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, p. 511.

[210] Į lietuvių kalbą frazės išverstos straipsnio autorės.

[211] Plačiau žr. Bąk Piotr 1978: *Gramatyka języka polskiego*, Warszawa, p. 378.

Antrąją užfiksuotų neslaviškų sintaksinių konstrukcijų grupę sudarytų I.4.3 lentelėje pateikiami junginiai.

I.4.3 lentelė. *Dalies* arba *neapibrėžto kiekio* kilmininko junginiai

Konstrukcijos lenkų kalba	Vertimas į lietuvių kalbą
szyłem guzików (J. K., g. 1931 m., Juciūnai)	*prisiuvau sagų*
próbowali desków kłaść (V. V., g. 1926 m., Klaišiaĩ)	*bandėm lentų dėti*
tu ceglów kładli (V. V., g. 1926 m., Klaišiaĩ)	*čia plytų dėjom*
słyszałem głosów ludu (A. B., g. 1917 m., Šaltìniai)	*girdėjau žmonių balsų*
zabrała pieniędzów (A. B., g. 1917 m., Šaltìniai)	*paėmiau pinigų*
powiedzą ciekawych rzeczow (B. G., g. 1934 m., Sklodónys)	*papasakos įdomių istorijų*
zbierałam gruszek, jabłek (J. V., g. 1934 m.,Vigónys)	*(pri)rinkau kriaušių, obuolių*
dostaję prezentów (J. V., g., 1934 m., Vigónys)	*gaunu dovanų*

Užfiksuotos *dalies* arba *neapibrėžto kiekio kilmininko* konstrukcijos su tranzityviniais veiksmažodžiais, užrašytos tik iš vyresniosios kartos rodūniškių, taip pat yra dažnos. Literatūrinei lenkų kalbai jos taip pat yra visiškai svetimos, nebūdingos[212]. Tačiau turimos ir vartojamos lietuvių kalboje: „Tranzityviniai veiksmažodžiai gali būti siejami su kilmininku, kai juo norima nusakyti objekto dalį arba neapibrėžtą kiekį, pvz., *išgėrė vandens*, *pasėjo rugių*, *davė pinigų*, *atnešė obuolių* ir pan.“[213]. Visi pateikti lenkiški deriniai turi būtent tokią struktūrą ir reikšmę ir yra pažodžiui išversti į lietuvių kalbą[214], pvz.: *tu należy desków, ceglów kłaść* (V. V., g. 1926 m., Klaišiaĩ) = čia reikia lentų ir plytų (pa)dėti; *sąsiad przyszedł poczuwszy pieniędzów* (B. G., g. 1934 m., Sklodónys) = *kaimynas atėjo užuodęs (kad turiu) pinigų*; *guzików pryszywszy* (J. K., g. 1929 m., Juciūnai) = *prisiuvę sagų*, *ciekawych rzeczow powiedzą* (B. G., g. 1934 m., Sklodónys) = *papasakojo įdomių dalykų*.

Apibendrinant šių dviejų pogrupių pavyzdžius, galima teigti, kad *kilmininko* konstrukcijų atsiradimą vietinėje lenkų kalboje paskatino lietuvių kalba, t. y. kalbėtojai vartoja sintaksinius derinius, kuriuos paraidžiui išsivertė iš lietuvių kalbos. Toks vertinių

[212] Bąk Piotr 1978: *Gramatyka języka polskiego*, Warszawa, p. 376–378.

[213] DLKG 2006: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika.* 4 patais. leidimas (red. Ambrazas V.), Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, p. 511. Plg. Ambrazas Vytautas 2006: *Lietuvių kalbos istorinė sintaksė*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 229; Šukys Jonas 1998: *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartosena ir normos,* Kaunas: Šviesa, p. 100–106.

[214] Plg. Адомавичюте Ирена, Чекмонас Валерий Николаевич 2017a: Грамматические литуанизмы в польских периферийных говорах белорусско-литовского пограничья. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika*, (sud. Laima Kalėdienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 492–493.

radimasis vyresniosios kartos kalboje – reiškinys, būdingas ilgalaikės aktyvios dvikalbystės teritorijoms[215]. Vidurinės kartos atstovų ir jaunesnių žmonių kalboje tokių konstrukcijų neišgirdome, ko gero, todėl, kad jie vidurinėse, aukštosiose mokyklose (ar kitur) mokėsi bendrinės lenkų kalbos.

Ródūnios apylinkių lenkų kalboje užrašyta dar vienas *dalies kilmininko* konstrukcijos tipas pateiktas I.4.4 gretinamojoje lentelėje.

I.4.4 lentelė. Lietuviški *dalies kilmininko* pavyzdžiai lenkų kalboje

Pavyzdžiai lenkų kalba	Vertimas į lietuvių kalbą
dajcie noża (J. M., g. 1929 m., Kargaudaĩ)	*duokit peilio*
pożyczyć patelni (A. B., g. 1917 m., Šaltìniai)	*paskolinti keptuvės*
dai dziecku zabawek (S. K., g. 1935 m., Žirmū́nai)	*duok vaikui žaislų*
przyniosłem trawy (S. K., g. 1935 m., Žirmū́nai)	*atnešiau žolės*
kupiłem ziemniaków (S. K., g. 1935 m., Žirmū́nai)	*pirkau bulvių*
kupiłem chleba (J. V., g. 1934 m., Vigónys)	*(nu)pirkau duonos*
nalewaj mu mleka (J. V., g. 1934 m., Vigónys)	*įpilk man pieno*

Gyvi pokalbiai su informantais parodė, lenkiškai kalbančiam žmogui tokios konstrukcijos yra teisingos ir tinkamos. Tačiau literatūrinėje lenkų kalboje vietoj „lietuviškojo" *dalies kilmininko* čia būtų pavartotas *galininko linksnis* pvz.: *dajcie nož* 'duokit peilį', *kupiłem chleb* 'pirkau duoną', *przyniosłem trawę* 'atnešiau žolę'[216]. Be to, konstrukcijos su *galininku* kaip gretutinės vartojamos ir kai kuriose tarmėse Lietuvoje[217]. Jų interpretacija dvejopa – vieni jų atsiradimo priežastimi laiko slavų kalbų artumą ar poveikį, kiti – tai vienai ar kitai tarmei būdingi junginiai[218]. Todėl šiandien sudėtinga nustatyti ir įvardyti vieną (ar pirminį) šaltinį, iš kurio į vietinę lenkų kalbą pateko *dalies* arba *neapibrėžto kiekio kilmininko* junginiai.

Ketvirtam pogrupiui priskiriami sintaksiniai lenkų kalbos junginiai, nebūdingi lietuvių kalbai. Rodūniškių pasakojimuose pavyzdžių aptikta nedaug, žr. I.4.5 lentelę.

[215] Адомавичюте Ирена, Чекмонас Валерий Николаевич 2017b: Грамматические литуанизмы в польских периферийных говорах белорусско-литовского пограничья. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika* (sud. Laima Kalėdienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 494.

[216] Bąk Piotr 1978: *Gramatyka języka polskiego*, Warszawa, p. 326.

[217] LKTCH 2004: *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija* (ats. red. Laima Grumadienė), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 44.

[218] Ambrazas Vytautas 2006: *Lietuvių kalbos istorinė sintaksė*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 232–240.

I.4.5 lentelė. Lenkų kalbos junginiai, nebūdingi lietuvių kalbai

Pavyzdžiai lenkų kalba	Vertimas į lietuvių kalbą
syn książków czyta (S. K., g. 1935 m., Žirmūnai)	*sūnus knygų skaito* (sūnus knygas skaito)[219]
do ręki dał tej powiestki (G. K., 1940 m., Žirmūnai)	*įteikė į rankas to pranešimo* (įteikė į rankas tą pranešimą)
przyszedł i takiej mowy poczyna (G. K., 1940 m., Žirmūnai)	*atėjo ir pradeda tokios kalbos* (atėjo ir pradeda tokią kalbą)
reumatyzm wszystkich kościów łamie (A. B., g. 1917 m., Šaltìniai)	*reumatizmas visų kaulų laužo* (reumatizmas visus kaulius laužo)
rozbił tego naczynia (S. K., g. 1935 m., Žirmūnai)	*sudaužė to indo* (sudaužė tą indą)
śpiewać jakiej pieśni (J. M., g. 1929 m., Kargaudaĩ)	*dainuoti kokios dainos* (dainuoti kokią dainą)
nosimy rożnych rzeczow (J. M., g. 1929 m., Kargaudaĩ)	*nešam visokių daiktų*
gazetów czytami (S. K., g. 1935 m., Žirmūnai)	*laikraščių skaitom* (laikraščius skaitom)

Toks substrato įtakos pasireiškimas, kai gramatinis skolinys vartojamas platesne reikšme skolinimosi kalboje nei pirminėje, parodo susiformavusią naują lenkų kalbos ypatybę. Jos atsiradimo priežastis padės išsiaiškinti trijų anksčiau aptartųjų konstrukcijų sąveika. Kilmininko su tranzityviniu veiksmažodžiu konstrukcijų gausėjimas gali būti susijęs su kalbėtojų suvokimu, kad šių derinių (pri)taikymo sritį „galima plėsti“[220]. Juk šiame besiformuojančiame vietiniame lenkų kalbos variante normos samprata yra sąlyginė. Kadangi gramatinių lenkų kalbos taisyklių, taigi normų, dauguma kalbėtojų niekur nesimokė. Kokiomis taisyklėmis kalbantysis vadovausis, priklauso nuo jo kalbos mokėjimo lygio, apskritai lenkų kalbos gramatikos išmanymo. Tiriamuoju atveju galima teigti, kad jokių griežtų norminių apribojimų informantai “nejaučia”. Svarbiausia, kad kiti juos suprastų. Išskirtini keli „leidimo plėsti“ vartojimo sritį atvejai: deriniai su veiksmažodžiui *dać* ‘duoti’ – *dał powiestki* atsirado *daj noža* pagrindu; konstrukcijos *śpiewać jakiej pieśni* ‘dainuoti kokios dainos’ ir *gazetów czytami* ‘laikraščių skaitome’ – laikytina

[219] Junginiai į lietuvių kalbą išversti pažodžiui. Taisyklinga forma pateikiama skliaustuose.

[220] Адомавичюте Ирена, Чекмонас Валерий Николаевич 2017c: Грамматические литуанизмы в польских периферийных говорах белорусско-литовского пограничья. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika*, (sud. Laima Kalėdienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 495.

taisyklės apibendrinimu, nes nevartojama nei lietuvių, nei baltarusių kalbose. Galbūt įtakos yra turėjusi konstrukcija *turėti* + *kilmininkas,* pvz.: *mam pieniędzów* 'turiu pinigų'.

APIBENDRINIMAS

Daugiakalbėse Ródūnios apylinkėse paplitusi vietinė lenkų kalbos atmaina ilgus metus yra išlikusi religijos, t. y. „lenkiško–katalikiško" tikėjimo, kalba. Ji greta vietinės baltarusių tarmės, vadinamos *poprostu*, vartojama kaimo bendruomenėse, kur vyrauja tradicinė religinė kultūra, tačiau lenkų kalbos vartojimo funkcijos ir socialinis statusas yra siauresni.

XX a. pabaigoje Ródūnios apylinkėse įrašytų lenkų kalbos tekstų analizė parodė, kad kalbų sąveikos padarinių esama ir šios kalbos gramatinėje struktūroje. Tyrimas patvirtinto visiškai priešingą tendenciją – apylinkėse pasyviai vartojama lietuvių kalba palikusi ryškių pėdsakų sudėtingoje vietinės lenkų kalbos linksnių vartojimo sistemoje – aptiktos net kelios sintaksinių lituanizmų rūšys.

Konstrukcijų *jest* 'yra' ir *dalies* arba *neapibrėžto kiekio kilmininko* buvimas vyresniosios kartos lenkų kalboje – įprasti ir dažnai tiriamose apylinkėse vartojami junginiai. Šių konstrukcijų atsiradimą paskatino lietuvių kalba, t. y. kalbėtojai vartoja sintaksinius derinius, kuriuos paraidžiui išsivertė iš lietuvių kalbos. Galima prielaida, kad tokio tipo deriniai čia buvo vartojami daug anksčiau – informantų tėvų ar senelių. Toks vertinių radimasis – reiškinys, būdingas ilgalaikės ir aktyvios dvikalbystės teritorijoms.

Sintaksinių lituanizmų Ródūnios apylinkių lenkų kalboje analizė parodė, kad kiekvienas dvikalbis ir trikalbis jų atstovas galėjo pats "pasidaryti" atitinkamų sintaksinių junginių ar gramatinių formų visose savo vartojamose kalbose. Neslaviškų junginių buvimas vietinėje lenkų kalboje patvirtina tai, kad ši slavų kalbos atmaina buvo išmokta vėliau ir funkcionuoja tik sakytine forma. O joje atsiradę tarmei būdingi bruožai – ne lenkų tarmių specifika, o skoliniai iš lietuvių ir baltarusių kalbų.

II. SKYRIUS.

REGIONINIAI (LIETUVIŲ) KALBOS VARIANTAI: KONTEKSTAI, SĄVEIKOS IR NUOSTATOS

II. 1. Tarminių variantų sąveika: ASMENS ŽYMĖTUMAS IR TARMINĖ INTEGRACIJA

Violeta Meiliūnaitė

Kalbinė integracija XXI a. antrajame ir trečiajame dešimtmečiais darosi itin aktuali ir daugiaplanė tema. Kalbama apie iš emigracijos grįžusių vaikų kalbinę integeraciją tėvynėje[221], apie kitakalbių šeimų vaikų nuostatas mokytis lietuvių kalbos[222], apie imigrantų kalbinę integarciją[223], apie atskirų kalbinių bendruomenių komunikaciją[224], apie kitų kalbų mokymąsi, kaip galimybę integruotis globaliajame pasaulyje[225] ir pan. Iš esmės šią temą labai stiprina itin išaugusi migracija – tiek reemigracija, tiek imigracija. Šis žmonių judumas tiesiogiai siejamas su integracija naujojoje (ar susigrąžintoje) gyvenamojoje vietoje. Vienas iš svarbiausių aspektų – galimybė komunikuoti ir integruotis į darbo rinką. Dėl to itin išauga vietinės kalbos mokėjimo poreikis. Taigi ši tema dažnai skamba politiniame ir švietimo diskursuose. Vis dėlto šiuo atveju kalba tik apie skirtingomis kalbomis kalbančių žmonių ryšius ir sąveiką. Į kalbinių sistemų komunikaciją ir konkurenciją galima pažvelgti ir kur kas plačiau. Naujieji tarmių tyrimai rodo, kad vietinio, vykstančio toje pačioje šalyje migravimo atveju taip pat vyksta tam tikra kalbinės integracijos atmaina. Šiuo atveju bendrauja skirtingų lietuvių kalbos patarmių atstovai ir

[221] Duomenys rodo, kad anglakalbėse šalyse augusiems mokyklinio amžiaus vaikams, grįžusiems į Lietuvą, sunku integruotis bendrojo lavinimo mokyklose dėl prastų lietuvių kalbos žinių (plačiau žr. Poderienė Nida, Tamulionienė Aurelija 2020: Įveikti atskirtį: grįžusių iš užsienio mokinių kalbinė integracija. Mokslo studija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga internetu: https://doi.org/10.35321/e-pub.7.grizusiuju-kalbine-integracija.

[222] Žvirdauskas Dainius 2008: Lietuvos Respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi Lietuvoje ir gyvenančių užsienyje, vaikų ugdymo organizavimo problemos. – *Oikos*: *lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 6, p. 97–105.

[223] Linguistic integration 2014: *The linguistic integration of adult migrants: from one country to another, from one language to another*. Council of Europe; García Ofelia 2017: Problematizing linguistic integration of migrants: the role of translanguaging and language teachers: Some lessons from research. – *The Linguistic Integration of Adult Migrants / L'intégration linguistique des migrants adultes*. De Gruyter Mouton, p. 11–26.

[224] Canagarajah Suresh: 2013. *Translingualpractice: Global Englishes and cosmopolitan relations*. London: Routledge.

[225] Vilkienė Loreta 2010: Daugiakalbystė didžiuosiuose Lietuvos miestuose. – *Miestai ir kalbos*: kolektyvinė monografija, moksl. red. Meilutė Ramonienė, Vilnius: VU leidykla.

priklausomai nuo jų gimtosios (pa)tarmės socialinio prestižo perima arba perduoda gimtojo kalbos varianto ypatybes aplinkai. Šiuo atveju verta kalbėti apie kalbinės integracijos atmainą – tarminę integraciją.

TARMINĖS KALBOS VARIANTŲ IR BENDRINĖS KALBOS SANTYKIS

Dėmesys tarminiam kalbėjimui, pastaruoju metu gana plačiai iškomunikuotas ir teigiamai vertinamas, skatina atidžiau pasižiūrėti į tai, kaip elgiamasi visuomenėje, kai nutolstama nuo sėslaus gyvenimo būdo, skatinusio kalbos variantų radimąsi. Tarminis kalbos variantiškumas tradiciškai siejasi su sėsliu, menkai mobiliu gyvenimo būdu. Pasaulio globalizacija, įvairaus intensyvumo migracija ir pan. skatina daugiaaspektį visuomenių heterogeniškumą: amžiaus, lyties, profesijos, išsilavinimo, tarminio kodo atžvilgiu. Todėl šiame tyrime siekiama aptarti asmens kalbinį elgesį, persikėlus iš vienos tarminės aplinkos į kitą; norima apibūdinti prigimtinio (atsineštojo) tarminio kalbos varianto raidą ir (ar) kaitą, kai jis yra veikiamas vietinės kalbos, dažnai besiskiriančios savo ypatybėmis.

Pastarųjų metų tarmių ir smulkesnių jų atmainų tyrimuose paprastai teigiama, kad dėl bendrinės kalbos poveikio ir vartotojų nuostatų pačios ryškiosios, vadinamosios skiriamosios, ypatybės vartojamos vis rečiau. Jos keičiamos bendrinei kalbai įprastesniais fonetiniais variantais. Pasitelkus pesimistinį požiūrį, buvo įsigalėjusi nuostata, kad tarminiai variantai nyksta. Kiek kitokią padėtį užfiksavo 2011–2014 m. vykdytas mokslinis projektas „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ (vadovė prof. dr. Danguolė Mikulėnienė, Lietuvių kalbos institutas). Projektu siekta: 1) surinkti ir paskelbti naujos medžiagos iš visų lietuvių tarmių; 2) patikslinti lietuvių kalbos tarmių ir patarmių ribas; 3) vienu metu surinkti svarbiausius sociolingvistinius duomenis iš viso lietuvių kalbos ploto ir atlikti pirminę jų analizę. Kitaip tariant, pakartoti kolegų, rengusių „Lietuvių kalbos atlasą“, kelią ir turėti patikimų duomenų, vertinant esamą tarmių padėtį[226]. Šio projekto veiklos darniai sutapo su tuo, kad 2013 m. paskelbus Lietuvoje Tarmių metais natūraliai visuomenėje išaugo dėmesys tarmėms ir ėmė keistis vertybinis požiūris.

Bendriausiais bruožais šio tyrimo išvadas galima apibendrinti taip: atsisakoma ryškiųjų tarminių ypatybių, tačiau išlieka tarminis suskirstymas, geriausiai atspindimas ne

[226] Apie projekto tikslus, uždavinius ir lūkesčius plačiau žr. Meiliūnaitė Violeta 2012: Lietuvių tarmių mozaika šiandien. – *Gimtoji kalba,* 11, p. 3–7.

tokiomis ryškiomis, vadinamosiomis antrinėmis (arba blankiosiomis), ypatybėmis; lengvesnė vidinė migracija, švietimo ir kultūros prieinamumas, bendrinės kalbos dominavimas visuose domenuose skatino šio susiskirstymo stambėjimą; tarminės kalbos variantų plotai ėmė artėti prie etnografinių regionų[227]. Kitaip tariant, vartotojai bendrystę grindžia jau ne tik kalbiniu, bet ir kitais etnografiniais požymiais (temperamentas, kulinarija, bendra istorija ir t. t.). Be to, ir pati plačioji visuomenė įvairiais netiesioginiais būdais yra „pratinama“ prie penkianario (pagal etnografinius regionus), o ne dvinario (pagal dvi pagrindines lietuvių kalbos tarmes) Lietuvos ploto skaidymo[228]. Vis dėlto šiame kontekste kaip tik kalbiniai bruožai įgyja lemiamą skiriamąjį svorį, nes yra bene greičiausiai pastebimi ir leidžia skirstyti sutiktuosius pagal priklausymą ir (ar) nepriklausymą savam regionui.

Kitas aspektas, kurį verta aptarti, – Lietuvoje tradiciškai paplitusi savotiška „dvikalbystė“. Ją derėtų laikyti sunkiai matoma arba net visai nematoma. Galvoje turima tai, kad dauguma bendrauja bent keliais kalbos variantais – vietiniu ir (ar) gimtuoju bei bendrinės kalbos ir (ar) oficialiuoju. Tik palyginti retais atvejais šie variantai sutampa. Dauguma žmonių kvalifikuotai keičia šiuos kalbėjimo variantus priklausomai nuo pašnekovo, kalbėjimo intencijų ar aplinkos. Kitaip tariant, vienos, gimtosios, sistemos atstovai turi kalbiškai integruotis į kitą, oficialiąją. Vadinasi, turime integracinį santykį *tarminė kalba* vs *bendrinė kalba*. Tiesa, šis reiškinys negali būti laikomas nauju. Jau Antanas Baranauskas priklausomai nuo pašnekovo ir komunikacijos intencijos rinkosi vieną iš dviejų lietuvių kalbos variantų: su artimaisiais bendravo tarmiškai, o štai oficialesniu lygmeniu – to meto standartine kalba, kurioje prigimtinių anykštėnams būdingų bruožų jau nebelikdavo[229].

Jau buvo minėtas visuminis bendrinės kalbos dominavimas aktyviojoje vartosenoje, be to, tarpusavyje bendrauja nebūtinai to paties tarminės kalbos varianto atstovai (darbuotojai migruoja iš kaimų į didesnius ir dėl to perspektyvesnius miestus, sutuoktiniai iš skirtingų tarminės kalbos arealų pasirenka vieno iš jų gimtąjį ir (ar) abiem svetimą

[227] Plačiau apie kalbinio Lietuvos skaidymo raidą stambėjimo linkme žr. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis; Meiliūnaitė Violeta 2020: Stability and Dynamics of (Lithuanian) Dialectal Network. – *Lithuanian Dialectology Profiles: Problems and Findings* (ed. Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 2020. Prieiga internetu: http://lki.lt/e-publikacijos.

[228] Apie viešosios komunikacijos skatinamą Lietuvos skaidymą pagal etnografinius regionus plačiau žr. Meiliūnaitė Violeta 2019: Tarmių gyvybingumo metmenys XXI a. pradžioje. – *Res Humanitariae XXVI*, p. 50–59.

[229] Apie Antanp Baranausko naudojamą kalbinių kodų kaitą plačiau žr. Mikulėnienė Danguolė 2018: *Lietuvių tarmėtyra: genezė, raida ir paradigminiai lūžiai*. I dalis. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, p. 228–229.

variantą ir pan.). Taigi vietoje minėto integracinio derinio turime kiek sudėtingesnį, kuriame du tarminės kalbos variantai integruojasi tarpusavyje, abiem esant veikiamiems bendrinės kalbos (žr. II.1.1 pav.).

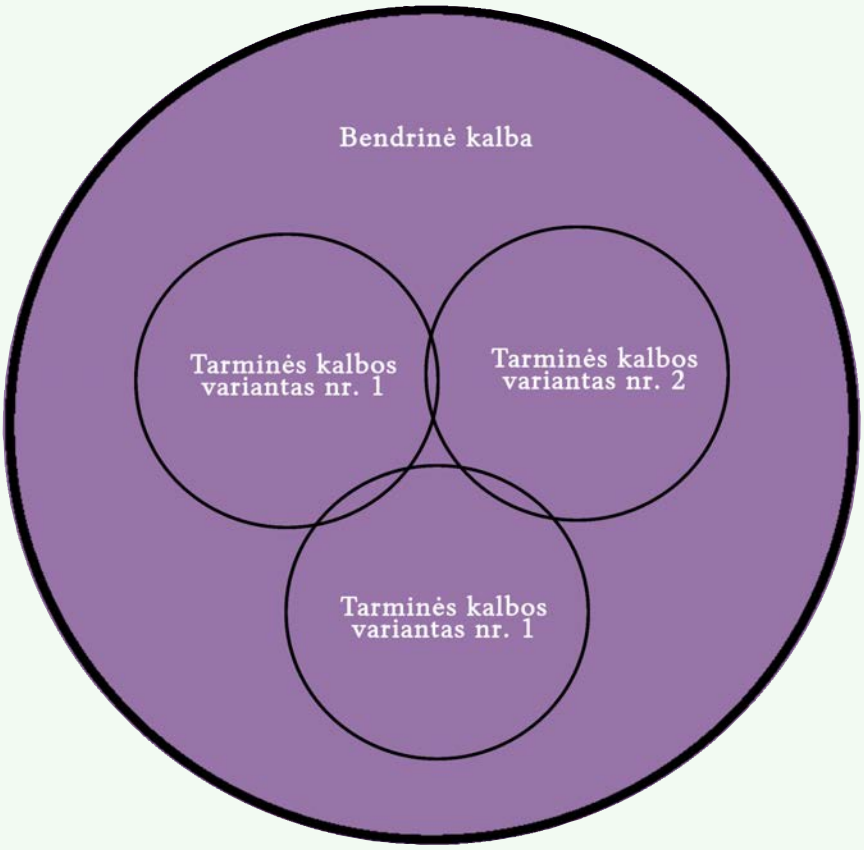

II.1.1 pav. *Tarminių kalbos variantų funkcionavimo bendrinės kalbos fone schema*

Tarminės kalbos vartojimo domenų tyrėjai paprastai teigia, kad XXI a. pradžioje, vertinant paprastųjų kalbos vartotojų nuostatas, tarminės ir bendrinės kalbos vartojimo domenai nebėra itin griežtai skiriami dėl pakilusios vietos kalbos varianto prestižo ir rinkos vertės[230]. Palanki nuostata tarminio kalbėjimo atžvilgiu leidžia kalbos vartotojui mažiau save riboti ir rinktis priimtinesnį variantą. Vis dėlto kalbėjimas yra vienas ryškiausiai pastebimų atskiro asmens bruožų, todėl kaip tik šiuo pagrindu vyksta skirstymas į *savus* ir *svetimus*[231].

[230] Ši tema nuodugniai atskleista: Aliūkaitė Daiva, Valiukonė Jolanta 2012: Bendrinės kalbos ir tarmės domenai. – *Verbum* 3, p. 7–20.

[231] *Savo* ir *svetimo* problemika išsamiai nagrinėjama straipsnių rinkinyje Savoniakaitė Vida (sud.) 2014: *Savas ir kitas šiuolaikiniais požiūriais*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas; dar žr. Kalnius Petras 2002: „Kitokie“ tarp „savų“: Lietuvos etnografinių grupių stereotipai. – *Lietuvos etnologija* 2 (11), p. 23–52.

Prisiminus vadinamąjį kultūros ledkalnį (teoriją dar 1976 m. sukūrė T. E. Hall), reikia atkreipti dėmesį, kad kalba (kartu su apranga, maistu ir elgesiu) yra vienas iš ryškiausių požymių. Kiti požymiai (tikėjimas, vertybinės nuostatos ir pan.) yra giluminiai ir pirmųjų kontaktų metu sunkiau pastebimi ir teigiamai ir (ar) neigiamai kodifikuojami. Dėl savo giluminės prigimties jie yra ne tik sunkiau pastebimi, bet ir lėčiau perimami.

KALBINIS ASMENS ŽYMĖTUMAS IR TARMINĖ INTEGRACIJA

Taigi atsidūręs kito tarminio kalbėjimo varianto aplinkoje asmuo turi bent kelis elgesio variantus:

– kalbėti savo gimtuoju tarminės kalbos variantu;

– kalbėti neutralia bendrine kalba (žinoma, jeigu tam turima pakankamai kalbinės kompetencijos);

– mėginti perimti naujosios gyvenamosios vietos kalbines ypatybes.

Pirmaisiais dviem atvejais asmuo neišvengiamai lieka žymėtuoju visuomenės nariu, nesvarbu, kiek laiko yra gyvenęs naujoje vietoje. Šis žymėtumas gali būti tiek teigiamas (bendruomenė gali asmenį laikyti labiau išsilavinusiu, priklausančiu aukštesnio socialinio prestižo grupei ir pan.), tiek neigiamas (asmuo gali būti laikomos neišsilavinusiu, žemesnės socialinės padėties ar tiesiog piktybišku išsišokėliu). Trečiuoju atveju renkamasi siekti maksimalios įmanomos integracijos priimančioje bendruomenėje.

Pastaruoju metu, kai itin stipriai susidurta su migrantų ir jų integracijos klausimais, vis daugiau kalbama apie jų kultūrinę (įskaitant kalbinę) integraciją. Iš tiesų tokio tipo integracija nėra naujiena ir tos pačios kalbos ribose, kai centre – skirtingiems tarminiams variantams priklausančių asmenų migracija. Tokiu atveju kai kurios kalbinės ypatybės tampa bene svarbiausiu skiriamuoju požymiu. Ne veltui kuriami kalbinio turinio anekdotai, kuriuose akcentuojami nesusikalbėjimai dėl skirtingų tų pačių žodžių reikšmių, pabrėžiamos ryškiausios fonetinės ypatybės ar pan.[232]. Taigi žmogus priskiriamas *saviems* arba *svetimiems* daugiausia remiantis kalbinėmis ypatybėmis. Vadinasi, norint maksimaliai integruotis kito tarminio varianto aplinkoje, išskirtinis dėmesys skiriamas geriausiai vartotojo (-ų) atpažįstamoms kalbinėms ypatybėms[233].

[232] Plačiau žr. Šukytė Giedrė 2012: *Lietuvos* etnografinių *regionų atstovai šiuolaikiniuose* anekdotuose: suvalkiečio ir žemaičio įvaizdis. – *Acta humanitarica universitatis Saulensis,* 14, p. 39–50.

[233] Naujausi tarmių tyrimai akcentuoja, kad tarminio kalbėjimo ypatybės yra skirtingo ryškumo ir atpažįstamumo – pirminės, skiriamosios, ir blankiosios (antrinės ar net tretinės).

Kai tarminį kalbėjimą vertiname profesionaliuoju – moksliniu – žvilgsniu, itin svarbios eiliniam kalbėtojui sunkiau pastebimos ypatybės. Tokių, vadinamų blankiosiomis, ypatybių skiriamasis bruožas yra tas, kad eilinis vartotojas sąmoningai jų nesirenka dėl kalbinės kompetencijos stokos – tiesiog nekreipiama dėmesio į tai, kad balsių įtemptumas skiriasi ar pan. Todėl natūralu, kad būtent šios ypatybės tampa šiuolaikinio tarmių skirstymo pagrindu. Žiūrint iš paprastojo kalbėtojo pozicijos, viskas gali atrodyti priešingai. Siekdamas socialinio komforto, vartotojas renkasi tą tarminės kalbos variantą, kuris leidžia geriausiai pritapti gyvenamojoje bendruomenėje.

Prie tokios minties vedė kito mokslinio tyrimo, vykdyto 2015–2017 m., duomenys. Pagrindinis projekto „Kupiškėnų, panevėžiškių ir uteniškių paribio šnektos XXI a.: kalbų kontaktų aspektas“ (vad. dr. Asta Balčiūnienė, Klaipėdos universitetas) tikslas – nustatyti realią kupiškėnų, panevėžiškių ir uteniškių paribio šnektų kalbinę situaciją ir ištirti konkrečių šnektų raidą, dinamiką ir interferenciją[234]. Šis uždavinys itin aktualus dėl to, kad skirtingo socialinio svorio (kitaip kalbant, socialinio prestižo) rytų aukštaičių patarmių sąveikos teritorijoje tarminio kalbėjimo bruožų mišimas itin pastebimas ir intensyvus. Projekte tirtos rytų aukštaičių patarmės skiriasi savo socialiniu svoriu – tradiciškai panevėžiškiai ir uteniškiai laikomi stipriosiomis, o kupiškėnai – silpnąja patarme. Vis dėlto tiriamajame areale šie santykiai kiek kitokie. Vadinamoji Vabalninko sala, tradiciškai skiriama uteniškiams, pagal daugelį bruožų atsiduria silpnosios padėtyje[235] ir jaučia stiprią panevėžiškių (ypač šiaurinių, apie Biržus), su kuriais sieja glaudūs ekonominiai, kultūriniai ir pan. ryšiai, poveikį.

Šią tarminę integraciją[236] puikiai suvokia ir sąmoningai jai pasiduoda ir eiliniai tarminės kalbos vartotojai. Pavyzdžiui, pateikėja, kilusi iš kupiškėnų ploto (Satkūnų

[234] Šio projekto medžiaga rinkta 2015–2017 m. per ekspedicijas į Kupiškio, Biržų ir Rokiškio rajonus. Įrašyta apie 130 val. garso įrašų iš 27 vietovių. Užpildyta 90 sociolingvistinių pateikėjų anketų, padaryta apie 80 nuotraukų ar vaizdo įrašų. Visa projekto medžiaga perduota Klaipėdos universiteto Humanitarinių ir ugdymo mokslų fakulteto Folkloro laboratorijos archyvui. Bendrąsias tyrimo išvadas ir apibendrinimus žr. Balčiūnienė Asta, Meiliūnaitė Violeta, Rinkauskienė Regina 2019: *Kupiškėnų, utreniškių ir panevėžiškių paribio šnektos XXI amžiuje.* Kolektyvinė monografija. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.

[235] Tai, kad priklausomai nuo pakitusių infrastruktūrinių ir demografinių rodiklių objektyviai stipriosios patarmės šnektos gali funkcionuoti kaip silpnosios, plačiau žr. Balčiūnienė Asta, Meiliūnaitė Violeta, Rinkauskienė Regina 2019: *Kupiškėnų, utreniškių ir panevėžiškių paribio šnektos XXI amžiuje.* Kolektyvinė monografija. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, p. 16.

[236] Minėtoje kolektyvinėje monografijoje (Balčiūnienė Asta, Meiliūnaitė Violeta, Rinkauskienė Regina 2019: *Kupiškėnų, utreniškių ir panevėžiškių paribio šnektos XXI amžiuje.* Kolektyvinė monografija. Klaipėda: Klaipėdos universitetas) šis reiškinys nėra minimas ar plačiau analizuojamas. Taigi šiame tyrime jis aprašomas pirmą kartą.

kaimo, Papilio punkto, LKA 84) ir gyvenanti šiaurės panevėžiškiams priskiriamuose Anglininkuose (LKA 83), apibūdina kalbėjimo kupiškėniškai ir biržietiškai pagrindinį skirtumą – „nukapotas“ galūnes. Reikia pabrėžti, kad mokslinėje tarmių klasifikacijoje kaip tik ši ypatybė – stipri trumpųjų galūnės balsių redukcija, kartais populiariai pavadinama suplakimu – yra laikoma vienu iš skiriamųjų panevėžiškių bruožų. Šiaurinei panevėžiškių daliai (kuriai ir priklauso Biržų apylinkės) būdinga itin ryški redukcija, kai balsis sutraukiamas į murmamąjį garsą arba visai išnyksta, palikdamas tik prieš tai esančio priebalsio palatalizaciją, jeigu nukrito priešakinės eilės balsis.

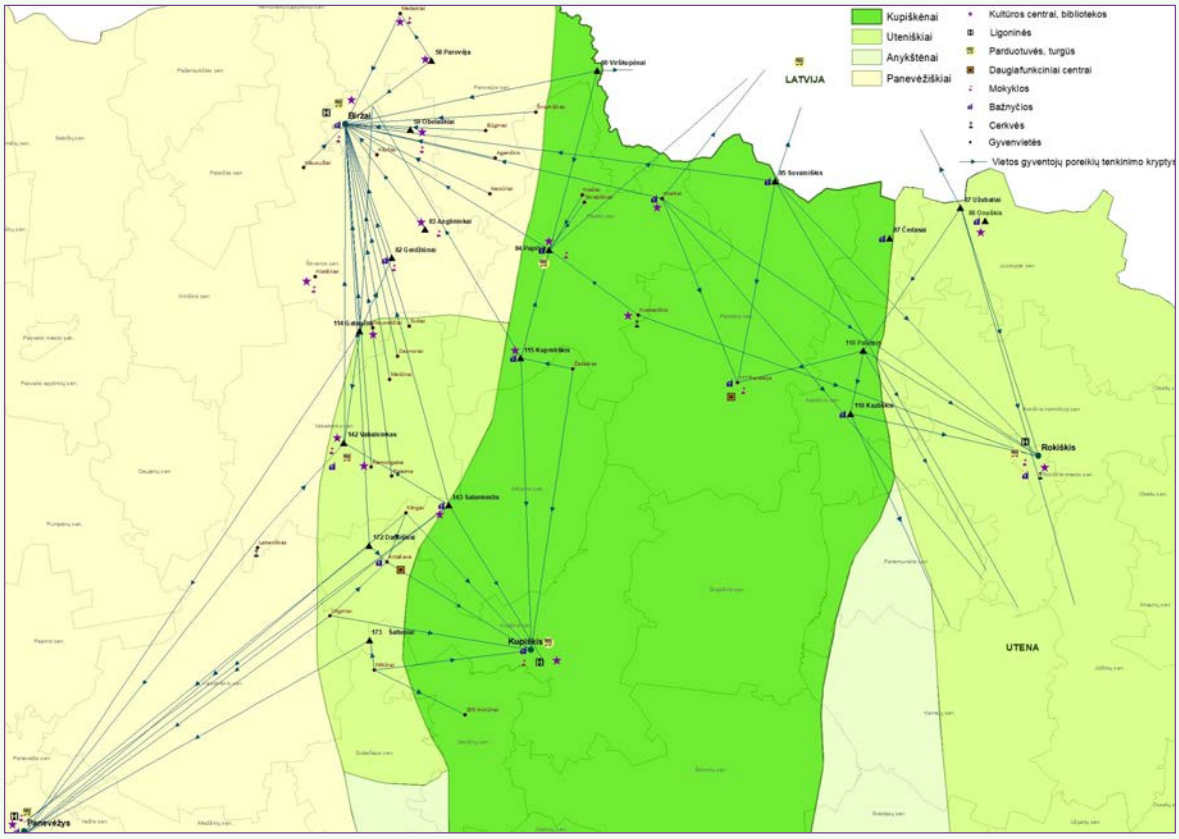

II.1.2 pav. *Šiaurinių rytų aukštaičių patarmių sąveikos ir sociokultūrinės traukos žemėlapis*[237]

[237] Cituojama iš Balčiūnienė Asta, Meiliūnaitė Violeta, Rinkauskienė Regina 2019: *Kupiškėnų, utreniškių ir panevėžiškių paribio šnektos XXI amžiuje*. Kolektyvinė monografija. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, p. 73. Dar plg. Čepaitienė Agnė 2016: Vakarų aukštaičių kauniškių ir rytų aukštaičių panevėžiškių sociokultūriniai tinklai. – *Taikomoji kalbotyra* 8. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17509/16678; ir šios studijos poskyrį „Tarminių variantų kontekstai: tarmiškumo rodiklių ir objektyviųjų ekstralingvistinių veiksnių koreliacija pietų žemaičių raseiniškių uždarųjų sociokultūrinių tinklų vietovėse“.

Nors kilimo yra kupiškėnė, gyvendama kitai tradicinei patarmei skiriamoje teritorijoje ji sąmoningai keičia kalbėjimo būdą priklausomai nuo situacijos. Su pažįstamais iš Papilio kalbama kupiškėniškai (nenukapojant galūnių), o štai su mokytojais ir gydytojais (oficialiajame domene) bendraujama biržietiškai (t. y. panevėžiškių patarme). Pateikėja, vertindama aplinkinių kalbėjimą, atkreipia dėmesį, kad vaikai jau kalba labiau biržietiškai (t. y. panevėžiškių patarme) negu papilietiškai (t. y. ne kupiškėnų patarme). Savo kalbėjimą su vyru, kilusiu iš panevėžiškių ploto, respondentė apibūdina kaip mišrų: atsikėlus gyventi vyro senelei (kuri juokaudama save apibūdindavo: *gimus prieš ličbų do matai* ~ gimusi prieš skaičiavimą du metai) iš Papilio, būdavo kalbama papilietiškai (*vó.lgyt*), o su vyru – maišytai, bet pripažįsta, kad būdavo vartojama daug papilietiškų žodžių.

Objektyviai vertinant pateikėjos kalbėjimą, pasakytina, kad palyginti sistemingai perimta ir dar viena ryški panevėžiškiams būdinga fonetinė ypatybė – tvirtagalių ir nekirčiuotų dvibalsių *ai, ei* vienbalsinimas (*du kiemę, kalba maišytę*). Vis dėlto pati kalbėtoja šio proceso neakcentuoja ir neįvardija kaip dar vieno ryškaus *biržietiškos* kalbos požymio.

Taigi šiuo atveju reikia išskirti bent du aspektus: 1) aukštesnį panevėžiškių patarmės prestižą ir 2) pastangas integruotis gyvenamojoje vietoje. Socialiai aprobuotas panevėžiškių patarmės svoris skatina platesnę kaip tik šio tarminio kalbos varianto vartoseną. Tos pačios pateikėjos žodžiais tariant, net išvykus į Klaipėdą jos kalboje atpažįstami biržietiškai kalbai būdingi bruožai. Be to, integracija akivaizdžiai vyksta dvejopa – paties asmens įsisąmoninta (kai akcentuojama, kad kalbant vietos tarminiu variantu nukapojamos galūnės) ir automatinė, be sąmoningų pastangų (kai ypatybė perimama, bet tai nėra akcentuojama, kaip vienbalsinimo atveju).

TYRIMO APIBENDRINIMAS. Lietuvių kalbos tarminių variantų vartotojų migracija tos pačios kalbos areale skatina vykti tarminę integraciją. Asmuo, atsikėlęs į kitai tradicinei patarmei priklausančią vietovę, siekdamas tapti priimtu, nežymėtuoju bendruomenės nariu, bando į ją įsilieti. Vienas iš ryškiausių tokios veiklos bruožų – kalbos ypatybių perėmimas. Todėl iš žemesnio socialinio prestižo patarmės (kupiškėnų) ploto atsikėlus į aukštesnio prestižo tarminės kalbos arealą (panevėžiškių) imamos perimti ryškiosios vietos kalbos ypatybės. Šis perėmimas vyksta dvejopai – įsisąmonintai ir automatiškai. Pirmuoju atveju kalbėtojas aiškiai suvokia, kokias jo gimtajam tarminės kalbos variantui nebūdingas ypatybes perėmė, o antruoju – nors ypatybės yra perimtos, tačiau to pateikėjas neakcentuoja.

II. 2. Tarminių variantų kontekstai: TARMIŠKUMO RODIKLIŲ IR OBJEKTYVIŲJŲ EKSTRALINGVISTINIŲ VEIKSNIŲ KORELIACIJA PIETŲ ŽEMAIČIŲ RASEINIŠKIŲ UŽDARŲJŲ SOCIOKULTŪRINIŲ TINKLŲ VIETOVĖSE

Diana Dambrauskienė

XX a. antroje pusėje pietų žemaičių plote, kuris beveik atitinka Antano Baranausko dar XIX a. tarmių klasifikacijoje nurodytus žemaičius raseiniečius, išskirta raseiniškių patarmė[238].

XXI a. pradžios sociogeolingvistiniai tyrimai atskleidė pietų žemaičių raseiniškių patarmės plote dėl intensyvios konvergencijos besiformuojančius pereiginius Kel̃mės, Raséinių ir Tauragẽs geolektus[239]. Dar po dešimtmečio įrodytas „Lietuvių kalbos atlaso“ (toliau – LKA) punktų Stragùtės (LKA 392) ir Kel̃mės (LKA 258) kalbinis pereigiškumas[240]. O naujausiu išsamiu viso ploto tyrimu, pritaikius multimodalųjį tarmėtyros modelį su integruota subjektyvių nuostatų ir objektyvia tarmiškumo koreliacijos analize,

[238] Plg. Барановскій Антоній 1898: Замѣтки о литовскомъ языкѣ и словарѣ. Санктпетербургъ: Типографія Императорской Академіи Наукъ, p. 50; Girdenis Aleksas, Zinkevičius Zigmas 1966: Dėl lietuvių kalbos tarmių klasifikacijos. – *Kalbotyra* 14, p. 139–147; Zinkevičius Zigmas 1966: *Lietuvių dialektologija*. Vilnius: Mintis, p. 14; Zinkevičius Zigmas 1994: *Lietuvių kalbos dialektologija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, p. 106–107; Geržotaitė Laura 2016: *Lietuvos tarmių klasifikacijos tyrimas geolingvistiniu aspektu*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 48, 81, 112; Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 22–23.

[239] Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014b: Geolektų ir regioninių dialektų formavimosi ypatumai Lietuvoje. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 259–260.

[240] Šiame tyrime dialektometrijos metodu analizuota tarminė medžiaga, surinkta XX a. antroje pusėje, plačiau žr. Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura, Bakšienė Rima, Kardelytė-Grinevičienė Daiva, Meiliūnaitė Violeta, Vyniautaitė Simona 2019: *Dialektometrinis lietuvių tradicinių tarmių klasifikacijos pjūvis: žvalgomasis tyrimas*. Kolektyvinė studija (sud. Danguolė Mikulėnienė, Agnė Čepaitienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 15. Apie pereigiškumą žr. ten pat, p. 270.

nustatyta, kad kalbos tradicijų kaitą lemia gyventojų mikro- ir makroaplinkos, judumas ir kiti ekstralingvistiniai veiksniai[241, 242].

Pastarasis tyrimas neapėmė uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktų gyventojų tarmiškumo analizės, kuri svarbi norint pademonstruoti nehomogeniškos raseiniškių patarmės išsamų kalbinį vaizdą bei papildyti (ar patikslinti) patarmės kaitos prognostinį scenarijų.

Taigi šio tyrimo tikslas – išsiaiškinti pietų žemaičių raseiniškių patarmės ploto uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose gyvenančių tiriamųjų objektyviųjų ekstralingvistinių veiksnių (amžiaus, išsilavinimo, judumo) įtaką tarminių ypatybių (skiriamųjų, būdingųjų ir savitųjų) realizavimui šnekamojoje kalboje. Objektas – ekstralingvistinių veiksnių ir tarmiškumo rodiklių koreliacija uždarųjų sociokultūrinių tinklų vietovėse.

Tikslui pasiekti išsikelti šie uždaviniai: 1) aptarti pietų žemaičių raseiniškių uždarųjų sociokultūrinių tinklų sampratą; 2) sudaryti tarminių ypatybių vartosenos matricą ir nustatyti tiriamųjų tarmiškumą; 3) apskaičiuoti tarmiškumo rodiklius; 4) ištirti ekstralingvistinių veiksnių įtaką tarmiškumui.

Tyrime remiamasi autorės surinkta (2014 m. lapkričio – 2017 m. spalio ir 2019 m. birželio–rugsėjo mėnesiais) ir į diktofoną įrašyta pietų žemaičių raseiniškių uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose medžiaga (7 val. 25 min. 12 sek.). Apklausti pateikėjai iš 14 LKA punktų (17 vietovių): Kušleĩkių (Šatėnių[243]) (LKA 225), Pãdubysio (dabart. Kaniũkai)[244]) (LKA 226), Kubìlių (Pavỹdų arba Pãgryžuvio[245]) (LKA 259), Adomáičių

[241] Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 107–124.

[242] Apie multimodalųjį modelį žr. Mikulėnienė Danguolė 2018a: Multimodalusis tarmėtyros modelis: vietinės lenkų kalbos variantiškumo Lietuvoje tyrimo galimybės. Prieiga internetu: http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/files/mikuleniene_%20tarmetyros_modelis.pdf, Mikulėnienė Danguolė 2020a: New Trends in Lithuanian Dialectology: Multimodal Research Model. – *Acta Linguistica Lithuanica* LXXXII, p. 11–33; o apie tarmiškumo sampratą žr. Mikulėnienė Danguolė 2020: Tarmiškumas kaip išmatuojamas dydis. – *Lietuvių kalba* 15. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22434/21701.

[243] Šatėnių kaimas priskirtinas Kušleĩkių (LKA 225) punktui, nes nuo Kušleĩkių kaimo nutolęs 1 km atstumu.

[244] Kaniũkų kaimo gyventojų teigimu, Pãdubysiu anksčiau buvo vadinama teritorija, į kurią šiuo metu įeina Kaniũkų kaimas. Dabar Pãdubysio gyvenvietės nebėra, o kalbinti žmonės teigia gyvenantys Kaniũkų kaime.

[245] Pavỹdų ir Pãgryžuvio kaimai yra besiribojantys, be to, nuo Pavỹdų kaimo pusės nėra Pãgryžuvio gyvenvietę nurodančio ženklo, todėl patys gyventojai abu šiuos pavadinimus kartais vartoja pramaišiui. Abu šie kaimai nuo Kubìlių yra už 2,8 km, todėl priskirtini Kubìlių (LKA 259) punktui.

(Lãplėgių[246]) (LKA 292), Pãkražančio (LKA 293), Stulgiỹ (LKA 326), Alėjỹ (LKA 329), Lomiỹ (LKA 359), Batakiỹ (LKA 360), Skaudvìlės (LKA 361), Petkáičių (LKA 362), Stragùtės (LKA 392), Jõniškės (Kunigìškių) (LKA 393) ir Eičiỹ (LKA 464)[247].

Tiriamąją medžiagą sudaro 36 informantų kalbiniai, amžiaus, išsilavinimo, judumo duomenys. Svarbiausi – amžiaus ir išsilavinimo – duomenys apie tiriamuosius pateikti II.2.1 lentelėje.

II.2.1 lentelė. *Pietų žemaičių raseiniškių ploto uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktų tiriamųjų amžiaus ir išsilavinimo charakteristika*

	Aukštasis	Aukštesnysis	Profesinis	Vidurinis	Pagrindinis	Pradinis	Iš viso
Iki 35 m.	1	0	2	0	2	3	8
36–60 m.	1	3	4	1	1	1	11
Nuo 61 m.	1	5	1	3	1	6	17
Iš viso	3	8	7	4	4	10	36

Tiriamųjų duomenys ir jų įrašai koduoti pagal gyvenamąją vietovę, amžių ir lytį (pirmieji skaitmenys ir keturios didžiosios raidės žymi LKA punkto numerį ir pirmąsias punkto pavadinimo raides, amžių nurodo skaitmuo („1“ – iki 35 metų, „2“ – 56–60 metų, „3“ – vyresni nei 61 metų), moterų komentarai žymimi „M“ vyrų – „V“), pvz., jaunosios kartos informantės iš Kušleĩkių (LKA 225) punkto duomenų kodas – 225KUŠL1M. Toliau tyrimo apraše šiais kodais įvardijamos su kiekvienu respondentu susijusios pateiktys.

Tarmiškumo rodiklių ir objektyviųjų ekstralingvistinių veiksnių koreliacijos tyrimas leis pademonstruoti kalbinę situaciją pietų žemaičių raseiniškių uždarųjų sociokultūrinių tinklų vietovėse bei parodys, kurie ekstralingvistiniai veiksniai turi didžiausios įtakos kalbos kaitai.

Metodai ir metodologinės prieigos. Medžiaga surinkta derinant pusiau standartizuotos apklausos ir giluminio interviu (pokalbio) metodus. Šiuo deriniu sukaupta

[246] Lãplėgiai priskirtini Adomáičių (LKA 292) punktui, nes nuo Adomáičių kaimo nutolę 1 km atstumu.

[247] Pažymėtina, kad uždariesiems sociokultūriniams tinklams priskirtini 16 LKA punktų, tačiau Jociaĩ (LKA 391), Stragùtė (LKA 392), Jõniškė (LKA 393) ir Rūgãliai (LKA 463) dėl intensyvios gyventojų kaitos tradiciniais patarmės punktų centrais nebelaikytini, plačiau apie šių LKA punktų situaciją žr. Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 54. Renkant medžiagą nei Jociuosė (LKA 391), nei Rūgãliuose (LKA 463) ilgesnį laiką šiose vietovėse gyvenančių vietos gyventojų nesutikta.

informacija apie respondentų sociodemografinius, sociokultūrinius duomenis, judėjimo kryptis bei kalbos įrašai, kurie panaudoti kalbiniams duomenims registruoti ir tirti[248].

Tyrime remiamasi aprašomosios analizės, gretinamuoju, kiekybinių įverčių metodais.

Aprašomosios analizės ir gretinamasis metodai taikomi atliekant objektyviai apskaičiuotų tarmiškumo rodiklių analizę, gretinant tarminių ypatybių požymių vartoseną, tarmiškumo rodiklių duomenis ir aprašant gautus rezultatus. Tarmiškumo rodikliai apskaičiuojami remiantis Fumio Inoue kiekybinių kalbos įverčių pagrindu Danguolės Mikulėnienės sukurta tarminių variantų kaitos skalės metodika[249].

Taigi šiuo darbu tęsiami multimodaliosios dialektologijos krypties tyrimai, leisiantys įvertinti ekstralingvistinių veiksnių (amžiaus, išsilavinimo, judumo) svarbą tarminių ypatybių realizavimui šnekamojoje kalboje bei pademonstruoti tarmiškumo lygius tiriamame plote.

PIETŲ ŽEMAIČIŲ RASEINIŠKIŲ UŽDARŲJŲ SOCIOKULTŪRINIŲ TINKLŲ SAMPRATA

Geolingvistiniuose lietuvių tarmių tyrimuose dėl empirinės medžiagos ir jos rinkimo būdų skirtumų įprastai vartojama ne socialinių tinklų, o sociokultūrinių tinklų sąvoka[250]. Atsižvelgiant į vyraujančias gyventojų judėjimo kryptis, LKA punktų bendruomenės priskiriamos atviriesiems arba uždariesiems sociokultūriniams tinklams[251].

Uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktų bendruomenių nariai dažniausiai migruoja savo (pa)tarmės areale, jie saistomi stipriais socialiniais ryšiais ir kalbos tradicijas išlaiko geriau nei atvirųjų tinklų kalbos vartotojai, kurie, vykdami į objektus vietovėse

[248] Plg. Schilling Natalie 2013: Data-collection methods. – *Sociolinguistic Fieldwork*, p. 66–133.

[249] Inoue Fumio 2012: Improvements in the sociolinguistic status of dialects as observed through linguistic landscapes – utilization of google maps and google insights. – *Dialectologia* 8, p. 85–132; Mikulėnienė Danguolė 2020: Tarmiškumas kaip išmatuojamas dydis. – *Lietuvių kalba* 15. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22434/21701.

[250] Plg. Čepaitienė Agnė 2016: Vakarų aukštaičių kauniškių ir rytų aukštaičių panevėžiškių sociokultūriniai tinklai. – *Taikomoji kalbotyra* 8, p. 138, 5 išn. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17509/16678; Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 8, 5 išn.; Leskauskaitė Asta 2016: *Seirijų šnektos tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 278–279; Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 44–45 ir kt.

[251] Yra ir daugiau socialinių tinklų požymių (pvz., tankumas arba retumas, sudėtingumas arba paprastumas ir kt.), tačiau šiame tyrime nagrinėjami LKA punktai, kurių bendruomenėms būdingi uždarieji sociokultūriniai tinklai. Todėl pateikiami atvirųjų ir uždarųjų tinklų požymių skirtumai.

už (pa)tarmės ribų, komunikuoja su kitų kalbos variantų vartotojais ir lengvai perima kalbos naujoves[252].

Tačiau naujausio raseiniškių patarmės kalbinio variantiškumo tyrimo duomenimis, net ir uždariausių LKA punktų gyventojų tarminių požymių vartosena per „struktūrines duobes“[253] galimai yra pakitusi[254].

Remiantis raseiniškių sociokultūrinių tinklų žemėlapiu, sudarytu pagal dažniausias LKA punktų bendruomenių judėjimo kryptis į pasirinktus 9 objektus (parduotuves, medicinos įstaigas, mokyklas, kultūros įstaigas, valdžios ir savivaldos institucijas, bendruomenes, bažnyčias, kapines, paštus), nustatyta, kad uždarais laikytini 16 LKA punktų: Kušleĩkiai (LKA 225), Padubysỹs (LKA 226), Kubìliai (LKA 259), Adomáičiai (LKA 292), Pãkražantis (LKA 293), Stulgiaĩ (LKA 326), Alėjaĩ (LKA 329), Lomiaĩ (LKA 359), Batakiaĩ (LKA 360), Skaudvìlė (LKA 361), Petkáičiai (LKA 362), Jociaĩ (LKA 391), Stragùtė (LKA 392), Jõniškė (LKA 393), Rūgãliai (LKA 463) ir Eičiaĩ (LKA 464), žr. II.2.1 pav.

[252] Plg. Milroy Lesley 2002: Social Networks. – *The Handbook of Language Variation and Change*. Eds. Jack K. Chambers, Peter Trudgill, Natalie Schilling-Estes, Oxford: Blackwell, p. 549–572. Prieiga internetu: https://www.academia.edu/26389572/The_Handbook_of_Language_Variation_ and_Change; Pescosolido Bernice A. 2007: *The Sociology of Social Networks. Sociological Theory in the 21st Century*. Volume 1. Eds. Clifton D. Bryant, Dennis L. Peck. London: Sage Publications Ltd., p. 210; Sarhimaa Anneli 2009: Social Network Theory as a framework for studying minor Finnic languages with special reference to Karelian. – *The Quasquicentennial of the Finno-Ugrian Society*. Memoires de la Societe Finno-Ougrienne, p. 258, 174; dar plg. Čepaitienė Agnė 2016: Vakarų aukštaičių kauniškių ir rytų aukštaičių panevėžiškių sociokultūriniai tinklai. – *Taikomoji kalbotyra* 8, p. 140–141. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17509/16678; Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 61–73; Leskauskaitė Asta 2016: Bendruomenės veiksnys: sociokultūrinių tinklų perspektyva. – *Lietuvių tarmių kaita XXI a. pradžioje: Lenkijos lietuvių šnektos*. Sud. Danguolė Mikulėnienė, Asta Leskauskaitė, Vilija Ragaišienė, Laura Geržotaitė, Nijolė Birgelienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 279–286 ir kt.

[253] „Struktūrine duobe“ vadinama situacija, kai tarp dviejų LKA punktų įsiterpęs(-ę) papildomas(-i) kalbinės sklaidos šaltinis(-iai). Pavyzdžiui, punkto A nariai migruoja tik į savo patarmės plote esantį punktą B, tačiau punkto B nariai vyksta į vietovę C kitos (pa)tarmės areale. Taip punkto B nariai, komunikuodami su vietovės C gyventojais, ne tik patys perima, bet ir gali perduoti punkto A nariams vietovės C kalbos ypatybes. Taigi punktas B laikytinas „struktūrine duobe“, per kurią į punktą A patenka kalbinės inovacijos. Plačiau apie „struktūrinių duobių“ sampratą žr. Burt Ronald S. 1992: *Structural Holes: The Social Structure of Competition*. Cambridge: Harvard University Press, p. 8–311; Burt Ronald S. 2000: *The Network Structure of Social Capital*. Research in Organizational Behavior 22. Ed. by Barry M. Staw, Robert I. Sutton, p. 345–423; Burt Ronald S. 2004: Structural Holes and Good Ideas. – *American Journal of Sociology* 110 (2), p. 349–399; dar plg. Gečienė Ingrida 2009: Socialinių tinklų analizė migracijos studijose. – Sociologija. Mintis ir veiksmas 2 (25), p. 133; Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 63, 90 išn.

[254] Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 65–69.

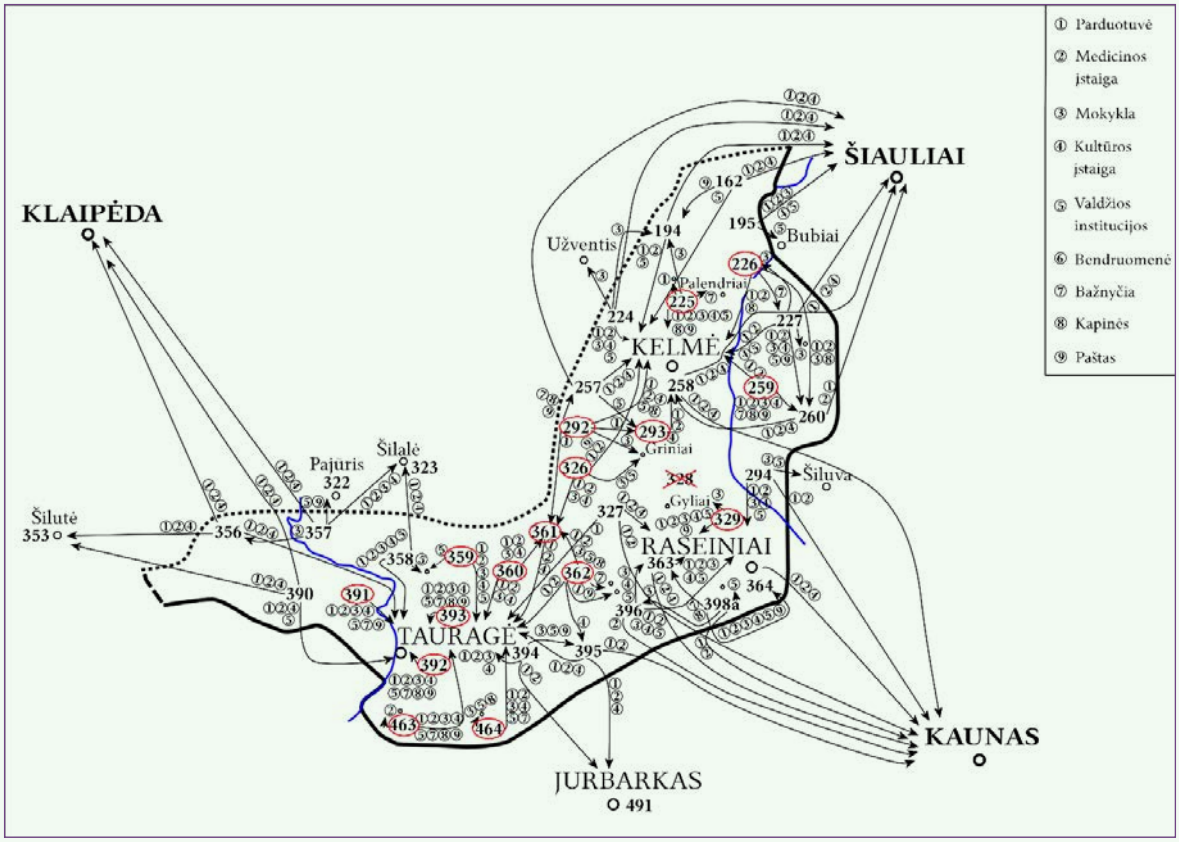

II.2.1 pav. *Pietų žemaičių raseiniškių sociokultūriniai tinklai (žemėlapio autorė Laura Brazaitienė). Raudonai apibraukti LKA punktai, kurių bendruomenėms būdingi uždarieji sociokultūriniai tinklai. Giniočių (LKA 328) punktas sunykęs*[255].

Visų tiriamo ploto uždarųjų LKA punktų bendruomenės į objektus vyksta tik savo patarmės ribose, tačiau, kaip matyti žemėlapyje, gyventojai juda į tokius LKA punktus, kurių bendruomenėms būdingi atvirieji sociokultūriniai tinklai. Todėl tikėtina, kad komunikavimas su tokių bendruomenių nariais – viena svarbiausių priežasčių, sudarančių sąlygas tarminiam nestabilumui[256].

Dažniausios tiriamų LKA punktų bendruomenių judėjimo kryptys yra į Kel̃mės, Raséinių ir Tauragẽs miestus, kas patvirtina geolektų formavimąsi. Profesorės Mikulėnienės pastebėjimu, geolektuose užfiksuojamų tarminių elementų kiekis yra labai nevienodas, net ir vienos vietovės gyvenančių asmenų tarmiškumo laipsnis skiriasi

[255] Plačiau apie šį punktą žr. Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 125.

[256] Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 69.

priklausomai nuo amžiaus, išsilavinimo, kalbinių nuostatų ir kt.[257]. Raseiniškių horizontaliojo ir vertikaliojo kalbinio variantiškumo tyrimu įrodyta, kad analizuotų LKA punktų gyventojų tarminių požymių realizavimo dažnumai skiriasi, o tarmiškumo rodiklių skirtumams didžiausios įtakos turi ne amžius ar išsilavinimas, bet judumas, kalbinės nuostatos, mikro- ir makroaplinkos charakteristikos[258].

TARMINIŲ YPATYBIŲ VARTOSENOS EKSPLIKACIJA UŽDARŲJŲ SOCIOKULTŪRINIŲ TINKLŲ LKA PUNKTUOSE

Pasirinktose įrašų dalyse[259] suskaičiavus visus galimus tarti skiriamuosius (pirminius), būdinguosius (antrinius) ir pavienius, arba savituosius (tretinius), požymius[260], išskiriančius raseiniškius iš kitų patarmių, įvertinti jų vartosenos dažnumai, žr. II.2.2 lentelę.[261]

[257] Mikulėnienė Danguolė 2020: Tarmiškumas kaip išmatuojamas dydis. – *Lietuvių kalba* 15. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22434/21701; Mikulėnienė Danguolė 2020a: New Trends in Lithuanian Dialectology: Multimodal Research Model. – *Acta Linguistica Lithuanica* LXXXII, p. 11–33.

[258] Plg. Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 127.

[259] Būtina pasakyti, kad perklausyti visų informantų visi įrašai, tačiau analizei pasirinktos skirtingos įrašų atkarpos, nes tarminių požymių fiksavimas tos pačios trukmės įrašuose realios kalbinės situacijos neatspindi dėl žmogiškųjų faktorių (pavyzdžiui, pokalbio pradžioje informantai savo kalbą linkę koreguoti, vėliau ima kalbėti įprastai; skirtingi informantų kalbėjimo tempai ir pan.).

[260] Apie tarminių požymių nomenklatūrą ir kategorizaciją plačiau žr. Mikulėnienė Danguolė 2018a: Multimodalusis tarmėtyros modelis: vietinės lenkų kalbos variantiškumo Lietuvoje tyrimo galimybės. Prieiga internetu: http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/files/mikuleniene_%20tarmetyros_modelis.pdf; Mikulėnienė Danguolė 2019: Tarmiškumo bruožų nomenklatūra: nuo tarminių požymių prie tarmiškumo žymenų. – *Respectus philologicus* 35 (40). Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/respectus-philologicus/article/view/12716/11395; Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Brazaitienė Laura 2020: *Lietuvių kalbos variantai: tyrėjo ir paprastojo kalbos bendruomenės nario perspektyvos*. Kolektyvinė monografija (sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė, Agnė Čepaitienė, Laura Brazaitienė). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 39–44 ir kt. Dėl tarminių ypatybių, išskiriančių raseiniškius iš kitų patarmių, plačiau žr. Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 22–23.

[261] Lentelėje pateikiamų ženklų reikšmių iššifravimas: „+“ – labai dažnai (arba visuotinai) vartojamas požymis; „(+)“ – požymis vartojamas pramaišiui su bendrinės kalbos atitikmeniu; „(+-)“ – keletą kartų užfiksuotas požymis; „(-)“ – vieną kartą (arba labai retai) pavartotas požymis; „0“ – nė karto nepavartotas požymis.

II.2.2 lentelė. *Tiriamųjų tarmiškumą stebimuoju laiku iliustruojanti matrica*[262]

Informantas	*ie, uo : y, ū*	*Tvirtagal. an, am, en, em (on, om (un, um))*	**tj,* dj*	Ilg. įtempt. *ė, o* kamiene ir kirč. galūn. : *ie, uo*	*Tvirtapradž. am, an, em, en*	*ą, ę, į, ų nekirč. galūn. : a, e, i, u (an, en)*	*ė, o* nekirč. kamiene ir galūn. : *a, i,* e	*y, ū* nekirč. kamiene ir galūn. : *i, u*	*i, u (il, ir, ul, ur, ui)* platinimas	*ai, ei : a, e*	Galūnių trumpinimas (išsk. tarp *s, š, z, ž ir l, r, m, n*)	Kirčio atitraukimas	Priešd. *per-* ir priel. *per* : *par-, per*	Priel. *pas* su kilm. l.	Tarmiškumo rodiklis
225KUŠL1M	(-)	0	0	(-)	+	+	+	+	(+)	0	+	(+-)	0	0	0,495
225KUŠL3M	(+)	0	0	+	+	+	+	(+)	(+)	0	+	(+-)	0	0	0,853
225KUŠL3V	(-)	0	0	+	+	+	+	+	(+)	0	(+)	(+-)	0	0	0,797
226PADU2M	0	0	0	+	+	+	+	+	0	0	+	(-)	0	0	0,787
226PADU3M	0	0	0	+	+	+	+	+	(-)	0	+	(+-)	0	0	0,831
226PADU3M-1	(-)	0	0	+	+	+	+	+	(+-)	0	+	(+-)	0	0	0,856
259KUBI1M	0	0	0	(+-)	+	+	+	(+-)	(+-)	0	+	(+-)	0	0	0,708
259KUBI2M	0	0	0	(+-)	+	+	+	(+-)	0	0	(+)	(+-)	0	0	0,564
259KUBI3M	0	0	0	+	+	+	+	(+)	(+)	0	(+)	(+-)	0	0	0,869
292ADOM1M	0	0	0	+	+	+	+	+	(-)	0	+	(+-)	0	0	0,872
292ADOM2M	0	0	0	(+)	+	+	+	(+-)	(-)	0	(+)	(+-)	0	0	0,682
293PAKR2M	0	0	0	(+)	+	(+)	+	(+-)	(+-)	0	(+-)	(-)	0	0	0,628
293PAKR3M	0	0	0	0	+	(+-)	(+-)	(+-)	0	0	+	(+-)	0	(-)	0,574
326STUL1V	0	0	0	+	+	+	+	+	(+-)	0	+	(+-)	0	0	0,821
326STUL3M	0	0	0	+	+	+	(+-)	(+-)	(+-)	0	(+)	(+-)	0	0	0,617
326STUL3M-1	(+-)	0	(-)	+	+	+	+	+	(+-)	0	+	(+-)	0	0	0,866

[262] Matrica sudaryta remiantis LKA žemėlapiuose, LKTCH 1970, LKTCH 2004 nurodytais pietų žemaičių raseiniškių tarminių požymių duomenimis. Plačiau žr. Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 32–43.

Informantas	*ie, uo : y, ū*	*Tvirtagal. an, am, en, em (on, om (un, um))*	**tj,* dj*	Ilg. įtempt. *ė, o* kamiene ir kirč. galūn. : *ie, uo*	*Tvirtapradž. am, an, em, en*	*ą, ę, į, ų nekirč. galūn. : a, e, i, u (an, en)*	*ė, o* nekirč. kamiene ir galūn. : *a, i,* e	*y, ū* nekirč. kamiene ir galūn. : *i, u*	*i, u (il, ir, ul, ur, ui)* platinimas	*ai, ei : a, e*	Galūnių trumpinimas (išsk. tarp *s, š, z, ž ir l, r, m, n*)	Kirčio atitraukimas	Priešd. *per-* ir priel. *per* : *par-, per*	Priel. *pas* su kilm. l.	Tarmiškumo rodiklis
329ALĖJ2M	0	0	(-)	+	+	+	+	+	(-)	0	(+-)	(+-)	0	(-)	0,857
329ALĖJ2M-1	0	0	0	(+)	+	+	+	(+)	0	0	(+-)	(+-)	0	0	0,385
359LOMI1V	(-)	0	0	(+-)	+	+	+	(+-)	(-)	0	(+-)	(+-)	0	0	0,639
359LOMI2V	(-)	0	0	(+-)	+	(+-)	+	0	0	0	(+)	(+-)	0	0	0,480
359LOMI3M	0	0	0	+	+	+	+	(+)	0	0	(+)	(+-)	0	0	0,654
360BATA1M	0	0	0	(+-)	+	(+)	(+-)	(-)	0	0	(+-)	(-)	0	0	0,426
360BATA2M	0	0	0	(+-)	+	(+)	(+)	(-)	0	0	(+-)	0	0	0	0,463
360BATA3M	(-)	0	0	+	+	+	+	+	(+)	0	+	(+-)	(-)	0	0,878
361SKAU1M	(–)	0	0	(–)	+	+	(–)	(–)	0	0	+	(–)	0	0	0,394
361SKAU2M	0	0	0	(+–)	+	+	(+–)	(+–)	(–)	0	(+–)	(+–)	0	0	0,679
361SKAU3M	0	0	0	+	+	+	+	(+–)	(–)	0	+	+	(+–)	0	0,921
362PETK3M	(-)	0	0	(+)	+	(+)	(+)	(+-)	0	0	(-)	(+-)	0	0	0,528
362PETK3M-1	0	0	0	(+-)	+	(+-)	+	(+)	0	0	(-)	(-)	0	0	0,644
392STRA2V	0	0	0	(+-)	+	+	(+)	(+-)	0	0	+	(+-)	0	0	0,413
392STRA3M	0	0	0	(+)	0	+	+	+	0	0	(+-)	0	(+)	0	0,622
393JONI3M	(-)	0	(-)	+	0	(+)	+	(+)	(-)	0	+	(+-)	0	0	0,838
464EIČI1M	0	0	0	(+)	0	(+)	(+)	(+)	(+-)	0	(+)	(+-)	0	(-)	0,767
464EIČI2M	0	0	0	(+)	0	(+)	+	(+)	(+)	0	+	(+-)	(+-)	(+-)	0,912
464EIČI3M	(+)	0	0	+	0	+	+	(+)	(+-)	0	(+)	(+)	0	0	0,818
464EIČI3M-1	0	0	0	(+)	0	+	+	(+)	(+-)	0	+	(+)	0	0	0,826

Skiriamųjų tarminių ypatybių tiriamieji beveik atsisakę. Dvibalsius *ie*, *uo* stebimuoju laiku tik labai retai atliepia vienbalsiais [iː], [uː] arba diftongoidais [iːi˘], [uːŭ]. Šio skiriamojo požymio kiek dažnesnė vartosena (pramaišiui su bendrinės kalbos atitikmeniu) užfiksuota vos trijų vyriausios kartos informantų kalboje, pvz.: [ɑ²ˈnʲiː] ~ *aniẽ*, [ɑtʊɑ¹ˈʒʲuː] ~ *atvažiúoja*, bet [ʊɑ¹ˈʒʲʊɔdɑʊɑ] ~ *važiúodavo* (225KUŠL3M); [ˈmʲiːsʲtʲɛ] ~ *miestè*, [tʲɪɛ̆¹ˈsʲoːg̊] ~ *tiesióg*, [²ˈpʲrʲɪĕ] ~ *priẽ*, bet [²ˈnʲɪɛkɑ] ~ *niẽko* (464EIČI3M); [ʃʲɪm¹ˈkɑ·ɪʧʲuːŭs] ~ *Šimkáičiuose*, [²ˈpʲrʲɪĕ] ~ *priẽ*, bet [¹ˈpʲɪɛns] ~ *píenas* (326STUL3M-1). Tvirtagalių *an*, *am*, *en*, *em* virtimo [ǫn], [ǫm] ([*ṷn*], [*ṷm*]) atvejų įrašuose nenustatyta, šie dvigarsiai visada išlaikyti sveiki, pvz.: [pɑsʲɪ²ˈskɑmʲ·bʲɪnʲsʲɪ] ~ *pasiskam̃binsi* (226PADU3M); [²ˈpʲɛnʲ·sʲɪnʲɪkɑɪ] ~ *peñsininkai* (293PAKR3M); [²ˈrɑŋ·kʊɔm] ~ *rañkom* (326STUL3M-1); [²ˈpʲlʲɛn·tɑ] ~ *plénto* (tar. *pleñto*) (359LOMI3M). Šių ypatybių veikiausiai stengiamasi vengti, nes jos lengvai atpažįstamos ir pasąmonėje vertinamos kaip ryškūs tarminiai požymiai.

Tiriamieji nebevartoja (arba beveik nebevartoja) būdinguoju vadinamo ir taip pat „stipraus“ tarminio bruožo – senųjų junginių **tj*, **dj*. Nustatyti tik pavieniai atvejai vyriausios kartos atstovų kalboje: [¹ˈvɑ·ɪkʃtojɛnʲtʲɪ] ~ *váikščiojanti* (326STUL3M-1); [tuˈʃʲtʲɪ] ~ *tuščià* (329ALĖJ2M); [ˈdʲɪdʲɛɪ] ~ *didžiaĩ* (393JONI3M).

Tačiau gana dažnai aptinkami ir turbūt respondentų nepastebimi ilgųjų įtemptųjų bendrinės kalbos *o*, *ė* atitikmenys [*ɪɛ*], [*ʊɔ*]. Šis požymis nustatytas visų kartų atstovų kalboje[263], pvz.: [vʲɪ¹ˈsʊɔkʲɛs] ~ *visókios* (225KUŠL1M); [gʲɪmʲɪ²ˈnʲɪɛs] ~ *giminẽs* (225KUŠL3M); [¹ˈmʊɔtʲɛrʲɪs] ~ *móteris* (226PADU2M); [bʲi¹ˈrʲɪɛtʲ] ~ *byrẽti* (292ADOM1M); [¹ˈstʊɔɪ̯ɛ̆] ~ *stója* (292ADOM2M) ir kt.

Iš pavienių (savitųjų) grupės visų kartų informantai dažniausiai vartoja šiuos požymius: 1) nekirčiuotame kamiene ir galūnėje bendrinės kalbos *ė*, *o* verčia trumpaisiais [*a*], [*ɪ*], [*ɛ*], pvz.: [ˈsɑ·kɑ] ~ *sãko*, [ˈbʊʊɑ] ~ *bùvo* (359LOMI1V); [ˈmɑnɑ] ~ *màno*, [pɑˈmɑ·tɑ] ~ *pamãto* (259KUBI2M); [ɑtˈrʊɔdɑ] ~ *atródo*, [ˈsʊʊʲɛrʲpʲɪ̣] ~ *sùverpė* (360BATA3M); 2) nekirčiuotame kamiene ir galūnėje ilguosius balsius *y*, *ū* atliepia trumpaisiais balsiais [i], [u], pvz.: [norˈmɑ·lus] ~ *normãlūs*, [pʲiˈrɑgʊs] ~ *pyragùs* (326STUL1V); [gʲiˈvʲɛnʊ] ~ *gyvenù*; [¹ˈgʲi·dʲimǫ] ~ *gýdymo* (361SKAU2M); [¹ˈmʊɔkʲitǫjɛɪ] ~ *mókytojai* (359LOMI3M); [gʲiˈvʲɛ·nɑ] ~ *gyvẽno* (464EIČI3M-1); 3) nekirčiuotoje galūnėje *ą*, *ę*, *į*, *ų* atliepia trumpaisiais [*a*], [*ɛ*], [i], [u], pvz.: [¹ˈtʲi·tʊʊʲɛnu] ~ *Týtuvėnų*, [ˈgʲɪmˈnɑ·zʲɪjɛ] ~ *gimnãziją* (259KUBI1M); [kɑrʲˈvʲɪkʲɛ] ~ *karvìkę*, [ˈvɑ·landɑ] ~ *vãlandą* (292ADOM2M); [tsʲɪˈbʊlˈu] ~ *cibùlių* (225KUŠL3V) ir 4) trumpina galūnes, pvz.: [¹ˈrʲiːts] ~ *rýtas*, [ˈvɑ·kɑrs] ~

[263] Atkreiptinas dėmesys, kad informantės 293PAKR3M, kurios kalboje ilgieji įtemptieji balsiai nedvibalsinami (pvz.: [lʲɪ¹ˈgoːnʲɪnʲę] ~ ligóninę, [¹ˈtoːkʲæ] ~ tókią), gimtoji yra vakarų aukštaičių kauniškių patarmė (gimusi ir gyvenusi Ariógalos mieste) ir, nors jau daugiau nei 35 metus gyvena pietų žemaičiams raseiniškiams priklausančiame Pãkražančio kaime, šios ypatybės neperėmė.

vãkaras (225 KUŠL1M); [²ˈnʲiɛks] ~ *niẽkas* (329ALĖJ2M); [bʲɛrʲʒʲiˈnʲʊks] ~ *beržyniùkas* (225KUŠL3V); [ɑtʲɛ²ˈjuˑns] ~ *atėjũnas*, [²ˈpʲlʲɛnˑʦ] ~ *pléntas* (293PAKR3M).

Kitas pavienes (savitąsias) ypatybes tiriamieji vartoja arba retai, arba tokios ypatybės aptiktos vos po kartą. Pavyzdžiui, trumpuosius balsius *i, u* bei dvigarsius *il, ir, ul, ur* ir dvibalsį *ui* kiek dažniau, bet pramaišiui su bendrinės kalbos atitikmenimis, platina keturi vyriausios kartos (225KUŠL3M, 225KUŠL3V, 259KUBI3M, 360BATA3M) ir po vieną jaunosios (225KUŠL1M) ir vidurinės kartos (464EIČI2M) atstovai, o kirčio atitraukimas iš trumpos galūnės į ilgą ar trumpą skiemenį, nors užfiksuotas daugumos respondentų kalboje, tačiau realizuojamas vos po keletą kartų, žr. II.2.2 lentelę.

Dar rečiau aptikti priešdėlio *per-* ir prielinksnio *per* atliepimai *par-* ir *par* bei prielinksnio *pas* su kilmininku konstrukcijos vartojimas. Trumpųjų *i*, *u* bei dvigarsių *il*, *ir*, *ul*, *ur* ir dvibalsio *ui* platinimo, kirčio atitraukimo, priešdėlio *per-* ir prielinksnio *per* atliepimą *par-, par* bei prielinksnio *pas* su kilmininku konstrukciją respondentai stebimuoju laiku pakeitę, matyt, prestižiškesniais bendrinės kalbos atitikmenimis.

TARMIŠKUMO RODIKLIŲ IR OBJEKTYVIŲJŲ EKSTRALINGVISTINIŲ VEIKSNIŲ KORELIACIJA

Apskaičiavus tarmiškumo rodiklius[264] ir sudarius diagramą matyti, kad skiriasi visų tiriamųjų tarmiškumo rodikliai (žr. II.2.2 pav.).

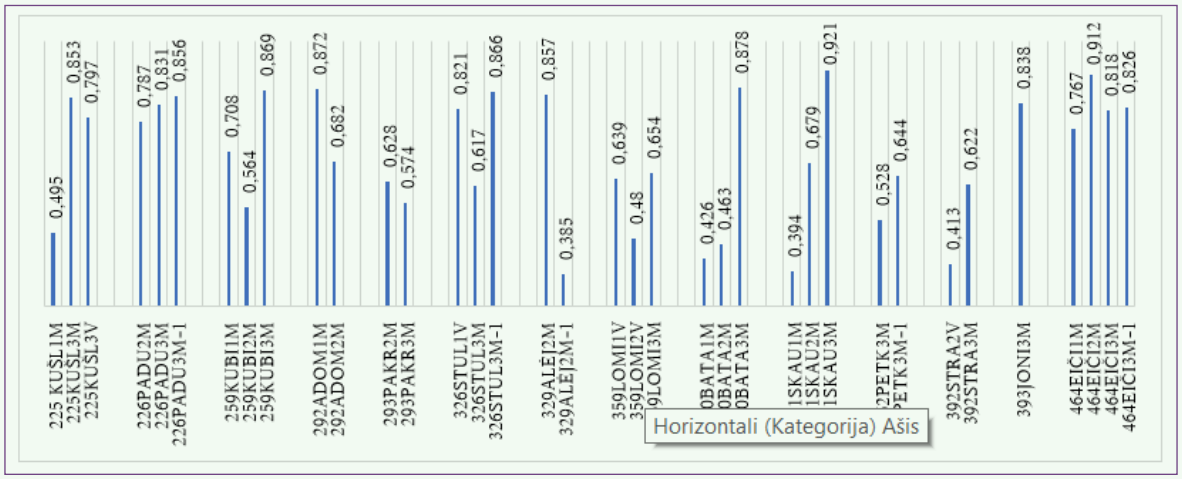

II.2.2 pav. *Tiriamųjų tarmiškumo rodikliai*

[264] Tarmiškumo rodiklių skaičiavimo pavyzdį žr. Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 90, 119 išn.

Tarmiškumui įvertinti remiamasi tarminio kalbėjimo kaitos skale[265]. Iki šiol ja naudotasi pietų žemaičių raseiniškių kalbinio pereigiškumo tyrime, kuriame analizuotas informantų tarmiškumas ir įvertintas pasirinktų patarmės ploto LKA punktų gyventojų kalbos tarmiškumo lygis[266]. Tačiau šis įrankis parankus ir nustatant vienos patarmės ploto tam tikrų grupių (pvz., skirtingų kartų, išsilavinimo, judumo ir pan.) tiriamųjų tarmiškumo lygius.

Taigi tiriamame plote nustatyta, kad tarminių požymių realizacija įvairuoja kiekvieno informanto kalboje, t. y. kartais tariamos tarminės formos, o kartais – netarminės[267], žr. II.2.2 lentelę. Toks skirtingo dažnumo tarminių ypatybių vartojimas inicijuoja kiekybinių tarmiškumo rodiklių ir objektyviųjų ekstralingvistinių veiksnių koreliacijos analizę.

Vertinant ekstralingvistinių veiksnių įtaką tarmiškumo rodikliams, apskaičiuoti tarmiškumo įverčių vidurkiai[268]. Tai padaryta dėl to, kad būtų gauti kuo objektyvesni duomenys, nes pateikėjų skaičius grupėse yra nevienodas, žr. II.2.3, II.2.4 ir II.2.5 pav.

Išvedus tarmiškumo rodiklių vidurkius atsižvelgiant į tiriamųjų kartas, nustatyta, kad vietiniu tarmės variantu kalba vyriausios kartos atstovai, jų bendras tarmiškumo rodiklis yra 0,764.

Nors paprastai manoma, kad netarmiškiausiai kalba jaunajai kartai atstovaujantys asmenys, žemiausias įverčių vidurkis 0,598 rodo, kad mažiausiai tarminių ypatybių realizuoja vidurinės kartos informantai, bet ir jie dar kalba tarmiškuoju variantu. Jaunosios kartos pateikėjų variantas taip pat tarmiškasis, jų rodiklių vidurkis – 0,64.

[265] Aukščiausi tarmiškumo rodiklių skaičiai rodo, kad kalboje realizuojama daugiau tradicinės patarmės tarminių požymių, ir priešingai – mažesni skaičiai leidžia teigti menkstantį tarminių ypatybių vartojimą, kas rodo konvergencijos ar išlyginimo procesų stipriai paveiktą kalbos variantą. Plačiau apie vietinių tarminių variantų kaitos stadijų skalę žr. Mikulėnienė Danguolė 2020: Tarmiškumas kaip išmatuojamas dydis. *Lietuvių kalba* 15. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22434/21701; Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 89.

[266] Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 136–141.

[267] Plg. Mikulėnienė Danguolė 2020: Tarmiškumas kaip išmatuojamas dydis. *Lietuvių kalba* 15. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22434/21701; Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 93–101.

[268] Vidurkiai gaunami taip: visų vienos kartos informantų tarmiškumo rodiklių suma padalyta iš informantų skaičiaus. Pavyzdžiui, vyriausios kartos atstovų visų tarmiškumo rodiklių sumą 12,992 padalinus iš informantų skaičiaus 17 gautas rodiklių vidurkis yra 0,764.

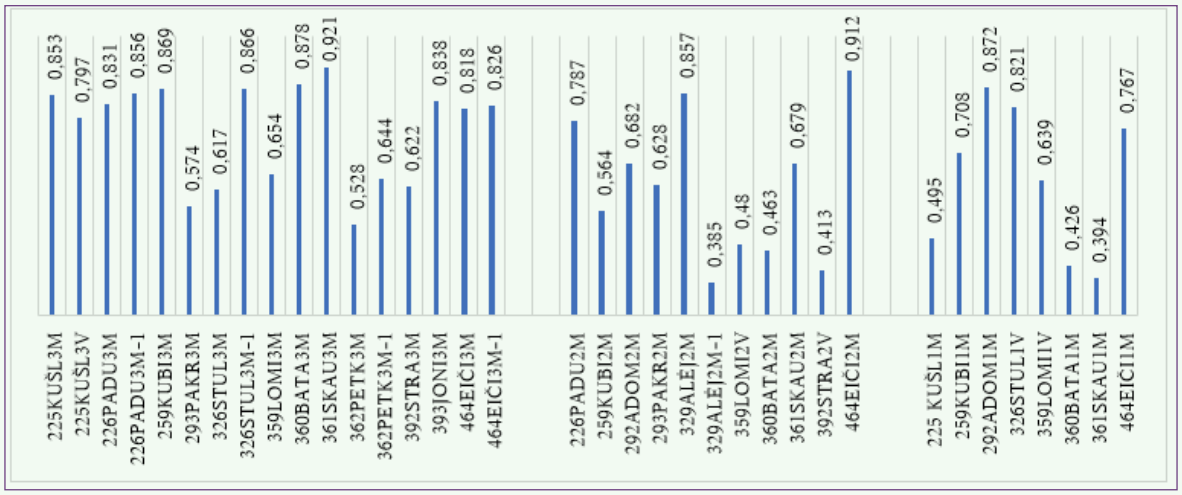

II.2.3 pav. *Tiriamųjų tarmiškumo rodiklių ir amžiaus (kartų) koreliacija*

Tačiau net ir tos pačios kartos atstovų tarminė kalba įvairuoja: vyriausios kartos tiriamųjų tarmiškumo rodiklių ribos – nuo 0,528 iki 0,921, vidurinės – nuo 0,385 iki 0,912, jaunosios – nuo 0,394 iki 0,872. Šių rodiklių didžiausias skirtumas (0,527) yra vidurinės kartos informantų (palyginimui: vyriausios kartos – 0,393, jaunosios – 0,478). Vadinasi, stipriausių konvergencijos reiškinių paveikta vidurinės kartos kalba, o stabiliausia – vyriausios.

Apskaičiavus rodiklių vidurkius atsižvelgiant į tiriamųjų išsilavinimą, nustatyta, kad tradicinės tarmės vietinį variantą išlaikę tiriamieji, įgiję vidurinį (rodiklių vidurkis 0,883), pagrindinį (0,796) ir pradinį (0,745) išsilavinimą. Vis dar tarmiškai kalba aukštesniojo (0,659) ir profesinio (0,581) išsilavinimo respondentai, o aukštuosius mokslus baigę pateikėjai tarminių ypatybių stengiasi vengti (jų tarmiškumo rodiklių vidurkis 0,485), žr. II.2.4 pav.

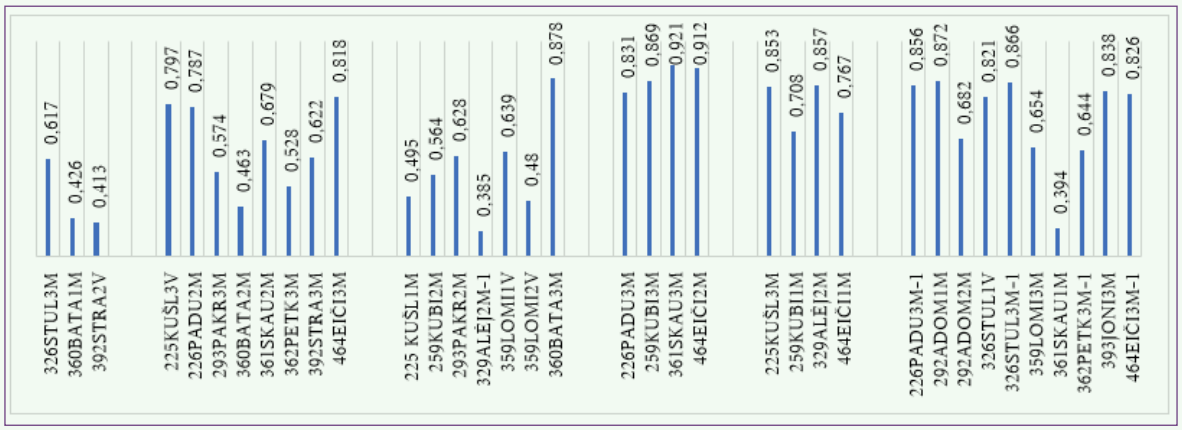

II.2.4 pav. *Tiriamųjų tarmiškumo rodiklių ir išsilavinimo koreliacija*

Tarmiškumo rodiklių svyravimų ribos rodo, kad mažiausią konvergencijos įtaką yra patyrusi tiriamųjų su viduriniu (0,831 ir 0,857) ir pagrindiniu (0,921 ir 0,708) išsilavinimu kalba, jų rodiklių ribų skirtumai – tik 0,09 ir 0,149. Sparčiausiai keičiasi profesinį ir pradinį išsilavinimą įgijusių pateikėjų kalba, jų rodiklių ribų skirtumai – atitinkamai 0,493 ir 0,478.

Gyventojų mobilumas, arba judumas, – dar vienas svarbus ekstralingvistinis veiksnys, stipriai veikiantis pereiginės raseiniškių patarmės vartotojų tarmiškumą[269].

Judumo veiksnio įtakos tarmiškumui tyrimo duomenimis, net ir savo patarmės plote migruojančių respondentų tarmiškumo rodikliai nemenkai skiriasi, žr. II.2.5 pav.

II.2.5 pav. *Tiriamųjų tarmiškumo rodiklių ir judumo koreliacija*

Sėslių, retai į socioekonomiškai ir sociokultūriškai stipresnes patarmės ploto gyvenvietes išvykstančių respondentų tarmiškumo rodiklių ribos svyruoja nuo 0,48 iki 0,921, o mobilių ir dažnai bendraujančių su miestų gyventojais tiriamųjų – nuo 0,385 iki 0,679.

Skirtumai tarp sėslių (0,441) ir mobilių (0,294) pateikėjų tarmiškumo rodo, kad mažesnio judumo tiriamųjų kalba keičiasi intensyviau nei aktyviau judančių asmenų. Tačiau sėslūs respondentai vis dar išlaikę nemažai raseiniškiams būdingų tarminių ypatybių (vidurkis 0,774), dauguma jų kalba tradicinės tarmės vietiniu variantu. O judumu pasižyminčių tiriamųjų variantas, nors yra tarmiškasis, artėja prie netarminės kalbos (vidurkis 0,509).

[269] Plg. Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 158–159, 161.

APIBENDRINTAS TARMIŠKUMO RODIKLIS UŽDARŲJŲ SOCIOKULTŪRINIŲ TINKLŲ LKA PUNKTUOSE

Kadangi vien tik nustatytų tarminių atvejų vidurkis tarmiškumo ir kalbos kaitos procesų tiriamoje teritorijoje neatskleidžia, būtina išsiaiškinti viso tiriamo ploto minimalaus ir maksimalaus tarmiškumo ribas[270].

Daugiausia tarminių ypatybių yra išlaikiusi pateikėja 361SKAU3M, jos tarmiškumo rodiklis 0,921, o mažiausia – respondentė 329ALĖJ2M-1, jos rodiklis 0,385. Taigi uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose tarmiškumo indeksų ribos – nuo 0,385 iki 0,921.

Stačiakampėje diagramoje iliustruotas apibendrintas tiriamo ploto tarmiškumo įvertis atskleidė penkių tarmiškumo indeksų suvestinę: mažiausio (0,39), vyraujančio (nuo 0,55 iki 0,85), pagrindinio (0,7) ir didžiausio (0,92); ribinių situacijų, kai užfiksuojami ypač dideli nuokrypiai nuo vyraujančio rodiklio[271], nenustatyta, žr. II.2.6 pav.[272]

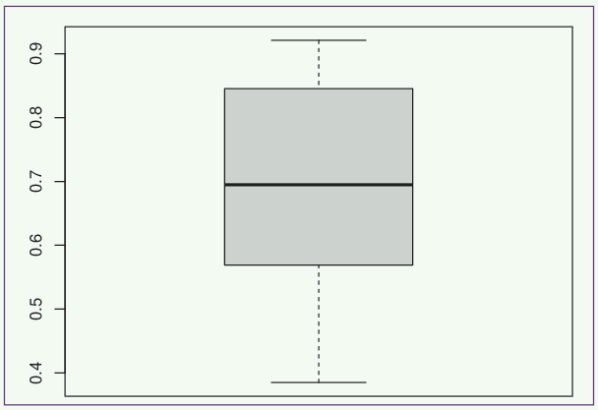

II.2.6 pav. *Uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose gyvenančių respondentų tarmiškumo įvertis*

[270] Plg. Mikulėnienė Danguolė 2020: Tarmiškumas kaip išmatuojamas dydis. – *Lietuvių kalba* 15, p. 9. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22434/21701., dar plg. Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 135–136.

[271] Nedominuojantys kalbos variantai stačiakampėje diagramoje žymimi ne linijomis, o rutuliukais. Pavyzdį žr. Mikulėnienė Danguolė 2020: Tarmiškumas kaip išmatuojamas dydis. – *Lietuvių kalba* 15. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22434/21701.

[272] Diagramos horizontalios plonos linijos atspindi duomenų kvartilius (procentilius) ir vidurkius (minimalius ir maksimalius duomenis). Ryški linija žymi medianą, parodančią imties centrą. Mediana, skirtingai nei vidurkis, nuo duomenų didelių svyravimų nepriklauso, ji išlieka tokia pati (plačiau žr. Lapinskas Remigijus 2010: *Pats trumpiausias taikomosios statistikos kursas su R*. Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 2-1–2-5. Prieiga internetu: http://web.vu.lt/mif/a.reklaite/files/2013/02/2010.01-Pats-trumpiausias-su-R.pdf, dar žr. Mikulėnienė Danguolė 2020: Tarmiškumas kaip išmatuojamas dydis. – *Lietuvių kalba* 15. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22434/21701).

Vyraujantis tarmiškumo rodiklių svyravimas nuo 0,55 iki 0,85 rodo, kad pateikėjai yra išlaikę nemažai patarmės ypatybių (aukščiausias vyraujantis rodiklis 0,85 reiškia, kad kalbama tradiciniu patarmės variantu, o žemiausias – 0,55 – tarmiškuoju), tačiau patarmės plote vyksta sparti tarminė kaita, nes skirtumas tarp mažiausio ir didžiausio rodiklių yra 0,53[273]. Šie skaičiai rodo, kad pietų žemaičių patarmės uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose tradicinę patarmę stipriai veikia konvergencijos procesai.

APIBENDRINIMAS

Tyrimas patvirtino, kad pietų žemaičių raseiniškių uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktų bendruomenių narių judumas ir komunikavimas su atviraisiais sociokultūriniais tinklais pasižyminčių bendruomenių nariais yra vienas iš pagrindinių veiksnių, dėl kurių uždaruosiuose LKA punktuose nustatytas mažesnis gyventojų tarmiškumas.

Tradicinės raseiniškių patarmės tarminių ypatybių uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose daugiausia išlaikę vyriausios kartos vidurinio išsilavinimo ir sėslūs respondentai, o netarmiškiausiai kalba vidurinės kartos aukštesnįjį išsilavinimą įgiję ir dažnai į patarmės ploto miestus ar didesnes gyvenvietes išvykstantys tiriamieji.

Stebimuoju laiku mažiausiai konvergencijos procesų veikiamas sėsliai gyvenančių vyriausio amžiaus respondentų su viduriniu ar pagrindiniu išsilavinimu kalbos variantas, o sparčiausiai kinta vidurinės kartos profesinį ar pradinį išsilavinimą įgijusių ir judumu pasižyminčių tiriamųjų kalba.

Nustatytas viso tiriamo ploto respondentų pagrindinis tarmiškumo įvertis 0,7 signalizuoja, kad net ir uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose raseiniškiai kalba ne vietiniu tarminiu variantu, o tik tarmiškąja kalba.

Visuose uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose nustatytas aukštas skirtumo tarp žemiausių ir aukščiausių tarmiškumo rodiklių indeksas (0,53) įrodo šiose vietovėse vykstančią sparčią kalbos kaitą.

Uždarieji sociokultūriniai tinklai didesnės įtakos pietų žemaičių raseiniškių patarmės pereigiškumui neturi.

[273] Panašūs tarmiškumo rodiklių duomenys gauti ir raseiniškių kalbinio pereigiškumo tyrime – nors beveik visi tirti LKA punktai priklausė atviriesiems sociokultūriniams tinklams, tačiau apibendrinta tarmiškumo įverčių suvestinė parodė tokius rodiklius: mažiausią – 0,4, vyraujantį – nuo 0,5 iki 0,8, pagrindinį – 0,7 ir didžiausią – 0,9 (plačiau žr. Dambrauskienė Diana 2021: *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 137–138).

II. 3. Tarminiai variantai ir kalbėtojų nuostatos: TARMIŠKUMAS KAIP ETNOGRAFINIO TAPATUMO DĖMUO (PIETINIŲ VAKARŲ AUKŠTAIČIŲ REGIOLEKTO ATVEJIS)

Agnė Čepaitienė

Dėl įvairių priežasčių vykstanti tradicinių tarmių kaita keičia teorines ir metodologines tarmėtyros prieigas: tyrimų centre atsidūrė tradicinių tarmių pagrindu susiformavę naujieji tarminiai dariniai (regiolektai ir geolektai)[274], jiems nagrinėti pasitelkiami ir kokybiniai, ir kiekybiniai metodai[275].

[274] Dėl sąvokų žr. Hoppenbrouwers Cor 1983: Het genus in een Brabants regiolect. – *TABU, Bulletin voor Nederlandse Taalkunde* 13, p. 1–2; Bellmann Günter 1998: Between Base Dialect and Standard Language. – *Folia Linguistica* 32(1–2), p. 23–34; Hernández-Campoy Juan M. 1999: Geolinguistic models of analysis of the spatial diffusion of sociolinguistic innovations. – *Studia Anglica Posnaniensia* 34, p. 7–42 ir kt., apie naujuosius tarminius darinius Lietuvoje žr. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014a: Geolingvistika: ideologija, teorija ir metodai. Pagrindinės sąvokos. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*. Sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė. Vilnius: Briedis, p. 40–44 ir ten min. lit.; Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014a: Geolektų ir regioninių dialektų formavimosi ypatumai Lietuvoje. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*. Sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė. Vilnius: Briedis, p. 257–266 ir ten min. lit.; Geržotaitė Laura, Mikulėnienė Danguolė. 2014: Geolektų ir regiolektų formavimasis Lietuvoje: žemėlapis ir komentarai. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*. Sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė. Vilnius: Briedis, XIII žemėlapis ir komentaras; Mikulėnienė Danguolė 2019: Tarmiškumo bruožų nomenklatūra: nuo tarminių požymių prie tarmiškumo žymenų. – *Respectus philologicus* 35 (40). Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/respectus-philologicus/article/view/12716/11395 ir kt.

[275] Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas; Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura, Bakšienė Rima, Kardelytė-Grinevičienė Daiva, Meiliūnaitė Violeta, Vyniautaitė Simona 2019: *Dialektometrinis lietuvių tradicinių tarmių klasifikacijos pjūvis: žvalgomasis tyrimas*. Kolektyvinė studija. Sud. Danguolė Mikulėnienė, Agnė Čepaitienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas; Čepaitienė Agnė 2020: Application of Dialectometric Methods in Research on Lithuanian Dialects. – *Lithuanian Dialectology Profiles: Problems and Findings*. Ed. Violeta Meiliūnaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 217–248. Prieiga internetu: http://lki.lt/wp-content/uploads/2021/01/KIDP6.pdf; Čepaitienė Agnė, Gudaitis Aidas 2021: Rytų aukštaičių panevėžiškių diferencinio požymio kaita: geoerdvinis aspektas. – *Acta Linguistica Lithuanica* 84, p. 149–172 ir kt.

Šiuolaikinėje (arba multimodaliojoje) dialektologijoje[276] kinta požiūris ir į patį kalbos vartotoją – jis vertinamas ne tik kaip empirinės medžiagos šaltinis, kurio pagrindu objektyviai sprendžiama apie kalbos vartotojo tarmiškumą, bet ir kaip to tarmiškumo kūrėjas[277]. Tokios nuostatos laikomasi perceptyviojoje dialektologijoje – percepcijos tyrimais nustatoma, ką tam tikro kalbos varianto atstovas laiko tarmiškumu, kur, jo vertinimu, prasideda ir baigiasi tarmiškumas, koks šio ryšys su gimtąja vieta, kaip tarmiškumą vertina bendrinei kalbai artimų variantų arealų atstovai ir kt.[278].

Iki šiol atsakymų į šiuos klausimus ieškota apklausiant lietuvių gimnazistus ir analizuojant jų nuostatas ir vaizdinius[279], taip pat atsiranda pietinių vakarų aukštaičių regiolekto arealo, kuriame paplitęs bendrinei kalbai artimiausias variantas, tyrimų jaunųjų ir vyresniųjų atstovų kalbinei percepcijai apibrėžti[280]. Minėtuose darbuose, tęsiant

[276] Mikulėnienė Danguolė 2020a: New Trends in Lithuanian Dialectology: Multimodal Research Model. – *Acta Linguistica Lithuanica* LXXXII, p. 11–33; Mikulėnienė Danguolė 2020b: Issues of Periodization: Dialectological Thought, Methodological Development and Ideological Turns. – *Lithuanian Dialectology Profiles: Problems and Findings*. Ed. Violeta Meiliūnaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 8–37. Prieiga internetu: http://lki.lt/wp-content/uploads/2021/01/KIDP6.pdf.

[277] Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2019: Paprastojo kalbos bendruomenės nario naratyvas: kur ir kodėl (su)kuriamas vietos tarmiškumas. – *Lietuvių kalba* 13, p. 1–22; dar žr. Mikulėnienė Danguolė 2019: Tarmiškumo bruožų nomenklatūra: nuo tarminių požymių prie tarmiškumo žymenų. – *Respectus philologicus* 35 (40), p. 51–62. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/respectus-philologicus/article/view/12716/11395; Aliūkaitė Daiva 2020: Tarmiškumo tvarumas Lietuvos regionuose: *emic* naratyvo kūrėjo perspektyva. – *Lietuvių kalba* 15, p. 1–20.

[278] Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Brazaitienė Laura 2020: *Lietuvių kalbos variantai: tyrėjo ir paprastojo kalbos bendruomenės nario perspektyvos*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla; Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla ir ten. min. lit.

[279] Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Brazaitienė Laura 2020: *Lietuvių kalbos variantai: tyrėjo ir paprastojo kalbos bendruomenės nario perspektyvos*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla; Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, ir ten. min. lit.

[280] Plg. Bakšienė Rima 2015: Tarminio kalbėjimo savivertė ir gyvybingumas: XXI a. pradžios Šakių ir Jurbarko šnektos. – *Lietuvių kalba* 9, p. 1–20. Prieiga internetu: http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/172/140; Bakšienė Rima 2016: *Vakarų aukštaičių kauniškių priegaidės: Marijampolės šnekta*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas; Geržotaitė Laura 2019: Bendrinės lietuvių kalbos vaizdinių kalbinio standarto plote tyrimas: vienos Kauno rajono gimnazijos atvejis. – *Lietuvių kalba* 13, p. 1–25.

sociolingvistinių tyrimų tradiciją ar įtvirtinant percepcijos tyrimo modelį[281], tirtos vietinės tam tikro arealo jauniausiųjų (gimnazistų) arba vyriausiųjų grupės, o apklausos atliktos dalyvaujant tyrėjui.

Šioje studijos dalyje išlaikomi multimodaliosios dialektologijos principai ir, kitaip nei iki šiol atliktuose darbuose, viename tyrime derinant dviejų skirtingų mokslų – kalbotyros ir etnologijos – teorines nuostatas ir metodologiją, tiriami iš pietinių vakarų aukštaičių regiolekto centro (Marijampolės ir jos apylinkių) kilę, bet nevienodo sėslumo laipsnio (dalis išvykę gyventi į Lietuvos didmiesčius, dalis – į užsienį) respondentai. Tyrimu įvertintas pietinių vakarų aukštaičių regiolekto atstovų, arba suvalkiečių (sūduvių)[282], tarmiškumas kaip daugiasluoksnis elementas: analizuojamos sąsajos su vieta, gimtosios ir kitos kalbos vartotojais bei kalbinėmis gimtojo varianto nuostatomis[283]. Kitaip tariant, analizuojamos suvalkiečių kalbinės ir etnografinio tapatumo[284] nuostatos[285]. Jos ir yra atlikto tyrimo objektas.

[281] Preston Dennis R. 1999: Introduction. *Handbook of Perceptual Dialectology*, Volume 1. Ed. D. R. Preston. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, xxiii–xl; Preston Dennis R. 2018: Perceptual Dialectology. – *The Handbook of Dialectology (Blackwell Handbooks in Linguistics)*. Eds. Ch. Boberg, J. Nerbonne, D. Watt. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, p. 177–203; taip pat žr. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 42–48 ir ten. min. lit.; dar žr. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2019: Paprastojo kalbos bendruomenės nario naratyvas: kur ir kodėl (su)kuriamas vietos tarmiškumas. – *Lietuvių kalba* 13, p. 4.

[282] Tyrimo apraše sinonimiškai vartojami terminai vakarų aukštaičiai kauniškiai ir suvalkiečiai.

[283] Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2019: Paprastojo kalbos bendruomenės nario naratyvas: kur ir kodėl (su)kuriamas vietos tarmiškumas. – *Lietuvių kalba* 13, p. 2.

[284] Tapatumas neutraliausia prasme apibrėžiamas ir kaip individo tapatinimasis, priklausymas tam tikrai grupei, ir kaip skirtybės, kurios žmogų daro unikalų kitų asmenų ar jų grupių požiūriu (Savoniakaitė Vida 2009: Šiuolaikiniai dzūkai ir suvalkiečiai. – *Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai*. Sud. Žilvytis Šaknys. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, p. 154). Tapatumas pirmiausia yra neatsiejamas nuo etniškumo (graikų k. *ethnos* – tauta). Jis nurodo tapatybę, bendrą kilmę ir bendruomeninį solidarumą. Etniškumas suvokiamas kaip klasifikacinė žmonių ir jų grupių kategorija ir rodo, kokiai visuomenei priklauso žmonės, kaip jie dalijasi kultūra, kaip save identifikuoja (Savoniakaitė Vida 2010a: Etniškumas. – *Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Prieiga internetu: identitetas.mch.mii.lt). Sociologine prasme tapatumu laikoma žmonių nuomonė apie save ir sau svarbius aspektus. Konceptas apima pilietybės, lyties, seksualinės pakraipos, klasės, etniškumo ir kt. klausimus. Etnografijoje skiriamas dvejopas tapatumas: socialinis ir savimonės (asmeninis). Pirmasis susijęs su aplinkinių nuomone apie individus (savybės, kurias kiti priskiria žmogui). Antrąjį formuoja pats individas (unikali informacija, kaip žmogus jaučia jį supantį pasaulį) (Griškus Arvydas 2014: Ribos tarp „savo“ ir „kito“ šių dienų Lietuvos karo aviacijoje. – *Savas ir kitas šiuolaikiniais požiūriais*. Sud. Vida Savoniakaitė. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, p. 316).

[285] Paprastai vienas iš svarbiausių etnografinių regionų atstovų tapatumo tyrimuose sprendžiamų klausimų – etnografinio tapatumo pripažinimo poreikis, kalbos (tarmės) netoleravimas, jos eliminavimas iš viešosios vartosenos, grėsmė tarmės gyvybingumui (žr. Kalnius Petras 2007: Regioninių tapatumų judėjimo prieštaros dabartinėje Lietuvoje. – *Lituanistica* 3, p. 97–99).

Tikslas – nustatyti, kaip iš pietinių vakarų aukštaičių regiolekto arealo, arba Suvalkijos regiono, kilęs etnografinis suvalkietis suvokia ir kuria tarmiškumą. Papildomai analizuojamas tiriamųjų požiūris į gimtojo ir kitų Lietuvos etnografinių regionų atstovus bei jų vartojamus kalbos variantus.

Tyrimas atliktas keliais etapais: 1. Pagal etnografinių ir percepcinių (ar sociolingvistinių) tyrimų metodikas sudarytą etnografinę-sociolingvistinę anketą[286] raštu apklausti pietinių vakarų aukštaičių regiolekto zonoje, arba Suvalkijos etnografiniame regione, gimę ir vakarų aukštaičių kauniškių patarme kalbantys pateikėjai. 2. Apdorota, susisteminta ir išanalizuota surinkta medžiaga. 3. Nustatyti suvalkiečių tapatumo dėmenys ir kalbinės savivertės bruožai. 4. Gauti duomenys palyginti su kitų tyrėjų rezultatais.

Empirinės medžiagos kaupimo įrankis – etnografinė-sociolingvistinė suvalkiečių tapatumo ir kalbinių nuostatų anketa – apima 15 klausimų (žr. II.3.1 lentelę).

II.3.1 lentelė. *Etnografinės-sociolingvistinės suvalkiečių tapatumo ir kalbinių nuostatų anketos klausimai*[287]

KLAUSIMAI
1. Jeigu Jūsų paklaustų, *kas tu esi*, kaip save įvardintumėte, kuo save laikote?
2. Paklausus, kas tu esi, pirmiausia į galvą šauna mintis „aš esu lietuvis“ ar „aš esu suvalkietis“?
3. Kuo suvalkietis išsiskiria iš kitų tarmių atstovų (kuo jis skiriasi nuo aukštaičio, žemaičio, dzūko)?
4. Ar Jums svarbu priklausyti suvalkiečių grupei? Kodėl?
5. Jeigu būtų galima pasirinkti, kokios grupės atstovu (aukštaičiu, žemaičiu, dzūku, suvalkiečiu) būti, ką pasirinktumėte? Ir kuriuo iš jų niekada nenorėtumėte būti? Kodėl?
6. Išvardinkite suvalkiečiams būdingas būdo, elgesio savybes.
7. Kokie tik suvalkiečiams būdingi papročiai, (religinės) šventės ir tradicijos?
8. *Kodėl vienos tradicijos yra išlaikomos, o kitos – ne? Kokios to priežastys?*
9. *Kaip Jums atrodo, kasdien kalbate bendrine kalba ar tarmiškai?*

[286] Plačiau žr. Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 39–41.

[287] Surinkti 8 ir 9 klausimų duomenys apie tradicijas kaip etnografinio tapatumo dėmenį šiame tyrime neanalizuojami, nes beveik visų apklaustųjų tradicija kaip gimtojo etnografinio arealo tapatumo elementas yra nesuvokiamas. Prie tokių pačių išvadų prieita ir kitų autorių tyrimuose, kuriuose nagrinėtos jaunesniųjų tapatumas (pvz., Venskienė Asta 2008: Lokalus etnografinis jaunimo tapatumas XIX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje Lietuvoje: kultūros elementų savastis. – *Lituanistica* 2 (74), p. 72; Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 82).

KLAUSIMAI
10. Kokiose situacijose kalbate tarmiškai, kokiose – bendrine kalba? Kas tai lemia?
11. Kaip manote, ar yra kokių savitų žodžių, kuriuos vartodami šiuolaikiniai suvalkiečiai išskiria iš kitų?
12. Kokiose situacijose tie suvalkietiški žodžiai vartojami?
13. Ar žinote išskirtinių, savitų kitų tarmių žodžių?
14. Kaip manote, dėl kokių priežasčių suvalkiečių tarmė yra išlaikoma ar neišlaikoma?
15. Ar Jūsų tarmė Jums yra graži? Jei graži, – tai kuo? Jei negraži, – tai kodėl?

1–8 klausimai parengti remiantis įprastais etnografinių apklausų principais[288], atskleidžiančiais suvalkiečių kultūros dalykus – saviidentifikaciją, išskirtinumą, vertybes, stereotipus (heterostereotipus, arba kitų etnografinių regionų grupių stereotipizavimą, ir autostereotipus, t. y. savųjų stereotipizavimą)[289]; 9–15 klausimai sudaryti remiantis sociolingvistikoje ir perceptyviojoje dialektologijoje įprastais anketų rengimo principais arba sugalvoti tyrimo autorės; jais nustatomos pateikėjų nuostatos vartojamos tarmės atžvilgiu, tarminio kodo vartojimo domenai[290] ir adresatai, bendrinės kalbos ir tarmės

[288] Savoniakaitė Vida 2007: *Lokalios bendruomenės. Metodinė priemonė etnografiniams lauko tyrimams*. Vilnius: Lietuvių istorijos institutas; Savoniakaitė Vida 2008: *Lokalios bendruomenės. Tautinis tapatumas. Metodologinė lauko tyrimų priemonė. Etnografinis klausimynas*. Vilnius: Lietuvių istorijos institutas; Savoniakaitė Vida 2009: Šiuolaikiniai dzūkai ir suvalkiečiai. – *Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai*. Sud. Žilvytis Šaknys. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, p. 153–188 ir kt.

[289] Savoniakaitė Vida 2010a: Etniškumas. *Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Prieiga internetu: identitetas.mch.mii.lt; Savoniakaitė Vida 2010b: Tapatybė. *Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. Prieiga internetu: *identitetas.mch.mii.lt*; Kalnius Petras 2002: „Kitokie“ tarp „savų“: Lietuvos etnografinių grupių stereotipai. – *Lietuvos etnologija* 2 (11), p. 23–52; Kalnius Petras 2006: Aukštaitiškumas lietuviškosios tapatybės kontekste. – *Aukštaičių tapatumo paieškos*. Sud. Vitalija Vasiliauskaitė. Kaunas: Žiemgalos leidykla, p. 66–88; Papaurėlytė Silvija, Župerka Kazimieras 2010: Lietuvos etninių sričių gyventojų charakterio bruožai kalbos pasaulėvaizdyje. – *Kalbos kultūra* 83, p. 185–202.

[290] Laikomasi Antono M. Hageno trijų tipų domenų klasifikacija: 1) instrumentiniai viešieji domenai (viešosios institucijos, mokykla, bendravimas su nepažįstamaisiais); 2) solidarumo domenai (kaimynai, draugai, kolegos); 3) izoliuotieji domenai (šeima, namų erdvė), (Hagen Anton M., 1989: Frisian and Education in the Netherlands. – *Dialect and Education: some European Perspectives*. Ed. by Jenny Cheshire, Viv Edwards, Henk Musterman, Bert Weltens. Clevedon: Multilingual Matters, p. 48–61; dar žr. Aliūkaitė Daiva, Valikonė Jolanta 2012: Bendrinės kalbos ir tarmės domenai. *Verbum 3*, p. 7–20; Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

santykis[291]. Taigi rengiant anketą ir atliekant tyrimą, taikyti etnografinis ir perceptyviosios dialektologijos, sociolingvistinis metodai[292].

Tyrimui medžiaga rinkta apklausiant 35 suvalkiečius: 26 moteris ir 9 vyrus, gimusius ir gyvenančius (ar ilgą laikotarpį gyvenusius) pietinių vakarų aukštaičių regiolekto centre Marijampolėje ir netoli jos, arba Suvalkijos (Sūduvos) etnografiniame regione[293]. Pateikėjų amžius – nuo 11 iki 50 metų, bet atsakiusiųjų daugumą sudaro 1986–1993 metais gimę asmenys, todėl tyrimas atspindi daugiau vienos respondentų kartos vertinimus.

Kiekvienas pateikėjas užrašytas trumpiniais: pirmiausia dabartinės gyvenamosios vietovės santrumpa (DKŠ – Daukšiai, LDV – Liudvinavas, KNS – Kaunas, KDNr – Kėdainių r., KLP – Klaipėda, MRJ – Marijampolė, NRT – Narto k., PTŠ – Patašinės k., PRN – Prienai, ŠKr – Šakių r., VLK – Vilkaviškis, VLKr – Vilkaviškio rajonas, VLN – Vilnius, ANG – Anglija, AIR – Airija, NOR – Norvegija); šalia nurodyti skaičiai rodo respondento gimimo metus; likusieji trumpiniai – lytį (M – moteris, V – vyras); papildomi skaičiai po brūkšnelio pasirinkti atskirti tokių pačių metų, gyvenamosios vietos ir lyties pateikėjus.

Tiriamasis arealas ir pateikėjai tyrimui pasirinkti dėl išskirtinės etnografinės ir kalbinės situacijos – iki šiol atliktų tyrimų duomenimis, tiriamasis plotas ir jo atstovai išsiskiria keliais aspektais: 1) jaunuolių požiūriu, Marijampolės (arba pietinių vakarų

[291] Remiantis percepcijos tyrimų duomenimis (žr. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla), nustatyta, kad paprastieji tarmės vartotojai dialektus supranta kaip neatskiriamą etnografinių regionų elementą, jų savimonėje vyrauja keturnarė tarmių klasifikacija (žemaičiai : aukštaičiai : suvalkiečiai : dzūkai). Todėl tyrime laikomasi nuostatos, kad tarmė, jos kaita nagrinėtina atsižvelgiant į abu veiksnius – ne tik tarminį, bet ir etnografinį (dar žr. Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 39).

[292] Įprastuose etnografiniuose tyrimuose medžiaga renkama ir analizuojama keliais etapais: ne tik vykdant etnografinį ar kt. interviu, bet ir dalyvaujant stebima, stebėjimo metu kaupiami užrašai (plačiau žr. Duranti Alessandro 1997: *Linguistic Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 89; Emerson Robert M., Fretz Rachel I., Shaw Linda L. 2007: Participant observation and fieldnotes. – *Handbook of Ethnography*. Eds. P. Atkinson, A. Coffey, S. Delamont, J. Lofland, L. Lofland. London: SAGE, p. 352–368, 353; Heyl Barbara Sh. 2007: Ethnographic interviewing. – *Handbook of Ethnography*. Eds. P. Atkinson, A. Coffey, S. Delamont, J. Lofland, L. Lofland. London: SAGE, p. 369; taip pat žr. Savoniakaitė Vida 2009: Šiuolaikiniai dzūkai ir suvalkiečiai. – *Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai*. Sud. Žilvytis Šaknys. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, p. 153–188; Čekuolytė Aurelija 2012: Etnografinio metodo taikymas sociolingvistiniuose (jaunimo kalbos) tyrimuose. – *Taikomoji kalbotyra* 1, p. 1–18 ir kt.

[293] Kai kurie pateikėjai šiuo metu jau gyvena Kauno, Vilniaus ir Klaipėdos miestuose arba užsienyje, tačiau jų atsakymai išsiskiria iš kitų, todėl neatsižvelgta į gyvenamosios vietos pakeitimą ir emigraciją.

aukštaičių regiolekto centro) zona yra kalbiškai žymėčiausias arealas Lietuvoje[294] (žr. II.3.1–II.3.2 pav.); 2) aukštu tarmės prestižu[295] (žr. patarmės plotą II.3.3 pav.); 3) vartojamos tarmės pagrindu sukurta lietuvių bendrinė kalba, lemianti aukštą tarmės vartotojų savivertę ir vadinamąjį kultūrinį iškilumą (angl. *cultural prominence*)[296], būdingą ne tik didiesiems Suvalkijos etnografinio regiono miestams, bet ir gyvenamosioms vietovėms aplink juos (žr. Suvalkijos etnografinio regiono plotą II.3.4 pav.)[297]; 4) kaip rodo iki šiol atlikti tyrimai, jaunesniosios kartos etnografinis tapatumas nėra gajus, o vyresnieji linkę tapatintis su gimtuoju regionu[298].

[294] Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 122–146.

[295] Dabašinskienė Ineta, Dagilytė Eglė 2013: Suvalkiečių išskirtinumas: būdo savybės ar kalbėjimas? – *Miestai ir kalbos* II. Moksl. red. Meilutė Ramonienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 105–123; Bakšienė Rima 2015: Tarminio kalbėjimo savivertė ir gyvybingumas: XXI a. pradžios Šakių ir Jurbarko šnektos. – *Lietuvių kalba* 9, p. 1–20. Prieiga internetu: http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/172/140; Geržotaitė Laura, Čepaitienė Agnė 2016: Vilkaviškio jaunuolių kalbinė gimtinė: ribos, taisyklingumo ir patrauklumo vertės. – *Verbum* 7, p. 88–89; Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla; Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Brazaitienė Laura 2020: *Lietuvių kalbos variantai: tyrėjo ir paprastojo kalbos bendruomenės nario perspektyvos*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla ir kt.

[296] Montgomery Chris 2012: The Efect of Proximity in Perceptual Dialectology. – *Journal of Sociolinguistics* 16/5, p. 640–641; dar žr. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 146.

[297] Tarminiu požiūriu Suvalkijà apima didžiąją vakarų aukštaičių kauniškių patarmės dalį – ji lokalizuota pietvakarių Lietuvojè, kairiajame Nẽmuno krante, ir apima didelę šalies Ùžnemunės dalį (Kalvarìjos, Kazlū̃ Rūdõs, Marijámpolės, Šakiū̃ ir Vilkavìškio rajonus, Kaũno rajono pietinę ir Prı́enų rajono vakarinę dalis).

[298] Venskienė Asta 2008: Lokalus etnografinis jaunimo tapatumas XIX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje Lietuvoje: kultūros elementų savastis. – *Lituanistica* 2 (74), p. 69–81; Savoniakaitė Vida 2009: Šiuolaikiniai dzūkai ir suvalkiečiai. – *Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai*. Sud. Žilvytis Šaknys. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, p. 153–188.

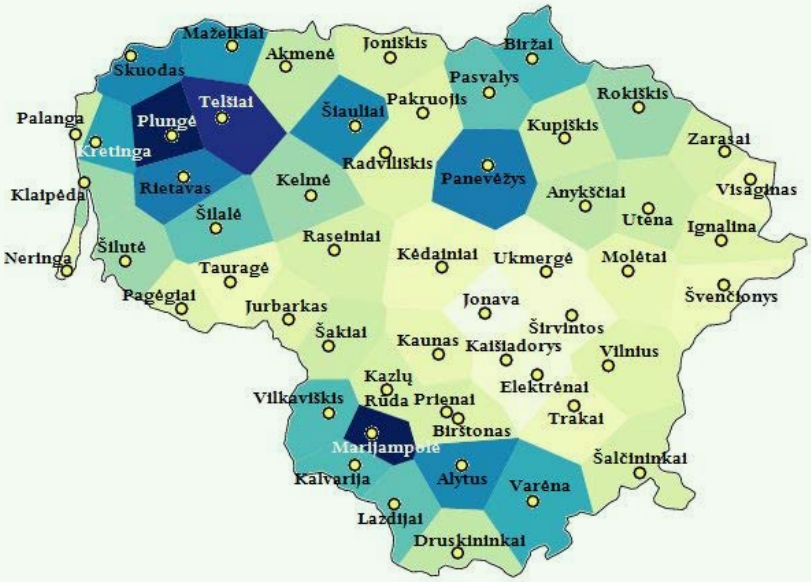

II.3.1 pav. *Tarmiškiausi arealai jaunuolių vertinimu*[299]

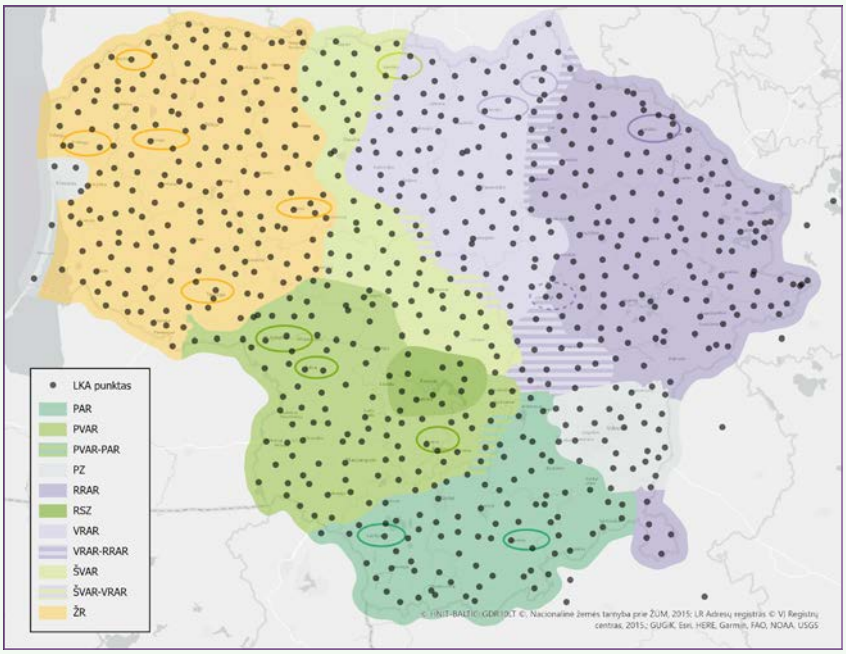

II.3.2 pav. *Lietuvos regioniniai dialektai (regiolektai)*[300]

[299] Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

[300] RRAR – rytinių rytų aukštaičių regiolektas, ŽR – žemaičių regiolektas; PVAR – pietinių vakarų aukštaičių regiolektas; PAR – pietų aukštaičių regiolektas; ŠVAR – šiaurinių vakarų aukštaičių regiolektas; VRAR – vakarinių rytų aukštaičių regiolektas; RSZ – regioninio standarto zona; PZ – priemiesčio zona.

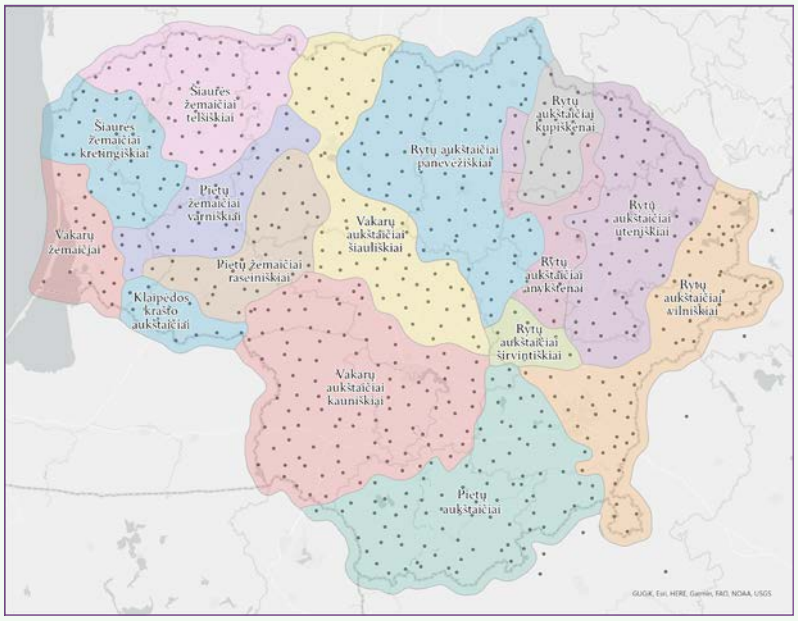

II.3.3 pav. *Vakarų aukštaičių kauniškių patarmė lietuvių tarmių klasifikacijoje*[301]

II.3.4 pav. *Lietuvos etnografiniai regionai*[302]

[301] Nuo kitų tarmių atstovų kauniškiai skiriasi tuo, kad išlaiko sveikus dvigarsius *an, am, en, em* ir nosinius balsius *ą*, *ę*. Jie geriausiai skiria visose žodžio pozicijose esančius ilguosius ir trumpuosius balsius, o nuo kitų vakarų aukštaičių – šiauliškių – juos skiria tai, kad iš galinių skiemenų neatitraukia kirčio (žr. *Lietuvių kalbos atlasas* II. *Fonetika*, ats. red. K. Morkūnas. Vilnius: Mokslas, 1982, žemėl. Nr. 44, 68–71, 105; *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija*. Sud. Rima Bacevičiūtė, Audra Ivanauskienė, Asta Leskauskaitė, Edmundas Trumpa. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, p. 38–39).

[302] *Alkas*. Prieiga internetu: http://alkas.lt/wp-content/uploads/2012/03/Lietuvosetnografiniai-regionai-alkas.lt_.jpg. Dažnai jos atstovai yra vadinami ir patys kalbantieji linkę vadintis ne lingvistiškai kauniškiais, o etnografiškai – suvalkiečiais. To priežastis – didžioji šios tarmės ploto dalis prieš Pirmąjį pasaulinį karą priklausė Suvalkų gubernijai. Tačiau terminas nėra tikslus, nes į minėtą guberniją įėjo dalis pietų aukštaičių ploto (*Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija*. Sud. Rima Bacevičiūtė, Audra Ivanauskienė, Asta Leskauskaitė, Edmundas Trumpa. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, p. 37).

Atlikto tyrimo naujumą grindžia etnologijos ir sociolingvistikos instrumentarijų taikymas tarmėtyriniam tyrimui, pasirinkta tiriamųjų grupė (daugiausia gimę 1986–1993 m.), jų nevienodo laipsnio sėslumas (dalis išvykę gyventi į Lietuvos didmiesčius, dalis – į užsienį), empirinės medžiagos rinkimo būdas (raštu, nedalyvaujant tyrėjui), pasirinktas tarmiškumo sąsajų su gimtuoju etnografiniu regionu aspektas ir analizuojami kitų etnografinių grupių, arba patarmių atstovų, vertinimai.

Išsami tiriamųjų nuostatų tarmės ir etnografinio regiono atžvilgiu analizė svarbi vakarų aukštaičių kauniškių patarmės kaip pietinių vakarų aukštaičių regiolekto pagrindo ir gyvybingumo prognostikai.

SUVALKIEČIŲ RYŠYS SU ETNOGRAFINIU REGIONU

Tiriamųjų ryšys su etnografiniu regionu atskleidžiamas įvertinus pirminius etnografinio tapatumo asociatus, priklausomybės etnografiniam regionui svarbą ir etnografinio tapatumo pagrindą, vakarų aukštaičių kauniškių patarmės ir gretimų tarmių ryškiuosius ir blankiuosius požymius (nuostatų lygmeniu), (1, 2, 4, 6, 11, 12 anketos klausimai, žr. II.3.1 lentelę).

Suvalkiečių tapatinimosi su etnografiniu regionu asociatai. Tyrimu nustatyti trys pagrindiniai jaunųjų suvalkiečių tapatumo asociatai – tiriamieji panašiai dažnai tapatinasi su tautybe, bendrąja prigimtimi (į klausimą *kas tu esi* atsako žmogus) ir etnografiniu regionu (po daugiau nei ketvirtadalį atsakiusiųjų)[303]. Vis dėlto svariausias yra tautinio pagrindo tapatumas (72 proc.), o ne etnografinio (11 proc.). Tai patvirtina jau atliktus

[303] Mažiau linkstama tapatintis su lytimi (vyras), šeiminiu statusu (mama, žmona, vaikas), veikla (studentė) ir kt., dalis apklaustųjų tapatumą linkę apibrėžti skirtingai, priklausomai nuo klausiančiojo tautybės.

jaunesniosios kartos suvalkiečių, ypač gyvenančių didesniuose urbanizacijos centruose, tyrimus[304,305].

Vienas iš veiksnių, lemiančių tapatinimąsi su tautybe, yra sumenkęs etnografinio regiono prestižas, plg.: *Tikrai atsakyčiau, kad esu lietuvis. Manau, kad savo aplinkinių rate net nerasčiau tokio, kuris atsakytų kitaip. Kažin ar šiais laikais kažkam rūpi, kokiam regione tu gyveni. Žinoma, tai pasikeičia, kai regionai vieni su kitais varžosi kažkokiose varžybose* (MRJ1992M-2) (čia ir kitur pateikėjų kalba netaisyta), (bet plg. kitais tyrimais nustatytą jaunesniosios kartos aukštą etnografinį ir tarmės prestižą)[306]. Nepaisant to, pripažįstama, kad suvalkietiška etnografinė prigimtis ir tarmės požymiai yra ryškieji, todėl tautiečiams greitai atpažįstami: *Jeigu paklaustų užsienietis tai pasakyčiau jog esu lietuvė!, o lietuviui nereik sakyt kas esi iškart supranta jog suvalkiete, tarmė išduoda* (AIR1985M). Tai patvirtina ir percepcijos tyrimai – tiriamasis arealas yra žymėčiausias Lietuvoje[307].

[304] Venskienė Asta 2008: Lokalus etnografinis jaunimo tapatumas XIX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje Lietuvoje: kultūros elementų savastis. – *Lituanistica* 2 (74), p. 69–81; Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 79; dar plg. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla; Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Brazaitienė Laura 2020: *Lietuvių kalbos variantai: tyrėjo ir paprastojo kalbos bendruomenės nario perspektyvos*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

[305] Plg. tyrimus, kuriuose vyresniosios kartos ryšys su etnografiniais regionais nevienodas: Savoniakaitės (Savoniakaitė Vida 2009: Šiuolaikiniai dzūkai ir suvalkiečiai. – *Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai*. Sud. Žilvytis Šaknys. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, p. 156–157) atliktas tyrimas parodė, kad beveik visi autorės tirti toliau nuo urbanizacijos centrų gyvenantys vyresnieji suvalkiečiai pirmiausia remiasi regionine priklausomybe bei tapatybe, o Čepaitienės (Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 79) tyrimas – atvirkščiai – vyresniajai kartai tapatinimasis su etnografiniu regionu yra mažiau svarbus nei patiems jauniausiems. Nevienodiems rezultatams įtakos galėjo turėti ne tik skirtingų kartų tiriamieji, bet ir tirtos skirtingos vietovės: didžioji šio tyrimo pateikėjų dalis yra kilusi iš Marijampolės miesto, kuris nebuvo įtrauktas į Savoniakaitės ir Čepaitienės atliktus tyrimus.

[306] Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 88–89, dar žr. Dabašinskienė Ineta, Dagilytė Eglė 2013: Suvalkiečių išskirtinumas: būdo savybės ar kalbėjimas? – *Miestai ir kalbos* II. Moksl. red. Meilutė Ramonienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 105–123; Bakšienė Rima 2015: Tarminio kalbėjimo savivertė ir gyvybingumas: XXI a. pradžios Šakių ir Jurbarko šnektos. – *Lietuvių kalba* 9, p. 1–20. Prieiga internetu: http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/172/140.

[307] Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 122–146.

Toks suvalkiečių (ir aukštaičių) tapatinimasis su lietuvių tauta, o ne su erdve – etnografiniais regionais – aiškintinas pirmiausia gimtosios tarmės panašumu į bendrinę kalbą, taigi grįstinas taisyklingumo kriterijumi[308]. Pasak Kalniaus[309], šios grupės atstovams nėra poreikio nagrinėti suvalkietiškumo ryšio su lietuvybe, gryninti tradicinės kultūros, gilintis į jos bruožus. Kitaip tariant, suvalkiečiams nėra poreikio turėti dviejų ypatybių – ir tautinės, ir etnografinės, nes jie nejaučia išnykimo grėsmės. Tyrėjo nuomone, dėl šių priežasčių suvalkiečių (ir aukštaičių) tradicinė kultūra atsiduria pavojingoje pozicijoje[310].

Etnografinės priklausomybės svarba. Nepaisant to, kad didžioji dalis apklaustųjų savo tapatybę pirmiausia sieja su tauta, beveik pusei pateikėjų (46 proc.) priklausymas etnografinei suvalkiečių grupei yra svarbus. Svarba grįsta pirmiausia kalbos taisyklingumo, kaip išskirtinumo, kriterijumi, pvz.: *Šaunu priklausyti suvalkiečių grupei, atsižvelgiant į tai, kad suvalkiečių tarmė pripažinta viena iš taisyklingiausių, labiausiai atspindinčių tikrąją lietuvių kalbą* (MRJ1992M-1); *Svarbu. Ko gero svarbumą įtakoja prisirišimas prie suvalkietiškos tarmės, gamtos grožis* (DKŠ1993V); *Labai svarbu. Labai myliu savo tarmę* (NRT1971M); *Man svarbu ir smagu, nes suvalkiečių tarmė, kiek esu susipažinusi, yra taisyklingiausia* (KNS1993M). Rečiau – nulemta papročių, priklausymo žemei, konkrečiai gyvenamajai vietovei faktoriais, pvz.: *Taip, svarbu. Kadangi tai mano gimtasis kraštas kuriame užaugau, gyvenu. Didžiuojuosi savo miesto istorija, žmonėmis, ,,šnekta“* ☺ (NRT1993M); *Taip, svarbu, kadangi tai yra mano šaknys, aš didžiuojuosi savo kraštu, sunku būtų įsivaizduoti save kalbant kita tarme, laikantis kitokių papročių, nei tų, kuriuos iki šių dienų yra išsaugoję būtent suvalkiečiai. Taip pat man labai svarbi mano krašto – suvalkijos – gan šlovinga*

[308] Dabašinskienė Ineta, Dagilytė Eglė 2013: Suvalkiečių išskirtinumas: būdo savybės ar kalbėjimas? – *Miestai ir kalbos* II. Moksl. red. Meilutė Ramonienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p.105–123; Bakšienė Rima 2015: Tarminio kalbėjimo savivertė ir gyvybingumas: XXI a. pradžios Šakių ir Jurbarko šnektos. – *Lietuvių kalba* 9, p. 1–20. Prieiga internetu: http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/172/140; Geržotaitė Laura, Čepaitienė Agnė 2016: Vilkaviškio jaunuolių kalbinė gimtinė: ribos, taisyklingumo ir patrauklumo vertės. – *Verbum* 7, p. 84–100; Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 88 ir kt., dar žr. Kalnius Petras 2006: Aukštaitiškumas lietuviškosios tapatybės kontekste. – *Aukštaičių tapatumo paieškos*. Sud. Vitalija Vasiliauskaitė. Kaunas: Žiemgalos leidykla, p. 82.

[309] Kalnius Petras 2006: Aukštaitiškumas lietuviškosios tapatybės kontekste. – *Aukštaičių tapatumo paieškos*. Sud. Vitalija Vasiliauskaitė. Kaunas: Žiemgalos leidykla, p. 82.

[310] Plg. šio autoriaus apibūdintą silpnesnę žemaičių ir dzūkų poziciją: jų tarmės yra ryškiausiai diferencijuotos, menkesnio prestižo, kai vartojamos ne regiono ribose, jas menkai toleruoja viešojoje erdvėje. Dėl šių priežasčių spartėja tarmių nykimas ir (ar) kaita ir tai abiejų etninių grupių atstovus skatina imtis veiksmų gaivinti bei pabrėžti savo etninį tapatumą (Kalnius Petras 2006: Aukštaitiškumas lietuviškosios tapatybės kontekste. – *Aukštaičių tapatumo paieškos*. Sud. Vitalija Vasiliauskaitė. Kaunas: Žiemgalos leidykla, p. 82).

praeitis, visuomet su pasididžiavimu prisimenu garsius ir daug prie mūsų šalies kultūrinio gyvenimo prisidėjusius žemiečius: visuomenės veikėjus, rašytojus ir pan. (ANG1988M), svarbi ir solidarizacija su etnografinio regiono bendruomene, pvz.: *tj aišku-reikia palaikyt savo gaują* (MRJ1986V).

Dalies apklaustųjų menkesnę etnografinės priklausomybės svarbą lemia stipresnis etninio tapatumo dėmuo, pvz.: *Man nelabai svarba, kokiai grupei aš priklausau. Minėjau,kad mano manymu nėra jokio skirtumo iš kokio tu regiono* (MRJ1992M-2); *Man tai neturi reikšmės, nes visi vienodai esame lietuviai* (MRJ1999M); *Ne, nes tam neteikiu reikšmės. Man kitos tarmės taip pat gražios* (KNS1988M); *Nesvarbu. Priimu tai, kaip duotybę ir tiek* (VLN1986M); *Nesvarbu kuriai grupei priklausyti, svarbiau save tapatinti su tauta* (VLN1991V).

1986–1993 m. kartos suvalkiečių etnografinės priklausomybės svarbos, nulemtos gimtosios patarmės aukšto prestižo, deklaravimas laikytinas stiprių ar net stiprėjančių sąsajų su etnografiniu regionu rodikliu, o tai leidžia prognozuoti kauniškių patarmės tęstinumą[311].

Tarmė kaip etnografinio tapatumo dėmuo. Iš pateikėjų atsakymų matyti, kad tarmė vienareikšmiškai įvardijama ir kaip pagrindinė regioninės tapatybės dalis. Ji vertinama kaip elementas, skiriantis suvalkiečių etnografinę grupę nuo aukštaičių, žemaičių, dzūkų (ir, atitinkamai, Mažosios Lietuvos atstovų), pvz.: *Esminis skirtumas ir yra tarmė, nes visi žmonės kaip žmonės, tik tarmės ir skiriasi* (KNS1985M); *Suvalkiečių kalba yra pati taisyklingiausia, jos šnekamoji tarmė nenukanda galūnių* (KDN1986M); *kalba - mes kaip rašom, tj* [tai] *taip ir tariam,na ta prasme nekarpom galūnių ir t.t...ir kiek žinau,tai mūsų tarimas yra taisiklingiausias. vo tep va* (MRJ1986V); *Pirmiausia gana kaimietiška tarme. Bet tuo pačiu suprantamiausia ir taisyklingiausia kalbėsena* (VLN1986M); *Manau, jog suvalkiečių tarmė yra artimiausia bendrinei kalbai* (VLK1989M). Taisyklingumo ir išskirtinumo veiksniai lemia aukštą vakarų aukštaičių kauniškių patarmės prestižą (dar žr. dalį „Tarmiškumo

[311] Dar plg. Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 79.

tvarumas Suvalkijos etnografiniame regione: savistaba, tarmės vartojimo domenai ir tarmės prestižas“)[312].

Kaip ryškiuosius, taigi savų ir aplinkinių lengvai atpažįstamus, vakarų aukštaičių kauniškių požymius daugelis suvalkiečių įvardija dvi – kirčiuoto kamieno ir tvirtapradžių dvigarsių dėmens *e* atvirumas ir ilginami iki ilgųjų kirčiuotų tvirtapradžių dvigarsių dėmenys *i, u*, pvz.[313]: *Suvalkietis, mano manymu, skiriasi tuo, kad jo kalbėsenoj dažnai galima išgirsti ie “marijiempolė” ir pan. dar galimi variantai kaip tašė, braškė, šių žožių pradžia tariama trumpai. (Ant a būtų kairinis kirčio ženklas)* (MRJ1992M-1); *Pasitarus su mama ir paklausus jos atsakymo (ji dzūkė), ji pasakė, kad suvalkiečiai labiau ištęsia balses, kaip pavyzdžiui (tęę (ten)) ypač galūnėse, kai tuo tarpu dzūkai tą patį žodį (ten) taria- ty, tynai, tynaise.. Dzūkai taip pat daugiau taria C raidę prieš žodžius – ciktai (tikrai, tikrai)* (KNS1993M); *būtent MARIJAMPOLĖ nes ištysia a raidę* (MRJ1989M); *Myltai, sūltys, būlvės, pylnas, žyrgas, kap, tep, aiti, tyltai* (MRJ1999M); *(...) labiausiai šiuolaikiniai suvalkiečiai iš kitų išsiskiria ne savitais žodžiais, o balsių ilginimu, jų ištempimu: katėėėė, ką teeee pusęęę vištooos ir pan.* (ANG1988M).

Šioje vietoje reikėtų prisiminti, kad paprastai minėtieji lengviausiai pastebimi pirminiai ir antriniai tarminiai požymiai yra greičiausiai eliminuojami tarmės vartotojų[314]. Tačiau, kitaip nei kitų patarmių atveju[315], vakarų aukštaičių kauniškių atstovai šias ypatybes nors ir atpažįsta, tačiau eliminuoti negeba, tai dar kartą grindžia tiriamųjų savitumą. Dar plg. *Kartą turėjau tokį nutikimą. Turėjau Alytaus autobusų stotyje iš vienos pardavėjos*

[312] Plg. Dabašinskienė Ineta, Dagilytė Eglė 2013: Suvalkiečių išskirtinumas: būdo savybės ar kalbėjimas? – *Miestai ir kalbos* II. Moksl. red. Meilutė Ramonienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 105–123; Bakšienė Rima 2015: Tarminio kalbėjimo savivertė ir gyvybingumas: XXI a. pradžios Šakių ir Jurbarko šnektos. – *Lietuvių kalba* 9, p. 1–20. Prieiga internetu: http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/172/140; Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Brazaitienė Laura 2020: *Lietuvių kalbos variantai: tyrėjo ir paprastojo kalbos bendruomenės nario perspektyvos*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla; Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla; Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas ir kt.

[313] Dar žr. pateiktus leksikos ir morfologijos pavyzdžius: *čisas* – tuja, *stuba* – namas, *priemenė* – veranda, *prickis* – krosnis, ant kurios galima atsisėsti, *atrėčkos* – malkos (MRJ1992M-1); *podžiai* – krikšto tėvai (VLN1991V); *„mazgotė“, „stuba“; einu ne į ten ir ten, o in ten ir ten* (ENG1988M).

[314] Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014a: Geolingvistika: ideologija, teorija ir metodai. Pagrindinės sąvokos. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*. Sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė, Vilnius: Briedis, p. 46–47.

[315] Tarkime, rytų aukštaičių panevėžiškių, plg. Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

paimti siuntinį. Tik priėjus prie jos ir pasakius Laba diena, pardavėja iš karto pasakė, jog taip taip jai sakė, jog siuntinį turi atiduoti aukštam suvalkiečiui (VLKr1981V).

Rečiau suvalkiečių tapatinimasis su etnografiniu regionu yra paremtas regiono istorijos, tradicijų svarba, pvz.: *Suvalkiečiai iš kitų tarmių atstovių išsiskira savo geografine padėtimi Lietuvos žemėlapyje, savo regionio istorija, kai kuriomis tadicijomis, pačios kalbos tarme* (DKŠ1993V); savitu charakteriu, kultūros elementais, pvz.: *Pirmiausiai skiriasi žinoma tarme, charakterio savybėmis ir kultūra* (MRJ1982M); pabrėžiama praeities ir dabarties suvalkiečių etnografinio tapatumo skirtis, pvz.: *Žinoma, pirmiausia – tarme. Kita mintis – galbūt šiek tiek gyvenimo būdo skirtumai, tradicijos, tam tikri papročiai. Šiais laikais skirtumai tarp šių tarmių atstovų belikę labai simboliniai, seniau, prieš daugelį metų, buvo galima įžvelgti ryškius etnokultūrinius skirtumus, būdo ypatumus. Dabar žmonių gyvensena ir papročiai ar įpročiai yra daugiau mažiau susivienodinę, vieni iš kitų perima tradicijas* (ANG1988M).

Atlikta analizė grindžia iki šiol dialektologų ir etnologų atliktais tyrimais nustatytą aksiomą, kad XXI a. pradžios suvalkiečiai (taip pat kaip ir aukštaičiai, dzūkai ir žemaičiai) su savo etnografine bendruomene *a priori* tapatinasi kultūriniu, o ne priklausymo žemei, gyvenimo tam tikroje teritorijoje pagrindu[316]. Vienas iš reikšmingiausių kultūrinių elementų, konstruojant tirtų suvalkiečių tapatumą, yra tarmė. Šie rezultatai sutampa ar sutampa iš dalies su atliktais suvalkiečių jaunesniosios kartos tapatumo analizės duomenimis[317].

SAVOS IR KITŲ ETNOGRAFINIŲ GRUPIŲ STEREOTIPIZAVIMAS

Siekiant išsiaiškinti suvalkiečių požiūrį į savus (autostereotipus) ir į kitų etnografinių regionų atstovus (heterostereotipus), analizuojami atsakymai į 3, 5, 6 ir 13 anketos klausimus (žr. II.3.1 lentelę).

[316] Kalnius Petras 2006: Aukštaitiškumas lietuviškosios tapatybės kontekste. – *Aukštaičių tapatumo paieškos*. Sud. Vitalija Vasiliauskaitė. Kaunas: Žiemgalos leidykla, p. 70.

[317] Venskienė Asta 2008: Lokalus etnografinis jaunimo tapatumas XIX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje Lietuvoje: kultūros elementų savastis. – *Lituanistica* 2 (74), p. 70; Savoniakaitė Vida 2009: Šiuolaikiniai dzūkai ir suvalkiečiai. – *Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai*. Sud. Žilvytis Šaknys. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, p. 166.

AUTOSTEREOTIPAI. Tyrimu nustatyta, kad suvalkiečiai yra linkę save vertinti labiau teigiamai (68 proc. pavartotų epitetų) negu neigiamai (32 proc. pavartotų epitetų) (žr. II.3.2 lentelę).

II.3.2 lentelė. *Suvalkiečių autostereotipai*[318]

Teigiami suvalkiečių charakterio bruožai[319]	Neigiami suvalkiečių charakterio bruožai
Taupus (13), *darbštus* (5), *draugiškas* (5), *svetingas* (5), *nuoširdus* (3), *atviras* (2), *linksmas* (2), *tvarkingas* (2), *gebantis planuoti laiką ir finansus derėtis*, neskūpus, *kuklus*, *išmintingas*, *ambicingas*, *sumanus*, *ramus*, *tylus*, *kantrus*, *mandagus*, *mokantis*, *geros* širdies, *komunikabilus*, *imlus naujovėms*, *aiškiai kalba, padedantis kitiems*, *racionalus*, *kuklus*, *dosnus*.	Skūpus (9), šykštus (3), *pavydus* (3), *užsispyręs* (2), *piktas* (2), *apkalbantis kitus* (2), *linkintis blogo kitam*, *godus*, *garsiakalbis*, *verkšlenantis*, *smalsus*, *uždaras*.

Dažniausiai suvalkiečiams apibūdinti pasirenkami su materialiais dalykais susiję epitetai[320]. Teigiami tokio pobūdžio bruožai, t. y. *taupumas* (13), įvardijami taip pat dažnai, kaip ir neigiami, t. y. *skūpumas* (9), *šykštumas* (3), *godumas* (1)[321].

Tiriamųjų pripažįstama, kad kitų etnografinių grupių vertinimai jų atžvilgiu yra nepalankūs, tačiau siekiama šį stereotipą paneigti. Tai atliekama išryškinant taupumo ir šykštumo skirtumus, teikiant argumentų mitui išsklaidyti, pvz.: *Suvalkiečiai tikrai nėra skūpūs, kai visi sako. Mes neskūpūs, mes taupūs. Bet taupūs tik patys sau. Svečiams*

[318] Skliausteliuose nurodomas pavartotų epitetų skaičius. Jeigu žodis įvardintas vieną kartą, skaičius prie jo nerašomas.

[319] Lyginant su kitų autorių tyrimų rezultatais (žr. Kalnius Petras 2002: „Kitokie“ tarp „savų“: Lietuvos etnografinių grupių stereotipai. – *Lietuvos etnologija* 2 (11), p. 23–52; Venskienė Asta 2008: Lokalus etnografinis jaunimo tapatumas XIX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje Lietuvoje: kultūros elementų savastis. – *Lituanistica* 2 (74), Savoniakaitė Vida 2009: Šiuolaikiniai dzūkai ir suvalkiečiai. – *Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai*. Sud. Žilvytis Šaknys. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, Papaurėlytė Silvija, Župerka Kazimieras 2010: Lietuvos etninių sričių gyventojų charakterio bruožai kalbos pasaulėvaizdyje. – *Kalbos kultūra* 83, p. 185–202), šiuo tyrimu atskleista naujų suvalkiečius apibūdinančių autostereotipų: draugiškas, ramus, mokantis derėtis, geros širdies, aiškiai kalba, padedantis kitiems, verkšlenantis, apkalbantis kitus ir kt. Absoliuti dauguma yra teigiamų suvalkiečio bruožų apibūdinimai.

[320] Dar plg. Papaurėlytė Silvija, Župerka Kazimieras 2010: Lietuvos etninių sričių gyventojų charakterio bruožai kalbos pasaulėvaizdyje. – *Kalbos kultūra* 83, p. 194.

[321] Suprantama, kad žodžiai *skūpus, šykštus, godus* apibūdina panašią charakterio ypatybę. Tačiau šiame darbe manoma, kad skiriasi išvardintų žodžių konotacijos, o apibūdinant etninį suvalkiečių charakterį, yra svarbi epitetų įvairovė. Pridurtina, kad čia ir kitur nevartotinas žodis *skūpus* rašomas kursyvu.

suvalkietis atiduotų viską ką turi (MRJ1992M-2); *Pagrindinis žinoma taupumas (bet ne skūpumas) (...)* (MRJ1982M); *(...) tikrai nesam skūpūs, kaip daug kas linkę apie mus kalbėt (...)* (MRJ1986V); *Dažnas išgirdęs žodį suvalkietis nedelsiant pagalvoja skūpūs ir taupūs. Bet konkrečiai aš galvoju,kad tai tik prasimanymas. Kiekvienas iš mūsų, nepriklausomai nuo mūsų regionio savo elgesį ir gyvenimo būda formuojame kaip patys norime* (DKŠ1993V); *Suvalkietis kaip ir kitų grupių atstovai turi savo elgesio ir būdo savybes, bet tai nepriklauso nuo atstovaujamos grupės. Pvz. sklando anekdotai apie suvalkiečius ir jų skūpumą – bet aš asmeniškai daugiau pažystu, tarkim žemaičių, kurių skūpumo galėtų pavydėti didžiausias skrudas* (KNS1985M); *Skūpumas bet manau, kad čia mitas, kadangi visi mano pažįstami suvalkiečiau, įskantant ir mane pačią, yra draugiški bei svetingi* (ŠKr1986M).

Gimtojo etnografinio regiono atstovų pozityvių būdo ir elgesio savybių gausa rodo aukštą etnografinę savivertę – aukštesnę nei nustatyta kitų šio arealo tyrėjų darbuose[322,323].

Heterostereotipai. Kadangi didžioji dalis tiriamųjų (74 proc.) palankiai vertina priklausomybę gimtajam etnografiniam regionui, deklaruotų teigiamų heterostereotipų negausu (žr. II.3.5 pav. ir II.3.3 lentelę).

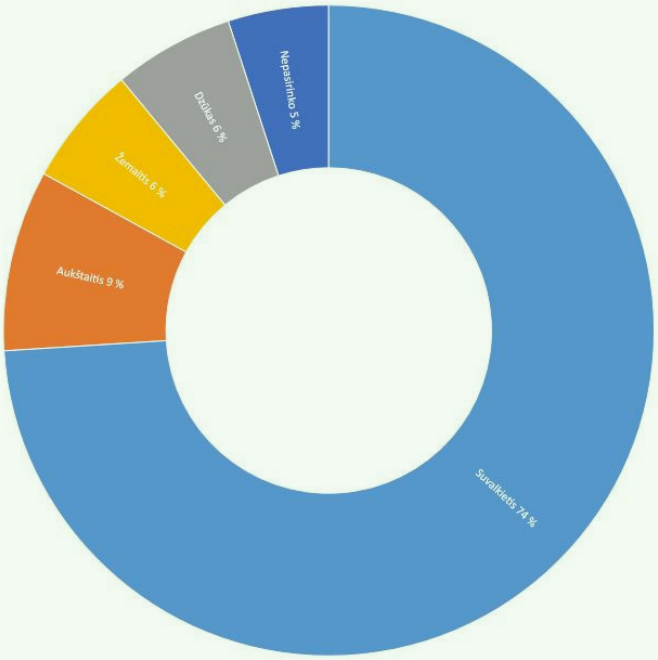

II.3.5 pav. *Teigiami etnografinių grupių stereotipai*

[322] Papaurėlytė Silvija, Župerka Kazimieras 2010: Lietuvos etninių sričių gyventojų charakterio bruožai kalbos pasaulėvaizdyje. – *Kalbos kultūra* 83, p. 185–202.

[323] Pabrėžtina, kad skiriasi abiejų tyrimų empirinė medžiaga – prieš daugiau nei dešimtmetį atlikto tyrimo pagrindas yra rašytiniai šaltiniai. Todėl teigti, kad požiūris į savus gerėja, negalima.

II.3.3 lentelė. *Suvalkiečių deklaruoti teigiami heterostereotipai*

Aukštaičiai	Žemaičiai	Dzūkai
Geri žmonės; labai graži tarmė; taisyklinga tarmė; neutraliausi; nėra stereotipų.	*Įdomi tarmė; stiprus charakteris; žemaitiškas užsispyrimas; kovinga dvasia.*	*Nuoširdi, paprasta kalba; išskirtiniai žodžiai; patraukli, įtaigi, maloni ausims kalba; patinka jų tariamas „dz“ garsas, pvz., Dzievuliau tu brangus.*

Nors esminių išvadų apie suvalkiečių požiūrį į kitų etnografinių grupių atstovus nelinkstama daryti, tačiau vien iš negausių pateiktų atsakymų ryškėja tendencija – didelio laipsnio žymėtumas (kalbinis ir vietos), t. y. blankiųjų (tretinių)[324] vakarų aukštaičių kauniškių tarminių ypatybių vartosena ir suvalkietiškos etnografinės tapatybės stereotipizavimas, sukelia nepilnavertiškumo jausmą. Plg.: *pasirinkčiau būti aukštaičiu, nes neutraliausi, nėra stereotipų (...)* (ŠKr1986M); *Aukštaite, nes jie geri žmonės ir labai graži jų tarmė (...)* (MRJ1988M-3).

Pavienių respondentų romantizuojamas tarmės ir būdo savybių savitumas, pvz.: *Nors man patinka ir suvalkietiška tarmė visgi rinkčiausi dzūkų tarmę. Su šia tarme susipažinau bendraujant su tikrais dzūkais, įvairaus amžiaus. Jų kalba nuoširdi, paprasta, o išskirtiniai žodžiai būdingi tik jų tarmei, kalbą daro patrauklią, įtaigią, malonią ausims. Man patinka jų tariamas „dz“ garsas. Pvz. Dzievuliau tu brangus* (NRT1993M); *Turbūt labiausiai norėčiau būti žemaite, nes man įdomi jų tarmė ir žavi stiprus žemaičių charakteris* (MRJ1988M-2); *Jeigu būtų leista pasirinkti, galbūt norėčiau būti žemaite – labai žavi jų žemaitiškas užsispyrimas ir kovinga dvasia* (ANG1988M).

Neigiami heterostereotipai taip pat yra paremti daugiausia kultūriniais aspektais, papildomai vertinamos ir tarmę vartojančiųjų būdo savybės (žr. II.3.6 pav. ir II.3.4 lentelę). Rezultatai rodo, kad dėl tarminių ypatybių nepatrauklumo, kalbos taisyklingumo kriterijaus neatitikimo ir atgrasaus būdo nepalankiausiai vertinami dzūkai (40 proc.), šiek tiek mažiau – žemaičiai (29 proc.).

[324] T. y. tarmės vartotojams sunkiai paslėpiamų, o kitų tarmių atstovams lengvai atpažįstamų (žr. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014a: Geolingvistika: ideologija, teorija ir metodai. Pagrindinės sąvokos. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*. Sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė. Vilnius: Briedis, p. 46–47).

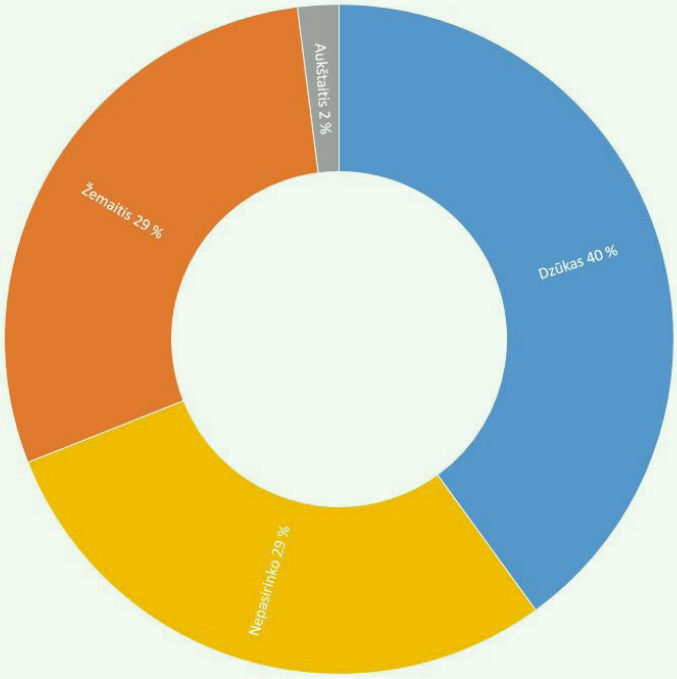

II.3.6 pav. *Neigiami etnografinių grupių heterostereotipai*

II.3.4 lentelė. *Suvalkiečių deklaruoti neigiami heterostereotipai*

Aukštaičiai	Žemaičiai	Dzūkai
Nepatinka tarmė	*Per daug užsispyrę; labai jau negraži tarmė, reikia vertėjo; kalba skamba nepatraukliai, netgi nesuprantamai;* *nepatinka jų kalba;* *nutolusi nuo bendrinės kalbos;* *keistoki jie žmonės;* *nenorėčiau būti tokia užsispyrus kaip jie;* *pati sudėtingiausia ir netaisyklingiausia tarmė;* *jų kalba man nesuprantama, galūnės nukirstos; mano ausis prie to nepripratus.*	*Atgrasaus budo ir nelabai draugiški;* *tarmė nemiela; kalboje gausu nesuvokiamų žodžių tokių kaip "slūgela" ir pan.;* *nutolusi nuo bendrinės kalbos;* *nenorėčiau būti dzūku, dėl tos pačios tarmės ypatybių;* *tarmė tiesiog negraži;* *tarmė labai atgrasi;* *labai nemalonūs žmonės atrodo;* *jie kažkoki kitoki nei visi normalūs* žmonės, neina jų suprast, kažkaip kitaip mąsto; *ne itin išraiškinga kalba;* *kalba labiausiai nesuprantama;* *„pjauna" ausį tci.*

Tyrimas rodo, kad patys Suvalkijos etnografinio regiono atstovai kitų etnografinių bendruomenių kilmę identifikuoja pirmiausia iš ryškiųjų tarminių ypatybių ir savitos leksikos. Lengviausiai atpažįstami kaimynystėje esantys dzūkai: *kleizutė, zupė, zacyrka, mislina, čėsas, uzbonas, nabagucis, laška* (NRT1993M); *Ty tep ci* (PRN1977V); *mergučė (mergaitė), dziedukas (senelis)* (ANG1988M); *grūšios – kriaušės* (KNS1993M); *"sluogela" – vaikelis, "baksuoti" – blizginti batus* (MRJ1992M-1). Rečiau – žemaičiai: *Trepai, petelnė* (ŠKr1986M); *"klecka* – cepelinai" "*slioris – tapkes"* (KDNr1986M); *mazgėnskaris (šluostė), pylė (antis), mislyti (galvoti), skaitliokā (skaičiukai), skaitliout (skaičiuoti)* (ANG1988M)) ir aukštaičiai (*muset (galbūt), kašikas (krepšys), viedras (kibiras)* (ANG1988M); *saka, buva* (MRJ1999M). Atpažįstama kitų etnografinių regionų leksika leistų atsargiai vertinti, kad pateikėjai dažnesnius kontaktus turi su dzūkų tarmės atstovais.

Negausūs suvalkiečių deklaruoti etnografinių aukštaičių vertinimai galimai aiškintini vyraujančiu blankiu etnografinio aukštaičio portretu. Plg.: *(...) Nenorėčiau būti aukštaičių grupėje. Tiesiog nepatinka kalbos tarmė* (DKŠ1993V).

Taigi kultūrinis aspektas, arba tarmė, yra pagrindinis kriterijus, vertinant savąją ir kitas etnografines bendruomenes. Suvalkiečiai lyg kelia klausimą *Ar tam tikrame etnografiniame regione vartojama tarmė yra panaši į prestižinę bendrinę kalbą?*

TARMIŠKUMO TVARUMAS SUVALKIJOS ETNOGRAFINIAME REGIONE: SAVISTABA, TARMĖS VARTOJIMO DOMENAI IR TARMĖS PRESTIŽAS

Apie tarmės, kaip nustatyto suvalkiečių etnografinio tapatumo pagrindo, nuostatas, vartojimo sferas ir subjektyvaus tęstinumo vertinimus sprendžiama iš anketos 9, 10, 14, 15 klausimų.

Suvalkiečių savistaba ir tarmės vartojimo domenai. Tiriamųjų deklaruotas nevienodas bendrinės kalbos (34 proc.) ir tarminio (31 proc.) ar labiau tarminio nei netarminio (23 proc.) kodo vartojimo aktyvumas. Jei tarminį ir labiau tarminį nei netarminį kodą traktuotume kaip vieną vienetą, šie kalbinės elgsenos nuostatų lygmeniu rezultatai rodytų, kad pietinių vakarų aukštaičių regiolekto arealas ties centru – Marijampole – yra sąlygiškai tvaraus tarmiškumo zona[325].

[325] Galimas trijų lygmenų tarmiškumas: tvarus, sąlygiškai tvarus ir netvarus. Tvariu laikomi arealai, kuriuose bent 2/3 bendruomenės deklaruoja realizuojantys tarminį kodą, 1/2 – sąlygiškai tvaraus tarmiškumo. Pridurtina, kad aprašyto tyrimo rezultatai beveik identiški gautiems perceptyviniuose šio arealo tyrimuose (Aliūkaitė Daiva 2020: Tarmiškumo tvarumas Lietuvos regionuose: *emic* naratyvo kūrėjo perspektyva. – *Lietuvių kalba* 15, p. 18).

Absoliučios daugumos (apie 92 proc.) prototipiniai bendrinės kalbos vartojimo domenai yra instrumentiniai viešieji, tarminis kodas dažniau pasirenkamas solidarumo ir izoliuotuosiuose domenuose. Panašūs rezultatai gauti ir kitų tyrėjų[326].

Šio tyrimo duomenys, tikėtina, rodo du dalykus: 1) nepaisant tiriamųjų deklaruoto vakarų aukštaičių kauniškių tarmės atitikimo taisyklingumo kriterijus, suvalkiečių savimonėje dominuoja tarmės nevisavertiškumo veiksnys (plg.: *draugų rate tarmiškai, o įvairiose įstaigose bendrine kalba. tai lemia noras būti mandagiam ir išprususiam* (MRJ1988M-3); *tikriausiai bendrine su dideliu tarmišku atspalviu bendrine kalbėti dera viešose vietose ypač kituose miestuose, o tarmine savam rate, savoje erdvėj* (MRJ1988M-1); *Tarmiškai – iš jaudulio, susinervinusi, lemia stresas. Bendrine – dalykiniuose pokalbiuose, manau tai įpareigoja pati situacija ir vieta* (ŠKr1988M); 2) dėl tarminio kodo panašumo į bendrinę kalbą galimai dalis respondentų neatpažįsta bendrinėje kalboje pasitaikančių tarmės ypatybių.

Dar plg.: beveik ketvirtadalis (24 proc.) pateikėjų pripažįsta prigimtinio pagrindo keblumus, iškylančius siekiant kalbėti bendrinės kalbos normas atitinkančia kalba, pvz.: *Išsprūsta pačiose netikėčiausiose situacijose. Tuomet kai sunkiai sekasi suvaldyti emocijas ir atsiskleidžia visas „žodynėlis“* (NRT1993M); *Esant dideliam nervuotumui* (PRN1977V).

Bendrinės kalbos ar tarmės kodas pasirenkamas atsižvelgiant į išorinius veiksnius – aplinką, situaciją, pašnekovo vartojamą kalbos variantą, pvz.: *Aplinka lemia. Darbe, viešojoj erdvėj stengiuosi kalbėti bendrine kalba. Ji visiems suprantama* (VLK1989M); *Tarmiškai kalbu kasdienybėje. Buityje,darbe, draugų rate. Bendrine kalba oficialiuose sustikimuose, kalbant prieš didelią auditoriją* (DKŠ1993V); *Tarmiškai kalbu grįžusi pas tėvus, į gimtinę, o bendrine su kolegomis darbe. Manau, tai lemia supantys žmonės* (ŠKr1986M); *Su suvalkiečiais klientais* (PRN1977V); *Tarmiškai kalbu namų aplinkoje, su draugais. Tai tiesiog įprasta. Tačiau bendrine kalba stengiuosi kalbėti oficialioje aplinkoje, bendraujant su nepažįstamais žmonėmis. Tuomet kalba tampa lėtesnė, aiškesnė. Stengiuosi tarti „normalius“ žodžius netgi klausytis savęs kalbant* (NRT1993M); *Priklauso nuo pašnekovo amžiaus, su vyresniais stengiuos kalbėti tarmiškai, nes pastebėjau, jog jiems tai labai patinka* (VLKr1981V); *Bendrine kalba visur. Išskyrus kaime pas močiutę tada tenka kalbėti tarmiškai* (PTŠ1993M). Kaip matyti, suvalkiečių deklaruojamas oficialiosios aplinkos kodas yra bendrinės kalbos, o kasdienės komunikacijos – tarminis.

[326] Vaicekauskienė Loreta, Sausverdė Erika 2012: Lietuvos tarmių rezervatas. Socialiniai ir geografiniai tarmės mobilumo ribojimai tiesioginių tyrimų duomenimis. – *Taikomoji kalbotyra* 1, p. 12–13. Prieiga internetu: www.taikomojikalbotyra.lt; Bakšienė Rima 2015: Tarminio kalbėjimo savivertė ir gyvybingumas: XXI a. pradžios Šakių ir Jurbarko šnektos. – *Lietuvių kalba* 9, p. 14. Prieiga internetu: http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/172/140.

Nustatytos sritys, kuriose vartojama tarminė kalba – visur, išskyrus viešąją ir oficialiąją erdves – leistų prognozuoti mažėjančią tarmiškumo sklaidą. Tačiau tyrimas grįstas vien tik respondentų nuostatomis. Įvertinus tarmės panašumo į bendrinę kalbą faktorių, gimtatarmiams sunkiau atpažįstamas vartojamas blankiąsias tarmines ypatybes, tarmiškumo sklaida, manytina, yra platesnė, o tai įgalintų kalbėti apie neabejotiną vakarų aukštaičių kauniškių patarmės tęstinumą.

Tarmės prestižas. Tyrimu nustatytas labai aukštas tiriamųjų gimtojo tarminio varianto prestižas (74 proc. apklaustųjų vakarų aukštaičių kauniškių tarmę vertina labai palankiai). Gauti duomenys grindžia daugelio autorių šios tarmės tyrimų rezultatus[327], tačiau jie nesutampa su kitų lietuvių tarmių tyrimuose bei užsienio literatūroje vyraujančia nuostata, kad tarmė palankiausiai vertinama tik vyresniųjų[328].

Vakarų aukštaičių kauniškių aukšto prestižo pagrindas – taisyklingumas, unikalumas, estetika, pvz.: *labai graži, ir pati taisyklingiausia* (MRJ1986M-1); *O tarme man graži, nes aš suvalkietė! Du po penkesdešimt nei vienas dzūkas nei žemaitis neturi, o mes turim!* (AIR1985M); *taip mano tarme man yra pati graziausia* (KDNr1986M); *Taip ☺ Ji daug kam patinka, ypač Vilniečiams. Bendraujant su žmonėmis, iš karto atsiskira, iš kur esu kilusi. Didžiuojuosi savo tarme ir nesistengiu jos prarasti* (KNS1993M). Atitinkamai žemą prestižą lemia neigiami suvalkiečių stereotipai, ryškiosios patarmės ypatybės, plg.: *Labiau ne nei taip. Jei senolis suvalkietis kalba, dažniausiai kalba (ypač per televiziją) skamba gana kaimietiškai ir stačiokiškai* (VLN1986M); *graži, nors kai tenka stebėti televizijoje kalbančius šios tarmės atstovus, tuomet truputį rėžia ausį* (MRJ1988M-1); *Labai graži. Labai skambi ir nerėžianti ausies, vienintelis trūkumas – neretai yra gėda tramiškai kalbėti viešose vietose ar su*

[327] Dabašinskienė Ineta, Dagilytė Eglė 2013: Suvalkiečių išskirtinumas: būdo savybės ar kalbėjimas? – *Miestai ir kalbos* II. Moksl. red. Meilutė Ramonienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 105–123; Bakšienė Rima 2015: Tarminio kalbėjimo savivertė ir gyvybingumas: XXI a. pradžios Šakių ir Jurbarko šnektos. – *Lietuvių kalba* 9, p. 1–20. Prieiga internetu: http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/172/140; Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2016: Naiviosios dialektologijos instrumentai ir tyrimų kryptys: variantų arealai mentaliniuose jaunųjų biržiečių žemėlapiuose. – *Acta Linguistica Lithuanica* 74, p. 99–112; Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Brazaitienė Laura 2020: *Lietuvių kalbos variantai: tyrėjo ir paprastojo kalbos bendruomenės nario perspektyvos*. Kolektyvinė monografija sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla; Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Kolektyvinė monografija. Sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla; Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 88–89 ir kt.

[328] Plg. Holmes Janet 2001: *An Introduction to Sociolinguislics*. Essex: Longman, p. 297–298; Ramonienė Meilutė 2006: Nuostatos dėl bendrinės kalbos ir tarmės: Joniškėlio atvejis. – *Kalbos kultūra* 7, p. 142.

naujais, nepažįstamais žmonėmis. Daugelis tai laiko tiesiog atgyvena, dar blogiau – kaimiškumo išraiška (ANG1988M).

Atsižvelgiant į tai, kad kalbinės nuostatos lemia kalbinį elgesį ir kalbinio kodo pasirinkimą[329], dominuojantys teigiami vertinimai vartojamos tarmės atžvilgiu tiriamojoje daugiausia 1986–1993 m. kartos vakarų aukštaičių kauniškių grupėje leidžia kalbėti apie aukštą šios patarmės gyvybingumą ir prognozuoti jos tęstinumą.

Subjektyvioji tarmiškumo prognostika. Tiriamajame etnografiniame regione paplitusi vakarų aukštaičių kauniškių patarmė vertinama kaip gyvybinga, prognozuojamas jos tęstinumas. Taip manančių suvalkiečių yra dauguma (54 proc.), beveik penktadalis prognozuoja jos išnykimą (17 proc.)[330].

Gimtosios tarmės gyvybingumas, arba tarmiškumo tvarumas, grįstas keliais aspektais. Pirmiausia vakarų aukštaičių kauniškių patarmės panašumu į bendrinę kalbą, pvz.: *Manau išlaikoma, dėl didžiausio bendrumo/panašumo su bendrine kalba* (VLN1986M). Taip pat vartojimo nenutrūkstamumu – tarmė perduodama iš kartos į kartą, pvz.: *Išlaikoma nes tai įgimta tu gymsti gyveni augi klausau mokaisi tėvai seneliai ir visi kalba suvalkietiškai ir tiesiog tęsi tą tarmę* (MRJ1989M); tarmiškumo tvarumą palaiko ir stiprus suvalkiečių ryšys su gimtuoju etnografiniu regionu, pvz.: *Ji yra išlaikoma, nes šitam krašte gyvenantys žmonės visda turės tokią tarmę* (MRJ1993M); *Išlaikoma, kadangi yra žmonių, kurie visą savo gyvenimą praleidžia viename regione* (VLN1991V); aukštas tarmės prestižas jaunuolių grupėje, pvz.: *išlaikoma, nes ji pakankamai plačiai naudojama jaunų žmonių tarpe* (MRJ1988M-1); *Išlaikoma, kadangi jauni žmonės nesigėdina savo tarmės, o priešingai didžiuojasi ja ir tuo, kad yra suvalkiečiai. „Aš tę iš Marės ale būsiu“* (NRT1993M).

Mažos apklaustųjų dalies deklaruojamas tarmės nykimas, arba silpnėjantis tarmiškumo tvarumas, aiškinamas žemo prestižo veiksniu, pvz.: *(...) O neišlaikoma kituose miestuose, kai nesinori pabrėžtinai tęsti balsių* (KNS1993M); migracija, pvz.: *Jei nesiekiama jos išsaugoti, keičiant aplinką, gyvenamą vietą, manau ji nyksta* (VLK1989M), kitų tarmių įtaka, pvz.: *neišlaikoma,nes mašosi tarmės tarpusavyj*e (LDV1964M).

Apibendrinant galima teigti, kad vakarų aukštaičių kauniškių tarmės prestižas yra aukštas suvalkiečių savimonėje. Tačiau dėl išorinių aplinkybių, susidariusių neigiamų kalbinių stereotipų apie suvalkiečius ir jų vartojamą tarminį variantą, tapatumas tarmės

[329] Brown Keith 2006: *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Vol. 6. Amsterdam: Elsevier, p. 329–330; Ramonienė Meilutė 2006: Nuostatos dėl bendrinės kalbos ir tarmės: Joniškėlio atvejis. – *Kalbos kultūra* 7, p. 138.

[330] 29 proc. apklaustųjų neatsakė.

pagrindu tampa dvilypis: viena vertus, išlieka tarmės svarba, kita vertus, linkstama prie neutralaus ir visuotinai pripažinto bendrinės kalbos varianto.

APIBENDRINIMAS

1. Pietinių vakarų aukštaičių regiolekto arealas ties centru Marijampole yra sąlygiškai tvaraus tarmiškumo zona (54 proc. tiriamųjų kalbinės elgsenos nuostatų lygmeniu deklaruoja vartojantys tarminį kodą). Instrumentiniuose viešuosiuose domenuose renkamasi bendrinę kalbą, solidarumo ir izoliuotuosiuose – tarminę. Tačiau dėl tarmės panašumo į bendrinę kalbą ir gimtatarmiams daugiau ar mažiau atpažįstamų vartojamų blankiųjų tarminių ypatybių, tarmiškumo sklaida, manytina, yra platesnė.

2. Suvalkiečių kalbinė ir etnografinė savivertė yra aukšta.

2.1. Aukštą kalbinę savivertę, kartu ir tarmiškumą, lemia panašumo į bendrinę kalbą faktorius, aukštas gimtosios patarmės prestižas, aktyvi (dažnai nesąmoninga ar negalima eliminuoti) tarminio kodo vartosena, stiprios sąsajos su etnografiniu regionu.

2.2. Aukštą etnografinę savivertę lemia aukštas patarmės prestižas, grįstas daugiausia taisyklingumo kaip išskirtinumo iš kitų etnografinių grupių kriterijumi. Tiriamųjų vertinimu, labiausiai šio kriterijaus neatitinkantis, todėl nepalankiausiai vertinamas yra Dzūkijos etnografinis regionas, arba pietų aukštaičių regiolekto zona.

3. Daugiausia 1986–1993 m. suvalkiečių kartai ryškiosios ir blankiosios gimtosios patarmės ypatybės yra daugiau ar mažiau atpažįstamos, tačiau, kaip parodė nuostatų tyrimas, negalimos eliminuoti. Tai kirčiuoto kamieno ir tvirtapradžių dvigarsių dėmens *e* atvirumas ir ilginami iki ilgųjų kirčiuotų tvirtapradžių dvigarsių dėmenys *i, u*.

4. Etnografinis suvalkiečių tapatumas yra kultūrinio pagrindo – tarmė yra pagrindinė regioninės tapatybės dalis. Tačiau tapatumas tiriamųjų savimonėje yra sumišęs – dvisluoksnis: viena vertus, centre yra tarmė, jos svarba, kita vertus, linkstama prie neutralaus ir visuotinai pripažinto bendrinės kalbos varianto.

Gauti rezultatai leidžia prognozuoti vakarų aukštaičių kauniškių patarmės tęstinumą pietinių vakarų aukštaičių regiolekto zonoje ir aukštą, nemenkstantį suvalkiečių gimtojo etnografinio regiono prestižą.

II. 4. Tarminiai (kalbiniai) variantai ir kalbinis kontekstas: VIETIŠKUMO AKCENTAI KALBINIAME KRAŠTOVAIZDYJE

Violeta Meiliūnaitė

Etniniu požiūriu mišriose bendruomenėse neišvengiama ne tik kultūrų, bet ir kalbų konkurencija. Komunikacijos akte (ir viešame, ir privačiame) susidarius situacijai, kai tenka rinktis vieną iš potencialiai galimų kalbų, svarbūs tampa kiti, nekalbiniai, faktoriai: valstybinis reguliavimas, pašnekovų kalbinė kompetencija, atskirų kalbų prestižas, susiklosčiusios tradicijos ir pan.[331]. Šie veiksniai formuojasi ir veikia skirtingu intensyvumu ne vienus metus, jie kuria tam tikrą vietos žmonių tapatybę, todėl svarbu kultūriškai mišrius regionus panagrinėti nuodugniau, pasižiūrėti, kokie veiksniai įgauna lemiamos svarbos.

Vienas iš tokių heterogeniškų Lietuvos regionų – Šalčininkų rajonas[332]. Remiantis statistikos duomenimis, čia dominuoja slavų tautų (lenkų, baltarusių, rusų) atstovai[333], dažniausiai vartojantys savo gimtąsias kalbas (ir lokalius jų variantus). Taigi lietuviai, sudarantys kiek daugiau nei 10 proc. vietinių gyventojų, yra savotiška kalbinė mažuma. Kalbinė situacija ir motyvacija vartoti vieną ar kitą vietos kalbą labai priklauso nuo to, kiek stiprios tos kalbos pozicijos regione, kiek ją palaiko valstybės ir vietos valdžios institucijos, kokios viešosios vartosenos tradicijos susiklostė regione, su kokiu regionu save tapatina vietiniai gyventojai. Akivaizdu, kad Šalčininkų rajonas šiuo požiūriu yra labai sudėtingas. Viena vertus, tai – Lietuvos Respublikos, kurios valstybinė kalba – lietuvių, teritorija. Taigi, oficialiosios institucijos remia ir palaiko lietuvių kalbos poziciją. Valstybinė kalba privaloma savivaldos, valstybinėse švietimo ir pan. institucijose. Atrodytų, kad tai – stiprusis kalbinis variantas. Vis dėlto, kiti rodikliai – istorija, tautinė

[331] Karaliūnas Simas 2008: *Kalbos vartojimas ir socialinis kontekstas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 313–319.

[332] Šalčininkų rajono ir jo heterogeniškumo formavimosi istoriją nuosekliai ir nuodugniai yra aprašęs Stanislovas Buchaveckas (plačiau žr. Buchaveckas Stanislovas 1992: *Šalčios žemė*. Vilnius: Mintis).

[333] Oficialioje Šalčininkų rajono savivaldybės internetinėje svetainėje rašoma, kad: „Šalčininkų rajone gyvena 30 521 gyventojas (2021 m. Statistikos departamento duomenimis): 79,5 % – lenkų, 10,4 % – lietuvių, 5,0 % – rusų, 2,9 % – baltarusių, 1,2 % – kitų tautybių.“ (Šalčininkų rajono savivaldybė. Teritorija, gyventojai. Prieiga internetu: https://www.salcininkai.lt/apie-rajona/teritorija-gyventojai/562; žiūrėta 2021-11-17).

gyventojų sudėtis, XIX–XX a. sandūros kultūrinė tradicija – rodo, kad stiprusis variantas galėtų būti lenkų kalba. O štai sovietinės okupacijos laikotarpis, dviem kalbomis leidžiami regioniniai laikraščiai „Šalčia“ („Шальчя“) ir „Šalčios žinios“ („Вести Шалчи“), sovietinio laikotarpio pramonės įstaigų plėtra stiprina rusų kalbos pozicijas[334]. Taigi, kuri iš kalbų iš tiesų, objektyviai užima stipriausias pozicijas, pasakyti sudėtinga.

ŠALČININKŲ RAJONO GYVENTOJŲ TAPATYBĖ IR JOS TYRIMAI

Daug kas priklausytų nuo to, kaip save, savo tapatybę suvokia vietos gyventojai. Verta prisiminti, kad daugelis Šalčininkų rajono gyventojų tapatybės tyrėjų teigia vietinius žmones tapatinantis ne su kokia konkrečia gyvenviete ar net valstybe, bet su gyvenamuoju kraštu[335]. Teigiama, kad tokį požiūrį suformavo istorinės aplinkybės: dabartinė rajono teritorija ne sykį buvo priskirta įvairioms valstybėms (Rusijai, Lenkijai, Lietuvai). Taigi bene patikimiausia save tapatinti su vietos kraštu, apylinkėmis, suvokiant jas kaip atskirą, unikalų regioną, savo prigimtimi iki galo nepriskirtiną nė vienai oficialiai teritorijai[336].

[334] Apie stipriuosius ir silpnuosius kalbos variantus plačiau žr. Balčiūnienė Asta, Meiliūnaitė Violeta, Rinkauskienė Regina 2019: *Kupiškėnų, utreniškių ir panevėžiškių paribio šnektos XXI amžiuje.* Kolektyvinė monografija. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, p. 13, 44.

[335] Plačiau apie tokią apibrėžtą ir gana uždarą lokaliąją tapatybę Šalčininkų krašte žr. Czech Beata, Wróblewska Anna 1993: Różnice w obrzędach i zwyczajach Białorusinów, Polaków i Litwinów na wschodniej Litwie. – *Konteksty: polska sztuka ludowa* 47(3–4), p. 76–84; Daukšas Darius 2008: Pase įrašytoji tapatybė: Lietuvos lenkų etninio/nacionalinio tapatumo trajektorijos. – *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 8(17), p. 57–72; Šliavaitė Kristina 2015: Kalba, tapatumas ir tarpetniniai santykiai Pietryčių Lietuvoje: daugiakultūriškumo patirtys ir iššūkiai kasdieniuose kontekstuose. – *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 15(24), p. 27–51; Šutinienė Irena 2015: Tautos istorijos pasakojimo raiška daugiakultūrėje aplinkoje: Pietryčių Lietuvos lenkų etninės grupės atvejis. – *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 37(2), p. 85-105; Šutinienė Irena 2016: Istorinė atmintis ir etninių grupių identitetas. – *Etniškumas ir identitetai Pietryčių Lietuvoje: raiška, veiksniai ir kontekstai* (sud. Monika Frėjūtė-Rakauskienė, Andrius Marcinkevičius, Kristina Šliavaitė, Irena Šutinienė). Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, p. 78–106; Vyšniauskas Vidmantas 2020: „Čia pas mus“ – Kraštietiškumas Pietryčių Lietuvoje: Šalčininkų rajono atvejis. – *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 20(29), p. 81–104; Vyšniauskas Vidmantas 2020a: *Aš – miesjcova, o Jūs – przyjiezny:* identiteto ribos brėžimas Šalčininkų rajone. – *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 46(1), p. 29–47.

[336] Taigi formuojasi palyginti kompaktiška lokalioji tapatybė. Panašų atvejį Mažojoje (arba Prūsijos) Lietuvoje yra aprašiusi Nijolė Strakauskaitė (plačiau žr. Strakauskaitė Nijolė 2012: Lokalios tapatybės (Prūsijos Lietuva) aktualizavimo tradicija Rytų Prūsijoje XIX–XX a. sandūroje: problemos atspindys Franzo Tetznerio ir Alberto Zwecko darbuose. – *Mažoji Lietuva: paribio kultūros tyrimai*. Vilnius: Europos kalbų ir kultūrų dialogo tyrėjų asociacija, p. 87–109).

Remiantis Vyšniausko tyrimų duomenimis, šio krašto gyventojų „savumo“ kategorija matuojama pagal tokius kriterijus: „1. Yra gimęs ir visą gyvenimą pragyvenęs Šalčininkų rajone. 2. Turi gilias šaknis rajone. 3. Turi materialinių vertybių, „įrodančių“ žmogaus vietinę kilmę. 4. Supranta vietos kultūrą. 5. Moka Šalčininkų rajone vartojamas kalbas“[337]. Šie kriterijai iš esmės sutampa su regionų kultūros tyrėjų suformuluota žodžio įsitvirtinimo kalboje schema, rodančia, kokios svarbios yra istorinės, kultūrinės, tapatybinės žodžio reikšmės semos (žr. II.4.1 pav.).

II.4.1 pav. Žodžio įsišaknijimas[338]

Cituojama schema iš dalies sutampa su Vyšniausko nustatytais „įsišaknijimo“ arba savumo, priklausymo tam tikrai vietai kriterijais. Svarbu istorija, konkretus socialinio vertinimo komponentas (galėtume jį pavadinti prestižu), kultūrinės tradicijos tęstinumas ir sąsaja su kažkokia platesne istorine-kultūrine zona (arba etnografinė priklausomybė). Įdomu tai, kad kalbant apie vietoves irgi galima išskirti jų „įsišaknijimo“ požymius bei

[337] Vyšniauskas Vidmantas 2020a: *Aš – miesjcova, o Jūs – przyjiezny:* identiteto ribos brėžimas Šalčininkų rajone. – *Sociologija. Mintis ir veiksmas,* 46(1), p. 36.

[338] Cituojama iš Augustinaitis ir kt. 2017: Augustinaitis Arūnas, Zabarskaitė Jolanta, Mikulėnienė Danguolė, Meiliūnaitė Violeta, Labanauskas Liutauras, Kiškienė Austė, Venckus Remigijus, Rudokas Kastytis. *Naujos tradicinės regionų tapatybės konstravimas. Integralumas, sumanumas, konkurencingumas*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, Kazimiero Simonavičiaus universitetas, p. 110.

jų raišką. Tai atliekama remiantis kalbinio kraštovaizdžio duomenimis. Šiuo aspektu tyrinėti Šalčininkų rajoną labai palanku ir atitinka pačią kalbinio kraštovaizdžio tyrimo koncepcijos esmę – per kalbinius ženklus išskirti kalbinių / kultūrinių grupių ribas ir jų socialinį svorį.

Vienas iš akivaizdžiausių, kiekvienam pastebimų ir gerai atspindinčių kalbų santykius tam tikroje teritorijoje rodiklių – kalbinis kraštovaizdis. Tradicinis jo apibrėžimas remiasi rašytine kalbos (kalbų) forma, matoma aplinkoje: „Viešųjų kelio ženklų, reklaminių stendų, gatvių pavadinimų kalba, vietovardžiai, komercinių parduotuvių iškabos ir viešieji ženklai ant vyriausybės pastatų deriniai sudaro tam tikros teritorijos, regiono arba miesto kalbinį kraštovaizdį“[339]. Kalbinio kraštovaizdžio įvairovė geriausiai atsiskleidžia zonose, kuriose aktyviai sąveikauja kelios kalbos. Tai gali būti tradicinis keliakalbių bendruomenių bendras gyvenimas (pavyzdžiui, baskų ir ispanų Katalonijoje[340], anglų ir prancūzų Kvebeke[341], slavų tautų atstovų ir lietuvių Pabradėje[342] arba dėl pragmatinių priežasčių (prekybos, turizmo ir pan.) susiklostęs įvairiakalbis kraštovaizdis.

GEOGRAFINIAI ŠALČININKŲ RAJONO KONTEKSTAI

Šiame tyrime aptariama didesnių Šalčininkų rajono gyvenviečių „įvietinimo“ raiška per vieną iš kalbinio kraštovaizdžių dedamųjų – gatvių pavadinimus. Pabrėžtina, kad šiuo atveju nekalbama apie patį pavadinimų teikimo gatvėms procesą (kas teikia pavadinimus, kaip juo pasirenka ir pan.), analizuojamas tik esamas jų tinklas ir to tinklo elementų

[339] *The language of public road signs, advertising billboards, street names, place names, commercial shop signs, and public signs on government buildings combines to form the linguistic landscape of a given territory, region, or urban agglomeration* (Landry Rodrigue, Bourhis Richard 1997: Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: an Empirical Study. – *Journal of Language and Social Psychology* 16 (1), p. 23–27. Prieiga internetu: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0261927X970161002.

[340] Plg. pvz. Cenoz Jasone, Gorter Durk 2006: Linguistic Landscape and Minority Languages. – *International Journal of Multilingualism*, vol. 3, no. 1, p. 67–80; Comajoan Llorenç, Long Ethan 2012: The Linguistic Landscape of Three Streets in Barcelona: Patterns of Language Visibility in Public Space. – *Minority Languages in the Linguistic Landscape* (eds. D. Gorter, H. F. Marten, & L. Van Mensel.). Basingstoke: Palgrave Macmillan, p. 183–202.

[341] Leimgruber Jakob R. E., Fernández-Mallat Víctor 2021: Language attitudes and identity building in the linguistic landscape of Montreal. – *Open Linguistics*, vol. 7, no. 1, 2021, p. 406–422. Prieiga internetu: https://doi.org/10.1515/opli-2021-0021.

[342] Plg. Gruodytė Joana 2016: Tarmių vartojimas Pabradėje (skelbimų duomenys). – *Taikomoji kalbotyra*, (8), p. 244–260. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17513.

siunčiama informacija. Gatvių pavadinimų sąrašas imtas iš Registrų centro adresų duomenų bazės[343].

Tyrimui pasirinktos Šalčininkų, Eišiškių, Baltosios Vokės miestų, Jašiūnų ir Dieveniškių miestelių gatvių pavadinimai.

Šios vietovės palyginti stipriai skiriasi gyventojų skaičiumi: Šalčininkuose 2020 m. duomenimis gyveno 6 715 žmonės, Eišiškėse – 3006, Baltojoje Vokėje – 1056, Jašiūnuose – 642 (2011 m.), Dieveniškėse – 720 (2011 m.). Nuo gyventojų skaičiaus, vietovėje plėtojamos infrastruktūros ir pan. priklauso gyvenamosios vietos gatvių tinklo dydis (žr. II.4.1 lentelę). Tiesa, visiškai tiesioginės priklausomybės išvesti negalima – svarbus ir mažesnių bei didesnių gatvių santykis, istorinė vietovės raida (menko ar plėtėsi), taip pat ir vietos reljefo ypatumai.

II.4.1 lentelė. Šalčininkų r. miestų ir miestelių gatvių skaičius

Vietovė	Gatvių skaičius	Gyventojų skaičius
Šalčininkai	66	6715
Eišiškės	34	3006
Baltoji Vokė	18	1056
Jašiūnai	45	642
Dieveniškės	10	720

Vis dėlto gatvių pavadinimai paprastai atspindi tam tikros vietos specifiką: aktualizuoja aplinkines vietoves, vietos ir šalies istorijai svarbius įvykius ar asmenybes. Šiame tyrime pasirinktų Šalčininkų rajono vietovių gatvėvardžiai analizuojami geografiniu požiūriu, t. y. vertinama, kiek jais realizuojamos sąsajos su artimuoju, nacionaliniu ir pasauliniu geografiniu kontekstu (žr. II.4.2 pav.).

[343] Registrų centro adresų duomenų bazė. Prieiga internetu: www.registrucentras.lt.

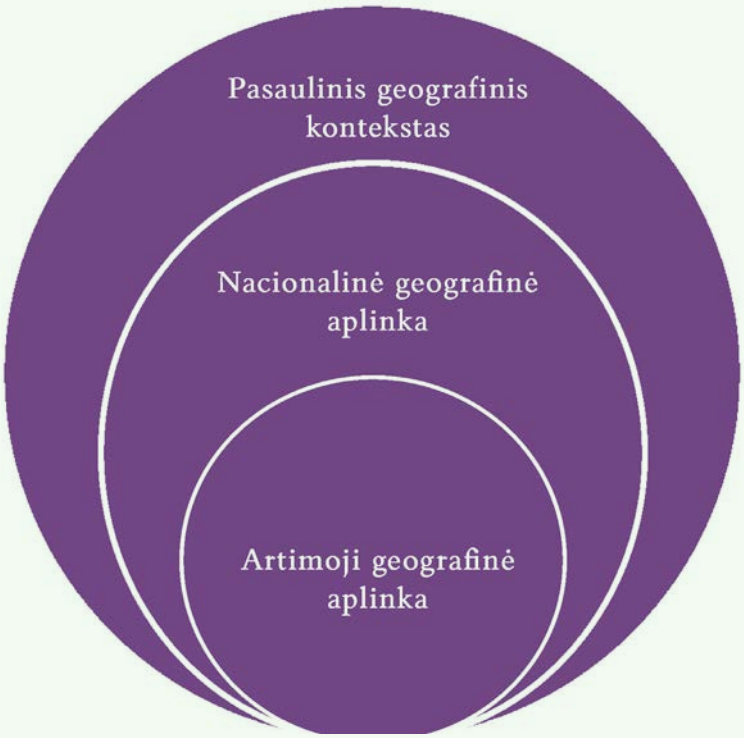

II.4.2 pav. *Vietovių geografinių ryšių lygmenys*

Šių ryšių realizacija gali parodyti, kiek sąsajų tiriamosios vietos turi su šiais trimis koncentrais. Kitaip tariant, ar per kalbinio kraštovaizdžio elementus – gatvėvardžius – realizuojama sąsaja su vietos regionu, Lietuvos Respublika, kaimyninėmis valstybėmis. Stipriau išreikštas ryšys su Respublika rodytų polinkį ir palankias sąlygas stiprėti valstybinės lietuvių kalbos pozicijoms.

Daroma prielaida, kad vietą galima laikyti įvietinta, įvairiais aspektais susaistyta ir akivaizdžiai integruota į aplinką, kai ji pasižymi bent kelių tipų sąsajomis: geografinėmis, istorinėmis, kultūrinėmis ir pan. Todėl čia paranku perfrazuoti žodžio „įsišaknijimo“ schemą ir ją pritaikyti vietovei (žr. II.4.3 pav.).

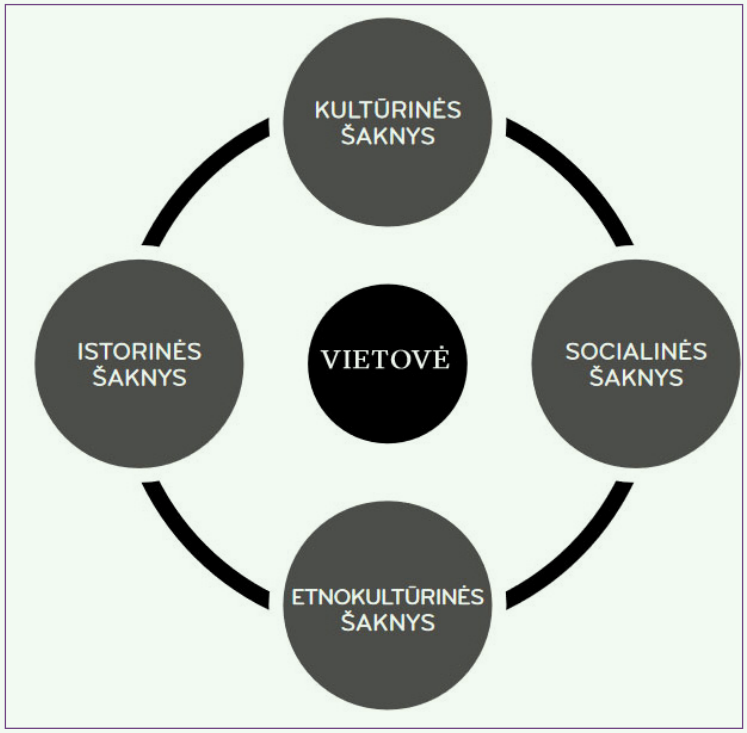

II.4.3 pav. *Vietovės įvietinimo, arba įsišaknijimo, aspektai*

Natūraliai besivystančiose gyvenamosiose vietose iš tiesų susiklosto bent keturių tipų „šaknys“. Pirmiausia bet kuri vietovė turi savo istoriją, kuri iš esmės nulemia kitų trijų „šaknų“ tipų pobūdį ir raidą. Istoriniu aspektu vertinant, galima paaiškinti susiklosčiusią vietos kultūrą ir jos integraciją nacionaliniu ar globaliuoju aspektu, socialinius žmonių ir administracinių vienetų ryšius bei, žinoma, etninę sudėtį. Kuo ilgesnė vietovės istorija, tuo labiau galima tikėtis glaudesnių ir geriau išplėtotų ryšių su aplinkinėmis (socialiniu požiūriu stipresnėmis ar silpnesnėmis)[344] teritorijomis[345].

Priklausomai nuo to, kokiu istoriniu laikotarpiu administracinis vienetas kūrėsi, formuojasi ir jo demografinė sudėtis. Pavyzdžiui, viduramžiais įsikūrusiuose miestuose prekybininkų sluoksnį iš esmės sudarė žydai, aplink prolenkiškus dvarus išsiplėtojusiose vietose gausiau lenkų ir pan. Be to, etnografinės sritys dažniausiai nesutampa su

[344] Socialiniu prestižu pasižyminčių vietovių kalbą (ar jos variantą) linkstama perimti ir taip integruotis į „aukštesnio sluoksnio“ bendruomenę (apie stipriųjų patarmių poveikį silpnosioms plačiau žr. Balčiūnienė Asta, Meiliūnaitė Violeta, Rinkauskienė Regina 2019: *Kupiškėnų, utreniškių ir panevėžiškių paribio šnektos XXI amžiuje.* Kolektyvinė monografija. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, p. 44).

[345] Stipresnio socioekonominio prestižo vietos tampa traukos centrais ir skatina silpnesnių šiuo požiūriu vietovių gyventojų trumpalaikę arba ir ilgalaikę migraciją. Silpnesnės socioekonominės galios vietos tampa stipresniųjų donorėmis ir pačios silpdamos stiprina vietas recipientes.

administracinėmis ar kokiomis kitomis ribomis. Kalbant apie Šalčininkų rajoną, jis atrodo gana vienalytis etnografinių regionų požiūriu – patenka į Dzūkijos (arba Dainavos) etnografinį regioną, tačiau dialektologiniu požiūriu skyla į pietų aukštaičius ir rytų aukštaičius vilniškius. Atskirų valstybių (Lietuvos ir Lenkijos, Lietuvos ir Baltarusijos, Lenkijos ir Baltarusijos, Lietuvos ir Rusijos) politiniai santykiai turi stiprią įtaką etniškai su šiomis valstybėmis susijusių žmonių grupių santykiams.

ĮVIETINIMO RAIŠKA ŠALČININKŲ RAJONO GATVĖVARDŽIUOSE

Reikia pastebėti, kad Šalčininkų mieste ir rajone esančių miestų gatvėvardžiuose dominuoja apeliatyvinės kilmės pavadinimai, kurie kartais įgyja papildomų reikšmių ir paslėptą prasminį krūvį. Pavyzdžiui, gausiai eksploatuojami girios, šilo, pušyno, miško įvardijimai labai dera su tuo, kad visame Šalčininkų rajone dominuoja spygliuočių miškai, kurių apsuptyje aptariamosios gyvenvietės yra įsikūrusios.

II.4.4 pav. *Nuoroda į Rūdininkų girią* (*nuotr. V. Meiliūnaitės*)

Taigi čia galima įžvelgti patį lokaliausią, artimiausią įvietinimą, grindžiamą aplinkinės floros kolorito išryškinimu. Panašūs įvardijimai aktualizuoja pačios gatvės vietą: Mokyklos gatvė eina Jono Sniadeckio gimnazijos Šalčininkuose link, o Bažnyčios gatvė paprastai veda prie maldos namų[346]; Dieveniškių Girininkijos gatvėje rasime Šalčininkų miškų urėdijos Dieveniškių girininkiją. Tokią pačią semantiką turi Eišiškių Ligoninės gatvė (čia įsikūrusi Eišiškių slaugos ir palaikomojo gydymo ligoninė), o Pirties gatvėje iki Antrojo pasaulinio karo buvusi žydų pirtis.

Taigi tokie pavadinimai padeda susiorientuoti vietovėje ir pasigilinus atskleidžia tam tikrus istorijos dalykus. Be to, kai kurie gatvių pavadinimai, kuriuose įvardijamos profesijos, irgi pasižymi gilia, su paties miestelio įkūrimu susijusia prasme. Pavyzdžiui, Durpininkų gatvė Baltojoje Vokėje – tiesioginė užuomina į paties miestelio kilmę: jis įkurtas, kai šalia, Baltosios Vokės pelkėje, imtos kasti durpės, naudotos Vilniaus šiluminėje elektrinėje netrukus po Antrojo pasaulinio karo[347]. Vis dėlto šie pavadinimai kultūros ir kalbos požiūriu yra neutralūs – jie fiksuoja faktus, tačiau ne kultūrinę, istorinę ar geografinę priklausomybę, iš kurių jau galima konstruoti tam tikrus tapatybinius aspektus. Žinoma, čia būtų galima prisiminti diskusijas dėl lenkiškų ir (ar) rusiškų bei lietuviškų gatvių pavadinimų Šalčininkų rajone. Tačiau šis aspektas laikytinas labiau politiniu, menkai atspindinčiu įvietinimo stiprį. Todėl toliau susitelkiama į įvietinimo (regione, šalyje ir už jos ribų) raišką per tikrinių pavadinimų (upių, kaimų, miestelių ir miestų) aktualizavimą.

Norint apžvelgti pasirinktų Šalčininkų rajono vietovių gatvėvardžius, pasirinkta juos grupuoti į regioninius[348], nacionalinius[349] ir globaliuosius[350].

[346] Tokios gatvės tiriamosiose vietose yra Šalčininkuose ir Eišiškėse.

[347] Plačiau žr. straipsnį apie Baltąją Vokę: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga internetu https://www.vle.lt/straipsnis/baltoji-voke/.

[348] Esančius dabartiniame Šalčininkų rajone.

[349] Esančius dabartinėje Lietuvos Respublikos teritorijoje arba besidriekiančius plačiau nei vien Šalčininkų rajonas.

[350] Šiame tekste tokiais laikomos vietovės, esančios už dabartinės Lietuvos Respublikos sienų. Tiesa, toks požiūris vis dėlto reikalauja kartais pažvelgti į istorines aplinkybes, kurios kartais perkvalifikuoja globalųjį vietovardį į istorine prasme nacionalinį.

II.4.2 lentelė. *Geografinės gatvėvardžių sąsajos Šalčininkų r. vietovėse*

Šalčininkų gatvėvardžių geografinės sąsajos		
Regioniniai ryšiai	**Nacionaliniai ryšiai**	**Globalieji ryšiai**
Čiužiakampio g. Dainavos g. Eišiškių g. Pamūrinės g. Šalčios skg.	Merkinės g. Dainavos g. Vilniaus g.	Lydos g.

Eišiškių gatvėvardžių geografinės sąsajos		
Regioniniai ryšiai	Nacionaliniai ryšiai	Globalieji ryšiai
Dainavos g.	Dainavos g. Varėnos pl. Vilniaus g.	Rodūnės g. Raubiškių g.

Jašiūnų gatvėvardžių geografinės sąsajos		
Regioniniai ryšiai	Nacionaliniai ryšiai	Globalieji ryšiai
Keidžių g. Popierinės g. Rūdninkų g. Tartoko g.	Merkio g. Pirčiupio g.	Lydos g.

Baltosios Vokės gatvėvardžių geografinės sąsajos		
Regioniniai ryšiai	Nacionaliniai ryšiai	Globalieji ryšiai
Macelių g. Rudnios g.	Vilniaus g.	

Dieveniškių gatvėvardžių geografinės sąsajos		
Regioniniai ryšiai	Nacionaliniai ryšiai	Globalieji ryšiai
	Vilniaus g.	Ašmenos g. Subotnikų k. Geranionų g.

Kaip matyti iš lentelės, dominuoja vietiniai, regioniniai, įvardijimai – gatvės pavadinamos netoliese esančių gyvenviečių, artimai tekančių upių vardais. Pats Šalčininkų rajonas neretai tapatinamas su Šalčios apylinkėmis. Šis upėvardis atsiranda ne tik gatvių, bet ir spaudos leidinių pavadinimuose, pavyzdžiui, dviem kalbomis leidžiami regioniniai laikraščiai „Šalčia“ („Шальчя“) ir „Šalčios žinios“ („Вести Шалчи“), arba net

meniniuose regiono atspindžiuose, pavyzdžiui, spektaklis „Nežinoma žemė: Šalčia“ (rež. J. Tertelis).

Kiek problemiškesnis yra gatvėvardžio, siejamo su Dainava, pagrindimas. Tokio pavadinimo gatvės yra Šalčininkuose ir Eišiškėse, netoliese randame bent kelis kaimus, pavadintus Dainava, tačiau tai taip pat ir vienas iš etnografinio regiono įvardijimų. Kad aliuzijų į vietinį etnografinį regioną esama, rodo ir gatvės pavadinimas Dzūkų (Šalčininkų m.). Taigi šiuo atveju galėtume turėti daugiaprasmį – regioninį ir nacionalinį – pagrindimą. Sąsajas su etnografiniu regionu pastebi ir kiti tyrėjai – Vidos Savoniakaitės tyrimai rodo, kad Butrimonių lenkai tapatinasi su Dzūkija, o save įvardija kaip dzūkus[351].

Kalbant apie nacionalinio lygmens semantinius ryšius, tenka pastebėti, kad jų raiška palyginti skurdi: aktualizuojamas ryšys su sostine Vilniumi (tokio pavadinimo gatvės nerandame tik Jašiūnuose) ir aplinkiniu Dzūkijos (arba Dainavos) etnografiniu regionu[352], pavyzdžiui: Merkinės g. (Šalčininkų m.), Pirčiupio ir Merkio g. (Jašiūnai), Varėnos pl. (Eišiškės). Taigi konstatuotina, kad nacionalinio lygmens ryšiai realizuojami gana menku spinduliu, susitelkiant į artimą istoriniu, kultūriniu ir etnografiniu požiūriu sritį ir sąsajų su kitomis geografinėmis dabartinės Lietuvos Respublikos vietovėmis nėra.

Bene problemiškiausia su tais pavadinimais, kurie sieja Šalčininkų rajoną su užsienio vietovėmis. Viena vertus, tai vietovės, esančios dabartinės Baltarusijos teritorijoje: Lyda, Rodūnia, Ašmena, Subatninkai, Geranainys, todėl formaliai ir griežtai sinchroniškai žiūrint būtų galima kalbėti apie ryšius su užsienio valstybe.

Vis dėlto istoriškai tai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorija, labai susijusi su Gedimino, Skirgailos, didikų Goštautų ir kitais garsiais istorijos veikėjais. Glaudžius ilgalaikius Vilniaus ir aptariamojo regiono kontaktus rodo ir vieno iš Vilniaus simbolių – Aušros vartų – pavadinimo variantai (Medininkų ar Ašmenos vartai). Gražiai tą iš senovės ateinantį ryšį aprašo Vidas Poškus, kalbėdamas apie pirmojo tūkstantmečio pabaigą–antrojo pradžią: „Ant smėlingų kalvelių augo pušys ir eglės, vienur kitur dangun stiebėsi kadagiai, iš Vilniaus, kuris anuomet gyvavo Šventaragio slėnyje, vinguriavo keliukas į Medininkus ir Ašmeną – šie ar bent jau antroji, jeigu tikėsime metraščiais ir vėlesnių istorikų išvedžiojimais, jau egzistavo.“[353]. Pačių vartų atsiradimas siejamas su XVI a. pra-

[351] Plačiau žr. Savoniakaitė Vida 2009: Šiuolaikiniai dzūkai ir suvalkiečiai. – *Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai*. Sud. Žilvytis Šaknys. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, p. 160 ir prie skyriaus publikuojamus žemėlapius.

[352] Pastebėtina, kad ir Vilnius skiriamas šiam etnografiniam regionui.

[353] Poškus Vidas 2016: *Nedingęs Vilnius: miesto akupunktūros*. Vilnius: Tyto Alba, p. 132.

džia, Poškaus žodžiais tariant: „Esminių pokyčių įvyko konkrečią 1503 metų rugsėjo 6 dieną. Kelios dienos prieš Mergelės Marijos gimimo šventę Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras išleido privilegiją dėl gynybinės sienos ir penkerių jos vartų statybos“[354].

Be to, ir kalbos tyrėjai vieningai sutaria, kad tai istoriškai lietuviškos žemės, kurių etninė sudėtis kito dėl karų, bado ir epidemijų, užgriuvusių XVII–XVIII a. sandūroje, daug lietuvių išmirė ir į jų vietą atsikėlė gudų šeimos[355]. Kitaip tariant, nors geopolitiniu požiūriu čia turime kitos valstybės teritoriją, tačiau istoriškai ir kitoje dabartinės valstybinės sienos pusėje driekiasi istoriškai lietuviškas plotas, su kuriuo esant geresniems valstybių santykiams buvo aktyviai bendraujama, šių teritorijų gyventojai neretai turi bendrų giminystės šaknų.

Kaip matyti iš Eišiškių autobusų stoties nuotraukų (4 pav.), vietos gyventojų judumas vyksta trimis kryptimis: Vilniaus, Šalčininkų ir Varėnos[356], o istoriškai buvusių galimybių lengvai nukakti į Lydą nebėra.

II.4.5 pav. *Eišiškių autobusų stoties siūlomi kelionių maršrutai* (*nuotr. V. Meiliūnaitės*)

Be to, maršrutų kiekis rodo aiškią judėjimo artimojoje geografinėje aplinkoje tendenciją – daugiausia maršrutų Šalčininkų ir Kalesninkų kryptimis. Kitaip tariant, toje

[354] Poškus Vidas 2016: *Nedingęs Vilnius: miesto akupunktūros*. Vilnius: Tyto Alba, p. 132.

[355] Plačiau apie istorinį kontekstą ir etninių grupių kaitą žr. elektroninės VLE straipsnį apie Ašmeną – *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Prieiga internetu: https://www.vle.lt/straipsnis/asmena/, dar žr. Buchaveckas Stanislovas 1992: Šalčios žemė. Vilnius: Mintis; Zinkevičius Zigmas 1993: Pietryčių Lietuva nuo seniausių laikų iki mūsų dienų. – *Lietuvos rytai*. Straipsnių rinkinys. Sud. Kazimieras Garšva, Laima Grumadienė. Vilnius: Valstybinis leidybos centras; Zinkevičius Zigmas 1993a: *Rytų Lietuva praeityje ir dabar*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

[356] Pastebėtina, kad Vilniaus ir Varėnos rajonai ribojasi su Šalčininkų rajonu.

pačioje kalbinėje ir kultūrinėje zonoje. Tai tik pastiprina ryšį su tam tikru „vietiniu“ regionu ir neskatina platesnės valstybinės kalbos vartosenos kasdienėje aplinkoje.

APIBENDRINIMAS

Taigi, apibendrinant reikia dar kartą akcentuoti tai, kad dėl istoriškai susiklosčiusių aplinkybių susiformavęs specifinis Šalčininkų rajono gyventojų tapatybės suvokimas atsispindi ir tirtų teritorijų (Šalčininkų, Eišiškių, Baltosios Vokės, Jašiūnų, Dieveniškių) gatvėvardžiuose. Didžioji dalis gatvių pavadinimų yra apeliatyvinės kilmės, bet neretai atspindi patį lokaliausią kontekstą ir vietos istoriją (nurodo buvusias ar esamas institucijas, vietinės gamtos ypatybes ir pan.). Tiesa, tokie pavadinimai neturi etninio pamušalo – jais tiesiog konstatuojamas faktas, kuris lygiai taip pat gali būti reprezentuojamas ir kita kalba. Kalbos pasirinkimas šiuo atveju nieko nekeičia.

Gatvių pavadinimai, rodantys sąsajas su kitais geografiniais objektais, turi daugiau reikšmių. Jie parodo ryšius su už tiriamojo administracinio vieneto esančiomis vietovėmis ir galimas judumo (dabartinio ir istorinio) kryptis. Nuo judumo krypčių labai priklauso gyventojų patiriamos kultūrinės (įskaitant kalbines) įtakos. Kuo platesnį geografinį kontekstą reprezentuoja gatvėvardžiai, tuo platesnė teritorija, su kuria tiriamoji vietovė siejasi ir kurios įtaką gali justi. Pavyzdžiui, ryšys su aplink Šalčininkus ir Šalčininkų rajono miestus bei miestelius esančiomis vietomis gali rodyti gana didelį lokalumą, prisirišimą tik prie Šalčininkų rajono ir jam artimų vietovių už Lietuvos Respublikos sienų. Tiesa, istoriškai žiūrint, tos vietovės sudaro natūralų tradicinės Lietuvos ploto tęsinį ir valstybių sienos šiuo atveju nesutampa su žmonėms priimtinu teritorijų dalijimu. Taigi, remia vietinę, lokaliąją, tapatybę, kurios vienas iš požymių yra mišrus kelių kalbų vartojimas, bet nestiprina lietuvių, kaip valstybinės, kalbos vartojimo.

APIBENDRINAMOSIOS IŠVADOS

Violeta Meiliūnaitė

XXI a. lietuvių dialektologija reikšmingai pakito – imta ieškoti naujo požiūrio, naujų tyrimo būdų ir metodologinių prieigų. Atsižvelgiant į naujausias tarminių variantų raidos, kiekybinių metodų pritaikomumo, humanitarinių mokslų integracijos tendencijas natūraliai susiformavo multimodalioji dialektologija. Ji koncentruojasi į tris pagrindinius lygmenis: 1) tradicinius kalbinių tarmių duomenų tyrimus; 2) kalbinės aplinkos (ar kalbinio kraštovaizdžio) ir lokaliųjų sociokultūrinių tinklų tyrimus; 3) tiriamųjų požiūrio į vietinę kalbą ir visuomenės nuomonės tyrimus. Visi šie lygmenys analizuoti ir aprašyti kolektyvinėje mokslo studijoje „Lietuvių dialektologijos profiliai: XXI amžiaus pradžios regioniniai variantai, jų santykiai ir perspektyvos“. Analizės rezultatai leidžia padaryti toliau pateikiamas apibendrinamąsias išvadas.

1. Tradiciniu, kalbinių ypatybių analizės, būdu pasirinkta išanalizuoti bene ryškiausios šiaurės žemaičių skiriamosios ypatybės – regresyvinės balsių asimiliacijos – funkcionavimą. Pagal diferencinius požymius konstatuotina, kad Telšiū (LKA 128) punkto tarminio kalbėjimo sistema nebėra homogeniška. Nors įvairavimu labiau išsiskiria jaunesniosios kartos atstovai, tačiau jo pasitaiko ir kitų amžiaus grupių respondentų kalboje. Retėja atvejų, kai nuosekliai išlaikoma regresyvinė balsių asimiliacija. Respondentų vartojamuose tarminiuose variantuose įvairuojančiomis ir diferencijuojančiomis ypatybėmis tampa nosinių balsių *ą*, *ę*, dvibalsių *ie*, *uo*, dvigarsių *am*, *an*, *em*, *en* tarimas – dominuoja netarminei kalbai būdingi atliepiniai.

Teritorijos skaidymas kalbiniu pagrindu glaudžiai siejasi su kitais skaidymo pagrindais. Tai matyti išanalizavus Nẽmuno slėnio istorinę, administracinę ir iš dalies tarminę situaciją bei apklausus pateikėjus, kas leido aptarti rekonstrukcinius Kaũno marių dugno tarminio ploto aspektus. Nustatyta, kad atliekant tarminius tyrimus vietovės istorinė administracinė charakteristika turi nemažos įtakos dialektologiniam ploto segmentavimui: leidžia atsekti tikėtinas tarminių pokyčių ribas bei tam tikrų tarminių ypatybių (ne)sutapties priežastis.

Tradiciškai teigiama, kad kalbos ypatybių funkcionavimas dažnai priklauso nuo pateikėjų charakteristikų. Išanalizavus Varėnõs geolekto ploto tarminę medžiagą, pastebėta, kad nuosekliai dzūkuoja tik vyresniosios kartos NORM kriterijų atitinkantys informantai, o šio kriterijaus neatitinkančių asmenų kalbos pokyčius lemia vertikalieji

ryšiai – lietuvių bendrinės kalbos poveikis. Nustatyta, kad sakytinės ir rašytinės kalbos elektroninėje erdvėje dzūkavimo variantai nėra vienodi. Sakytinėje kalboje, išskyrus vyriausiąją kartą, dzūkavimo ypatybės gali būti realizuojamos nedėsningai, priklausomai nuo kalbinės situacijos ir pašnekovo, rašytinėje – siekiama kontroliuoti kalbą ir atitikti tradicinės tarmės modelį. Kadangi socialinių tinklų komunikacijoje nedalyvauja tradicinės tarmės atstovai, elektroninė erdvė tampa kalbinių inovacijų sklaidos įrankiu. Dėsningas ir nuoseklus dzūkavimas (arba jo vengimas) sakytinėje ir rašytinėje kalboje yra siejamas su stichiška patarmės standartizacija. Šis procesas rodo besiformuojančio regioninio standarto užuomazgas.

Atskirų tarminio kalbėjimo variantų sąveika veikia nebūtinai vienos kalbos kontekste – tai akivaizdžiai rodo kalbiniai lietuvių kalbos „salų“ tyrimai. Daugiakalbėse Ródūnios apylinkėse paplitusi vietinė lenkų kalbos atmaina ilgus metus yra išlikusi religijos, t. y. „lenkiško–katalikiško“ tikėjimo, kalba. Ji greta vietinės baltarusių tarmės, vadinamos *poprostu*, vartojama kaimo bendruomenėse, kur vyrauja tradicinė religinė kultūra, tačiau lenkų kalbos vartojimo funkcijos ir socialinis statusas yra siauresni. Sintaksinių lituanizmų Ródūnios apylinkių lenkų kalboje analizė parodė, kad kiekvienas dvikalbis ir trikalbis jų atstovas galėjo pats „pasidaryti“ atitinkamų sintaksinių junginių ar gramatinių formų visose savo vartojamose kalbose. Neslaviškų junginių buvimas vietinėje lenkų kalboje patvirtina tai, kad ši slavų kalbos atmaina buvo išmokta vėliau ir funkcionuoja tik sakytine forma. O joje atsiradę tarmei būdingi bruožai – ne lenkų tarmių specifika, o skoliniai iš lietuvių ir baltarusių kalbų.

2. Kalbinės aplinkos ir lokaliųjų sociokultūrinių tinklų analizė atskleidė, kad pietų žemaičių raseiniškių uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktų bendruomenių narių judumas ir komunikavimas su atviraisiais sociokultūriniais tinklais pasižyminčių bendruomenių nariais yra vienas iš pagrindinių veiksnių, dėl kurių uždaruosiuose LKA punktuose nustatytas mažesnis gyventojų tarmiškumas. Nustatytas viso tiriamo ploto respondentų pagrindinis tarmiškumo įvertis 0,7 signalizuoja, kad net ir uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose raseiniškiai kalba ne vietiniu tarminiu variantu, o tik tarmiškąja kalba. Visuose uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose nustatytas aukštas skirtumo tarp žemiausių ir aukščiausių tarmiškumo rodiklių indeksas (0,53) įrodo šiose vietovėse vykstančią sparčią kalbos kaitą.

Kalbinio kraštovaizdžio duomenys paprastai atspindi kelių kalbinių bendruomenių sugyvenimo vienoje teritorijoje specifiką. Taigi atlikus gatvėvardžių tyrimą tenka akcentuoti tai, kad dėl istoriškai susiklosčiusių aplinkybių susiformavęs specifinis Šalčininkų

rajono gyventojų tapatybės suvokimas atsispindi ir tirtų teritorijų (Šalčininkų, Eišiškių, Baltosios Vokės, Jašiūnų, Dieveniškių) kalbiniame kraštovaizdyje. Kitaip tariant, jis remia vietinę, lokaliąją tapatybę, kurios vienas iš požymių yra mišrus kelių kalbų vartojimas. Tačiau toks savęs suvokimas palieka lietuvių kalbai (vien) oficialųjį statusą, bet neskatina plačiau jos vartoti.

3. Atskirų kalbėtojų ir visuomenės nuostatų tyrimas parodė, kad lietuvių kalbos tarminių variantų vartotojų migracija tos pačios kalbos areale skatina vykti tarminę integraciją. Jai itin svarbus vietinio ir atsineštojo varianto socialinis prestižas. Todėl iš žemesnio socialinio prestižo patarmės (kupiškėnų) ploto atsikėlus į aukštesnio prestižo tarminės kalbos arealą (panevėžiškių) imamos perimti ryškiosios vietos kalbos ypatybės. Šis perėmimas vyksta dvejopai – įsisąmonintai ir automatiškai. Pirmuoju atveju kalbėtojas aiškiai suvokia, kokias jo gimtajam tarminės kalbos variantui nebūdingas ypatybes perėmė, o antruoju – nors ypatybės yra perimtos, tačiau to pateikėjas neakcentuoja.

Nuostatų tyrimas parodė, kad suvalkiečių kalbinė ir etnografinė savivertė yra aukšta. Manytina, kad aukštą kalbinę savivertę, kartu ir tarmiškumą, lemia panašumo į bendrinę kalbą faktorius, aukštas gimtosios patarmės prestižas, aktyvi (dažnai nesąmoninga ar negalima eliminuoti) tarminio kodo vartosena, stiprios sąsajos su etnografiniu regionu. Daugiausia 1986–1993 m. suvalkiečių kartai ryškiosios ir blankiosios gimtosios patarmės ypatybės yra daugiau ar mažiau atpažįstamos, tačiau, kaip parodė nuostatų tyrimas, negalimos eliminuoti. Gauti rezultatai leidžia prognozuoti vakarų aukštaičių kauniškių patarmės tęstinumą pietinių vakarų aukštaičių regiolekto zonoje ir aukštą, nemenkstantį suvalkiečių gimtojo etnografinio regiono prestižą.

4.. Išanalizavus skirtingus multimodalumo lygmenis matyti, kurie tarminiai / kalbiniai variantai yra perspektyvesni – dėl aukštesnio socialinio statuso ar palankių nuostatų savo atžvilgiu yra stabilesni, pasižymi platesne vartosena ir stipresne skvarba į kitus tarminius / kalbinius variantus. Kalbiniame kraštovaizdyje atsispindintis „įvietinimas“ yra vienas iš esminių rodiklių, rodančių oficialiąsias vietos kultūrines (ir kalbines) nuostatas. Taigi kalbinių ir nekalbinių lygmenų analizė leidžia ne tik prognozuoti, rekonstruoti, bet ir esant poreikiui koreguoti tarminių / kalbinių variantų raidą.

LIETUVIŲ DIALEKTOLOGIJOS PROFILIAI: XXI AMŽIAUS PRADŽIOS REGIONINIAI VARIANTAI, JŲ SANTYKIAI IR PERSPEKTYVOS

SANTRAUKA

Violeta Meiliūnaitė, Agnė Čepaitienė, Diana Dambrauskienė, Žydrūnas Šidlauskas, Nijolė Tuomienė, Danutė Valentukevičienė, Simona Vyniautaitė

XXI a. lietuvių dialektologija reikšmingai pakito – imta ieškoti naujo požiūrio, naujų tyrimo būdų ir metodologinių prieigų. Iš esmės keitėsi ir požiūris į tarmę – nuo tarmės, kaip uždaros sistemos, suvokimo pereita prie naujo – mobilaus ir sąmoningai besirenkančio tarminį variantą kalbėtojo vertinimo. Imta tirti ne tik pati tarmė, kaip uždara kalbinių ypatybių sistema, egzistuojanti hermetiškoje teritorijoje ir neveikiama aplinkinių kalbinių sistemų (bendrinės lietuvių kalbos, kitų (pa)tarmių, vietinių kitų kalbų variantų ir pan.), bet ir veiksniai, skatinantys arba, priešingai, menkinantys norą vartoti vietinį kalbos variantą. Taigi imta tirti ir bendruomenė, kurioje tam tikras kalbos variantas vartojimas, bei pati kalbinė aplinka. Todėl kalbinių duomenų, kalbos vartotojų specifikos ir kalbos (variantų) tyrimai leidžia numatyti ir esant reikalus sudaro sąlygas modeliuoti tolesnius lingvistinės raidos aspektus, arba profilius.

Kolektyvinė mokslo studija „Lietuvių dialektologijos profiliai: XXI amžiaus pradžios regioniniai variantai, jų santykiai ir perspektyvos“ tęsia pastarojo meto dialektologų darbus, kuriais siekiama atskleisti kuo išsamesnį vietinių kalbos variantų paveikslą, numatyti raidą, išskirti svarbiausius veiksnių, lemiančius vienas ar kitas tendencijas. Svarbu pabrėžti, kad didelis dėmesys skiriamas jau ne vien kokybiniams, bet ir objektyviesiems kiekybiniams tyrimams. Pirmasis bandymas apžvelgti naujausius lietuvių kalbos tarmių tyrimus buvo 2020 m. pasirodęs Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro mokslininkų parengtas mokslinių straipsnių rinkinys „Lithuanian Dialectology Profiles: Problems and Findings“, kuriuo prasmingai užbaigta ilgametė straipsnių rinkinių „Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos“ (I–VI, 2005–2020) serija. Toliau nuosekliai tęsiant vietinių (lietuvių) kalbos variantų tyrimus nutarta parengti šią mokslo studiją.

STUDIJOS TIKSLAI IR UŽDAVINIAI. Šia studija siekiama atskleisti teorinę ir metodologinę dialektologinių tyrimų įvairovę, įvairiapusius šiuolaikinių tarmių tyrimų

ir metodų profilius, parodyti naujausius ir paskatinti tolesnius darbus. Norint atskleisti visus šiuos daugialypius aspektus išsikeltas visas pluoštas tikslų: 1) remiantis dialektometrijos metodais, išanalizuoti regresyvinės balsių asimiliacijos realizaciją Telšiū (LKA 128) gyventojų vartojamuose tarminiuose variantuose; 2) remiantis skirtingų laikotarpių administraciniu-teritoriniu skirstymu ir tarmių klasifikacijomis, aptarti Kaũno marių dugno tarminę priklausomybę; 3) remiantis autentiškais garso įrašais, rašytine tarmine medžiaga *Facebook* socialiniame tinkle, aptarti dzūkavimo ypatumus Varėnõs geolekto plote; 4) identifikuoti ir išanalizuoti gramatinius lituanizmus vietinėje Ródūnios apylinkių lenkų kalboje, atskleisti šių kalbų sąveikos mechanizmus; 5) aptarti tarminį asmens žymėtumą tam tikroje teritorijoje ir pastangas maksimaliai integruotis kalbinėje aplinkoje; 6) išsiaiškinti pietų žemaičių raseiniškių patarmės ploto uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose gyvenančių tiriamųjų objektyviųjų ekstralingvistinių veiksnių (amžiaus, išsilavinimo, judumo, veiklos) įtaką tarminių ypatybių (skiriamųjų, būdingųjų ir savitųjų) realizacijai šnekamojoje kalboje; 7) išanalizuoti kaip iš pietinių vakarų aukštaičių regiolekto arealo, arba Suvalkijos etnografinio regiono, kilęs suvalkietis suvokia ir kuria tarmiškumą; 8) aptarti Šalčininkų r. vietovių integravimosi į artimą regioną, valstybę ar platesnį geografinį ir kultūrinį kontekstą laipsnį atskleidžia gatvėvardžiai. Taigi tyrimai skirtingais aspektais apima iš esmės visą lietuvių kalbos plotą. Svarbu pasakyti, kad tyrimuose pateikiamas įžvalgas papildo prie studijos pridedami priedai (skirtingo laiko ir įvairiose aplinkose surinktų tarminių tekstų pavyzdžiai, anketų ir tyrimų metodikų iliustracijos ir pan.)

STUDIJOS STRUKTŪRA. Studiją sudaro dvi stambios tyrimų grupės: kalbinių ypatybių ir kalbos sistemos tyrimai ir sociokultūrinių veiksnių, tapatybinių nuostatų bei kalbinio kraštovaizdžio analizė. Šie tyrimai pateikiami dviejuose skyriuose: I. *Regioniniai (lietuvių) kalbos variantai: sistema, raida ir tendencijos* ir II. *Regioniniai (lietuvių) kalbos variantai: kontekstai, sąveikos ir nuostatos*.

Pirmajame skyriuje aptariami įvairūs kalbinio varianto sistemos dabarties, raidos (įskaitant ir rekonstrukciją), atspindžių socialinėse medijose ir kelių sistemų sąveikos klausimai. Galima sakyti, kad čia daugiau dėmesio skiriama kalbai, jos ypatybėms, lokalizavimui ir kaitai. Antrasis studijos skyrius skirtas kalbos variantų vartojimo aplinkai (bendruomenės specifikai, kalbiniam kontekstui ir pan.), jos poveikiui, formuojamai kalbėtojų tapatybei, kuri tiesiogiai siejasi su (kalbine) saviverte, tapatybe ir nuostatomis kalbos (kalbų ar jų variantų) vartojimo atžvilgiu. Kitaip tariant didesnis dėmesys skiriamas psichologiniams, socialiniams, sociokultūriniams ir socioekonominiams aspektams.

I.1. TRADICINIŲ PATARMIŲ RAIDA: REGRESYVINĖ BALSIŲ *I*, *U* ASIMILIACIJA (TELŠIŲ ATVEJIS). Regresyvinė balsių *i, u* asimiliacija pagrindiniu skiriamuoju šiaurės žemaičių telšiškių ir kretingiškių patarmių požymiu laikoma nuo XX a. antrosios pusės. Vis dėlto naujausi duomenys rodo, kad šios tarminės ypatybės laikyti labai sistemiška negalima, asimiliacijos, kaip skiriamojo požymio, reikšmė mažėja.

Tradicinės telšiškių patarmės plote trumpieji negalūniniai *i*, *u* neplatinami prieš trumpuosius ir ilguosius aukštutinio pakilimo garsus (balsio *i* asimiliacija vyksta tik prieš minkštąjį priebalsį). Asimiliacija gali veikti ir balsius *i*, *u*, įeinančius į dvigarsių *il*, *ir*, *ul*, *ur*, dvibalsio *ui* sudėtį, balsius *i*, *u*, esančius kitos kilmės.

Telšiaĩ (LKA 128) laikomi Žemaitìjos regiono sostine, tam tikru kultūrinio ir kalbinio žemaitiškumo branduoliu. Dėl šios priežasties vieno iš „žemaitiškiausių“ ar paties „žemaitiškiausio“ miesto samprata yra gana populiari, manytina, toks įvaizdis sėkmingai plėtojamas ir XXI a., nors kalbiniu požiūriu vyksta panašėjimo, kaitos procesai – fiksuojama tiek tradicinei tarmei, tiek netarminei kalbai būdingų požymių. Reikšminga, kad Telšiaĩ (LKA 128) yra traukos centras, į kurį vykstama iš šiaurės žemaičių telšiškių patarmės ploto paribio punktų, taip pat dalies pietų žemaičių varniškių vietovių. XXI a. geolingvistiniai tyrimai rodo, kad žemaičių patarmių plote Telšiaĩ traukos centru laikomi ir formuojantis žemaičių regiolektui.

Regiolektui ir kitiems tarmiškiesiems dariniams formuotis palankias sąlygas sudaro tradicinių (pa)tarmių diferenciacijos mažėjimas, kuriam didelę įtaką daro skiriamųjų ir būdingųjų tarminių požymių eliminavimas. Tarminiai skirtumai dažniausiai išryškėja per blankiąsias tarmines ypatybes, įgyjančias papildomą – skiriamąją – funkciją. Regresyvinės balsių asimiliacijos realizacija kinta, esama daugiau nenuoseklumo ir įvairavimo, todėl tampa neaiški šio požymio nomenklatūrinė vertė. Gali būti, kad balsių asimiliacija neteks diferencinės funkcijos, kurios iki XX a. vidurio ir neturėjo.

Tarminė medžiaga, kurią sudaro skirtingus regresyvinės balsių asimiliacijos atvejus iliustruojantys kontroliniai žodžiai, sutranskribuoti tarptautine fonetine abėcėle, kompiuterinės programos *Gabmap* įrankiais klasterizuota pasirenkant skirtingą klasterių skaičių – nuo dviejų iki aštuonių. Duomenų klasterizavimas į keturis ir šešis klasterius išryškino svarbiausias jaunesniosios, vidurinės ir vyresniosios kartos pateikėjų vartojamas ir į grupes jungiančias tarmines ypatybes. Klasterizacija atskleistas ne tik regresyvinės balsių asimiliacijos (ne)vartojimas, bet ir kiti tarminiai požymiai.

Pritaikius keturnarę klasterizaciją, du jaunesniosios kartos pateikėjai sudaro vieną kalbiniais panašumais grindžiamą grupę. Tai vienintelis klasteris į kurio sudėtį patenka

tos pačios amžiaus grupės atstovai, kitus klasterius sudaro jaunesniosios ir vidurinės kartos informantai arba vyresniajai ir vidurinei amžiaus grupei priskirti respondentai. Klasterizacija išryškino, kad tą patį klasterį sudarančius jaunesniosios kartos respondentus tarminiu požiūriu galima laikyti homogeniškiausiais ir labiausiai išsiskiriančiais iš kitų Telšių (LKA 128) informantų.

Duomenis suklasterizavus į šešias grupes, padaugėjo vienanarių klasterių – greta išskirtinesniais tarminiais variantais pasižyminčių vieno vyresniosios ir vieno vidurinės kartos respondentų išryškėjo dar vieno vyresniosios kartos pateikėjo kalbinis savitumas. Visi vyresniosios ir vidurinės amžiaus grupės informantai patenka į skirtingų klasterių sudėtį, taigi kalbiniu požiūriu šių kartų atstovų laikyti labai homogeniškais negalima.

Atlikus klasterinę analizę ir nustačius diferencinius tarminius požymius, galima teigti, kad Telšių (LKA 128) punkto pateikėjų vartojami tarminiai variantai nėra labai homogeniški. Dažniausiai išsiskiria jaunesniosios kartos atstovai, tačiau įvairavimo esama ir kitų amžiaus grupių respondentų kalboje.

Visų trijų kartų respondentai prieš aukštutinio pakilimo garsus nuosekliai išlaiko siaurus balsius *i*, *u* įvairiose pozicijose (kirčiuotoje, turinčioje atitrauktinį kirtį, nekirčiuotoje).

Balsiai *i*, *u*, įeinantys į dvigarsių *il*, *ir*, *ul*, *ur* ir dvibalsio *ui* sudėtį, regresyvinės balsių asimiliacijos veikiami nevienodai. Telšių (LKA 128) respondentai nuosekliausiai išlaiko siaurą atitrauktiniu kirčiu kirčiuotą balsį *u*, sudarantį dvigarsio *ul* pirmąjį dėmenį; tvirtagališkai kirčiuotą balsį *u*, įeinantį į dvigarsio *ul* sudėtį; nekirčiuotą balsį *u*, įeinantį į dvigarsio *ur* sudėtį; nekirčiuotą balsį *u*, įeinantį į dvibalsio *ui* sudėtį. Kitais atvejais regresyvinės balsių asimiliacijos neveikimo fiksuojama daugiau, platinti balsius *i*, *u* labiau linkę vidurinės ir vyresniosios kartos pateikėjai.

Atliepiant dvigarsių [ǫn], [ǫm] iš *an*, *am* pirmuosius dėmenis, regresyvinė balsių asimiliacija fiksuojama retai. Ši ypatybė vyrauja tik tariant nekirčiuotą dvigarsio [ǫn] pirmąjį dėmenį, kuris siaurinamas visų vidurinės ir vyresniosios kartos respondentų.

Tariant dvigarsius [ęn], [ęm] iš *en*, *em*, regresyvinės balsių asimiliacijos veikimo atvejai yra tik pavieniai, o ilgųjų balsių [ǫː], [ęː]·iš ą, ę ir dvibalsių [ęɪ], [ǫʊ] iš *ie*, *uo* grupėse asimiliacija nefiksuojama.

Telšių (LKA 128) punkto respondentų vartojamuose tarminiuose variantuose įvairuojančiomis ir diferencijuojančiomis ypatybėmis tampa nosinių balsių *ą*, *ę*, dvibalsių *ie*, *uo*, dvigarsių *am*, *an*, *em*, *en* tarimas – dominuoja netarminei kalbai būdingi atliepiniai. Jaunesniosios kartos atstovai dažniau neatitraukia kirčio iš trumpos ir iš ilgos tvirtagalės

galūnės, tvirtagalės priegaidės spūdį koncentruoja ant antrojo dvigarsio dėmens, taria niekada nekirčiuojamos galūnės *-as* trumpąjį balsį, išlaiko dvibalsį *ai* žodžio galūnėje, taria *i* kamieno daiktavardžio vienaskaitos vietininko galūnę *-yje*, neplatina ir netrumpina priesagos *-ti* balsio ir kt.

Rezultatai rodo, kad visų regresyvinės balsių asimiliacijos atvejų realizacija įvairuoja. Asimiliacijos veikimui įtakos turi ir išlaikytas tradicinės tarmės pamatas, ir netarminė kalba, palaikanti bei stiprinanti šį požymį. Dėl šios priežasties ateityje regresyvinė balsių asimiliacija turėtų išlikti gyvybingu požymiu, nors ir mažiau skiriančiuoju ar visai praradusiu diferencinę funkciją.

Tarminių požymių vartojimu grindžiama klasterizacija labai ryškios diferenciacijos pateikėjų amžiaus požiūriu nenustatyta, todėl neatmestina, kad regresyvinės balsių asimiliacijos atvejams (ne)plisti didesnės įtakos turi ir galimai turės ekstralingvistinės priežastys.

I.2. TRADICINIŲ PATARMIŲ RIBOS: REKONSTRUKCINIAI KAUNO MARIŲ DUGNO TARMINIO PLOTO ASPEKTAI. Poskyryje skirtingais rakursais nagrinėjamas užlieto Nẽmuno slėnio (dab. Kaũno marių dugno) atvejis. 1959 m., statant hidroelektrinę ir užliejus gyvenamąją teritoriją (dalį Nẽmuno slėnio), suformuotas 63,5 kv. km vandens telkinys – Kaũno marios. Iki užtvindymo buvo iškeldinti keliasdešimties kaimų ir senojo Rumšiškių miestelio gyventojai.

Šio tyrimo tikslas – remiantis skirtingų laikotarpių administraciniu-teritoriniu skirstymu ir tarmių klasifikacijomis, aptarti Kaũno marių dugno tarminę priklausomybę. Šaltiniuose įvairuoja užlietų gyvenviečių skaičius, todėl aptariama galima paklaida. Gilinamasi į administracinę-teritorinę ploto charakteristiką ir administracinio skaidymo raidą – lyginamos Kaũno marių dugno ploto skirtingų laikų administracinių vienetų ribos. Plotas taip pat aptariamas tarminių klasifikacijų kontekste.

Apžvelgus skirtingų laikotarpių administracinę priklausomybę, matoma jog būta labai įvairialypės gyvenamosios teritorijos. Diferenciacija tiek sinchroninė (plotas nehomogeniškas, nepriklausomai nuo konkretaus laikotarpio), tiek diachroninė (administraciniai-teritoriniai vienetai ilgainiui kito: tarpukariu – valsčiai ir gubernijos, sovietiniu laikotarpiu – apylinkės ir rajonai).

Remiantis tarmių klasifikacijomis ir vizualizavus programa *ArcGIS* mattyti, kad visas marių dugno plotas ir jo apylinkės yra vientisas. Antanas Baranauskas (1898; dar nesant marių) jį priskyrė rytiečiams pirmiesiems pietiečiams, Antanas Salys (1933; dar

nesant marių) – aukštaičiams viduriečiams. Zigmo Zinkevičiaus ir Alekso Girdenio (1966) klasifikacijoje marios ir pamarys patenka į vienos patarmės – vakarų aukštaičių kauniškių – ribas. Tačiau atsižvelgiant į nehomogenišką sinchroninį ir diachroninį administracinį skaidymą daroma prielaida, kad teritorijoje prieš užliejimą būta tarminės diferenciacijos – aprašant tarmes, administraciniu-teritoriniu skirstymu kliautasi jau XVII a. Be šios tikėtinos diferenciacijos, minėtinas ir teritorijos suskaidymas LKA punktais (Armãliškės (534), Rum̃šiškės (536), Márgininkai (553). Tai suponuoja apie tarminę įvairovę ir galimą marių dugno bei pamario tarminį išskirtinumą aplinkinių vietovių atžvilgiu.

2020 m., praėjus daugiau nei 60 m. po gyventojų iškeldinimo ir slėnio užliejimo, marių apylinkėse rinkta tarminė medžiaga – kalbinti iš dugno iškeldinti žmonės: apklausti 53 pateikėjai iš Rum̃šiškių, Gastilonių, Ãštrago, Pakalnìškių, Laumė́nų, Šilė́nų, Dvarẽliškių, Dabintõs, Arlãviškių. Įrašyta apie 50 val. pokalbių. Surinkti pavyzdžiai rodo iš tiesų esant tarminių skirtumų, kuriuos greičiausiai galima paaiškinti minėtais istoriniais, administraciniais aspektais. Taip tyrime išryškinama galima tarminių ypatybių (nesutapimų) ir administracinio-teritorinio skaidymo koreliacija.

Administracinė-teritorinė perspektyva, gauta GIS (geografinių informacinių sistemų) įrankiais, leidžia geriau pažinti geolingvistinį išsidėstymą tarminiame plote, o tai suponuoja apie multimodaliuosius tarmių tyrimus.

Atlikti žingsniai leidžia imtis dar vieno etapo – išanalizavus visą surinktą tarminę medžiagą, atkurti Kaũno marių dugno vietinius tarminius variantus.

I.3. TRADICINIŲ PATARMIŲ BRUOŽŲ EVOLIUCIJA: DZŪKAVIMO POKYČIAI VARĖNOS GEOLEKTO PLOTE. Šiame tyrime, remiantis geolingvistikos ir sociolingvistikos metodais ir teorinėmis prielaidomis, nagrinėjami ryškiosios pietų aukštaičių patarmės ypatybės – dzūkavimo – pokyčiai Varėnos geolekto plote *stebimuoju laiku*. Aptariama trijų kartų dzūkavimo situacija, išryškinami skirtingų kartų pateikėjų kalbiniai panašumai ir skirtumai, aiškinamos naujųjų tarminių darinių, susidariusių dzūkavimo pagrindu, priežastys.

Empirinė medžiaga, kurios pagrindą sudaro 37 skirtingų kartų pateikėjų: 11 jaunesniosios (iki 30 m.), 10 vidurinės (31–50 m.), 16 vyresniosios (50 m. ir vyresni) – apie 30 val. garso įrašai, papildyta feisbuko vartotojų, gyvenančių Varėnos geolekto plote, tarminių tekstų analize ir apklausa dėl tarmės vartojimo dažnumo.

Atkreipiamas dėmesys, kad XX a. dinamiški dzūkavimo pokyčiai buvo fiksuoti vakariniuose, šiauriniuose ir rytiniuose pietų aukštaičių patarmės ploto pakraščiuose. Šios tarminės kaitos rezultatas – susiaurėjęs dzūkavimo plotas. Dzūkavimo nykimas siejamas su pietų aukštaičių patarmės vartotojų kalbiniu elgesiu, kai ryškiõsios fonetinės ypatybės įvairiose kalbėjimo situacijose linkstama atsisakyti pirmiausia. Prisitaikant naujoje aplinkoje gali būti keičiamas kalbos kodas arba dėl konvergencijos (supanašėjimo, suartėjimo) ir niveliacijos (išlyginimo) *trinami* tarminiai požymiai.

Tarminių požymių *ištrynimas*, veikia tradicinę pietų aukštaičių patarmę ir šnektas, sparčiai mažina jų diferenciaciją ir sudaro palankias sąlygas formuotis naujiesiems tarminiams dariniams. Tarmių išlyginimo procesas paprastai vyksta tiek horizontaliajame, tiek vertikaliajame kontinuume.

Išanalizavus Varėnõs geolekto ploto tarminę medžiagą, nustatyta, kad nuosekliai dzūkuoja tik vyresniosios kartos NORM kriterijų atitinkantys informantai, o šio kriterijaus neatitinkančių asmenų kalbos pokyčius lemia vertikalieji ryšiai – lietuvių bendrinės kalbos poveikis. Teigiamos tarminės nuostatos siejamos su pietų aukštaičių patarmės ryškiosios fonetinės ypatybės realizavimu, neigiamos – su prestižiškesnio netarminės kalbos varianto pasirinkimu.

Trijų kartų kalbos įvairavimas rodo tarminių normų nestabilumą ir nykstantį dzūkavimą. Vyresniosios kartos dzūkavimo pokyčiams įtakos turi kalbinių nuostatų, lyties kintamojo ir socialinio aktyvumo veiksniai. Vidurinės kartos atstovų kalba atspindi vadinamąją vertikaliąją kaitą: pramaišiui vartojamos bendrinės ir tarminės kalbos formos, ne visada laikomasi dzūkavimo išimčių, ypač po š, ž priebalsių. Jaunesniajai kartai būdinga konvergencinė kalbos atmaina, kai atsisakoma ryškiausių tarminių ypatybių. Šios kartos atstovai dzūkavimo vengia labiausiai ir renkasi bendrinei kalbai artimesnius variantus.

Sakytinės kalbos tyrimų rezultatus paremia feisbuko tarminės medžiagos analizė, kuri rodo silpnėjantį pietų aukštaičių patarmės perdavimo ryšį, bet didėjančią tarmės vertę. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad mažėja nenuolatinių aktyviųjų, bet auga simbolinių tarmės vartotojų, kurie neišmano tarmės sistemos, bet jos mokosi ir tarmę propaguoja kaip kultūrinio tapatumo simbolį sakytine ir rašytine forma, skaičius.

Sakytinės ir rašytinės tarminės kalbos sąveika išryškina tarmės vartotojų nevienodą kalbinį elgesį. Sakytinėje kalboje, išskyrus vyriausiąją kartą, dzūkavimo ypatybės gali būti realizuojamos nedėsningai, priklausomai nuo kalbinės situacijos ir pašnekovo, rašytinėje – siekiama kontroliuoti kalbą ir atitikti tradicinės tarmės modelį. Kadangi

socialinių tinklų komunikacijoje nedalyvauja tradicinės tarmės atstovai, elektroninė erdvė tampa kalbinių inovacijų sklaidos įrankiu.

Nustatyta, kad be tradicinių pietų aukštaičių patarmės dzūkavimo variantų, egzistuoja ir negausi nenorminių variantų grupė, kurių nenormiškumo vartotojai dažniausiai neatpažįsta, pvz., *c*, *dz* vietoj įprastų *t*, *d* vartojimas prieš *e* tipo vokalizmą (*pjauscė* 'pjaustė', *pastacė* 'pastatė'); prieš *i* tipo vokalizmą iš bendrinės kalbos atėjusiuose žodžiuose (*ypacyngai* 'ypatingai', *šeštadzienin* 'šeštadienį'). Dzūkuojama ir tarptautiniuose žodžiuose (*mocyvų* 'motyvų', *medzitacyviu* 'meditatyviniu'). Nenuolatinių aktyviųjų ir simbolinių tarmės vartotojų hiperkorektiškai propaguojama tarminė kalba yra labiausiai atitolusi nuo tradicinės tarmės modelio ir pasižymi dzūkavimo variantų įvairove. Šalia tradicinių dzūkavimo variantų įsigali ir naujos netradicinės formos.

Dėsningas ir nuoseklus dzūkavimas (arba jo vengimas) sakytinėje ir rašytinėje kalboje yra siejamas su stichiška patarmės standartizacija. Besiformuojantis rašytinis pietų aukštaičių patarmės variantas (grafolektas) yra standartizacijos dalis. Šis procesas rodo besiformuojančio regioninio standarto užuomazgas.

I.4. TRADICINIŲ PATARMIŲ SKVARBA: SINTAKSINIAI LITUANIZMAI RODŪNIOS APYLINKIŲ LENKŲ KALBOJE. Poskyryje analizuojama XX a. pabaigoje - 1995 ir 1996 metais - vykusių dviejų kompleksinių ekspedicijų metu surinkta kalbinė ir sociolingvistinė medžiaga iš Ródūnios miestelio tipo gyvenvietės ir jos apylinkių. Pagrindinis tyrimo objektas – apylinkėse vartojamos vietinės lenkų kalbos sintaksės analizė. Siekiama ištirti pastebėtą specifinę, šiai slavų kalbai nebūdingą kilmininko linksnio su veiksmažodžiais vartojimo ypatybę – sintaksinių lituanizmų atsiradimą ir išplitimą.

Šiuo metu Ródūnios miestelis ir aplinkiniai kaimai – baigianti išnykti lietuvių kalbos sala Baltarusijoje (Gardino sr., Varanavo r.). Šioje saloje iki XXI a. pradžios kasdienėje, neoficialioje aplinkoje vartotos trys kalbos: baltarusių tarmė, lietuvių šnekta (pietų aukštaičių patarmė) ir vietinės lenkų kalbos variantas. Ketvirtoji kalba, labai plačiai vartojama oficialiojoje aplinkoje, administracijoje, mokyklose ir apskritai viešose vietose – rusų kalba. Šią kalbą greta baltarusių tarmės stengiasi vartoti vidurinės kartos gyventojai, o vietos jaunimui – rusų tapusi įprasta kasdienio bendravimo priemone. Svarbu pabrėžti, kad buvusiose ir esamose lietuviškose salose Baltarusijoje maždaug nuo XX a. vidurio lietuvių kalba palaipsniui traukėsi iš viešojo vartojimo ir namų aplinkos, sparčiai nyko.

Ilgus metus lenkų kalba visame Varanavo rajone išlikusi religijos, t. y. „lenkiško–katalikiško“ tikėjimo, kalba. Ji greta vietinės baltarusių tarmės, vadinamos *poprostu*,

vartojama kaimo bendruomenėse, kur vyrauja tradicinė religinė kultūra. Tačiau lenkų kalbos vartojimo funkcijos ir socialinis statusas yra daug siauresni.

Ródūnios apylinkėse iš 9 vyresniosios ir vidurinės kartos informantų įrašytų 11 valandų trukmės lenkų kalbos tekstų analizė parodė, kad šios kalbos gramatinėje struktūroje esama kalbų sąveikos padarinių. Detalus įrašų ištyrimas patvirtinto netikėtą tendenciją: apylinkėse kelis dešimtmečius pasyviai vartota lietuvių kalba yra palikusi ryškių pėdsakų sudėtingoje vietinės lenkų kalbos linksnių vartojimo sistemoje. Tai anksčiau nepastebėtas ar neatpažintas šioje kalboje susiformavęs gramatinių lituanizmų sluoknis.

Aptiktos net kelios sintaksinių lituanizmų rūšys. Dažniausiai fiksuojamos šios konstrukcijos: *jest* 'yra' ir *dalies* arba *neapibrėžto kiekio kilmininkas* arba *kilmininkas* ir *tranzityviniai veiksmažodžiai*. Pavyzdžiui: *tu jest i nowych domów* 'čia yra ir naujų namų'; *w lesie jest grzybów* 'miške yra grybų', *jak jest pieniędzów, to jest i pszyjacielow* 'kai yra pinigų, yra ir draugų'. Tai įprasti ir vyresniosios kartos lenkų kalboje dažnai vartojami junginiai. Tačiau literatūrinėje lenkų kalboje šie junginiai nevartojami, net neįmanomi. Tokiais atvejais čia turimas junginys *jest* 'yra' ir *vardininkas*, pvz.: *jest pieniędzy* 'yra pinigai', *jest nowe domy* 'yra nauji namai', *w liese jest grzyby* 'miške yra grybai'.

Tyrimas parodė, kad sitaksinių konstrukcijų atsiradimą vietinėje lenkų kalboje paskatino lietuvių kalba, t. y. kalbėtojai vartoja sintaksinius derinius, kuriuos paraidžiui išsivertė iš lietuvių kalbos. Galima prielaida, kad tokio tipo deriniai čia atsiradę daug anksčiau – dabartinių vyresniosios kartos informantų tėvų, senelių kalboje. Toks vertinių radimasis, jų plitimas ir įsitvirtinimas šnekamojoje kalboje – reiškinys, būdingas ilgalaikės ir aktyvios dvikalbystės teritorijoms.

Ródūnios apylinkių lenkų kalbos sintaksinių lituanizmų analizė parodė, kad kiekvienas dvikalbis ir trikalbis jų atstovas galėjo pats "pasidaryti" atitinkamų sintaksinių junginių ar gramatinių formų visose savo vartojamose kalbose. Neslaviškų junginių buvimas vietinėje lenkų kalboje patvirtina tai, kad ši slavų kalbos atmaina senosios kartos atstovų buvo išmokta vėliau ir iki mūsų dienų funkcionuoja tik sakytine forma. O joje atsiradę tarmei būdingi bruožai – ne lenkų tarmių specifika, o skoliniai iš lietuvių ir baltarusių kalbų.

II.1. TARMINIŲ VARIANTŲ SĄVEIKA: ASMENS ŽYMĖTUMAS IR TARMINĖ INTEGRACIJA. Kalbinė integracija XXI a. antrajame ir trečiajame dešimtmečiais darosi itin aktuali ir daugiaplanė tema. Kalbama apie iš emigracijos grįžusių vaikų kalbinę integeraciją tėvynėje, kitakalbių šeimų vaikų nuostatas mokytis lietuvių kalbos, imigrantų kalbinę integarciją, atskirų kalbinių bendruomenių komunikaciją, kitų kalbų mokymąsi,

kaip galimybę integruotis globaliajame pasaulyje ir pan. Vis dėlto į kalbinių sistemų komunikaciją ir konkurenciją galima pažvelgti dar plačiau. Naujieji tarmių tyrimai rodo, kad vietinio, vykstančio toje pačioje šalyje migravimo atveju taip pat vyksta tam tikra kalbinės integracijos atmaina. Šiuo atveju bendrauja skirtingų lietuvių kalbos patarmių atstovai ir priklausomai nuo jų gimtosios (pa)tarmės socialinio prestižo perima arba perduoda gimtojo kalbos varianto ypatybes aplinkai. Taigi verta kalbėti apie kalbinės integracijos atmainą – tarminę integraciją.

Šiame poskyryje siekiama aptarti asmens kalbinį elgesį, persikėlus iš vienos tarminės aplinkos į kitą; norima apibūdinti prigimtinio (atsineštojo) tarminio kalbos varianto raidą / kaitą, kai jis yra veikiamas vietinės kalbos, dažnai besiskiriančios savo ypatybėmis. Pastarųjų metų tarmių ir smulkesnių jų dalių tyrimuose paprastai teigiama, kad dėl bendrinės kalbos ir vartotojų nuostatų pačios ryškiosios, vadinamosios skiriamosios, ypatybės vartojamos vis rečiau. Verta pastebėti, kad Lietuvoje tradiciškai paplitusi savotiška „dvikalbystė“: dažnai bendraujama bent keliais kalbos variantais – vietiniu / gimtuoju ir bendrinės kalbos / oficialiuoju. Vadinasi, turime integracinį santykį *tarminė kalba vs bendrinė kalba*.

Atsidūręs kito tarminio kalbėjimo varianto aplinkoje asmuo turi bent kelis elgesio variantus:

– kalbėti savo gimtuoju tarminės kalbos variantu;

– kalbėti neutralia bendrine kalba (žinoma, jeigu tam turima pakankamai kalbinės kompetencijos);

– mėginti perimti naujosios gyvenamosios vietos kalbines ypatybes.

Taigi kalbinės ypatybės tampa bene svarbiausiu skiriamuoju požymiu – žmogus priskiriamas *saviems* arba *svetimiems* daugiausia remiantis kalbinėmis ypatybėmis. Vadinasi, norint maksimaliai integruotis kito tarminio varianto aplinkoje išskirtinis dėmesys skiriamas geriausiai vartotojo (-ų) atpažįstamoms kalbinėms ypatybėms. Siekdamas socialinio komforto, vartotojas renkasi tą tarminės kalbos variantą, kuris leidžia geriausiai pritapti gyvenamojoje bendruomenėje.

Tokią tarminę integracija puikiai suvokia ir sąmoningai jai pasiduoda ir eiliniai tarminės kalbos vartotojai. Pavyzdžiui, pateikėja, kilusi iš kupiškėnų ploto (Satkūnų kaimo, Papilio punkto) ir gyvenanti šiaurės panevėžiškiams priskiriamuose Anglininkuose, apibūdina kalbėjimo kupiškėniškai ir biržietiškai pagrindinį skirtumą – „nukapotas“ galūnes (tai vienas skiriamųjų panevėžiškių bruožų). Nors kilimo yra kupiškėnė, gyvendama kitai tradicinei patarmei skiriamoje teritorijoje ji sąmoningai keičia kalbėjimo būdą

priklausomai nuo situacijos. Su pažįstamais iš Papilio kalbama kupiškėniškai (nenukapojant galūnių), o štai su mokytojais ir gydytojais (oficialiajame domene) bendraujama biržietiškai (t. y. panevėžiškių patarme).

Pateikėjų kalbos analizė rodo, kad išskirtini bent du aspektai: 1) aukštesnį panevėžiškių patarmės prestižas ir 2) pastangas integruotis gyvenamojoje vietoje. Socialiai aprobuotas panevėžiškių patarmės svoris skatina platesnę kaip tik šio tarminio kalbos varianto vartoseną. Be to, integracija akivaizdžiai vyksta dvejopa – paties asmens įsisąmoninta (kai akcentuojama, kad kalbant vietos tarminiu variantu nukapojamos galūnės) ir automatinė, be sąmoningų pastangų (kai ypatybė perimama, bet tai nėra akcentuojama, kaip vienbalsinimo atveju).

II.2. TARMINIŲ VARIANTŲ KONTEKSTAI: TARMIŠKUMO RODIKLIŲ IR OBJEKTYVIŲJŲ EKSTRALINGVISTINIŲ VEIKSNIŲ KORELIACIJA PIETŲ ŽEMAIČIŲ RASEINIŠKIŲ UŽDARŲJŲ SOCIOKULTŪRINIŲ TINKLŲ VIETOVĖSE. XX a. antrojoje pusėje pietų žemaičių plote, beveik atitinkančiame Antano Baranausko tarmių klasifikacijoje (XIX a. pabaigos) nurodytus žemaičius raseiniečius bei pirmosios mokslinės klasifikacijos (XX a. pradžios) sudarytojo Antano Salio dūnininkus, Aleksas Girdenis ir Zigmas Zinkevičius išskyrė raseiniškių patarmę.

XXI a. pradžios sociogeolingvistinių tyrimų (2014 m.) duomenimis, pietų žemaičių raseiniškių patarmės plote vykstantys intensyvūs konvergencijos reiškiniai formuoja naujus kalbos darinius - Kel̃mės, Raséinių ir Tauragẽs geolektus. Dar po dešimtmečio dialektometrijos metodu atlikta „Lietuvių kalbos atlaso“ (toliau – LKA) punktų Stragùtės (LKA 392) ir Kel̃mės (LKA 258) tarminės medžiagos, surinktos XX a. antroje pusėje, analize įrodytas šių vietovių kalbinis pereigiškumas. O naujausiu išsamiu viso ploto tyrimu (2021 m.), pritaikius multimodalųjį tarmėtyros modelį su integruota subjektyvių nuostatų ir objektyvia tarmiškumo koreliacijos analize, nustatyta, kad kalbos tradicijų kaitą lemia gyventojų mikro- ir makroaplinkos, judumas bei kiti ekstralingvistiniai veiksniai.

Sociokultūrinių tinklų žemėlapis, sudarytas pagal dažniausias raseiniškių LKA punktų bendruomenių judėjimo kryptis į pasirinktus 9 objektus (parduotuves, medicinos įstaigas, mokyklas, kultūros įstaigas, valdžios ir savivaldos institucijas, bendruomenes, bažnyčias, kapines, paštus), parodė, kad uždaraisiais laikytini 16 LKA punktų. Judėjimo krypčių analizė atskleidė, kad net ir uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktų bendruomenių nariai, dažniausiai migruodami tik savo patarmės areale, per „struktūrines duobes“, sudarančias palankias sąlygas tarminiam nestabilumui, galimai keičia kalbines tradicijas. Dažniausios gyventojų judėjimo kryptys į socioekonomiškai ir sociokultūriškai

stipresnes vietoves (ypač į Kelmės, Raseinių ir Tauragės miestus) patvirtina ne tik patarmės ploto pereigiškumą, bet ir geolektų formavimąsi.

Šiame tyrimo apraše pateikiama pereiginės pietų žemaičių raseiniškių patarmės ploto uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose gyvenančių tiriamųjų skiriamųjų, būdingųjų ir pavienių, arba savitųjų, tarminių ypatybių vartosenos eksplikacija. Sudaryta respondentų tarmiškumą stebimuoju laiku iliustruojanti matrica įrodytos pakitusios pietų žemaičių raseiniškių kalbinės tradicijos.

Tiriamųjų tarmiškumo rodikliams nustatyti remiamasi Fumio Inoue kiekybinių kalbos įverčių pagrindu Danguolės Mikulėnienės sukurta tarminių variantų kaitos skalės metodika (2020 m.). Palyginamosios tarmiškumo rodiklių diagramos duomenys atskleidė, kad skiriasi ne tik vienoje vietovėje gyvenančių asmenų užfiksuojamų tarminių elementų kiekis, bet net ir kiekvieno respondento kalboje tarminės ypatybės realizuojamos nevienodai.

Norint išsiaiškinti objektyviųjų ekstralingvistinių veiksnių ir tarminių ypatybių realizavimo šnekamojoje kalboje koreliaciją, apskaičiuoti kiekvienos grupės (pagal kartas, išsilavinimą ir judumą) tarmiškumo įverčių vidurkiai. Šiais duomenimis remiamasi nustatant tarmiškumo rodiklių svyravimo ribas. Nustatyti vidurkių svyravimo ribų skirtumai leido pademonstruoti, kuris ekstralingvistinis veiksnys – amžiaus, išsilavinimo ar judumo – turi didžiausios (ar mažiausios) įtakos nehomogeniškumu pasižyminčios raseiniškių patarmės konvergencijos reiškiniams.

Kadangi tarmiškumo ir kalbos kaitos procesams atskleisti vien tik apskaičiuotų tarminių atvejų vidurkių nepakanka, nustatytos minimalaus ir maksimalaus tarmiškumo ribos visame tiriamame plote. Apibendrintą tiriamo ploto tarmiškumo įvertį iliustravus stačiakampėje diagramoje, nustatytas bendras tarmiškumo lygis, leidžiantis teigti, kad stebimuoju laiku tarminės tradicijos sparčiai keičiasi net ir uždarųjų sociokultūrinių tinklų pietų žemaičių raseiniškių LKA punktuose.

II.3. TARMINIAI VARIANTAI IR KALBĖTOJŲ NUOSTATOS: TARMIŠKUMAS KAIP ETNOGRAFINIO TAPATUMO DĖMUO: PIETINIŲ VAKARŲ AUKŠTAIČIŲ REGIOLEKTO ATVEJIS. Tyrime, išlaikant multimodaliosios dialektologijos principus ir derinant kalbotyros bei etnologijos teorines nuostatas ir metodologiją, nagrinėjamos pietinių vakarų aukštaičių regiolekto atstovų, arba suvalkiečių (sūduvių), kalbinės ir etnografinio tapatumo nuostatos. Tikslas – nustatyti, kaip iš pietinių vakarų aukštaičių regiolekto arealo, arba Suvalkijos etnografinio regiono, kilęs suvalkietis suvokia ir

kuria tarmiškumą. Papildomai analizuojamas tiriamųjų požiūris į gimtojo ir kitų Lietuvos etnografinių regionų atstovus bei jų vartojamus kalbos variantus.

Tyrimas paremtas 35 etnografinių-sociolingvistinių anketų medžiaga. Tiriamąją grupę sudaro daugiausia 1986–1993 m. pietinių vakarų aukštaičių regiolekto plote (Marijampolėje ir jos apylinkėse) gimę nevienodo sėslumo (dalis išvykę gyventi į Lietuvos didmiesčius, dalis – į užsienį) respondentai.

Tyrimas atliktas keliais etapais: 1. Pagal etnografinių ir percepcinių (ar sociolingvistinių) tyrimų metodikas sudarytą etnografinę-sociolingvistinę anketą raštu apklausti pietinių vakarų aukštaičių regiolekto zonoje, arba Suvalkijos etnografiniame regione, gimę ir vakarų aukštaičių kauniškių patarme kalbantys pateikėjai. 2. Apdorota, susisteminta ir išanalizuota surinkta medžiaga. 3. Nustatyti suvalkiečių tapatumo dėmenys ir kalbinės savivertės bruožai. 4. Gauti duomenys palyginti su kitų tyrėjų rezultatais.

Nustatyta, kad pietinių vakarų aukštaičių regiolekto arealas ties centru Marijampole yra sąlygiškai tvaraus tarmiškumo zona – 54 proc. tiriamųjų kalbinės elgsenos nuostatų lygmeniu deklaruoja vartojantys tarminį kodą. Tarminį kodą renkamasi tik solidarumo ir izoliuotuosiuose domenuose, instrumentiniuose viešuosiuose domenuose vartojama bendrinė kalba. Tačiau dėl tarmės panašumo į bendrinę kalbą ir gimtatarmiams dažnai atpažįstamų, bet sunkiai eliminuojamų vartojamų tarminių ypatybių, tarmiškumo sklaida, manytina, yra platesnė.

Iš sunkiau eliminuojamų tarminių požymių daugiausia 1986–1993 m. suvalkiečių kartai minėtini du: kirčiuoto kamieno ir tvirtapradžių dvigarsių dėmens *e* atvirumas ir kirčiuotų tvirtapradžių dvigarsių dėmenų *i, u* ilginimas iki ilgųjų.

Tarmės atitiktis taisyklingumo kriterijui, aktyvi (dažnai nesąmoninga ar negalima eliminuoti) tarminio kodo vartosena, stiprios sąsajos su etnografiniu regionu yra pagrindiniai veiksniai, lemiantys aukštą tarmės prestižą ir aukštą kalbinę savivertę.

Atitinkamai aukštas patarmės prestižas, grįstas daugiausia taisyklingumo kaip išskirtinumo iš kitų etnografinių grupių kriterijumi, formuoja aukštą etnografinę savivertę. Tiriamųjų vertinimu, labiausiai minėtojo kriterijaus neatitinkantis, todėl nepalankiausiai vertinamas yra Dzūkijos etnografinis regionas, arba pietų aukštaičių regiolekto zona.

Etnografinis suvalkiečių tapatumas yra kultūrinio pagrindo – tarmė yra pagrindinė regioninės tapatybės dalis. Tačiau tapatumas tiriamųjų savimonėje yra sumišęs – dvisluoksnis: viena vertus, centre yra tarmė, jos svarba, kita vertus, linkstama prie neutralaus ir visuotinai pripažinto bendrinės kalbos varianto.

Gauti rezultatai leidžia prognozuoti vakarų aukštaičių kauniškių patarmės tęstinumą pietinių vakarų aukštaičių regiolekto zonoje ir aukštą, nemenkstantį suvalkiečių gimtojo etnografinio regiono prestižą.

II.4. TARMINIAI (KALBINIAI) VARIANTAI IR KALBINIS KONTEKSTAS: VIETIŠKUMO AKCENTAI KALBINIAME KRAŠTOVAIZDYJE. Etniniu požiūriu mišriose bendruomenėse neišvengiama ne tik kultūrų, bet ir kalbų konkurencija. Komunikacijos akte (ir viešame, ir privačiame) susidarius situacijai, kai tenka rinktis vieną iš potencialiai galimų kalbų, svarbūs tampa kiti, nekalbiniai, faktoriai: valstybinis reguliavimas, pašnekovų kalbinė kompetencija, atskirų kalbų prestižas, susiklosčiusios tradicijos ir pan. Šie veiksniai formuojasi ir veikia skirtingu intensyvumu ne vienus metus ir formuoja tam tikrą vietos žmonių tapatybę.

Vienas iš tokių heterogeniškų Lietuvos regionų – Šalčininkų rajonas. Remiantis statistikos duomenimis, čia dominuoja slavų tautų (lenkų, baltarusių, rusų) atstovai, dažniausiai vartojantys gimtąsias savo kalbas (ir lokalius jų variantus). Taigi lietuviai, sudarantys kiek daugiau ne 10 proc. vietos gyventojų, yra savotiška kalbinė mažuma. Akivaizdu, kad Šalčininkų rajonas kalbų patrauklumo požiūriu yra labai sudėtingas. Viena vertus, tai – Lietuvos respublikos, kurios valstybinė kalba – lietuvių, teritorija. Taigi, oficialiosios institucijos remia ir palaiko lietuvių kalbos poziciją. Valstybinė kalba privaloma savivaldos, valstybinėse švietimo ir pan. institucijose. Atrodytų, kad tai – stiprusis kalbinis variantas. Vis dėlto, kiti rodikliai – istorija, tautinė gyventojų sudėtis, XIX–XX a. sandūros kultūrinė tradicija – rodo, kad stiprusis variantas galėtų būti lenkų kalba. O štai sovietinės okupacijos laikotarpis, dviem kalbomis leidžiami regioniniai laikraščiai „Šalčia“ („Шальчя“) ir „Šalčios žinios“ („Вести Шалчи“), sovietinio laikotarpio pramonės įstaigų plėtra stiprina rusų kalbos pozicijas. Taigi, kuri iš kalbų iš tiesų, objektyviai užima stipriausias pozicijas, pasakyti sudėtinga.

Daug kas priklausytų nuo to, kaip save, savo tapatybę suvokia vietos gyventojai. Verta prisiminti, kad daugelis Šalčininkų rajono gyventojų tapatybės tyrėjų teigia vietinius žmones tapatinantis ne su kokia konkrečia gyvenviete ar net valstybe, bet su gyvenamuoju kraštu. Teigiama, kad tokį požiūrį suformavo istorinės aplinkybės: dabartinė rajono teritorija ne sykį buvo priskirta įvairioms valstybėms (Rusija, Lenkija, Lietuva).

Sociologų tyrimų duomenimis, šio krašto gyventojų „savumo“ kategorija matuojama pagal tokius kriterijus: „1. Yra gimęs ir visą gyvenimą pragyvenęs Šalčininkų rajone. 2. Turi gilias šaknis rajone. 3. Turi materialinių vertybių, „įrodančių“ žmogaus vietinę kilmę. 4. Supranta vietos kultūrą. 5. Moka Šalčininkų rajone vartojamas kalbas“.

Vienas iš akivaizdžiausių, kiekvienam pastebimų ir gerai atspindinčių kalbų santykius tam tikroje teritorijoje rodiklių – kalbinis kraštovaizdis. Tradicinis jo apibrėžimas remiasi rašytine kalbos (kalbų) forma, matoma aplinkoje. Kalbinio kraštovaizdžio įvairovė geriausiai atsiskleidžia zonose, kuriose aktyviai sąveikauja kelios kalbos. Poskyryje aptariama didesnių Šalčininkų rajono gyvenviečių „įvietinimo“ raiška per vieną iš kalbinio kraštovaizdžių dedamųjų – gatvių pavadinimus. Tyrimui pasirinktos Šalčininkų, Eišiškių, Baltosios Vokės miestų, Jašiūnų ir Dieveniškių miestelių gatvių pavadinimai. Jis paprastai gana tiksliai atspindi tam tikros vietos specifiką: aktualizuoja aplinkines vietoves, vietos ir šalies istorijai svarbius įvykius ar asmenybes. Šalčininkų rajono vietovių gatvėvardžiai analizuojami geografiniu požiūriu, t. y. vertinama, kiek jais realizuojamos sąsajos su artimuoju, nacionaliniu ir pasauliniu geografiniu kontekstu. Šių ryšių realizacija gali parodyti, kiek sąsajų tiriamosios vietos turi su šiais trimis koncentrais, kitaip tariant, ar per kalbinio kraštovaizdžio elementus – gatvėvardžius – realizuojama sąsaja su vietos regionu, Lietuvos respublika, kaimyninėmis valstybėmis. Stipriau išreikštas ryšys su Respublika rodytų polinkį ir palankias sąlygas stiprėti valstybinės lietuvių kalbos pozicijoms.

Reikia pastebėti, kad Šalčininkų ir jų rajone esančių miestų gatvėvardžiuose dominuoja apeliatyvinės kilmės pavadinimai, kurie kartais įgyja papildomų reikšmių ir paslėptą prasminį krūvį. Pavyzdžiui, gausiai eksploatuojami girios, šilo, pušyno, miško įvardijimai labai dera su tuo, kad visame Šalčininkų rajone dominuoja spygliuočių miškai, kurių apsuptyje aptariamosios gyvenvietės yra įsikūrusios. Taigi čia galima įžvelgti pati lokaliausią, artimiausią įvietinimą, grindžiamą aplinkinės floros kolorito išryškinimu. Panašūs įvardijimai aktualizuoja pačios gatvės vietą: Mokyklos g. eina Jono Sniadeckio gimnazijos Šalčininkuose link, o Bažnyčios gatvė paprastai veda prie maldos namų; Dieveniškių Girininkijos gatvėje rasime Šalčininkų miškų urėdijos Dieveniškių girininkiją ir pan.

Norint apžvelgti pasirinktų Šalčininkų rajono vietovių gatvėvardžius, besiremiančius tikriniais pavadinimais, pasirinkta juos grupuoti į regioninius, nacionalinius ir globaliuosius. Nustatyta, kad dominuoja vietiniai, regioniniai, įvardijimai – gatvės pavadinamos netoliese esančių gyvenviečių, artimai tekančių upių vardais. Kiek problemiškesnis yra gatvėvardžio, siejamo su Dainava, pagrindimas. Netoliese randame bent kelis kaimus, pavadintus Dainava, tačiau tai taip pat ir vienas iš etnografinio regiono įvardijimų. Taigi šiuo atveju galėtume turėti daugiaprasmį – regioninį ir nacionalinį – pagrindimą.

Kalbant apie nacionalinio lygmens semantinius ryšius tenka pastebėti, kad jų raiška palyginti skurdi, o nacionalinio lygmens ryšiai realizuojami gana menku spinduliu,

susitelkiant į artimą istoriniu, kultūriniu ir etnografiniu požiūriu sritį ir sąsajų su kitomis geografinėmis dabartinės Lietuvos Respublikos vietovėmis nėra.

Bene problemiškiausia su tais pavadinimais, kurie sieja Šalčininkų rajoną su užsienio vietovėmis. Jos įsikūrusios dabartinės Baltarusijos teritorijoje, todėl formaliai ir griežtai sinchroniškai žiūrint būtų galima kalbėti apie ryšius su užsienio valstybe. Vis dėlto istoriškai tai Lietuvos didžiosios kunigaikštystės teritorija, glaudžiai susijusi su Gedimino, Skirgailos, didikų Goštautų ir kitais garsiais istorijos veikėjais. Be to, ir kalbos tyrėjai vieningai sutaria, kad tai istoriškai lietuviškos žemės, kurių etninė sudėtis kito dėl karų, bado ir epidemijų, užgriuvusių XVII–XVIII a. sandūroje, daug lietuvių išmirė ir į jų vietą atsikėlė gudų šeimos. Kitaip tariant, nors geopolitiniu požiūriu čia turime kitos valstybės teritoriją, tačiau istoriškai ir kitoje dabartinės valstybinės sienos pusėje driekiasi istoriškai lietuviškas plotas, su kuriuo esant geresniems valstybių santykiams buvo aktyviai bendraujama, šių teritorijų gyventojai neretai turi bendrų giminystės šaknų.

Taigi, apibendrinant reikia dar kartą akcentuoti tai, kad dėl istoriškai susiklosčiusių aplinkybių susiformavęs specifinis Šalčininkų rajono gyventojų tapatybės suvokimas atsispindi ir tirtų teritorijų (Šalčininkų, Eišiškių, Baltosios Vokės, Jašiūnų, Dieveniškių) gatvėvardžiuose. Šis kalbinis kraštovaizdis atskleidžia vietinę, lokaliąją tapatybę, kurios vienas iš požymių yra mišrus kelių kalbų vartojimas, tačiau stipresnio ryšio su visu Lietuvos arealu (kartu ir paskatos plačiau vartoti lietuvių kalbą) nerodo.

Taigi studijoje skirtingais požiūriais ir metodais ištirtas visas lietuvių kalbos plotas, atskleistos naujosios tarminių darinių raidos, tarmiškumo stiprumo, tradicijų išlaikymo intensyvumo, integracijos tam tikrame kalbiniame-kultūriniame areale tendencijos.

THE PROFILES OF (LITHUANIAN) DIALECTOLOGY: REGIONAL VARIANTS IN THE 21ST CENTURY, THEIR INTERACTION AND PROSPECTS

SUMMARY

Violeta Meiliūnaitė, Agnė Čepaitienė, Diana Dambrauskienė, Žydrūnas Šidlauskas, Nijolė Tuomienė, Danutė Valentukevičienė, Simona Vyniautaitė

Lithuanian dialectology is undergoing significant changes in the 21st century, brought about by new approaches, research methodologies and advanced tools. The current period is also characterised by a fundamental shift in perception – from researching dialects as closed systems to focusing on mobile users of dialectal speech who consciously choose to do so. Dialects are no longer seen as isolated systems existing in hermetic territories immune to other linguistic systems, such as Standard Lithuanian, other (sub)dialects or local variants of other languages. Instead, the current research also focuses on various factors which can either prompt the use of a local linguistic variant or, on the contrary, discourage it. Communities using these dialectal variants as well as their linguistic environments have therefore become part of the research, making it possible to forecast and, if needed, model specific aspects (profiles) of future linguistic development in Lithuania.

A collective study *The Profiles of (Lithuanian) Dialectology: Regional Variants in the 21st Century, Their Interaction and Prospects* follows the latest dialectological research in Lithuania, aimed at providing a detailed picture of local language variants, as well as forecasting their progress and identifying the main factors behind various tendencies. In addition to qualitative research, this study reflects an increased role of objective quantitative methods currently used in Lithuanian dialectology. The first overview of the latest research into Lithuanian dialects was published as a collection of scientific articles in 2020 by the linguists at the Centre of Geolinguistics (Institute of the Lithuanian Language). *Lithuanian Dialectology Profiles: Problems and Findings* provided a fitting conclusion to the long-running *Problems of Language History and Dialectology* series (I-IV, 2005-2020). The current study therefore continues the research of local (Lithuanian) variants.

GOALS AND TASKS. This study aims to provide a theoretical and methodological overview of the latest dialectological research in Lithuania, its diverse profiles and the potential for future investigations within this field. The following tasks were set in order to present

the wide range of research activities covering the entire territory of the Lithuanian language: 1) using dialectometric methods, to analyse the realization of regressive vowel assimilation in the local dialect variants used by the residents of Telšiaĩ (LKA 128)[357]; 2) referring to historical administrative-territorial divisions and dialect classifications, to discuss the dialectal affiliation of villages buried under the Kaũnas Reservoir; 3) drawing on authentic audio recordings and written dialectal texts posted on Facebook, to discuss the Dzūkian speech within the geolect of Varėnà,; 4) to identify and analyse grammatical Lithuanianisms in the local variant of Polish spoken in Radun (Lith. Ródūnia); to discuss the interaction between the two languages; 5) to discuss dialectal markedness and full integration into a certain linguistic environment; 6) to analyse the impact of objective extralinguistic factors (age, education, mobility, occupation) on the realization of (distinctive, typical or unique) dialectal features in spoken language – the case of closed sociocultural networks within the Southern Žemaitian subdialect of Raseiniai; 7) to analyse the perception and creation of dialecticism – the case of Suvalkian-speakers (residents of the ethnographic region of Suvalkijà who were born in the area of the South-Western Aukštaitian regiolect); 8) to discuss the street names in the district of Šalčininkai and how they reflect integration into the nearby region, country or a wider geographical and cultural context.

The study is supplemented by multiple appendixes – dialectal samples collected at various times and in various environments, questionnaires, illustrations of research methodologies and other information.

STRUCTURE. The study's structure reflects two large areas of current research: 1) examinations of linguistic features and language systems; and 2) analysis of sociocultural factors, identity perception and linguistic landscape. Each of these areas is discussed in more detail in the following chapters: *1. The regional variants of (Lithuanian) language: system, development and trends*; and *2. The regional variants of (Lithuanian) language: contexts, interactions and attitudes.*

Chapter 1 covers various questions on the current state and development (including reconstruction) of linguistic variants, their reflection on social media and the interaction between several systems. Therefore the focus here is mainly on the language – its characteristics, localization and change.

Chapter 2 analyses the environments within which certain linguistic variants are used (communities, linguistic contexts, etc.) and their impact. Direct links between the identity of a variant speaker and their (linguistic) self-esteem are explored, with the overall attitude towards the use of language(s) or linguistic variants discussed in detail. In other words, this section focuses on the psychological, social, sociocultural and socioeconomic aspects of language use.

[357] LKA point – a specific site (and its surroundings) where the material for the *Atlas of the Lithuanian Language* (*Lietuvių kalbos atlasas*) was collected

THE REGIONAL VARIANTS OF (LITHUANIAN) LANGUAGE: SYSTEM, DEVELOPMENT AND TRENDS

THE DEVELOPMENT OF TRADITIONAL SUBDIALECTS: REGRESSIVE ASSIMILATION OF VOWELS *I, U* (THE CASE OF TELŠIAI)

Regressive assimilation of *i*,*u* has been considered the main differentiating feature of the Northern Žemaitian subdialects of Telšiaĩ and Kretingà since the mid-20th century. However, latest data shows that this dialectal feature is not consistent, therefore its significance as a differentiating characteristic continues to decline.

In the traditional subdialect of Telšiaĩ short, non-end position vowels *i, u* are not widened when they precede either short or long high rise sounds (the assimilation of *i* occurs only in front of a soft consonant). Assimilation can also affect *i, u* in mixed diphthongs *il, ir, ul, ur* or *ui,* as well as vowels *i, u* of different origins.

Telšiaĩ (LKA 128) is considered the centre of the Žemaitijà region, a certain cultural and linguistic nucleus of Žemaitian identity. This is why the perception of Telšiaĩ as one of (if not *the*) most Žemaitian towns in Lithuania continues to be popular in the 21st century. However, from a linguistic point of view various processes of assimilation and change are taking place, with features typical to both the traditional dialect and non-dialectal speech widely observed in the area. Telšiaĩ is an important regional centre, attracting people from the border points of Northern Žemaitian subdialect of Telšiaĩ and from parts of the Southern Žemaitian subdialect of Varniaĩ. The latest geolinguistic research shows that Telšiaĩ is also considered to be central to the formation of the Žemaitian regiolect.

The emergence of regiolects and other dialectal formations is caused by the weakening differentiation between traditional (sub)dialects due to the elimination of distinct and typical dialectal features. Dialectal differences often become apparent when the imperceptible dialectal characteristics acquire an additional – differentiating – function. The realization of regressive vowel assimilation is changing, inconsistencies and variations are emerging therefore the nomenclatorial value of this feature is becoming less obvious. It is quite possible that the differentiating function (non-existent prior to the mid-20th century) of vowel assimilation will be lost in the future.

The dialectal materials consisting of words illustrating the regressive assimilation of vowels, transcribed in the International Phonetic Alphabet, were clustered using the tools of *Gabmap* computer programme. A different number of clusters was chosen every time – from two to eight. The data clustered into four and six groups highlighted the main dialectal features common to the three categories of informants – young, middle-aged and older dialect speakers. This clustering not only revealed the use of regressive vowel assimilation (or lack of it) but highlighted other dialectal features too.

When four items were clustered, two informants from the younger generation made up one group based on their linguistic similarities. This was the only cluster which included informants form the same age group. Other clusters consisted of respondents from younger and middle-aged generation or older and middle-aged generation. Clustering showed that younger respondents within the same cluster were also dialectally the most homogenous and distinctive group out of all the informants from Telšiaĩ.

When the data was clustered into six groups, the number of single-member clusters increased. In addition to one older-generation respondent and one middle-aged respondent, the linguistic uniqueness of another older-generation informant became apparent. All older and middle-aged respondents fell into separate clusters, therefore showing that they were not a linguistically-homogenous group.

Cluster analysis and the identification of differentiating dialectal features suggest that the variants used by the informants of Telšiaĩ are not very homogenous. Younger-generation speakers particularly stand out in this context, with other age groups also displaying degrees of linguistic variation.

The respondents from all three age groups consistently retained narrow *i*, *u* before high rise sounds in various positions (accented, non-accented, retracted stress).

When forming mixed diphthongs *il*, *ir*, *ul*, *ur* and diphthong *ui,* vowels *i, u* are affected by regressive assimilation differently. The respondents of Telšiaĩ retained a narrow accented *u* (retracted stress) most consistently, when it was part of mixed diphthong *ul*. Similar tendencies were demonstrated with the rising-accent on *u* in mixed diphthong *ul*, non-accented *u* in mixed diphthong *ur* and non-accented *u* in diphthong *ui*. In other cases the lack of regressive vowel assimilation was observed more frequently, with the middle- and older-generation respondents more likely to widen *i* and *u*.

Regressive vowel assimilation is observed less often in [on], [om] corresponding to the first component of *an* and *am*. This feature is dominant only when the first component of [on] is non-accented and tends to be narrowed by all middle-aged and older informants.

Only a few cases of regressive vowel assimilation were observed in the pronunciation of mixed diphthongs [en] and [em] from *en, em*, while the assimilation in [o̝:], [e̝:] from ą, ę and diphthongs [e̝ɪ], [o̝ʊ] from *ie*, *uo* was not observed in any of the groups.

The dialectal variants used in the LKA point of Telšiaĩ displayed various differentiating features such the pronunciation of nasal vowels *ą*, *ę*, diphthongs *ie*, *uo*, and mixed diphthongs *am*, *an*, *em*, *en* – all examples of non-dialectal speech. Younger speakers were more likely to not retract the stress in short and long rising endings, with the weight of the circumflex concentrated on the second component of mixed diphthongs. This group also pronounced the short vowel in

a usually non-accented ending *-as*, retained diphthong *ai* in word endings and stem *i* in singular locative case of nouns ending with *-yje*, but did not widen or shorten the vowel in suffix *-ti*.

The results of this analysis show that the realization of regressive vowel assimilation is not consistent across the board. It is affected by both traditional dialect and non-dialectal speech, which supports and strengthens this particular feature. It is therefore likely that regressive vowel assimilation will remain a vibrant dialectal feature, although its differentiating function may weaken or be completely lost in the future.

The clustering based on the usage of dialectal features did not demonstrate a very prominent differentiation in the age of informants, suggesting that regressive vowel assimilation and its spread (or lack of) is and will be increasingly affected by extralinguistic factors.

THE BOUNDARIES OF TRADITIONAL SUBDIALECTS: THE RECONSTRUCTED DIALECTAL AREA OF THE VILLAGES BURIED UNDER THE KAUNAS RESERVOIR

This section focuses on a number of villages which existed on the outskirts of Kaũnas, in the former Nemunas Valley until the 1950s. The Kaũnas Reservoir (Lith. Kaũno *mãrios), a 63.5 sq. km body of water, was created by flooding a vast residential area in 1959 in order to dam the River Nemunas and construct a hydroelectrical plant. The residents of the flooded villages and a small town of Rumšiškės were re-settled elsewhere.*

The aim of this research is to discuss the dialectal affiliation of these former settlements, based on historical administrative-territorial divisions and classifications. The number of flooded villages varies across the sources, therefore any possible discrepancies are also discussed. A more detailed overview of administrative-territorial characteristics and the changes in administrative definitions is provided by comparing the boundaries of administrative units which existed here during different historical periods. The area is also discussed in the context of dialectal classification.

The analysis of the area's historical administrative affiliation shows that it was very diverse. The differentiation is both synchronic (the area is not homogenous, irrespective of specific periods) and diachronic (administrative-territorial units changed over time: from *valsčius* and governorate during the interwar years to counties and districts in the Soviet era).

Historic dialect classifications combined with the visualised ArcGIS data confirm that the residential areas which had existed under the present-day Kaũnas Reservoir remained undivided throughout different periods of time. Antanas Baranauskas assigned this area to Eastern Aukštaitians I in 1898 (i.e. before the Reservoir was built), while Antanas Salys classified the area as part of Central Aukštaitians in 1933 (i.e. before the Reservoir was built). In their 1966 classification, Zigmas Zinkevičius and Aleksas Girdenis placed the pre- Reservoir territories (including the banks of the Nemunas) within the boundaries of one subdialect – the Western

Aukštaitian of Kaunas. However, non-homogenous synchronic and diachronic administrative divisions suggest that before the flooding the area had displayed certain dialectal differences, observed as early as the 17th century. The dialectal diversity and uniqueness of the area is further confirmed by its territorial division into LKA points Armãliškės (534), Rum̃šiškės (536), and Márgininkai (553).

In 2020, more than sixty years after the residents of the Valley were re-settled and the area itself flooded, dialectal materials were collected from various locations around the Reservoir. Interviews were conducted with 53 former residents of the flooded villages of Rum̃šiškės, Gastilonys, Ãštragas, Pakalnìškiai, Laumė́nai, Šilė́nai, Dvarẽliškės, Dabintà and Arlãviškės. Around 50 hours of conversations were recorded, confirming the existence of certain dialectal differences which can potentially be explained through the afore-mentioned historical and administrative aspects. This research therefore highlights a possible correlation between the dialectal features (discrepancies) of the area and its administrative-territorial classification.

The administrative-territorial perspective obtained by using GIS (geographic information system) tools provides a better understanding of the geolinguistic distribution across the dialectal area in question, paving the way for further multimodal dialect studies.

Based on the results of this analysis, the next step would be to reconstruct the local dialectal variants spoken in the area before it was flooded to make way for the Kaũnas Reservoir.

THE EVOLUTION OF TRADITIONAL DIALECTAL FEATURES: CHANGES IN THE DZŪKIAN SPEECH WITHIN THE GEOLECT OF VARĖNA

This research focuses on the changes affecting the most prominent feature of the Southern Aukštaitian subdialect – the Dzūkian speech[358] – within the geolect of Varėnà in *apparent time*. The study is based on the methods and the theoretical premise of geolinguistics and sociolinguistics. A three-generational use of the Dzūkian speech is discussed, highlighting any linguistic similarities and differences between the informants of different age groups. Reasons for the emergence of new dialectal formations on the basis of the Dzūkian speech are also analysed.

The empirical data was collected from of 37 informants representing different age groups: 11 from younger generation (30 and below), 10 middle-aged (31-50), and 16 older-generation (50 and above) respondents. 30 hours of audio recordings were supplemented with dialectal texts and questionnaires on dialect use obtained from Facebook users living in the area of the Varėnà geolect.

Dynamic changes in the Dzūkian speech were first observed in the 20th century across the western, northern and eastern outskirts of the Southern Aukštaitian subdialect, resulting in a

[358] A variant of Southern Aukštaitian with distinct pronunciation of soft consonant clusters **tj*, **dj* as soft *ć*, *dź*

reduced usage of the variant. The decline of the Dzūkian speech is linked to the overall linguistic behaviour of residents within the Southern Aukštaitian area, whereby the most distinct phonetic feature becomes the most likely to be relinguished in various speech situations. Code-switching and elimination of distinct dialectal features caused by convergence (assimilation, proximity) and levelling may occur in order to adapt to new environments.

The elimination of dialectal features continues to affect the traditional Southern Aukštaitian subdialect and its variants, considerably reducing their differentiation and creating favourable conditions for new dialectal formations to emerge. The process of dialect levelling usually takes place both within the horizontal and the vertical continua.

The analysis of dialectal materials collected within the Varėnà geolect shows that only older informants who meet the NORM criteria currently display a consistent use of the Dzūkian variant. The language change experienced by anyone not conforming to the NORM criteria is driven by the vertical ties, i.e. the impact of Standard Lithuanian. Positive dialectal attitudes are linked to the realization of the most prominent phonetic feature of the Southern Aukštaitian dialect, while negative views are mostly caused by the choice of a more prestige, non-dialectal speech variant.

The variation within the language used by three different generations points to a lack of stability in dialectal norms and the disappearance of the Dzūkian variant. Older speakers of this variant are affected by linguistic attitudes, gender variables and social activity. The language of middle-aged speakers reflects the so-called vertical change, when the standard and dialectal forms of language are regularly mixed and typical Dzūkian features are neglected, especially after consonants *š* and *ž*. Meanwhile younger-generation speakers use a convergent linguistic variety, with the most distinct dialectal features often rejected altogether. This age group tend to avoid the Dzūkian speech most, prioritising variants which are closer to the standard language.

The data on spoken language is supplemented by the dialectal material collected from Facebook. It shows the weakening of inherited Southern Aukštaitian subdialect, but an increased overall value of the dialect. Interestingly, the number of irregular but active dialect speakers is declining, but the opposite is true for the symbolic use of dialects, speakers of which are not very familiar with these linguistic systems yet are learning and practicing dialect speech in both spoken and written forms as the symbol of cultural identity.

The interaction between the spoken and written forms of dialect highlights certain differences in the linguistic behaviour of dialect users. With the exception of the oldest age group, the Dzūkian features can be realized inconsistently in spoken language, depending on the linguistic situation and the other participant(s) in the conversation. Meanwhile in written form the language is more controlled and reflects the model of traditional dialect. The users of

traditional dialects are not generally active on social media, therefore the online space becomes a tool for disseminating linguistic innovation.

The research shows that a small group of non-standard varieties exist alongside the traditional variants of Dzūkian speech but their users rarely recognise them as such. For example, instead of the usual *t* and *d*, *c* and *dz* are used before the *e* type vocalism (*pjauscė* 'pjaustė' [chopped], *pastacė* 'pastatė' [built]) and before the *i* type vocalism in words adopted from Standard Lithuanian (*ypacyngai* 'ypatingai' [particularly], *šeštadzienin* 'šeštadienį' [on Saturday]). The Dzūkian pronunciation is even applied to some international words (*mocyvų* 'motyvų' [motives], *medzitacyviu* 'meditatyviniu' [meditative]). The dialectal speech practiced by irregular active users and those who speak it 'symbolically' is hypercorrect and therefore furthest from the traditional dialectal model, making it possible for various non-traditional forms of Dzūkian to become established alongside the traditional ones.

A regular, consistent use of the Dzūkian speech (or avoiding to use it) in spoken and written forms is linked to a natural standardization of the subdialect, part of which is the emerging written Southern Aukštaitian variant (grapholect). This process indicates the formation of a new regional standard.

THE SPREAD OF TRADITIONAL SUBDIALECTS: SYNTACTICAL LITHUANIANISMS IN THE POLISH LANGUAGE SPOKEN IN RADUN

This section provides the analysis of the sociolinguistic materials collected during the course of two multi-purpose expeditions to Radun (Lith. Ródūnia) in western Belarus in 1995 and 1996. The main focus of this research was to investigate the syntax of the local Polish variant used in the area, to identify the origins and the spread of syntactical Lithuanianisms. The research centred specifically around the genitive case in combination with a verb, which is not typical to the Polish language.

The town of Radun and the surrounding villages make up a disappearing 'island' of Lithuanian in Belarus (Voranava district, Hrodna region). Until the early 21st century three linguistic variants – a Belarussian dialect, a Lithuanian subdialect (Southern Aukštaitian) and a local variety of Polish – were used in this area, with Russian widely spoken in official settings, government bodies, schools and other public institutions. Russian is used alongside the Belarussian dialect by middle-aged residents, while the young people of Radun see Russian as their everyday language. It is important to note that Lithuanian has been gradually disappearing from active use in both public and private settings within the Lithuanian 'islands' in Belarus from around the middle of the 20th century.

Polish, on the other hand, has long been considered the language of religion, i.e. the 'Polish-Catholic' faith across the entire district of Voranava. Used alongside the local Belarussian

dialect, this Polish variant is called *poprostu* and is spoken in rural communities with a dominant traditional religious culture. However, both the function and the social status of Polish are much less significant.

The analysis of the Polish texts collected in and around Radun from 9 informants (middle-aged and older generations; 11 hours of recordings in total), shows traces of linguistic interaction in the grammatical structure of the Polish variant used in the area. The research highlighted an unexpected trend: the Lithuanian language, used passively here for the last few decades has, in fact, left a clear mark on the complex declension system of local Polish-speakers. This layer of grammatical Lithuanianisms has never been noticed or recognised before.

Several types of syntactical Lithuanianisms were identified during the research, the most common constructions being *jest* 'yra' [is] combined with a *partitive genitive* or *genitive of indefinite value* and *genitive* combined with *transitive verbs*. For example, *tu jest i nowych domów* 'čia yra ir naujų namų' [there are also new houses here]; *w lesie jest grzybów* 'miške yra grybų' [there are mushrooms in the woods], *jak jest pieniędzów, to jest i pszyjacielow* 'kai yra pinigų, yra ir draugų' [where there is money, there are friends too]. These constructions are often used by older speakers of Polish in the area but they are not correct or even possible in Standard Polish. In the afore-mentioned cases, the standard use would be *jest* combined with the *nominative case* (*jest pieniędzy* 'yra pinigai' [is money], *jest nowe domy* 'yra nauji namai' [are new houses], *w liese jest grzyby* 'miške yra grybai' [mushrooms are in the woods]).

The research also showed that the use of syntactical constructions in the local Polish variant was influenced by Lithuanian, i.e. Polish-speakers were using syntactical combinations they had simply translated from Lithuanian alphabetically. It is possible that such constructions had emerged much earlier – in the language spoken by the parents and grandparents of the current older-generation informants. The appearance, spread and establishment of loan words/constructions in spoken language is typical to the territories of active long-term bilingualism.

The analysis of syntactical Lithuanianisms found in the Polish variant of Radun showed that every bilingual or trilingual speaker in the area was able to 'create' his/her own syntactical constructions or grammatical forms in every language they were using. The existence of non-Slavic constructions in the local variant of Polish confirms that older generations learnt it much later, but it continues to function only in its spoken form. Any dialectal features appearing in the Polish variant of Radun are loaned from the Lithuanian and Belarussian languages.

THE REGIONAL VARIANTS OF (LITHUANIAN) LANGUAGE: CONTEXTS, INTERACTIONS AND ATTITUDES

2.1 THE INTERACTION BETWEEN DIALECTAL VARIANTS: MARKEDNESS AND DIALECTAL INTEGRATION

Linguistic integration is becoming an increasingly complex and important subject in the current climate. It includes discussions around the linguistic integration of children returning after periods of living abroad or those who already live in Lithuania but come from non-Lithuanian families, with other important aspects such as the linguistic integration of immigrants, the communication of different linguistic communities, learning other languages in order to integrate globally being considered too. But communication and competition between different linguistic systems can be discussed from an even wider perspective. New dialectal research shows that even when migration occurs locally, within the same country, a certain type of linguistic integration is also taking place. Speakers of different Lithuanian (sub)dialects communicate and, depending on the social prestige of their native (sub)dialect, either adopt or pass on the features of their native variants to others. This section will therefore focus on dialectal integration as a variant of linguistic integration.

The aim of this section is to discuss the linguistic behaviour of an individual upon their move from one dialectal setting to another. The development/change of one's native dialectal variety affected by local language with often different features will also be discussed. The latest research into Lithuanian dialects and their smaller variants usually concludes that the use of the most distinct dialectal features is declining due to the standard language and user perception. It is worth noticing that a certain type of 'bilingualism' has traditionally been prevalent in Lithuania, with many people able to communicate in at least two linguistic variants – their local/native variety and the official (standard) language. Therefore the integrational relationship is that of *dialectal speech vs standard language*.

Upon finding themselves in a different dialectal setting, an individual can choose from several behavioural options: to speak their own native dialectal variant, to use the neutral standard language (provided they have sufficient linguistic competence for that) or to try and learn the linguistic features of their new setting.

Certain linguistic features, therefore, become the main distinctive characteristic according to which an individual is considered either 'one of us' or 'other'. It means that in order to fully integrate, the individual must be able to recognise the main linguistic features of the new variant. In their search for social comfort, users choose the dialectal variant offering the best chance at adapting to the new community.

Such dialectal integration is easily understood and consciously followed by ordinary speakers of dialectal variants. For example, an informant who was born in the village of Satkū́nai (LKA point of Papilỹs within the Kùpiškis area of Eastern Aukštaitian) but now lives in Angliniñkai

(North-Eastern Aukštaitian of Panevėžỹs) can identify the main differences between her native dialect and the current one (e.g. ending reduction typical of the Panevėžỹs subdialect). Despite her native dialect of Kùpiškis, she consciously adapts her speech while living in the area of another traditional subdialect. Speaking to her friends from Papilỹs, she uses the Kùpiškis subdialect (i.e. retains word endings) while her communication with teachers or doctors (i.e. the official domain) is conducted in the Panevėžỹs subdialect.

Two aspects should be emphasised here: 1) higher prestige of the Panevėžỹs subdialect; and 2) efforts to integrate into one's place of residence. The weight of the more socially-approved subdialect of Panevėžỹs encourages a wider use of this dialectal variant. In addition, the occurring integration is clearly two-sided – consciously accepted by the user (stressing that the local variant requires reduction of endings) and automatic, not involving any conscious effort (when a certain feature is adopted without stressing it, as in the case of monophthongs).

2.2 DIALECTAL CONTEXTS: THE CORRELATION BETWEEN DIALECTICISM SCORES AND OBJECTIVE EXTRALINGUISTIC FACTORS. THE CASE OF THE SOUTHERN ŽEMAITIAN SUBDIALECT OF RASEINIAI

The Žemaitian subdialect of Raséiniai was identified by Aleksas Girdenis and Zigmas Zinkevičius in the second half of the 20th century. The Southern Žemaitian area of this variant was almost identical to what A. Baranauskas specified in his 1898 classification as Žemaitians of Raséiniai and A. Salys called *dūnininkai* in the first scientific classification (1898, 1911).

The sociogeolinguistic research conducted in 2014 highlighted the emergence of new linguistic formations within the area of Southern Žemaitian of Raséiniai – the geolects of Kel̃mė, Raséiniai and Tauragẽ – driven by intensive processes of convergence. A dialectometric analysis conducted a decade later looked at the dialectal materials collected in the second half of the 20th century from the LKA points of Stragùtė (LKA 392) and Kel̃mė (LKA 258). The results confirmed the transitional nature of dialectal variants used in these locations. The latest study conducted in 2021 included the entire area and used the multimodal model of dialectology with integrated analysis of the correlation between subjective attitudes and objective dialecticism. The results of this research confirmed that changes in traditions are driven by micro and macro environments of dialect speakers, their mobility and other extralinguistic factors.

The map of sociocultural networks, based on nine most frequent mobility directions within the Raséiniai LKA points (shops, medical centres, schools, cultural institutions, (local) government bodies, communities, churches, cemeteries and post offices) showed that sixteen of these LKA points were considered to be closed. However, this analysis also confirmed that even when they moved only within the area of their subdialect, communities within closed

sociocultural networks could still influence changes in linguistic traditions through 'structural holes', creating favourable conditions for dialectal instability. The most common mobility directions to socioeconomically and socioculturally stronger locations (especially the towns of Kelmė, Raséiniai and Tauragė) confirmed the transitional nature of the local subdialect as well as highlighting the formation of geolects.

This study explains the usage of dialectal features (distinct, typical, irregular or unique) common to the closed sociocultural LKA point networks within the transitional Southern Žemaitian subdialect of Raséiniai. The matrix illustrating the dialecticism of respondents in apparent time confirms the changes in the subdialect's linguistic traditions.

Dialecticism scores of the informants were determined based on the quantitative methodology designed by Danguolė Milukėnienė in 2020 who had used the system of Fumio Inoue for estimating quantitative linguistic changes. The comparative diagram of dialecticism scores showed differences not only in the number of dialectal elements used by the residents of the same location but also that dialectal features were being realised inconsistently in the speech of every user of the variant.

The correlation between the objective extralinguistic factors and the realization of dialectal features in spoken language was determined by calculating average dialecticism scores of each group (gender, education, mobility). The data was then used to determine the range of dialecticism scores. Differences in average scores demonstrated which specific extralinguistic factor – age, education or mobility – had the most (or least) impact on the convergence processes within the non-homogenous subdialect of Raséiniai.

The calculated dialectal score averages alone are not sufficient to determining dialecticism and processes of language change. Therefore the minimum and maximum limits of dialecticism were identified within the entire area researched. The scores of dialecticism were illustrated by a rectangular diagram which demonstrated the overall level of dialecticism. This suggests that in apparent time the dialectal traditions are rapidly changing even within the closed sociocultural network points of Southern Žemaitian of Raséiniai.

2.3 DIALECTAL VARIANTS AND SPEAKER ATTITUDES: DIALECTICISM AS PART OF THE ETHNOGRAPHIC IDENTITY. THE CASE OF THE SOUTH-WESTERN AUKŠTAITIAN REGIOLECT

This research explores the attitudes towards linguistic and ethnographical identity demonstrated by the speakers of South-Western Aukštaitian regiolect, i.e. the Suvalkians (or Sudovians). Applying the principles of multimodal dialectology as well as combining the theoretical basis and methods of linguistics and ethnology, this study aims to determine how

individuals born within this regiolect (the ethnographic region of Suvalkijà) perceive and build dialecticism. Their views towards their native ethnographic region, other regions of Lithuania and the linguistic variants used there are also analysed.

The study is based on the data from 35 ethnographic-sociolinguistic questionnaires. The subjects of the study were mostly respondents born in Marijámpolė and the surrounding areas between 1986 and 1993 and demonstrating varying degrees of mobility (a proportion of them have moved to some of the bigger towns of Lithuania, another group currently reside abroad).

The study was conducted in several stages: 1) a written ethnographic-sociolinguistic questionnaire based on the ethnographic and perceptive (sociolinguistic) research methods was used to obtain data from the speakers of the Western Aukštaitian subdialect of Kaunas born within the area of South-Western Aukštaitian regiolect (the ethnographic region of Suvalkijà); 2) collected materials were processed, systemised and analysed; 3) the components of Suvalkian identity and linguistic self-esteem were determined; 4) the results were compared to other studies.

The research confirmed that the South-Western Aukštaitian regiolect was a relatively sustainable dialectal zone around its centre Marijámpolė, with 54 percent of respondents declaring the use of dialectal code. However, it was only used to demonstrate solidarity or in isolated settings, with Standard Lithuanian being spoken in most instrumental public domains. Nonetheless, the similarity between the dialect and the standard language as well as certain dialectal features easily recognisable by native speakers yet hard to eliminate, confirm that the spread of dialecticism is much wider.

Two of the hardest to eliminate features were the open *e* in accented stem and in mixed falling diphthongs as well as the lengthening of *i, u* in accented mixed falling diphthongs.

The dialect's high prestige and a positive linguistic self-esteem of its speakers are driven by this dialect meeting the correctness criteria and the dialectal code being used actively (often subconsciously or when the variant is impossible to eliminate), while maintaining strong links to the ethnographic region.

A high prestige of the subdialect (correctness being its distinguishing feature) in its turn shapes a strong ethnographic self-esteem. According to the respondents, the ethnographic region of Dzūkijà (or the Southern Aukštaitian regiolect) was least likely to meet the correctness criteria and was therefore perceived least favourably.

The ethnographic identity of Suvalkians is rooted in their culture, so the local dialect is seen as the main part of the region's identity. However, this self-esteem is two-layered: on the one hand, the local dialect is central to the identity of its speakers but at the same time they are leaning towards the neutral, widely-accepted variant of standard language.

The results of this study suggest that the Western Aukštaitian subdialect of Kaunas will continue to be used within the regiolect of South-Western Aukštaitian, with a high prestige of their native ethnographic region preserved by the Suvalkians.

2.4 DIALECTAL (LINGUISTIC) VARIANTS AND LINGUISTIC CONTEXT: LOCALITY WITHIN THE LINGUISTIC LANDSCAPE

Ethnically-diverse communities inevitably experience competition between different cultures and languages. When during the act of communication (both private and public) a speaker has to choose one of the available languages, other, non-linguistic, factors become important. State regulation, linguistic competence, the prestige of a certain language, historical traditions and other considerations of varying intensity are formed over many years, shaping a certain identity of local people.

The district of Šalčininkai on the border with Belarus is one of the most heterogenous regions in Lithuania. According to the latest statistics, speakers of Slavic languages (Polish, Belarussian, Russian) dominate the area, mostly of them using their native tongues (and local varieties). This makes Lithuanian-speakers – just over 10 percent of all local residents – a certain linguistic minority. The district of Šalčininkai is a very complex area in terms of linguistic preferences. On the one hand, the region is part of Lithuania, the state language of which is Lithuanian, with official institutions supporting this position. Lithuanian is mandatory across local government bodies, educational institutions and similar settings, so it may seem that this linguistic variant is the strongest. However, a number of other factors – the history and ethnic structure of local population, the cultural tradition at the 19th - 20th century junction – indicate that Polish may in fact be the stronger variant in the area. Meanwhile the position of the Russian language was reinforced during the Soviet era when several bilingual newspapers (Russian-Lithuanian) were being published and the region witnessed industrial progress. All of these factors make it difficult to determine which of the linguistic variants used in the region is objectively the strongest.

A lot would depend on how the local residents see themselves and their identity. Many previous studies concluded that the local residents identified themselves not with a specific location or even a state but with the area they were living in – a view shaped by historical circumstances (the present-day territory of the Šalčininkai disctrict has over different historical periods been part of Russia, Poland and Lithuania).

The data of sociological research shows that 'belonging' is measured by the following criteria in the district of Šalčininkai: '1) was born and has lived in the district the entire life; 2) has deep roots in the district; 3) owns material things, 'proving' the local origin; 4) understands the local culture; 5) can speak the languages used in the district of Šalčininkai.'

Linguistic landscape is one of the most obvious and recognisable indicators of language interactions within a certain area. Its traditional definition is based on the written form(s) of language observed in one's surroundings. The diversity of the linguistic landscape is most prominent in zones with several actively interacting languages. Street names – an important component of linguistic landscape – is a way to express the 'localization' of specific residential areas. This research therefore focuses on a variety of names given to streets within the disctrict of Šalčininkai (the towns of Šalčininkai, Eišiškės, Baltóji Vókė, Jašiūnai and Dievėniškės). Street names can provide a rather accurate picture of a place by actualising the surrounding areas, events or prominent historical figures. The street names of Šalčininkai were analysed from a geographical point of view, investigating the realization of their links to the local, national and global geographical contexts. In other words, the study aimed to determine if and how street names reflected the region's affiliation to the local area, the Republic of Lithuania and the neighbouring countries. A stronger realization of links with the Lithuanian state would confirm a tendency and favourable conditions for the position of the official state language to be reinforced in the area.

The street names within the researched area were mostly names of appellative origin, sometimes acquiring additional meanings and hidden semantic content. For example, the commonly-occurring names describing various types of woodland areas reflect the fact that the district of Šalčininkai is known for its coniferous forests. It illustrates the case of the most local, immediate localization, based on the local flora. The location of the street itself can be similarly actualised. For example, Mokyklos (School) Street runs towards a high school in Šalčininkai named after Jonas Sniadeckis, while Bažnyčios (Church) Street is usually connected to a local house of prayer. Similarly, Dievėniškių Girininkijos (Dievėniškės Forest Authority) Street is the location of the Authority itself.

The analysis of street names based on proper names was conducted by grouping them into regional, national and global categories. The results showed that local, i.e. regional, names were dominant and mostly reflected the nearby locations or rivers. A slightly more complicated case concerns the name Dainavà, given to several villages nearby but also referring to one of Lithuania's ethnographic regions. This name illustrates a potential case of polysemantic – regional and national – justification.

The expression of the national-level semantic links, on the other hand, is rather poor. Such links seem to be realised within a relatively small radius, with mainly focusing on areas with similar historical, cultural and ethnographic contexts, meaning there are no links to other geographical locations within present-day Lithuania.

The most problematic cases highlighted by the study are the names connecting the district of Šalčininkai to foreign locations, mainly in the territory of present-day Belarus. Looking at

the situation from a strictly technical and synchronic perspective, these links could be seen as connections with a foreign country. However, historically these areas were part of the Grand Duchy of Lithuania and had close ties with many prominent historical figures, such as Lithuanian dukes Gediminas, Skirgaila or the noble family of Goštautas. In addition, linguists unanimously agree that historically these were Lithuanian lands, the ethnic structure of which was changed in the 17th–18th centuries due to wars, pandemics and famine. Many Lithuanians perished during that time and Belarussian families moved in. In other words, although geopolitically today this is a territory of another country, historically these lands were Lithuanian. In modern times, the two countries enjoyed periods of good international relations and they residents often have common family roots.

To sum up, the street names of the Šalčininkai district reflect the specific perception of the residents' identity shaped by historical circumstances. The linguistic landscape of Šalčininkai, Eĩšiškės, Baltóji Vókė, Jašiū́nai and Dievẽniškės reveals the local (localised) identity, with an underlying inclination to use multiple languages. However, it does not indicate a stronger link to the entire area of Lithuania (or an incentive to use the Lithuanian language).

*The Profiles Of (Lithuanian) Dialectology: Regional Variants In The 21*st *Century, Their Interaction And Prospects* covers from different perspectives the entire area of the Lithuanian language, the progress of new dialectal formations, the strength of dialecticism, the intensity of maintaining traditions and the integration into other linguistic-cultural settings.

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS

PAVEIKSLAI:

I.1.1 pav. Žemaičių regiolektas *(fragmentas)* / **21**

I.1.2 pav. *Kontroliniai žodžiai ir sakiniai* / **22**

I.1.3 pav. *Telšių (LKA 128) punkto respondentų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Keturi klasteriai* / **26**

I.1.4 pav. *Keturių klasterių jungimo dendrograma* / **26**

I.1.5 pav. *Telšių (LKA 128) punkto respondentų grupavimasis pagal vartojamų tarminių ypatybių panašumą. Šeši klasteriai* / **31**

I.1.6 pav. Šešių klasterių jungimo dendrograma / **32**

I.2.1 pav. *Administracinio-teritorinio skirstymo raida* / **46**

I.2.2 pav. *Kauno marių užlietos gyvenvietės: gyvenviečių išsidėstymas, valsčių ribos, LKA punktai* / **47**

I.2.3 pav. *Gyvenvietės, priklausiusios Aukštosios Panemunės valsčiui* / **52**

I.2.4 pav. *Gyvenvietės, priklausiusios Pažaislio valsčiui* / **52**

I.2.5 pav. *Gyvenvietės, priklausiusios Rumšiškių valsčiui* / **52**

I.2.6 pav. *Gyvenvietės, priklausiusios Kruonio valsčiui* / **53**

I.2.7 pav. *Kauno marių (dugno) ir jų apylinkių plotas aukštaičių viduriečių ploto ribose (A. Salio klasifikacija)* / **54**

I.2.8 pav. *Kauno marių (dugno) ir jų apylinkių plotas vakarų aukštaičių kauniškių ploto ribose (Zinkevičiaus ir Girdenio tarmių klasifikacija)* / **55**

I.3.1 pav. *Pietų aukštaičiai (ploto ribos pagal LKA I, žemėl. Nr.1). Dzūkavimo izofonė (pagal LKA II, žemėl. Nr.80) pažymėta* / **59**

I.3.2 pav. *Daugiamatis tarmių panašėjimo modelis* / **61**

I.3.3 pav. *Pietų aukštaičių patarmės plote skiriami Lazdijų ir Varėnos geolektai (centrai pažymėti žaliai). Tiriamieji Varėnos geolekto punktai pažymėti raudona spalva* / **62**

I.3.4 pav. *Tarmės vartotojų tipai* (plg. I.3.1 lent.) / **67**

I.3.5 pav. *Vyresniosios kartos (ne)dzūkavimo polinkiai* / **71**

I.3.6 pav. *Vidurinės kartos (ne)dzūkavimo polinkiai* / **71**

I.3.7 pav. *Jaunesniosios kartos (ne)dzūkavimas* / **72**

I.3.8 pav. *Nenuolatinių aktyviųjų tarmės vartotojų tekstai feisbuke* (dar žr. 7 ir 9 priedus) / **73**

II.1.1 pav. *Tarminių kalbos variantų funkcionavimo bendrinės kalbos fone schema* / **96**

II.1.2 pav. *Šiaurinių rytų aukštaičių patarmių sąveikos ir sociokultūrinės traukos žemėlapis* / **99**

II.2.1 pav. *Pietų žemaičių raseiniškių sociokultūriniai tinklai (žemėlapio autorė Laura Brazaitienė). Raudonai apibraukti LKA punktai, kurių bendruomenėms būdingi uždarieji sociokultūriniai tinklai. Giniočių (LKA 328) punktas sunykęs.* / **106**

II.2.2 pav. *Tiriamųjų tarmiškumo rodikliai* / **111**

II.2.3 pav. *Tiriamųjų tarmiškumo rodiklių ir amžiaus (kartų) koreliacija* / **113**

II.2.4 pav. *Tiriamųjų tarmiškumo rodiklių ir išsilavinimo koreliacija* / **113**

II.2.5 pav. *Tiriamųjų tarmiškumo rodiklių ir judumo koreliacija* / **114**

II.2.6 pav. *Uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktuose gyvenančių respondentų tarmiškumo įvertis* / **115**

II.3.1 pav. *Tarmiškiausi arealai jaunuolių vertinimu* / **124**

II.3.2 pav. *Lietuvos regioniniai dialektai (regiolektai)* / **124**

II.3.3 pav. *Vakarų aukštaičių kauniškių patarmė lietuvių tarmių klasifikacijoje* / **125**

II.3.4 pav. *Lietuvos etnografiniai regionai* / **125**

II.3.5 pav. *Teigiami etnografinių grupių stereotipai* / **133**

II.3.6 pav. *Neigiami etnografinių grupių heterostereotipai* / **135**

II.4.1 pav. Žodžio įsišaknijimas / **143**

II.4.2 pav. *Vietovių geografinių ryšių lygmenys* / **146**

II.4.3 pav. *Vietovės įvietinimo, arba įsišaknijimo, aspektai* / **147**

II.4.4 pav. Nuoroda į Rūdininkų girią (nuotr. V. Meiliūnaitės) / **148**

II.4.5 pav. Eišiškių autobusų stoties siūlomi kelionių maršrutai (nuotr. V. Meiliūnaitės) / **152**

Lenteles:

I.1.1 lentelė. *Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai* / **27**
I.1.2 lentelė. *Žydrojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai* / **29**
I.1.3 lentelė. *Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai* / **29**
I.1.4 lentelė. *Žaliojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai* / **30**
I.1.5 lentelė. *Mėlynojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai* / **32**
I.1.6 lentelė. *Žalsvojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai* / **33**
I.1.7 lentelė. *Rožinio klasterio diferenciniai tarminiai požymiai* / **34**
I.1.8 lentelė. *Raudonojo klasterio diferenciniai tarminiai požymiai* / **34**
I.2.1 lentelė. *Duomenys apie nukeltas dešiniosios Nemuno pusės sodybas* / **41**
I.2.2 lentelė. *Duomenys apie nukeltas kairiosios Nemuno pusės sodybas* / **43**
I.2.3 lentelė. *Gyvenviečių skirstymas pagal valsčius* / **48**
I.2.4 lentelė. *Dešiniosios Nėmuno pusės gyvenviečių administracinis skirstymas pagal 1959 m. duomenis* / **49**
I.2.5 lentelė. *Kairiosios Nemuno pusės gyvenviečių administracinis skirstymas pagal 1959 m. duomenis* / **50**
I.2.6 lentelė. *Tarminių ypatybių skirtumai* / **56**
I.3.1 lentelė. *Garso įrašų pateikėjų duomenys* / **63**
I.4.1 lentelė. *Ródūnios apylinkėse užrašyti vietinių slavų kalbų lituanizmai* / **83**
I.4.2 lentelė. *Konstrukcija jest 'yra' ir dalies arba neapibrėžto kiekio kilmininkas* / **87**
I.4.3 lentelė. *Dalies arba neapibrėžto kiekio kilmininko junginiai* / **88**
I.4.4 lentelė. *Lietuviški dalies kilmininko pavyzdžiai lenkų kalboje* / **89**
I.4.5 lentelė. *Lenkų kalbos junginiai, nebūdingi lietuvių kalbai* / **90**
II.2.1 lentelė. *Pietų žemaičių raseiniškių ploto uždarųjų sociokultūrinių tinklų LKA punktų tiriamųjų amžiaus ir išsilavinimo charakteristika* / **103**
II.2.2 lentelė. *Tiriamųjų tarmiškumą stebimuoju laiku iliustruojanti matrica* / **108**
II.3.1 lentelė. *Etnografinės-sociolingvistinės suvalkiečių tapatumo ir kalbinių nuostatų anketos klausimai* / **120**
II.3.2 lentelė. *Suvalkiečių autostereotipai* / **132**
II.3.3 lentelė. *Suvalkiečių deklaruoti teigiami heterostereotipai* / **134**
II.3.4 lentelė. *Suvalkiečių deklaruoti neigiami heterostereotipai* / **135**
II.4.1 lentelė. *Šalčininkų r. miestų ir miestelių gatvių skaičius* / **145**
II.4.2 lentelė. *Geografinės gatvėvardžių sąsajos Šalčininkų r. vietovėse* / **150**

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Abromavičius Stanislovas 2005: *Nuskendusio slėnio istorija*. Kaunas: Naujasis lankas.
2. Abromavičius Stanislovas 2014: *Sugrįžimas į nuskendusį slėnį*. Kaunas: Naujasis lankas.
3. Abromavičius Stanislovas 2020: *Šventų giesmių giedojimas*. Kaunas: Naujasis lankas.
4. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014a: Geolingvistika: ideologija, teorija ir metodai. Pagrindinės sąvokos. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 29–47.
5. Aliūkaitė Daiva 2013: Tarmės ir tarmiškumo vertė. *Visos tarmės gražiausios. Tarmių rinkimo instrukcija* (sud. Danaguolė Mikulėnienė ir Vilija Ragaišienė). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, p. 9–13.
6. Aliūkaitė Daiva 2020: Tarmiškumo tvarumas Lietuvos regionuose: *emic* naratyvo kūrėjo perspektyva. – *Lietuvių kalba* 15, p. 1–20.
7. Aliūkaitė Daiva, Bakšienė Rima, Jaroslavienė Jurgita, Judžentytė Gintarė, Leskauskaitė Asta, Lubienė Jūratė, Meiliūnaitė Violeta, Pakalniškienė Dalia, Ragaišienė Vilija, Rinkauskienė Regina, Švambarytė-Valužienė Janina, Urbanavičienė Jolita, Vaišnienė Daiva 2014: Punktų tinklo tankis geolingvistinės skirties *aukštaičiai* : *žemaičiai* požiūriu. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas* (*žemėlapiai ir jų komentarai*) (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 129–196.
8. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014: Geolektų ir regioninių dialektų formavimosi ypatumai Lietuvoje. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 257–262.
9. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014b: Geolektų ir regioninių dialektų formavimosi ypatumai Lietuvoje. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 257–266.
10. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014a: Geolingvistika: ideologija, teorija ir metodai. Pagrindinės sąvokos. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 29–47.
11. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2014b: Geolektų ir regioninių dialektų formavimosi ypatumai Lietuvoje. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 257–262.
12. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2016: Naiviosios dialektologijos instrumentai ir tyrimų kryptys: variantų arealai mentaliniuose jaunųjų biržiečių žemėlapiuose. – *Acta Linguistica Lithuanica* 74, p. 89–120.

13. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė 2019: Paprastojo kalbos bendruomenės nario naratyvas: kur ir kodėl (su)kuriamas vietos tarmiškumas. – *Lietuvių kalba* 13, p. 1–22.
14. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Brazaitienė Laura 2020: *Lietuvių kalbos variantai: tyrėjo ir paprastojo kalbos bendruomenės nario perspektyvos*. Kolektyvinė monografija (sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė, Agnė Čepaitienė, Laura Brazaitienė). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
15. Aliūkaitė Daiva, Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura 2017: *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Kolektyvinė monografija (sud. Daiva Aliūkaitė, Danguolė Mikulėnienė). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
16. Aliūkaitė Daiva, Valiukonė Jolanta 2012: Bendrinės kalbos ir tarmės domenai. – *Verbum*, *3*, p. 7–20.
17. *Alkas*. Prieiga internetu: http://alkas.lt/wp-content/uploads/2012/03/Lietuvos-etnografiniai-regionai-alkas.lt_.jpg.
18. Ambrazas Vytautas 2006: *Istorinė sintaksė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
19. Astreika Vera 2007: Kalbinių kontaktų įtaka Baltarusijos kalbinio landšafto zonų formavimuisi. – *Liaudies kultūra* 3 (114), p. 45–53.
20. Auer Peter 2011: Dialect vs. standard: a typology of scenarios in Europe. – *The languages and linguistics of Europe. A comprehensive guide*, eds. B. Kortmann and J. van der Auwera, Berlin: Mouton de Gruyter, p. 485–500.
21. Auer Peter, Hinskens Frans 1996: The Convergence and Divergence of Dialects in Europe. New and Not So New Developments in Old Area. – *Sociolinguistica* 10, p. 1–25.
22. Augustinaitis ir kt. 2017: Augustinaitis Arūnas, Zabarskaitė Jolanta, Mikulėnienė Danguolė, Meiliūnaitė Violeta, Labanauskas Liutauras, Kiškienė Austė, Venckus Remigijus, Rudokas Kastytis. *Naujos tradicinės regionų tapatybės konstravimas. Integralumas, sumanumas, konkurencingumas*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, Kazimiero Simonavičiaus universitetas.
23. Bacevičiūtė Rima, Mikulėnienė Danguolė, Salienė Vilija 2005: *Vakarų aukštaičiai kauniškiai ir Klaipėdos krašto aukštaičiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
24. Bąk Piotr 1978: *Gramatyka języka polskiego*, Warszawa.
25. Bakšienė Rima 2015: Tarminio kalbėjimo savivertė ir gyvybingumas: XXI a. pradžios Šakių ir Jurbarko šnektos. – *Lietuvių kalba* 9, p. 1–20. Prieiga internetu: http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/172/140.
26. Bakšienė Rima 2016: *Vakarų aukštaičių kauniškių priegaidės: Marijampolės šnekta*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
27. Bakšienė Rima, Čepaitienė Agnė 2017: Tarptautinės fonetinės abėcėlės taikymo lietuvių tarmių garsams galimybės. – *Baltistica* 52(1), p. 105–135.
28. Bakšienė Rima, Čepaitienė Agnė 2017a: Lietuvių tarmių transkripcija: tradicija ir IPA. – *Linguistica Lettica* 25, p. 203–229.

29. Balčiūnienė Asta, Meiliūnaitė Violeta, Rinkauskienė Regina 2019: *Kupiškėnų, uteniškių ir panevėžiškių paribio šnektos XXI amžiuje.* Mokslo monografija. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
30. Baranauskienė Viktorija, Krupickaitė Dovilė 2012: Lietuvos miestų gyventojų tarminės regioninės savimonės ypatumai (sociolingvistinio tyrimo duomenimis). – *Taikomoji kalbotyra* 1. Prieiga internetu: https://www.journals.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17252/16418.
31. Baranovskij: Барановскій Антоній 1898: *Замѣтки о литовскомъ языкѣ и словарѣ.* Санктпетербургъ: Типографія Императорской Академіи Наукъ.
32. Bellmann Günter 1998: Between Base Dialect and Standard Language. – *Folia Linguistica* 32(1–2), p. 3–34.
33. Bikelis Petras ir kt. 1959: *Lietuvos TSR administracinis-teritorinis suskirstymas. 1959 m. vasario 1 dienai.* Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla. Prieiga internetu: https://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do;jsessionid=40D412E5FD412C8B-01590DB04F38DFAD?biRecordId=3568 (žiūrėta 2021 08 10).
34. Blanchet Philippe, Armstrong Nigel 2006: The Sociolinguistic Situation of Contemporary Dialects of French' in France Today: an Overview of Recent Contributions on the Dialectalisation of Standart French. *French Language Studies* 16.
35. Brown Keith 2006: *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Vol. 6. Amsterdam: Elsevier.
36. Buchaveckis Stanislovas 1992: Šalčios žemė, Vilnius: Mintis.
37. Burt Ronald S. 1992: *Structural Holes: The Social Structure of Competition*. Cambridge: Harvard University Press.
38. Burt Ronald S. 2000: *The Network Structure of Social Capital*. Research in Organizational Behavior 22. Ed. by Barry M. Staw, Robert I. Sutton, p. 345–423.
39. Burt Ronald S. 2004: Structural Holes and Good Ideas. – *American Journal of Sociology* 110 (2), p. 349–399.
40. Butkevičius Izidorius 1980: Kaimų ir sodybų savitumai. *Kauno marios*, 73–82. Vilnius: Mokslas.
41. Canagarajah Suresh: 2013. *Translingualpractice: Global Englishes and cosmopolitan relations*. London: Routledge.
42. Čekmonas Valerijus 2017a: Dar sykį apie rankraščių likimą arba įvedamojo straipsnio pratarmė. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika*, sud. Laima Kalėdienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 61–107.
43. Čekmonas Valerijus, Grumadienė Laima 2017b: Kalbų paplitimas Rytų Lietuvoje. *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika*, sud. Laima Kalėdienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 108–114.
44. Čekuolytė Aurelija 2012: Etnografinio metodo taikymas sociolingvistiniuose (jaunimo kalbos) tyrimuose. – *Taikomoji kalbotyra* 1, p. 1–18.
45. Cenoz Jasone, Gorter Durk 2006: Linguistic Landscape and Minority Languages. – *International Journal of Multilingualism*, vol. 3, no. 1, p. 67–80.

46. Čepaitienė Agnė 2016: Vakarų aukštaičių kauniškių ir rytų aukštaičių panevėžiškių sociokultūriniai tinklai. *Taikomoji kalbotyra* 8. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17509/16678 (žiūrėta 2021-10-18).
47. Čepaitienė Agnė 2018: *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
48. Čepaitienė Agnė 2018a: Tarminių ypatybių kaita Ramygalos apylinkėse. – *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos* 5, sud. Rima Bakšienė, Nadežda Morozova, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 44–75.
49. Čepaitienė Agnė 2019: Pasvalio geolektas: tarminės ypatybės dialektometrijos požiūriu. – *Taikomoji kalbotyra* 12, p. 39–74. Prieiga internetu: https://taikomojikalbotyra.lt/ojs/index.php/taikomoji-kalbotyra/article/view/183/131.
50. Čepaitienė Agnė 2020: Application of Dialectometric Methods in Research on Lithuanian Dialects. – *Lithuanian Dialectology Profiles: Problems and Findings*. Sud. V. Meiliūnaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 217–248. Prieiga internetu: http://lki.lt/wp-content/uploads/2021/01/KIDP6.pdf.
51. Čepaitienė Agnė, Bakšienė Rima 2020: A Quantitative Analysis of the Eastern Aukštaitian Subdialects of the Lithuanian Language. – *Scando-Slavica* 66 (1), p. 144–180.
52. Čepaitienė Agnė, Gudaitis Aidas 2021: Rytų aukštaičių panevėžiškių diferencinio požymio kaita: geoerdvinis aspektas. – *Acta Linguistica Lithuanica* 84, p. 149–172.
53. Chicco Davide, Jurman Giuseppe 2020: The advantages of the Matthews correlation coefficient (MCC) over F1 score and accuracy in binary classification evaluation. – *BMC Genomics*. 21(1), p. 1–13.
54. Comajoan Llorenç, Long Ethan 2012: The Linguistic Landscape of Three Streets in Barcelona: Patterns of Language Visibility in Public Space. – *Minority Languages in the Linguistic Landscape* (eds. D. Gorter, H. F. Marten, & L. Van Mensel). Basingstoke: Palgrave Macmillan, p. 183–202.
55. Czech Beata, Wróblewska Anna 1993: Różnice w obrzędach i zwyczajach Białorusinów, Polaków i Litwinów na wschodniej Litwie.– *Konteksty: polska sztuka ludowa* 47(3–4), p. 76–84.
56. Czekmonas Walerius 2017a: Nad etniczną i językową mapą Polaków litewskich – o teraźniejszości i przyszłości. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika* (sud. Laima Kalėdienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 115–127.
57. Czekmonas Walerius 2017b: O etapach socjolingwistycznej historii Wileńszczyzny i rozwoju polskiej świadomości narodowej na Litwie. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika*, sud. Laima Kalėdienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 127–135.
58. Dabašinskienė Ineta, Dagilytė Eglė 2013: Suvalkiečių išskirtinumas: būdo savybės ar kalbėjimas? – *Miestai ir kalbos* II. Moksl. red. Meilutė Ramonienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 105–123.
59. Dambrauskienė Diana 2021. *Pietų žemaičių raseiniškių kalbinis pereigiškumas: horizontalusis ir vertikalusis variantiškumas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

60. Daukšas Darius 2008: Pase įrašytoji tapatybė: Lietuvos lenkų etninio/nacionalinio tapatumo trajektorijos. *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos,* 8(17), p. 57–72.
61. Derczynski Leon 2016: Complementarity, F-score, and NLP Evaluation. – *Proceedings of the International Conference on Language Resources and Evaluation*, p. 261–266. Prieiga internetu: https://www.aclweb.org/anthology/L16-1040.pdf.
62. DLKG 2006: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika.* 4 patais. leidimas (red. V. Ambrazas), Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
63. DRSKŽ – Naktinienė Gertrūda, Paulauskienė Aldona, Vitkauskas Vytautas 1988: *Druskininkų tarmės žodynas*. Vilnius: Mokslas.
64. Duranti Alessandro 1997: *Linguistic Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.
65. Emerson Robert M., Fretz Rachel I., Shaw Linda L. 2007: Participant observation and fieldnotes. – *Handbook of Ethnography*. Eds. P. Atkinson, A. Coffey, S. Delamont, J. Lofland, L. Lofland. London: SAGE, p. 352–368.
66. GABMAP 2011: *Cluster analysis*. Prieiga internetu: https://gabmap.nl/doc/manual/clustering.html (žiūrėta 2021 04 22).
67. GABMAP 2011: *Cluster determinants*. Prieiga internetu: https://urd2.let.rug.nl/~kleiweg/L04/webapp/bin/help?s=adjustedfscore (žiūrėta 2021 04 22).
68. García Ofelia 2017: Problematizing linguistic integration of migrants: the role of translanguaging and language teachers: Some lessons from research. *The Linguistic Integration of Adult Migrants / L'intégration linguistique des migrants adultes*. De Gruyter Mouton, p. 11–26.
69. Garšva Kazimieras 2005: *Lietuvių kalbos paribio šnektos (fonologija)*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
70. Gaučas Petras 2004: *Etnolingvistinė Rytų Lietuvos gyventojų raida: XVII a. antroji pusė – 1939 m.: istorinė-geografinė analizė*, Vilnius: „Inforastras".
71. Geben Kinga 2013: Lietuvos lenkai ir lenkų kalba Lietuvoje. *Miestai ir kalbos II.* Sociolingvistinis *Lietuvos žemėlapis,* sud. M. Ramonienė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 217–234.
72. Gečienė Ingrida 2009: Socialinių tinklų analizė migracijos studijose. – *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 2(25), p. 130–143.
73. Geržotaitė Laura 2016: *Lietuvos tarmių klasifikacijos tyrimas geolingvistiniu aspektu*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
74. Geržotaitė Laura 2019: Bendrinės lietuvių kalbos vaizdinių kalbinio standarto plote tyrimas: vienos Kauno rajono gimnazijos atvejis. – *Lietuvių kalba* 13, p. 1–25.
75. Geržotaitė Laura, Čepaitienė Agnė 2016: Vilkaviškio jaunuolių kalbinė gimtinė: ribos, taisyklingumo ir patrauklumo vertės. – *Verbum* 7, p. 84–100.
76. Geržotaitė Laura, Mikulėnienė Danguolė 2014: Geolektų ir regiolektų formavimasis Lietuvoje: žemėlapis ir komentarai. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir*

sociolingvistinis tyrimas (*žemėlapiai ir jų komentarai*) (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, XIII žemėlapis.

77. Geržotaitė Laura, Mikulėnienė Danguolė. 2014: Geolektų ir regiolektų formavimasis Lietuvoje: žemėlapis ir komentarai. *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas* (žemėlapiai ir jų komentarai) (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, XIII žemėlapis ir komentaras.
78. Girčė Vaida 2021: Kauno rajone kuria unikalų parką: neturi analogų Europoje. *TV3*. Prieiga internetu: https://www.tv3.lt/naujiena/video/kauno-rajone-kuria-unikalu-parka-neturi-analogu-europoje-n1111123 (žiūrėta 2021 08 25).
79. Girdenis Aleksas 1981: Hierarchinė šiaurės žemaičių tarmės klasifikacija. – *Baltistica* 27(1), p. 42–51.
80. Girdenis Aleksas, Zinkevičius Zigmas 1966: Dėl lietuvių kalbos tarmių klasifikacijos. – *Kalbotyra* 14, p. 139–147.
81. Grek-Pabisowa Iryda, Maryniakowa Irena 1999: *Współczesne gwary polskie na dawnych Kresach północno-wschodnich*, Warszawa.
82. Grinaveckienė Elena 1991: Buivydžių apylinkių (Vilniaus r.) lenkų šnektos lituanizmai. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 29, p. 47–64.
83. Griškus Arvydas 2014: Ribos tarp „savo“ ir „kito“ šių dienų Lietuvos karo aviacijoje. – *Savas ir kitas šiuolaikiniais požiūriais*. Sud. Vida Savoniakaitė. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, p. 307–337.
84. Savoniakaitė Vida (sud.) 2014: *Savas ir kitas šiuolaikiniais požiūriais*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas
85. Gruodytė Joana 2016: Tarmių vartojimas Pabradėje (skelbimų duomenys). *Taikomoji kalbotyra*, (8), p. 244–260. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/taikomojikalbotyra/article/view/17513
86. Hagen Anton M., 1989: Frisian and Education in the Netherlands. – *Dialect and Education: some European Perspectives*. Ed. by Jenny Cheshire, Viv Edwards, Henk Musterman, Bert Weltens. Clevedon: Multilingual Matters, p. 48–61.
87. Hernández-Campoy Juan M. 1999: Geolinguistic models of analysis of the spatial diffusion of sociolinguistic innovations. – *Studia Anglica Posnaniensia* 34, p. 7–42.
88. Heyl Barbara Sh. 2007: Ethnographic interviewing. – *Handbook of Ethnography*. Eds. P. Atkinson, A. Coffey, S. Delamont, J. Lofland, L. Lofland. London: SAGE, p. 369–383.
89. Holmes Janet 2001: *An Introduction to Sociolinguislics*. Essex: Longman.
90. Honkola Terhi, Ruokolainen Kalle, Syrjänen Kaj J. J., Leino Unni-Päivä, Tammi Ilpo, Wahlberg Niklas, Vesakoski Outi 2018: Evolution within a language: environmental differences contribute to divergence of dialect groups. *BMC Evolutionary Biology* 18:132. Prieiga internetu: https://bmcecolevol.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/s12862-018-1238-6.pdf (žiūrėta 2021 07 07).
91. Hoppenbrouwers Cor 1983: Het genus in een Brabants regiolect. – *TABU, Bulletin voor Nederlandse Taalkunde* 13, p. 1–25.
92. https://salcininkai.lt/

93. https://www.registrucentras.lt/
94. https://www.vle.lt/straipsnis/asmena/
95. https://www.vle.lt/straipsnis/baltoji-voke/
96. Huisman John L. A., Majid Asifa, van Hout Roeland 2019: The geographical configuration of a language area influences linguistic diversity. *PLoS ONE* 14(6). Prieiga internetu: https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0217363 (žiūrėta 2021 08 30).
97. Inoue Fumio 2012: Improvements in the sociolinguistic status of dialects as observed through linguistic landscapes – utilization of google maps and google insights. *Dialectologia* 8, p. 85–132.
98. Inytė Vėjūnė 2020: Kadaise iš savo namų išvaryti kauniečiai turi sunkiai išsipildančią svajonę. *Lietuvos rytas*. Prieiga internetu: https://www.lrytas.lt/gyvenimo-budas/likimai/2020/08/25/news/kadaise-is-savo-namu-isvaryti-kaunieciai-turi-sunkiai-issipildancia-svajone-16064293/ (žiūrėta 2021 07 01).
99. Kalėdienė Laima 2013: Požiūris į tarmes ir nuostatos dėl jų vartojimo trijose Dzūkijos etnografinio regiono dalyse. *Miestai ir kalbos* 2 (moksl. red. Meilutė Ramonienė). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
100. Kalėdienė Laima, Mikulėnienė Danguolė 2014: *Lietuvių kalbos atlaso* punkto tyrimo metodika. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)* (sud. Danguolė Mikulėnienė, Violeta Meiliūnaitė). Vilnius: Briedis, p. 374–377.
101. Kalnius Petras 2002: „Kitokie“ tarp „savų“: Lietuvos etnografinių grupių stereotipai. – *Lietuvos etnologija* 2 (11), p. 23–52.
102. Kalnius Petras 2006: Aukštaitiškumas lietuviškosios tapatybės kontekste. – *Aukštaičių tapatumo paieškos*. Sud. Vitalija Vasiliauskaitė. Kaunas: Žiemgalos leidykla, p. 66–88.
103. Kalnius Petras 2007: Regioninių tapatumų judėjimo prieštaros dabartinėje Lietuvoje. – *Lituanistica* 3, p. 92–112.
104. Kalnius Petras 2012: *Žemaičiai: XX a. – XXI a. pradžia*, Vilnius: Mintis.
105. Karaliūnas Simas 2008: *Kalbos vartojimas ir socialinis kontekstas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
106. Kauno marių 2019: Kauno marių 60-metis: pagerbti vandens užlieti kaimai. *Diena.lt*. Prieiga internetu: https://www.diena.lt/naujienos/kaunas/miesto-pulsas/kauno-mariu-60-metis-pagerbti-vandens-uzlieti-kaimai-920291 (žiūrėta 2021 08 01).
107. Kompiuterinė programa *Gabmap*. Prieiga internetu: https://gabmap.nl/.
108. Korzeniewska Katarzyna 2013: „Vietinis“ (tutejszy), lenkas, katalikas: Pietryčių Lietuvos gyventojų religinė-etninė tapatybė (tyrimas Dieveniškėse, Kernavėje ir Turgeliuose). – *Etniškumo studijos* 2, p.149–179.
109. Kuzmickas Bronius 1988: *Tautos kultūros savimonė*, Vilnius: Mintis.
110. Labov William 1966: *The Social Stratification of English in New York City*. Washington.
111. Lameli Alfredi 2019: *Spatial Distribution of Regional Dialects: Interplay of Language, Community, and Action*. Prieiga internetu: https://www.researchgate.net/

publication/336670016_Spatial_Distribution_of_Regional_Dialects_Interplay_of_Language_Community_and_Action (žiūrėta 2021 08 01).

112. Landry Rodrigue, Bourhis Richard 1997: Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: an Empirical Study. *Journal of Language and Social Psychology*, 16 (1), p. 23–27. Prieiga internetu: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0261927X970161002
113. Lapinskas Remigijus 2010: *Pats trumpiausias taikomosios statistikos kursas su R*. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga internetu: http://web.vu.lt/mif/a.reklaite/files/2013/02/2010.01-Pats-trumpiausias-su-R.pdf (žiūrėta 2021-10-25).
114. Leimgruber Jakob R. E., Fernández-Mallat Víctor 2021: Language attitudes and identity building in the linguistic landscape of Montreal. *Open Linguistics*, vol. 7, no. 1, 2021, p. 406–422. https://doi.org/10.1515/opli-2021-0021
115. Leinonen Therese, Çöltekin Çağrı, Nerbonne John 2016: Using Gabmap. – *Lingua* 178, p. 71–83.
116. Leskauskaitė Asta 2006: *Kučiūnų krašto šnektos tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
117. Leskauskaitė Asta 2009: *Marcinkonių šnektos tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
118. Leskauskaitė Asta 2016: Bendruomenės veiksnys: sociokultūrinių tinklų perspektyva. *Lietuvių tarmių kaita XXI a. pradžioje: Lenkijos lietuvių šnektos*. Sud. Danguolė Mikulėnienė, Asta Leskauskaitė, Vilija Ragaišienė, Laura Geržotaitė, Nijolė Birgelienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 276–299.
119. Leskauskaitė Asta 2016: *Seirijų šnektos tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
120. Leskauskaitė Asta 2018a: *Leipalingio apylinkių tekstai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
121. Leskauskaitė Asta 2018b: Šiaurinių pietų aukštaičių lingvistinis kraštovaizdis XX a. 6–7 dešimtmetyje. – *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos* 5. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 26–41.
122. Leskauskaitė Asta 2020: Švendubrės apylinkių tekstai. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
123. Linguistic integration 2014: *The linguistic integration of adult migrants: from one country to another, from one language to another*. Council of Europe.
124. LKA I: *Lietuvių kalbos atlasas* 1: *Leksika* (ats. red. Kazys Morkūnas). Vilnius: Mokslas, 1977.
125. LKA II: *Lietuvių kalbos atlasas* 2. *Fonetika* (ats. red. Kazys Morkūnas). Vilnius: Mokslas, 1982.
126. LKA III: *Lietuvių kalbos atlasas 3. Morfologija*. Ats. red. Kazys Morkūnas, Vilnius: Mokslas, 1991.
127. LKTCH 1970: *Lietuvių kalbos tarmės (chrestomatija)*. Sud. Elena Grinaveckienė, Aldona Jonaitytė, Kazys Morkūnas, Birutė Vanagienė, Aloyzas Vidugiris, Vilnius: Mintis.
128. LKTCH 2004: *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija* (ats. red. Laima Grumadienė), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
129. LKŽe 2005: *Lietuvių kalbos žodynas* (I–XX, 1941–2002), elektroninis variantas. Red. kolegija: Naktinienė Gertrūda (vyr. red.), Paulauskas Jonas, Petrokienė Ritutė, Vitkauskas Vytautas, Zabarskaitė Jolanta. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas (atnaujinta versija 2017 m.). Prieiga internetu: http://www.lkz.lt.

130. Lubienė Jūratė, Pakalniškienė Dalia 2015: Tarmė modernioje Lietuvoje: šiaurės žemaičių kretingiškių atvejis. *Res Humanitariae* 17, p. 101–113.
131. Markevičienė Žaneta 1999: *Aukštaičių tarmių tekstai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
132. Meiliūnaitė Violeta 2011: Dialectal and ethnographical regions of Lithuania: affinities and differences. *Dialectology and geolingvistics in central Europe*. Opava: Kleinwachter, Frýdek-Místek.
133. Meiliūnaitė Violeta 2012: Lietuvių tarmių mozaika šiandien. *Gimtoji kalba,* 11, p. 3–7.
134. Meiliūnaitė Violeta 2019: Tarmių gyvybingumo metmenys XXI a. pradžioje. *Res Humanitariae XXVI*, p. 50–59.
135. Meiliūnaitė Violeta 2020: Stability and Dynamics of (Lithuanian) Dialectal Network. *Lithuanian Dialectology Profiles: Problems and Findings*. Sud. Violeta Meiliūnaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 2020. Prieiga internetu: http://lki.lt/e-publikacijos.
136. Meiliūnaitė Violeta, Rinkauskienė Regina 2013: Variety of Lithuanian Dialects: Relations with ethnographic regions. *Ganetleba*. Tbilisi, p. 96–102.
137. Mikalauskaitė Elžbieta 1975: *Lietuvių kalbos fonetikos darbai*. Vilnius: Mokslas.
138. Mikulėnienė Danguolė (sud. ir aut.), Meiliūnaitė Violeta (sud. ir aut.) 2014: *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas (žemėlapiai ir jų komentarai)*. Vilnius: Briedis.
139. Mikulėnienė Danguolė 2010: Lietuvių kalbos plotas tarmių požiūriu senosiose gramatikose: nuo Kleino iki Kuršaičio. *Florilegium Lithuanum: in honorem eximii professoris atque academici Lithuani domini Eugenii Jovaiša anniversarii sexagesimi causa dicatum*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, p. 186–193.
140. Mikulėnienė Danguolė 2018: *Lietuvių tarmėtyra: genezė, raida ir paradigminiai lūžiai*. I dalis. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
141. Mikulėnienė Danguolė 2018a: *Multimodalusis tarmėtyros modelis: vietinės lenkų kalbos variantiškumo Lietuvoje tyrimo galimybės*. Prieiga internetu: http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/files/mikuleniene_%20tarmetyros_modelis.pdf (žiūrėta 2020-10-15).
142. Mikulėnienė Danguolė 2019: Tarmiškumo bruožų nomenklatūra: nuo tarminių požymių prie tarmiškumo žymenų. *Respectus philologicus* 35 (40), p. 51–62. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/respectus-philologicus/article/view/12716/11395 (žiūrėta 2021-10-22).
143. Mikulėnienė Danguolė 2020: Tarmiškumas kaip išmatuojamas dydis. – *Lietuvių kalba 15*. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/lietuviu-kalba/article/view/22434/21701 (žiūrėta 2021-10-15).
144. Mikulėnienė Danguolė 2020a: New Trends in Lithuanian Dialectology: Multimodal Research Model. – *Acta Linguistica Lithuanica* LXXXII, p. 11–33.
145. Mikulėnienė Danguolė 2020b: Issues of Periodization: Dialectological Thought, Methodological Development and Ideological Turns. – *Lithuanian Dialectology Profiles: Problems and Findings*. Sud. Violeta Meiliūnaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 8–37. Prieiga internetu: http://lki.lt/wp-content/uploads/2021/01/KIDP6.pdf.

146. Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė 2021: Tarmyno punkto samprata. – *Baltistica* LVI(1), p. 81–106.
147. Mikulėnienė Danguolė, Čepaitienė Agnė, Geržotaitė Laura, Bakšienė Rima, Kardelytė-Grinevičienė Daiva, Meiliūnaitė Violeta, Vyniautaitė Simona 2019: *Dialektometrinis lietuvių tradicinių tarmių klasifikacijos pjūvis: žvalgomasis tyrimas*. Kolektyvinė studija (sud. Danguolė Mikulėnienė, Agnė Čepaitienė). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
148. Milroy Lesley 2002: Social Networks. *The Handbook of Language Variation and Change*. Eds. J. K. Chambers, P. Trudgill, N. Schilling-Estes, Oxford: Blackwell, p. 549–572. Prieiga internetu: https://www.academia.edu/26389572/The_Handbook_of_Language_Variation_ and_Change (žiūrėta 2021-10-19).
149. Montgomery Chris 2012: The Efect of Proximity in Perceptual Dialectology. – *Journal of Sociolinguistics* 16/5, p. 640–641.
150. Morkūnas Kazys 1982: Kamieno tvirtapradžiai *am*, *an*. – *Lietuvių kalbos atlasas* II. *Fonetika*. Aut. Elena Grinaveckienė, Aldona Jonaitytė, Jonina Lipskienė, Kazys Morkūnas, Birutė Vanagienė, Aloyzas Vidugiris. Vilnius: Mokslas, p. 83–84.
151. Morkūnas Kazys 1994: Dėl priedzūkio ir jo ribų. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 34, 84–92.
152. Morkūnas Kazys 2013: Tarmė. *Visuotinė lietuvių enciklopedija* t. 23, p. 507–508. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Prieiga internetu: https://www.vle.lt/straipsnis/tarme/ (žiūrėta 2021 07 03).
153. Nerbonne John, Colen Rinke, Gooskens Charlotte, Kleiweg Peter, Leinonen Therese 2011: Gabmap – A Web Application for Dialectology. – *Dialectologia*, Special Issue II, p. 65–89.
154. Papaurėlytė Silvija, Župerka Kazimieras 2010: Lietuvos etninių sričių gyventojų charakterio bruožai kalbos pasaulėvaizdyje. – *Kalbos kultūra* 83, p. 185–202.
155. Pescosolido Bernice A. 2007: *The Sociology of Social Networks. Sociological Theory in the 21st Century*. Volume 1. Eds. C. D. Bryant, D. L. Peck, London: Sage Publications Ltd., p. 208–217.
156. Petreikis Tomas 2020: Kultūrinis žemaičių sąjūdis Lietuvai atkūrus nepriklausomybę. – *Žemaitija*, sud. Marius Iršėnas, Adomas Butrimas, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, p. 393–401.
157. Poderienė Nida, Tamulionienė Aurelija 2020: Įveikti atskirtį: grįžusių iš užsienio mokinių kalbinė integracija. Mokslo studija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
158. Połujański Aleksander 1858: *Wędrówki po guberni augustowskiej w celu naukowym odbyte*. Warszawa: w drukarni gazety codziennéj. Prieiga internetu: http://pbc.biaman.pl/dlibra/docmetadata?id=596&from=publication.
159. Poškus Vidas 2016: *Nedingęs Vilnius: miesto akupunktūros*. Vilnius: Tyto Alba.
160. PPAŠŽ I – Leskauskaitė Asta, Ragaišienė Vilija 2016: *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas* 1. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
161. PPAŠŽ II – Leskauskaitė Asta, Ragaišienė Vilija 2019: *Pietinių pietų aukštaičių šnektų žodynas* 2. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

162. Preston Dennis R. 1999: Introduction. *Handbook of Perceptual Dialectology*, Volume 1. Ed. D. R. Preston. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, p. xxiii–xl.
163. Preston Dennis R. 2018: Perceptual Dialectology. *The Handbook of Dialectology (Blackwell Handbooks in Linguistics)*. Eds. Ch. Boberg, J. Nerbonne, D. Watt. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, p. 177–203.
164. Prokić Jelena, Nerbonne John 2008: Recognizing Groups among Dialects. – *International Journal of Humanities and Arts Computing*. Special Issue on *Language Variation*, eds. J. Nerbonne, Ch. Gooskens, S. Kürschner, R. van Bezooijen, p. 153–172.
165. Račiūnaitė Julija 2020: Kauno mariose nuskandintų kaimų gyventojai iki šiol mena baisią sovietų neteisybę. *LRT*. https://www.lrt.lt/naujienos/kultura/12/1138630/Kaũno-mariose-nuskandintu-kaimu-gyventojai-iki-siol-mena-baisia-sovietu-neteisybe (žiūrėta 2020 02 09).
166. Ragaišienė Vilija 2010: *Linksniuojamųjų žodžių kirčiavimo variantai pietų aukštaičių ir rytų aukštaičių vilniškių tarmėse*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vytauto didžiojo universitetas, Lietuvių kalbos institutas.
167. Ramonienė Meilutė 2006: Nuostatos dėl bendrinės kalbos ir tarmės: Joniškėlio atvejis. – *Kalbos kultūra* 7, p. 137–148.
168. Rokaitė Birutė 1961: Kai kurie nauji žemaičių dounininkų tarmių fonetikos dalykai. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 4, p. 141–155.
169. Romaine Suzanne 2000: *Language in Society*. Oxford, New York: Oxford University Press.
170. Rutkovska Kristina 2012: *Lietuvių kalbos skoliniai Lietuvos lenkų tarmėse*, Vilnius: „Ateitis“ elektroniniai mokslo sklaidos vartais, 37 p. Interneto prieiga: https://www.ateitis.net/lt/temos/949/
171. Rutkovska Kristina 2015: Dabartinė Lietuvos lenkų tarmių būklė = Stan wspólczesny gwar polskich na Litwie. Lietuvos lenkų tarmės: elektroninis leidinys, red. Kristina Rutkovska, Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 1–11. Prieiga internetu: http://www.lenku-tarmes.flf.vu.lt/files/rutkovska_siuolaikines_lenku_tarmes.pdf
172. Ryklienė Asta 2000: Bendravimas internetu: kalbėjimas rašant. – *Darbai ir dienos* 24, p. 99–107.
173. Salys Antanas 1933: Kelios pastabos tarmių istorijai. – *Archivum Philologicum* 4, p. 21–34.
174. Salys Antanas 1935: *Lietuvių kalbos tarmės* (Rankraščio teisėmis). Kaunas.
175. Salys Antanas 1946: *Lietuvių kalbos tarmės* (Rankraščio teisėmis). Tübingenas.
176. Salys Antanas 1992: *Raštai* 4: *Lietuvių kalbos tarmės*. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija.
177. Sarhimaa Anneli 2009: Social Network Theory as a framework for studying minor Finnic languages with special reference to Karelian. *The Quasquicentennial of the Finno-Ugrian Society*. Memoires de la Societe Finno-Ougrienne 258, p. 161–190.
178. Sasaki Yutaka 2007: The truth of the F-measure, p. 1–5. Prieiga internetu: https://www.cs.odu.edu/~mukka/cs795sum09dm/Lecturenotes/Day3/F-measure-YS-26Oct07.pdf.

179. Savoniakaitė Vida 2007: *Lokalios bendruomenės. Metodinė priemonė etnografiniams lauko tyrimams*. Vilnius: Lietuvių istorijos institutas.
180. Savoniakaitė Vida 2008: *Lokalios bendruomenės. Tautinis tapatumas. Metodologinė lauko tyrimų priemonė. Etnografinis klausimynas*. Vilnius: Lietuvių istorijos institutas.
181. Savoniakaitė Vida 2009: Šiuolaikiniai dzūkai ir suvalkiečiai. – *Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai*. Sud. Žilvytis Šaknys. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, p. 153–188.
182. Savoniakaitė Vida 2010a: Etniškumas. *Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. SUD. Prieiga internetu: identitetas.mch.mii.lt.
183. Savoniakaitė Vida 2010b: Tapatybė. *Etnologijos ir antropologijos enciklopedija*. SUD. Prieiga internetu: *identitetas.mch.mii.lt*.
184. Schilling Natalie 2013: Data-collection methods. – *Sociolinguistic Fieldwork*, p. 66–133.
185. Šimtakojis Juozas [Juozas Čaplikas]. 1899. *Trakiečių dzūkų dainos, užrašytos J. Šimtakojo Merkinės parapijoje*. Shenandoah, Pa.: V. Šlekio sp.
186. Šliavaitė Kristina 2015: Kalba, tapatumas ir tarpetniniai santykiai Pietryčių Lietuvoje: daugiakultūriškumo patirtys ir iššūkiai kasdieniuose kontekstuose. – *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos,* 15(24), p. 27–51.
187. Snoek Conor 2014: Review of Gabmap: Doing Dialect Analysis on the Web. – *Language Documentation & Conservation* 8, p. 192–208.
188. SŠG – *Sapūno ir Šulco gramatika*, rengė K. Eigminas, B. Stundžia. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų institutas, 1997.
189. Strakauskaitė Nijolė 2012: Lokalios tapatybės (Prūsijos Lietuva) aktualizavimo tradicija Rytų Prūsijoje XIX–XX a. sandūroje: problemos atspindys Franzo Tetznerio ir Alberto Zwecko darbuose. – *Mažoji Lietuva: paribio kultūros tyrimai*. Vilnius: Europos kalbų ir kultūrų dialogo tyrėjų asociacija, p. 87–109.
190. Šukys Jonas 1998: *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai: vartosena ir normos,* Kaunas: Šviesa.
191. Šukytė Giedrė 2012: *Lietuvos* etnografinių *regionų atstovai šiuolaikiniuose* anekdotuose: suvalkiečio ir žemaičio įvaizdis. – *Acta humanitarica universitatis Saulensis,* 14, p. 39–50.
192. Šutinienė Irena 2015: Tautos istorijos pasakojimo raiška daugiakultūrėje aplinkoje: Pietryčių Lietuvos lenkų etninės grupės atvejis. – *Sociologija. Mintis ir veiksmas,* 37(2), p. 85–105.
193. Šutinienė Irena 2016: Istorinė atmintis ir etninių grupių identitetas. Monika Frėjūtė-Rakauskienė, Andrius Marcinkevičius, Kristina Šliavaitė, Irena Šutinienė. *Etniškumas ir identitetai Pietryčių Lietuvoje: raiška, veiksniai ir kontekstai*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, p. 78–106.
194. Trumpa Edmundas 1998: Kai kurios dzūkavimo raidos tendencijos Pelesos šnektoje. – *Baltistica* (33) 1, p. 85–94.
195. Trumpa Edmundas 2008: *Pelesos šnektos fonemos ir jų variantai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

196. Tuomienė Nijolė 2006: Ramaškoniškių šnekos kodų kaita. – *Kalbos kultūra* 79. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, p. 161–172.
197. Tuomienė Nijolė 2010: *Ramaškonių šnektos daiktavardis: sociolingvistrinis tyrimas*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
198. Tuomienė Nijolė 2014: Archajiškosios ir inovacinės veiksmažodžio ypatybės Pietų aukštaičių patarmėje Baltarusijoje. – *Acta Linguistica Lithuanica* 70, p. 82–104.
199. Tuomienė Nijolė 2017: Ramaškonių lietuvių sala Baltarusijoje – pereinamoji kalbų zona. – *Valerijus Čekmonas*: *kalbų kontaktai ir sociolingvistika*, sud. Laima Kalėdienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 788–825.
200. Tuomienė Nijolė 2018: Nevaldomas skolinimasis kaip kalbos nykimo požymis. – *Acta Linquistica Lithuanica* 78, p. 113–134. Prieiga internetu: http://journals.lki.lt/actalinguisticalithuanica/article/view/822/913.
201. Tuomienė Nijolė 2019: Fonetikos išlyginimas vykstant kodų kaitai. – *Acta Linquistica Lithuanica* 80, p. 57–79. Prieiga internetu: http://lki.lt/wpcontent/uploads/2019/11/Acta_80.pdf.
202. Tuomienė Nijolė 2019a: Pietų aukštaičių patarmės paribiai: sintaksinių konstrukcijų kaita. – *Kalbotyra* 72, p. 87–106. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/kalbotyra/article/view/16554/15787.
203. Tuomienė Nijolė 2020: The borrowing domain in the south-eastern border regions of the lithuanian language. – *Lithuanian Dialectology Profiles: Problems and Findings*, ed. Violeta Meiliūnaitė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 192–207. Prieiga internetu: http://lki.lt/wp-content/uploads/2021/01/KIDP6.pdf.
204. Tuomienė Nijolė 2021: Lietuvių ir baltarusių kalbų fonetikos sąveika Rodūnios apylinkėse. – *Respectus Philologicus* 40 (45), p. 48–60. Prieiga internetu: https://www.zurnalai.vu.lt/respectus-philologicus/article/view/22843/24116.
205. Turska Halina 1939 [1995]: *O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyýnie*. О происхождении польскоязычных ареалов в Вильнясском крае. [On the Origin of the Polish-speaking Areas in the Vilnius Region]. Vilnius: Mintis.
206. Urbanavičius Valdas 2018: *Kauno marių dugno šimtmečio istorija* [žemėlapio pasakojimas]. Prieiga internetu: https://www.arcgis.com/home/item.html?id=c55688a269934e1f95d-90bee099467c5; taip pat žr.: http://www.lithuanianmaps.com, http://www.mapywig.org, https://www.geoportal.lt/map/ (žiūrėta 2021 05 30).
207. Vaicekauskienė Loreta, Sausverdė Erika 2012: Lietuvos tarmių rezervatas. Socialiniai ir geografiniai tarmės mobilumo ribojimai tiesioginių tyrimų duomenimis. – *Taikomoji kalbotyra* 1, p. 1–27. Prieiga internetu: www.taikomojikalbotyra.lt
208. Vanagas Aleksandras 1980: Išnykę vietovardžiai. – *Kauno marios*. Vilnius: Mokslas, p. 83–86.
209. Venskienė Asta 2008: Lokalus etnografinis jaunimo tapatumas XIX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje Lietuvoje: kultūros elementų savastis. – *Lituanistica* 2 (74), p. 69–81.
210. Vilkienė Loreta 2010: Daugiakalbystė didžiuosiuose Lietuvos miestuose. *Miestai ir kalbos*: kolektyvinė monografija, moksl. red. Meilutė Ramonienė, Vilnius: VU leidykla.

211. VLE 2006: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* t. 9, p. 617–618. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Prieiga internetu: https://www.vle.lt/straipsnis/kauno-marios/ (žiūrėta 2021 07 03).
212. VLE 2008: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* t. 14, p. 52. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Prieiga internetu: https://www.vle.lt/straipsnis/maisiejunu-piliakalniai-ir-pilkapynas/ (žiūrėta 2021 07 03).
213. VLE 2014: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* t. 25, p. 756. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Prieiga internetu: https://www.vle.lt/straipsnis/ziegzdriai/ (žiūrėta 2021 07 03).
214. Vyniautaitė Simona 2020: Plungės geolektas regresyvinės balsių *i*, *u* asimiliacijos požiūriu. – *Lietuvių kalba* 14, p. 1–19. Prieiga internetu: http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/298.
215. Vyniautaitė Simona 2021: *Tarminio požymio statika ir dinamika: žemaičių regresyvinės balsių asimiliacijos atvejis*: daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
216. Vyšniauskas Vidmantas 2020: „Čia pas mus“ – Kraštietiškumas Pietryčių Lietuvoje: Šalčininkų rajono atvejis. – *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 20(29), p. 81–104.
217. Vyšniauskas Vidmantas 2020a: *Aš – miesjcova, o Jūs – przyjiezny:* identiteto ribos brėžimas Šalčininkų rajone. – *Sociologija. Mintis ir veiksmas,* 46(1), p. 29–47.
218. Ward Joe H., Jr. 1963: Hierarchical Grouping to Optimize an Objective Function. – Journal of the American Statistical Association 58(301), p. 236–244.
219. Weinreich Uriel. 1979: *Languages in Contact: Findings and Problems*. The Hague: Mouton.
220. Zielińska Anna 2003: Czy polszczyzna północnokresowa ma szanse przetrwania? (w świetle koncepcji dyglosji i żywotności etnolingwistycznej „Ethnolinguistic Vitality“). – *Acta Baltico-Slavica*, XXVII, Warszawa, p. 97-109.
221. Zielińska Anna 2008: Zmiana, zachowanie i utrata języka w rodzinach na pograniczu słowiańskobałtyckim. *Tożsamość – Język – Rodzina*. Z badań na pograniczu słowiańsko-bałtyckim, red. Anna Engelking, Ewa Golachowska, Anna Zielińska, p. 165–176.
222. Zinkevičius Zigmas 1966: *Lietuvių dialektologija*. Vilnius: Mintis.
223. Zinkevičius Zigmas 1993: Pietryčių Lietuva nuo seniausių laikų iki mūsų dienų. – *Lietuvos rytai*. Str. rinkinys. Sud. Kazimieras Garšva, Laima Grumadienė. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
224. Zinkevičius Zigmas 1993a: *Rytų Lietuva praeityje ir dabar*. Vilnius.
225. Zinkevičius Zigmas 1994: *Lietuvių kalbos dialektologija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla
226. Zinkevičius Zigmas 2006: *Lietuvių tarmių kilmė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
227. Zinkevičius Zigmas 2009: Senųjų lietuvių kalbos gramatikų duomenys ir ano meto tarmės – *Lituanistika* t. 55 (1-2), p. 52–57.
228. Žvirdauskas Dainius 2008: Lietuvos Respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi Lietuvoje ir gyvenančių užsienyje, vaikų ugdymo organizavimo problemos. – *Oikos*: *lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 6, p. 97–105.

229. Адомавичюте Ирена, Чекмонас Валерий Николаевич 2017: Грамматические литуанизмы в польских периферийных говорах белорусско-литовского пограничья. *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika*, sud. Laima Kalėdienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 489–508.
230. Барановскій Антоній 1898: Замѣтки о литовскомъ языкѣ и словарѣ. Санктпетербургъ: Типографія Императорской Академіи Наукъ.
231. Вольтерь Эдуард 1887: Обь этнографической поѣздкѣ по Литвѣ и Жмуди лѣтомъ 1887 года приватдоцента Э. А. Вольтера читано въ засѣданіи Историко-Филологическаго Отдѣленія Императорской Академіи Наукъ, 20 Октября 1887 года. С-Петербургъ: типографія Императорской академіи наукъ.
232. Коницкая *Елена* 1997: Польский идиолект польско-литовского пограничья (из Суженской апилинки Вильнюсского района). – *Slavistica Vilnensis 1997 (Kalbotyra 46 (2)): Язык. История. Культура. Сб. статей, посв. 60-летию В. Н. Чекмонаса.* Vilnius, с. 84–103.
233. Крывіцкі Аляксандр Андрэявіч 2003: *Дыялекталогія беларускай мовы*, Мінск.
234. Лаучюте Юрате Алоизовна 1982: *Словарь балтизмов в славянских языках*, Ленинград: Наука.
235. СБГ I –V: *Слоўнік беларускіх гаворак паўночна–заходняй Беларусі і яе пагранічча 1-5.* Мінск: Навука и тэхніка, 1979–1986.
236. Туомиене Нийоле 2020: Функционирование официальных и местных форм названий на территории периферийного литовского диалекта. – *Slovanské dialekty v jazykovém kontaktu. Nářeční lexikum v pomezních oblastech v minulosti a současnosti*, ed. Miroslaw Jankowiak, Michal Vašiček, Praha: Slovanský ústav Akademie věd ČR, с. 65–78.
237. Ушинскиене Виктория 2016: К вопросу о формировании польских говоров в Литве: полемика вокруг Г. Турской. *Slavistica vilnensis* 61, с. 63–79.
238. Чекман Валерий Николаевич 2017: К социолингвистической характеристике польских говоров белорусско-литовского пограничья. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika*, sud. L. Kalėdienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 206–227.
239. Чекмонас Валерий Николаевич 2017: К проблеме польского национального самосознания на литовско-славянском пограничье. – *Valerijus Čekmonas: kalbų kontaktai ir sociolingvistika*, sud. Laima Kalėdienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 192–204.

1 PRIEDAS. Telšių (LKA 128) informantų kontrolinių žodžių transkripcijos

	TL_JAUN_1	TL_JAUN_2	TL_JAUN_3	TL_VID_1	TL_VID_2	TL_VID_3	TL_VYR_1	TL_VYR_2	TL_VYR_3
naminį	nɑˈmʲɪnʲɪ	nɑˈmʲɪnʲɪ	nɑˈmʲɪnʲɪ	nʊˈmʲɪnʲɪ	nʊˈmʲɪnʲɪ	nɑˈmʲɪnʲɪ	nʊˈmʲɪnʲɪ	nʊˈmʲɪnʲɪ	nɑˈmʲɪnʲɪ
vinis	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs
darbininkus	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	dɑrʲbʲɪˈnʲɪ·ŋkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	dɑrʲbʲɪˈnʲɪ·ŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs
durys	ˈdʊrʲɪs	ˈdʊrʲɪːs	ˈdʊrʲɪs	ˈdʊrʲɪs	ˈdʊrʲɪs	ˈdʊrʲɪs	ˈdʊrʲɪs	ˈdʊrʲɪs	ˈdo̯·rʲɪs
šunis	ˈʃʊˌnʲɪs	ʃʊˈnʲɪs	ʃʊˈnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs
kurkulų	ˈkurkʊˌlŭː	kurkʊˈlŭː	kurkʊˈlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	ˈko̯rkʊˌlŭː	ˈko̯rkʊˌlŭː	ˈko̯rkʊˌlŭː	ˈkurkʊˌlŭː
pritildyti	pʲrʲɪˈtʲîˑlʲdʲɪtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲîˑlʲˌdʲɪːtʲɪ	pʲrʲɪˈtʲîˑlʲˌdʲɪˑtʲɪ	pʲrʲɪˈtʲê̯ˑlʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲê̯ˑlʲdʲɪˑtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲê̯ˑlʲdʲɪˑtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲê̯ˑlʲdʲɪˑtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲîˑlʲˌdʲîːtʲe̯	pʲrʲɪˈtʲîˑlʲˌdʲîːtʲĕ̯
silkių	sˈʲɪˑlʲkʲʊ	sˈʲɪlʲˑkʲʊ	sˈʲɪlʲˑkʲʊ	sˈʲɪˑlʲkʲʊ	sˈʲĕ̯ˑlʲkʲʊ	sˈʲĕ̯ˑlʲkʲʊ	sˈʲɪˑlʲkʲʊ	sˈʲɪˑlʲkʲʊ	sˈʲĕ̯ˑlʲkʲʊ
išmirkyti	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲɪ	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲɪ	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲe̯rʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲe̯rʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯
girdi	gʲĕ̯ˑrʲˌdʲɪ	gʲɪrʲˈdʲɪ	gʲɪˑrʲˌdʲɪ	gʲɪˑrʲˌdʲɪ	gʲĕ̯ˑrʲˌdʲɪ	gʲɪˑrʲˌdʲɪ	gʲɪˑrʲˌdʲɪ	gʲɪˑrʲˌdʲɪ	gʲe̯rʲˌdʲɪ
žirnių	ʒʲîˑrʲnʲʊ	ʒʲîˑrʲnʲʊ	ʒʲîˑrʲnʲʊ	ʒʲîˑrʲnʲʊ	ʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ʒʲîˑrʲnʲʊ	ʒʲê̯ˑrʲnʲʊ
piršlį	pʲɪˑrʲʃʲlʲɪ	pʲɪřʲˑʃʲlʲɪ	pʲɪřʲˑʃʲlʲɪ	pʲɪˑrʲʃʲlʲɪ	pʲĕ̯ˑrʲʃʲlʲɪ	pʲɪˑrʲʃʲlʲɪ	pʲɪˑrʲʃʲlʲɪ	pʲɪˑrʲʃʲlʲɪ	pʲĕ̯ˑrʲʃʲlʲɪ
užpultų	ʊʃpʊlˈtŭː	ʊʃpʊlˈtŭː	ʊʃpʊlˈtŭː	ˈʊʃpʊlˌtŭː	ˈʊʃpʊlˌtŭː	ˈʊʃpʊlˌtŭː	ˈʊʃpʊlˌtŭː	ˈʊʃpʊlˌtŭː	ˈʊʃpo̯lˌtŭː
pulkų	ˈpulˌkŭː	pʊlˈkŭː	pʊlˈkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpulˌkŭː
dulkių	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdô̯·lʲkʲʊ	ˈdô̯·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdô̯·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ̆
kulnį	ˈkŭ·lʲnʲɪ	ˈkʊlʲˑnʲɪ	ˈkʊlʲˑnʲɪ	ˈkŭ·lʲnʲɪ	ˈkŏ̯·lʲnʲɪ	ˈkŭ·lʲnʲɪ	ˈkŭ·lʲnʲɪ	ˈkŭ·lʲnʲɪ	ˈkŭ·lʲnʲɪ
purvynai	pʊrʲˈvʲîːˌnɑˑ	pʊrʲˈvʲîːˌnɐɪ	pʊrʲˈvʲîːˌnɐɪ	pʊrʲˈvʲîːˌnâː	pʊrʲˈvʲîːˌnâː	pʊrʲˈvʲîːˌnâː	po̯rʲˈvʲîːˌnâː	pʊrʲˈvʲîːˌnâː	pʊrʲˈvʲîːˌnâː
burnų	ˈburˌnŭː	bʊrˈnŭː	bʊrˈnŭː	ˈburˌnŭː	ˈburˌnŭː	ˈburˌnŭː	ˈbo̯rˌnŭː	ˈburˌnŭː	ˈbo̯rˌnŭː
gurkšnius	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgô̯·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgô̯·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgô̯·rʲkʲʃʲnʲʊs
pliurpsi	ˈpʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲʊřʲˑpʲsʲɪ	ˈpʲlʲʊřʲˑpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŏ̯·rʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲo̯rʲpʲsʲɪ
kuitiesi	kʊɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîɛs	kʊɪˈtʲîɛs	kʊɪˈtʲîs	ˈkʊɪˌtʲîɛs	kʊɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîːs	ˈko̯ɪˌtʲîːs
puiki	ˈpʊɪˌkʲɪ	pʊɪˈkʲɪ	pʊɪˈkʲɪ	ˈpŏ̯·ɪˌkʲɪ	ˈpŏ̯·ɪˌkʲɪ	ˈpo̯ɪˌkʲɪ	ˈpŏ̯·ɪˌkʲɪ	ˈpŏ̯·ɪˌkʲɪ	ˈpŏ̯·ɪˌkʲɪ
kluikų	ˈklʲû·ɪkʊ	ˈklʲû·ɪkʊ	ˈklʲû·ɪkʊ	ˈklô̯·ɪkʊ	ˈklʲû·ɪkʊ	ˈklô̯·ɪkʊ	ˈklʲû·ɪkʊ	ˈklô̯·ɪkʊ	ˈklô̯·ɪkʊ
zuikių	ˈzʊ̆ɪkʲʊ	ˈzʊ̆ɪˑkʲʊ	ˈzʊ̆ɪˑkʲʊ	ˈzŏ̯·ɪkʲʊ	ˈzŏ̯·ɪkʲʊ	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ	ˈzŏ̯·ɪkʲʊ	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ
samdys	samʲˈdʲîːs	samʲˈdʲîːs	samʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs	samʲˈdʲîːs	samʲˈdʲîːs	so̯mʲˈdʲîːs	samʲˈdʲîːs
tamsių	ˈtamʲˌsʲŭː	tamʲˈsʲŭː	tamʲˈsʲŭː	ˈto̯mʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈto̯mʲˌsʲŭː	ˈto̯mʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː

	TL_JAUN_1	TL_JAUN_2	TL_JAUN_3	TL_VID_1	TL_VID_2	TL_VID_3	TL_VYR_1	TL_VYR_2	TL_VYR_3
samtis	ˈsɑ̂·mʲtʲɪs	ˈsɑ̂·mʲtʲɪs	ˈsɑ̂·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs	ˈsɑ̂·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs
vamzdis	ˈvɑ̌·mʲzʲdʲɪs	ˈvɑmˇʲ·zʲdʲɪs	ˈvɑmˇʲ·zʲdʲɪs	ˈvǒ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvǒ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvɑ̌·mʲzʲdʲɪs	ˈvǒ̯·mʲzʲdˇʲɪs	ˈvǒ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvǒ̯·mʲzʲdʲɪs
apdangstyti	abdɑŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲe̯	abdɑŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲɪ	abdɑŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲɪ	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲě̯	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtˇʲɪ	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲě̯	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲe̯	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲɪ	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲě̯
dantis	ˈdɑ̌·nʲˌtʲɪs	dɑnʲˈtʲɪs	dɑnʲˈtʲɪs	ˈdǒ̯·nʲˌtʲɪs	ˈdǒ̯·nʲˌtʲɪs	ˈdǒ̯·nʲˌtʲɪs	ˈdǒ̯·nʲˌtˇʲɪs	ˈdǒ̯·nʲˌtʲɪs	ˈdǒ̯·nʲˌtˇʲɪs
langus	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlɑ̂·ŋgʊs	lɑŋˈgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs
rankų	ˈrǒ̯·ŋkʊ	ˈrɑŋ̌·kʊ	rɑŋˈkŭː	ˈrǒ̯·ŋkʊ	ˈrǒ̯·ŋkʊ	ˈrǒ̯·ŋkʊ	ˈrǒ̯·ŋkʊ	ˈrǒ̯·ŋkʊ	ˈrǒ̯·ŋkʊ
kemsynai	kʲɛmʲˈsʲîːˌnɑ̂ː	kʲɛmʲˈsʲîːnɐɪ	kʲɛmʲˈsʲîːˌnɐɪ	kʲɪmʲˈsʲîːˌnɑ̂ː	kʲɛmʲˈsʲîːˌnɑ̂ː	kʲɛmʲˈsʲîːˌnɑ̂ː	kʲe̯mʲˈsʲîːˌnɑ̂ː	kʲɪmʲˈsʲîːˌnɑ̂ː	kʲɛmʲˈsʲîːˌnɑ̂ː
tremtyje	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲˇɪː	tʲrʲɛmʲtʲɪ·ˈjɛ	tʲrʲɛmʲtʲɪ·ˈjɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲˇɪɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲˇɪː	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲˇɪː	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲˇɪɛ	ˈtʲrʲe̯mʲˌtʲˇɪɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲˇɪɛ
pempių	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲɛ̂·mʲpʲʊ	ˈpʲɛ̂·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲɛ̂·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ
ištempsi	ɪʃʲˈtʲě̯·mʲsʲˇɪ	ɪʃʲˈtʲɛmˇʲ·sʲɪ	ɪʃʲˈtʲɛmˇʲ·sʲɪ	ɪʃʲˈtʲě̯·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲɛ̌·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲě̯·mʲsʲɪ	ɪʃˈtʲě̯·mʲpʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲě̯·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲɛ̌·mʲpʲsʲɪ
nendrynas	ˈnʲɛnʲˌdʲrʲîːns	nʲɛnʲˈdʲrʲîːnɑs	nʲɛnʲˈdʲrʲîːnɑs	nʲɪnʲˈdʲrʲîːns	nʲɛnʲˈdʲrʲîːns	nʲɛnʲˈdʲrʲîːns	nʲe̯nʲˈdʲrʲîːns	lʲe̯nʲˈdʲrʲîːns	nʲɛnʲˈdʲrʲîːns
penkis	ˈpʲě̯·ŋʲˌkʲɪs	pʲɛŋʲˈkʲɪs	pʲɛŋʲˈkʲɪs	ˈpʲě̯·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲě̯·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲě̯·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲě̯·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲě̯·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲě̯·ŋʲˌkˇʲɪs
menkių	ˈmʲɛ̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲɛ̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲɛŋˇʲ·kʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲɛ̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲɛ̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ
apdengsi	abʲˈdʲě̯·ŋʲkʲsˇʲɪ	abʲˈdʲɛŋˇʲ·kʲsʲɪ	abʲˈdʲɛŋˇʲ·kʲsʲɪ	abʲˈdʲě̯·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲɛ̌·ŋʲkʲsˇʲɪ	abʲˈdʲɛ̌·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲě̯·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲě̯·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲɛ̌·ŋʲkʲsʲɪ
įkąsi	ɪˈkɑ̂ːsʲɪ	ɪˈkɑ̂ːsʲɪ	ɪˈkɑ̂ːsʲɪ	ɪˈkô̯·nʲsʲɪ	ɪˈkô̯ːsʲɪ	ɪˈkɑ̂ːsʲɪ	ɪˈkô̯·nʲsʲɪ	ɪˈkô̯·nʲsʲɪ	ɪˈkô̯·sʲɪ
grąžinti	grɑˈʒʲî·nʲtʲě̯	grɑˈʒʲî·nʲtʲɪ	grɑˈʒʲî·nʲtʲɪ	grɑˈʒʲî·nʲtʲě̯	grɑˈʒʲî·nʲtʲě̯	grɑˈʒʲî·nʲtʲě̯	grɑˈʒʲî·nʲtʲe̯	grɑˈʒʲî·nʲtʲɪ	grɑ·ˈʒʲî·nʲtʲě̯
rąstus	ˈrɑsˌtʊs	rɑsˈtʊs	rɑsˈtʊs	ˈrǒ̯·nsˌtʊs	ˈrɑ̌ːsˌtʊs	ˈrɑsˌtʊs	ˈrǒ̯ːsˌtʊs	ˈrǒ̯·nsˌtʊs	ˈrǒ̯ːsˌtʊs
išspręsi	ɪʃʲˈsʲpʲrʲɛ̂ːsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲɛ̂ːsʲɪ	ɪˈsʲpʲrʲɛ̂ːsˇʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯·nʲsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯·sˇʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲɛ̂·ʲsʲɪ	ɪˈsʲpʲrʲê̯ːsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯·nʲsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲɛ̂·ʲsʲɪ
kęsynai	kʲɛˈsʲîːˌnɑ̂ː	kʲɛˈsʲîːnɐɪ	kʲɛˈsʲîːnɐɪ	kʲɛˈsʲîːˌnɑ̂ː	kʲɛˈsʲîːˌnɑ̂ː	kʲɛˈsʲîːnɑɪ	kʲɛˈsʲîːˌnɑ̂ː	kʲe̯mʲˈsʲîːˌnɑ̂ː	kʲɛˈsʲîːnɐɪ
grįžinys	ˈgʲrʲɛʒʲɪˌnˇʲɪːs	gʲrʲɛʒʲɪˈnˇʲɪːs	gʲrʲɛʒʲɪˈnˇʲɪːs	ˈgʲrʲe̯ʒʲɪˌnˇʲɪːs	ˈgʲrʲɛʒʲɪˌnˇʲɪːs	ˈgʲrʲɛʒʲɪˌnˇʲɪːs	ˈgʲrʲe̯ʒʲɪˌnˇʲɪːs	ˈgʲrʲe̯nʲʒʲɪˌnˇʲɪːs	ˈgʲrʲe̯ʒʲɪˌnˇʲɪːs
kietis	ˈkʲîɛtʲɪs	ˈkʲîɛtʲɪs	ˈkʲîɛtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲîɛtˇʲɪs	ˈkʲîɛtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtˇʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtˇʲɪs
liepynas	lʲɪɛˈpʲî·ns	lʲɪɛˈpʲîːnɑs	lʲɪɛˈpʲîːnɑs	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲɪɛˈpʲî·ns	lʲɪɛˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲɪɛˈpʲî·ns
šviesi	ˈʃʲvʲɪɛ̌ˌsʲɪ	ʃʲvʲɪɛˈsʲɪ	ʃʲvʲɪɛˈsʲɪ	ˈʃʲvʲě̯ɪˌsʲɪ	ˈʃʲvʲě̯ɪˌsʲɪ	ˈʃʲvʲě̯ɪˌsʲɪ	ˈʃʲvʲě̯ɪˌsʲɪ	ˈʃʲvʲě̯ɪˌsʲɪ	ˈʃʲvʲě̯ɪˌsʲɪ
juodis	ˈjǒ̯ʊdʲɪs	ˈjʊ̌dʲɪs	ˈjʊ̌dʲɪs	ˈjǒ̯ʊdʲɪs	ˈjʊ̌dʲɪs	ˈjʊ̌dʲɪs	ˈjǒ̯ʊdʲɪs	ˈjǒ̯ʊdʲɪs	ˈjǒ̯ʊdʲɪs
spanguolinį	spɑŋgʊɔˈlʲɪnʲɪ	spɑŋgʊɔˈlʲɪnʲɪ	spɑŋgʊɔˈlʲɪnʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnʲɪ	spɑŋgʊɔˈlʲɪnʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnʲɪ
juokų	ˈjo̯ʊˌkŭː	jʊɔˈkŭː	jʊɔˈkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭːn	ˈjo̯ʊˌkŭː	

2 PRIEDAS. Šiaurės žemaičių paribio LKA punktų informantų kontrolinių žodžių transkripcijos

Skuõdas (LKA 29)

	SKD_JAUN_1	SKD_JAUN_2	SKD_JAUN_3	SKD_VID_1	SKD_VID_2	SKD_VID_3	SKD_VYR_1	SKD_VYR_2	SKD_VYR_3
naminį	nʊ'mʲɪnʲɪ	nʊ'mʲɪnʲɪ	nʊ'mʲɪnʲɪ	nʊ'mʲɪnʲɪ	nʊ'mʲɪnʲɪ	nʊ'mʲɪnʲɪ	nʊ'mʲɪnʲɪ	nǫ'mʲe̯nʲɪ	nʊ'mʲɪnʲɪ
vinis	'vʲɪˌnʲɪs	'vʲɪˌnʲɪs	'vʲɪˌnʲɪs	'vʲɪˌnʲɪs	'vʲɪˌnʲɪs	'vʲɪˌnʲɪs	'vʲɪˌnʲɪs	'vʲɪˌnʲɪs	'vʲɪˌnʲɪs
darbininkus	'dɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	'dɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	'dɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	'dɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	'dɑrʲbʲɪˌnʲĩ·ŋˌkʊs	'dɑrʲbʲɪˌnʲĩ·ŋˌkʊs	'dɑrʲbʲɪˌnʲĩ·ŋˌkʊs	'dɑrʲbʲɪˌnʲĩ·ŋˌkʊs	'dɑrʲbʲɪˌnʲĩ·ŋˌkʊs
durys	'dʊrʲɪs	'dʊrʲɪs	'dʊrʲɪs	'dʊrʲɪs	'dʊrʲɪs	'dʊrʲɪs	'dʊ·rʲĩɪs	'dʊrʲɪs	'dʊrʲɪs
šunis	'ʃʊˌnʲɪs	'ʃʊˌnʲĩɪs	'ʃʊˌnʲɪs	'ʃʊˌnʲɪs	'ʃʊˌnʲɪs	'ʃʊˌnʲɪs	'ʃʊˌnʲɪs	'ʃʊˌnʲɪs	'ʃʊˌnʲɪs
kurkulų	'kurkʊˌlŭ:	'kurkʊˌlŭ:	'kurkʊˌlŭ:	'kurkʊˌlŭ:	'kurkʊˌlŭ:	'kurkʊˌlŭ:	'kurkʊˌlŭ:	'kurkʊˌlŭ:	'kurkʊˌlŭ
pritildyti	pʲrʲɪ'tʲî·lʲˌdʲî:tʲę̆	pʲrʲɪ'tʲî·lʲˌdʲî:tʲę̆	pʲrʲɪ'tʲî·lʲˌdʲî:tʲę̆	pʲrʲɪ'tʲî·lʲˌdʲî:tʲę̆	pʲrʲɪ'tʲî·lʲˌdʲî:tʲę̆	pʲrʲɪ'tʲî·lʲˌdʲî:tʲę̆	pʲrʲɪ'tʲî·lʲˌdʲî:tʲę̆	pʲrʲɪ'tʲî·lʲˌdʲî:tʲę̆	pʲrʲɪ'tʲî·lʲˌdʲî:tʲę̆
silkių	'sʲĩ·lʲkʲʊ	'sʲĩ·lʲkʲʊ	'sʲĩ·lʲkʲʊ	'sʲĩ·lʲkʲʊ	'sʲĩ·lʲkʲʊ	'sʲĩ·lʲkʲʊ	'sʲĩ·lʲkʲʊ	'sʲę̆·lʲkʲʊ	'sʲĩ·lʲkʲʊ
išmirkyti	ɪʃʲmʲɪrʲ'kʲî:tʲę̆	ɪʃʲmʲɪrʲ'kʲî:tʲę̆	ɪʃʲmʲɪrʲ'kʲî:tʲę̆	ɪʃʲmʲɪrʲ'kʲî:tʲę̆	ɪʃʲmʲɪrʲ'kʲî:tʲę̆	ɪʃʲmʲɪrʲ'kʲî:tʲę̆	ɪʃmʲɪrʲ'kʲî:tʲę̆	ɪʃmʲɪrʲ'kʲî:tʲę̆	ɪʃmʲɪrʲ'kʲî:tʲę̆
girdi	'gʲĩ·rʲˌdʲɪ	'gʲĩ·rʲˌdʲɪ	'gʲĩ·rʲˌdʲɪ	'gʲĩ·rʲˌdʲɪ	'gʲĩ·rʲˌdʲɪ	'gʲĩ·rʲˌdʲɪ	'gʲĩ·rʲˌdʲɪ	'gʲĩ·rʲˌdʲɪ	'gʲĩ·rʲˌdʲɪ
žirnių	'ʒʲî·rʲnʲʊ	'ʒʲî·rʲnʲʊ	'ʒʲî·rʲnʲʊ	'ʒʲî·rʲnʲʊ	'ʒʲî·rʲnʲʊ	'ʒʲî·rʲnʲʊ	'ʒʲî·rʲnʲʊ	'ʒʲî·rʲnʲʊ	'ʒʲî·rʲnʲʊ
piršlį	'pʲĩ·rʲʃʲlʲɪ	'pʲĩ·rʲʃʲlʲɪ	'pʲĩ·rʲʃʲlʲɪ	'pʲĩ·rʲʃʲlʲɪ	'pʲĩ·rʲʃʲlʲɪ	'pʲĩ·rʲʃʲlʲɪ	'pʲĩ·rʲʃʲlʲɪ	'pʲĩ·rʲʃʲlʲɪ	'pʲĩ·rʲʃʲlʲɪ
užpultų	'ʊʃpʊlˌtŭ:	'ʊʃpʊlˌtŭ:	'ʊʃpʊlˌtŭ:	'ʊʃpʊlˌtŭ:	'ʊʃpʊlˌtŭ:	'ʊʃpʊlˌtŭ:	'ʊʃpʊlˌtŭ:	'ʊʃpǫlˌtŭ:	'ʊʃpʊlˌtŭ:
pulkų	'pulˌkŭ:	'pulˌkŭ:	'pulˌkŭ:	'pulˌkŭ:	'pulˌkŭ:	'pulˌkŭ:	'pulˌkŭ:	'pulˌkŭ:	'pulˌkŭ:
dulkių	'dû·lʲkʲʊ	'dû·lʲkʲʊ	'dû·lʲkʲʊ	'dû·lʲkʲʊ	'dû·lʲkʲʊ	'dû·lʲkʲʊ	'dû·lʲkʲʊ	'dû·lʲkʲʊ	'dû·lʲkʲʊ
kulnį	'kŭ·lʲnʲɪ	'kŭ·lʲnʲɪ	'kŭ·lʲnʲɪ	'kŭ·lʲnʲɪ	'kŭ·lʲnʲɪ	'kŭ·lʲnʲɪ	'kŭ·lʲnʲĩ	'kŭ·lʲnʲɪ	'kŭ·lʲnʲɪ
purvynai	pʊrʲ'vʲî:ˌnâ:	pʊrʲ'vʲî:ˌnâ	pʊrʲ'vʲî:ˌnâ:	pʊrʲ'vʲî:ˌnâ:	pʊrʲ'vʲî:ˌnâ:	pʊrʲ'vʲî:ˌnâ:	pʊrʲ'vʲî:ˌnâ:	pʊrʲ'vʲî:ˌnâ:	pʊrʲ'vʲî:ˌnâ:
burnų	'burˌnŭ:	'burˌnŭ:	'burˌnŭ:	'burˌnŭ:	'burˌnŭ:	'burˌnŭ:	'burˌnŭ:	'burˌnŭ:	'burˌnŭ:
gurkšnius	'gû·rʲkʲʃʲnʲʊs	'gû·rʲkʲʃʲnʲʊs	'gû·rʲkʲʃʲnʲʊs	'gû·rʲkʲʃʲnʲʊs	'gû·rʲkʲʃʲnʲʊs	'gû·rʲkʲʃʲnʲʊs	'gû·rʲkʲʃʲnʲʊs	'gû·rʲkʲʃʲnʲʊs	'gû·rʲkʲʃʲnʲʊs
pliurpsi	'pʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ	'pʲlʲŭ·rʲpʲsʲĩ	'pʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ	'pʲlʲŭ·rʲpʲsʲĩ	'pʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ	'pʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ	'pʲlʲŭ·rʲpʲsʲĩ	'pʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ	'pʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ
kuitiesi	kʊɪ'tʲî:s	kʊɪ'tʲî:s	kʊɪ'tʲî:s	kʊɪ'tʲî:s	kʊɪ'tʲî:s	kʊɪ'tʲî:s	kʊɪ'tʲî:s	kʊɪ'tʲî:s	kʊɪ'tʲî:s
puiki	'pʊɪˌkʲɪ	'pʊɪˌkʲɪ	'pʊ̆·ɪˌkʲɪ	'pʊ̆·ɪˌkʲɪ	'pʊ̆·ɪˌkʲɪ	'pʊ̆·ɪˌkʲɪ	'pʊ̆·ɪˌkʲɪ	'pʊ̆·ɪˌkʲɪ	'pʊ̆·ɪˌkʲɪ
kluikų	'klo̯·ɪkʊ	'klû·ɪkʊ	'klû·ɪkʊ	'klû·ɪkʊ	'klo̯·ɪkʊ	'klû·ɪkʊ	'klo̯·ɪkʊ	'klo̯·ɪkʊ	'klû·ɪkʊ
zuikių	'zʊ̆·ɪkʲʊ	'zʊ̆·ɪkʲʊ	'zʊ̆·ɪkʲʊ	'zʊ̆·ɪkʲʊ	'zʊ̆·ɪkʲʊ	'zʊ̆·ɪkʲʊ	'zʊ̆·ɪkʲʊ	'zʊ̆·ɪkʲʊ	'zʊ̆·ɪkʲʊ

	SKD_JAUN_1	SKD_JAUN_2	SKD_JAUN_3	SKD_VID_1	SKD_VID_2	SKD_VID_3	SKD_VYR_1	SKD_VYR_2	SKD_VYR_3
samdys	sʊmʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs
tamsių	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː
samtis	ˈsǫ̂·mʲtʲɪs	ˈsû·mʲtʲɪs	ˈsǫ̂·mʲtʲɪs	ˈsû·mʲtʲɪs	ˈsû·mʲtʲɪs	ˈsû·mʲtʲɪs	ˈsû·mʲtʲɪs	ˈsû·mʲtʲɪs	ˈsû·mʲtʲɪs
vamzdis	ˈvǫ̆·mʲzʲdʲɪs	ˈvă·mʲzʲdʲɪs	ˈvǫ̆·mʲzʲdʲɪs	ˈvǫ̆·mʲzʲdʲɪs	ˈvă·mʲzʲdʲɪs	ˈvǫ̆·mʲzʲdʲɪs	ˈvă·mʲzʲdʲɪs	ˈvă·mʲzʲdʲɪs	ˈvă·mʲzʲdʲɪs
apdangstyti	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę̆	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę̆	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę̆	abdǫŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę̆	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę̆	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę̆	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę̆	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę̆	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę̆
dantis	ˈdŭ·nʲˌtʲɪs	ˈdŭ·nʲˌtʲɪs	ˈdŭ·nʲˌtʲɪs	ˈdǫ̆·nʲˌtʲɪs	ˈdŭ·nʲˌtʲɪs	ˈdŭ·nʲˌtʲɪs	ˈdŭ·nʲˌtʲɪs	ˈdŭ·nʲˌtʲɪs	ˈdŭ·nʲˌtʲɪs
langus	ˈlû·ŋgʊs	ˈlû·ŋgʊs	ˈlû·ŋgʊs	ˈlǫ̂·ŋgʊs	ˈlû·ŋgʊs	ˈlǫ̂·ŋgʊs	ˈlû·ŋgʊs	ˈlǫ̂·ŋgʊs	ˈlǫ̂·ŋgʊs
rankų	ˈrŭ·ŋkʊ	ˈrŭ·ŋkʊ	ˈrŭ·ŋkʊ	ˈrǫ̆·ŋkʊ	ˈrŭ·ŋkʊ	ˈrǫ̆·ŋkʊ	ˈrŭ·ŋkʊ	ˈrǫ̆·ŋkʊ	ˈrǫ̆·ŋkʊ
kemsynai	kʲę̆mʲˈsʲîːˌnâː	kʲɛmʲˈsʲîːˌnâː	kʲę̆mʲˈsʲîːˌnâː	kʲę̆mʲˈsʲîːˌnâː	kʲę̆mʲˈsʲîːˌnâː	kʲę̆mʲˈsʲîːˌnâː	kʲę̆mʲˈsʲîːˌnâː	kʲɛmʲˈsʲîːˌnâː	kʲę̆mʲˈsʲîːˌnâː
tremtyje	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲĭɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲĭɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲĭɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲĭɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲĭɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲĭɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲĭɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲĭɛ	ˈtʲrʲę̆mʲˌtʲĭɛ
pempių	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ	ˈpʲî·mʲpʲʊ	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ
ištempsi	ɪʃˈtʲĭ·mʲsʲɪ	ɪʃˈtʲĭ·mʲsʲɪ	ɪʃˈtʲĭ·mʲsʲɪ	ɪʃˈtʲĭ·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲę̆·mʲsʲɪ	ɪʃˈtʲę̆·mʲsʲɪ	ɪʃˈtʲĭ·mʲsʲɪ	ɪʃˈtʲę̆·mʲpʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲę̆·mʲsʲɪ
nendrynas	nʲę̆nʲˈdʲrʲî·ns	nʲɛnʲˈdʲrʲî·ns	nʲę̆nʲˈdʲrʲî·ns	nʲɛnʲˈdʲrʲî·ns	nʲɛnʲˈdʲrʲî·ns	nʲę̆nʲˈdʲrʲî·ns	nʲɛnʲˈdʲrʲî·ns	nʲɛnʲˈdʲrʲî·ns	nʲę̆nʲˈdʲrʲî·ns
penkis	ˈpʲĭ·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲę̆·ŋʲˌkʲĭs	ˈpʲę̆·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲĭ·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲę̆·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲę̆·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲĭ·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲĭ·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲę̆·ŋʲˌkʲɪs
menkių	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲî·ŋʲkʲʊ	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ
apdengsi	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲĭ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ
įkąsi	ɪˈkǫ̂ʊsʲɪ	ɪˈkû:sʲɪ	ɪˈkǫ̂:sʲɪ	ɪˈkǫ̂:sʲɪ	ɪˈkǫ̂ʊsʲɪ	ɪˈkǫ̂ʊsʲɪ	ɪˈkû:sʲɪ	ɪˈkǫ̂ʊsʲɪ	ɪˈkǫ̂ʊsʲɪ
grąžinti	grǫˈʒʲî·nʲtʲę̆	graˈʒʲî·nʲtʲę̆	grǫˈʒʲî·nʲtʲę̆	graˈʒʲî·nʲtʲę̆	graˈʒʲî·nʲtʲę	grǫʊˈʒʲî·nʲtʲę̆	graˈʒʲî·nʲtʲę̆	graˈʒʲî·nʲtʲę̆	graˈʒʲî·nʲtʲę̆
rąstus	ˈrǫ̆:sˌtʊs	ˈrŭ:sˌtʊs	ˈrǫ̆:sˌtʊs	ˈrǫ̆:sˌtʊs	ˈrǫ̆ʊsˌtʊs	ˈrǫ̆ʊsˌtʊs	ˈrǫ̆ʊsˌtʊs	ˈrǫ̆ʊsˌtʊs	ˈrǫ̆ʊsˌtʊs
išspręsi	ɪʃʲˈsʲpʲrʲę̂:sʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲę̂:sʲĭ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲę̂:sʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲę̂:sʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲę̂:sʲɪ	ɪˈsʲpʲrʲę̂:sʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲî:sʲĭ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲîɛsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲę̂:sʲɪ
kęsynai	kʲɛˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː	kʲę̆ɪˈsʲîːˌnâː	kʲę̆ɪˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː
gręžinys	ˈgʲrʲę̆ʒʲɪˌnʲĭːs	ˈgʲrʲɛʒʲɪˌnʲĭːs	ˈgʲrʲę̆ʒʲɪˌnʲĭːs	ˈgʲrʲɛʒʲɪˌnʲĭːs	ˈgʲrʲɛʒʲɪˌnʲĭːs	ˈgʲrʲę̆ʒʲɪˌnʲĭːs	ˈgʲrʲɛʒʲɪˌnʲĭːs	ˈgʲrʲę̆ʒʲɪˌnʲĭːs	ˈgʲrʲę̆ʒʲɪˌnʲĭːs
kietis	ˈkʲę̂ɪtʲɪs	ˈkʲę̂ɪtʲɪs	ˈkʲę̂ɪtʲɪs	ˈkʲę̂ɪtʲɪs	ˈkʲę̂ɪtʲɪs	ˈkʲę̂ɪtʲĭs	ˈkʲę̂ɪtʲɪs	ˈkʲę̂ɪtʲɪs	ˈkʲę̂ɪtʲɪs
liepynas	lʲę̆ɪˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns
šviesi	ˈʃʲʊʲę̆ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪˌsʲɪ
juodis	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs
spanguolinį	spǫŋgǫʊˈlʲɪnʲɪ	spǫŋgǫʊˈlʲɪnʲɪ	spǫŋgǫʊˈlʲɪnʲĭ	spǫŋgǫʊˈlʲɪnʲɪ	spǫŋgǫʊˈlʲɪnʲɪ	spǫŋgǫʊˈlʲɪnʲɪ	spǫŋgǫʊˈlʲɪnʲɪ	spǫŋgǫʊˈlʲɪnʲɪ	spǫŋgǫʊˈlʲɪnʲɪ
juokų	ˈjǫʊˌkŭː	ˈjǫʊˌkŭː	ˈjǫʊˌkŭː	ˈjǫʊˌkŭː	ˈjǫʊˌkŭː	ˈjǫʊˌkŭː	ˈjǫʊˌkŭː	ˈjǫʊˌkŭː	ˈjǫʊˌkŭː

Mósėdis (LKA 40)

	MS_JAUN_1	MS_JAUN_2	MS_JAUN_3	MS_VID_1	MS_VID_2	MS_VID_3	MS_VYR_1	MS_VYR_2	MS_VYR_3
naminį	nʊˈmʲɪnʲɪ	nʊˈmʲɪnʲɪ	nʊˈmʲɪnʲɪ	no̯ˈmʲe̯nʲɪ	nʊˈmʲɪnʲɪ	nʊˈmʲɪnʲɪ	nʊˈmʲɪnʲɪ	nʊˈmʲɪnʲɪ	no̯ˈmʲe̯·nʲ̆ɪ
vinis	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲe̯ˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲe̯ˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲe̯ˌnʲɪs
darbininkus	ˈdarʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdarʲbʲɪˌnʲ̆ɪ·ŋˌkʊs	ˈdarʲbʲɪˌnʲ̆ɪ·ŋˌkʊs	ˈdarʲbʲɪˌnʲ̆ɪ·ŋˌkʊs	ˈdarʲbʲɪˌnʲ̆ɪ·ŋˌkʊs	ˈdarʲbʲɪˌnʲ̆ɪ·ŋˌkʊs	ˈdarʲbʲɪˌnʲ̆ɪ·ŋˌkʊs	ˈdarʲbʲɪˌnʲ̆ɪ·ŋˌkʊs	ˈdarʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs
durys	ˈdʊrʲɪs	ˈdʊrʲɪs	ˈdʊrʲɪs	ˈdo̯·rʲɪs	ˈdʊrʲɪs	ˈdʊrʲɪs	ˈdʊ·rʲɪs	ˈdʊrʲɪs	ˈdo̯·rʲɪs
šunis	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs
kurkulų	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	ˈko̯rko̯ˌlŭː
pritildyti	pʲrʲɪˈtʲî·lʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲî·lʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲî·lʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲî·lʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲî·lʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲî·lʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲî·lʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲî·lʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲê̯·lʲˌdʲîːtʲĕ̯
silkių	ˈsʲ̆ɪ·lʲkʲʊ	ˈsʲ̆ɪ·lʲkʲʊ	ˈsʲ̆ɪ·lʲkʲʊ	ˈsʲĕ̯·lʲkʲʊ	ˈsʲ̆ɪ·lʲkʲʊ	ˈsʲ̆ɪ·lʲkʲʊ	ˈsʲĕ̯·lʲkʲʊ	ˈsʲ̆ɪ·lʲkʲʊ	ˈsʲĕ̯·lʲkʲʊ
išmirkyti	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲe̯rʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯
girdi	ˈgʲ̆ɪ·rʲˌdʲɪ	ˈgʲ̆ɪ·rʲˌdʲɪ	ˈgʲ̆ɪ·rʲˌdʲɪ	ˈgʲĕ̯·rʲˌdʲ̆ɪ	ˈgʲ̆ɪ·rʲˌdʲɪ	ˈgʲ̆ɪ·rʲˌdʲɪ	ˈgʲ̆ɪ·rʲˌdʲ̆ɪ	ˈgʲ̆ɪ·rʲˌdʲɪ	ˈgʲĕ̯·rʲˌdʲɪ
žirnių	ˈʒʲî·rʲnʲʊ	ˈʒʲî·rʲnʲʊ	ˈʒʲî·rʲnʲʊ	ˈʒʲê̯·rʲnʲʊ	ˈʒʲî·rʲnʲʊ	ˈʒʲî·rʲnʲʊ	ˈʒʲî·rʲnʲʊ	ˈʒʲî·rʲnʲʊ	ˈʒʲê̯·rʲnʲʊ
piršlį	ˈpʲ̆ɪ·rʲʃʲlʲɪ	ˈpʲ̆ɪ·rʲʃʲlʲɪ	ˈpʲ̆ɪ·rʲʃʲlʲɪ	ˈpʲĕ̯·rʲʃʲlʲɪ	ˈpʲ̆ɪ·rʲʃʲlʲɪ	ˈpʲ̆ɪ·rʲʃʲlʲɪ	ˈpʲ̆ɪ·rʲʃʲlʲɪ	ˈpʲ̆ɪ·rʲʃʲlʲɪ	ˈpʲĕ̯·rʲʃʲlʲɪ
užpultų	ʊʃpʊlˌtŭː	ʊʃpʊlˌtŭː	ʊʃpʊlˌtŭː	ʊʃpʊlˌtŭː	ʊʃpʊlˌtŭː	ʊʃpʊlˌtŭː	ʊʃpʊlˌtŭː	ˈpʲ̆ɪ·rʲʃʲlʲɪ	ʊʃpo̯lˌtŭː
pulkų	ˈpulˌkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpo̯lˌkŭː
dulkių	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdô̯·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdô̯·lʲkʲʊ
kulnį	ˈkŭ·lʲnʲɪ	ˈkŭ·lʲnʲɪ	ˈkŭ·lʲnʲɪ	ˈkŏ̯·lʲnʲɪ	ˈkŭ·lʲnʲɪ	ˈkŭ·lʲnʲɪ	ˈkŭ·lʲnʲɪ	ˈkŭ·lʲnʲɪ	ˈkŭ·lʲnʲɪ
purvynai	pʊrʲˈʊʲîːˌnâː	pʊrʲˈʊʲîːˌnâ	pʊrʲˈʊʲîːˌnâː	pʊrʲˈʊʲîːˌnâː	pʊrʲˈʊʲîːˌnâː	pʊrʲˈʊʲîːˌnâː	pʊrʲˈʊʲîːˌnâː	pʊrʲˈʊʲîːˌnâ	pʊrʲˈʊʲîːˌnâː
burnų	ˈburˌnŭː	ˈburˌnŭː	ˈburˌnŭː	ˈburˌnŭː	ˈburˌnŭː	ˈburˌnŭː	ˈburˌnŭː	ˈburˌnŭː	ˈbô̯·rnʊ
gurkšnius	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgô̯·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgô̯·rʲkʲʃʲnʲʊs
pliurpsi	ˈpʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŏ̯·rʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŏ̯·rʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŏ̯·rʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŭ·rʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŏ̯·rʲpʲsʲɪ
kuitiesi	kʊɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîːs	ˈko̯ɪˌtʲîːs	kʊɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîːs
puiki	ˈpʊɪˌkʲɪ	ˈpʊɪˌkʲɪ	ˈpŏ̯ˌɪˌkʲɪ	ˈpŏ̯ˌɪˌkʲɪ	ˈpʊ̆ˌɪˌkʲɪ	ˈpʊ̆ˌɪˌkʲɪ	ˈpʊ̆ˌɪˌkʲɪ	ˈpʊ̆ˌɪˌkʲɪ	ˈpʊ̆ˌɪˌkʲɪ
kluikų	ˈklû·ɪkʊ	ˈklû·ɪkʊ	ˈklû·ɪkʊ	ˈklû·ɪkʊ	ˈklô̯·ɪkʊ	ˈklû·ɪkʊ	ˈklô̯·ɪkʊ	ˈklû·ɪkʊ	ˈklô̯·ɪkʊ
zuikių	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ	ˈzŏ̯·ɪkʲʊ	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ	ˈzŏ̯·ɪkʲʊ
samdys	sʊmʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs	so̯mʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs	so̯mʲˈdʲîːs	so̯mʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs	so̯mʲˈdʲîːs
tamsių	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈto̯mʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː

	MS_JAUN_1	MS_JAUN_2	MS_JAUN_3	MS_VID_1	MS_VID_2	MS_VID_3	MS_VYR_1	MS_VYR_2	MS_VYR_3
samtis	ˈsô̯·mʲtʲɪs	ˈsû·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtˡˇɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs	ˈsû·mʲtʲɪs	ˈsû·mʲtʲɪs	ˈsû·mʲtʲɪs
vamzdis	ˈvă·mʲzʲdʲɪs	ˈvă·mʲzʲdʲɪs	ˈvŏ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvŏ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvŏ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvŏ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvŏ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvŏ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvŏ̯·mʲzʲdʲɪs
apdangstyti	ɑbdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲĕ̯	ɑbdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲĕ̯	ɑbdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲĕ̯	ɑbdo̯ŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲĕ̯	ɑbdo̯ŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲĕ̯	ɑbdo̯ŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲĕ̯	ɑbdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲĕ̯	ɑbdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲĕ̯	ɑbdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲĕ̯
dantis	ˈdŭ·nʲˌtʲɪs	ˈdŭ·nʲˌtʲɪs	ˈdŭ·nʲˌtʲɪs	ˈdŏ̯·nʲˌtʲɪs	ˈdŏ̯·nʲˌtʲɪs	ˈdŭ·nʲˌtʲɪs	ˈdŏ̯·nʲˌtʲɪs	ˈdŭ·nʲˌtʲɪs	ˈdŏ̯·nʲˌtʲɪs
langus	ˈlû·ŋgʊs	ˈlû·ŋgʊs	ˈlû·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlû·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs
rankų	ˈrŭ·ŋkʊ	ˈrŭ·ŋkʊ	ˈrŭ·ŋkʊ	ˈrŏ̯·ŋkʊ	ˈrŏ̯·ŋkʊ	ˈrŏ̯·ŋkʊ	ˈro̯ŋˌkû:	ˈrŭ·ŋkʊ	ˈrŏ̯·ŋkʊ
kemsynai	kʲɛmʲˈsʲîːˌnâː	kʲe̯mʲˈsʲîːˌnâː	kʲɛmʲˈsʲîːˌnâː	kʲɛmʲˈsʲîːˌnâː	kʲe̯mʲˈsʲîːˌnâː	kʲɛmʲˈsʲîːˌnâː	kʲɛmʲˈsʲîːˌnâː	kʲe̯mʲˈsʲîːˌnâː	kʲe̯mʲˈsʲîːˌnâː
tremtyje	ˈtʲrʲɛmʲˌtˡˇɪɛ	ˈtʲrʲe̯mʲˌtˡˇɪɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtˡˇɪɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtˡˇɪɛ	ˈtʲrʲe̯mʲˌtˡˇɪɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtˡˇɪɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtˡˇɪɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtˡˇɪɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtˡˇɪɛ
pempių	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ
ištempsi	ɪʃʲˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ
nendrynas	nʲɛnʲˈdʲrʲîːns	nʲɛnʲˈdʲrʲîːns	nʲɛnʲˈdʲrʲîːns	nʲe̯nʲˈdʲrʲîːns	nʲɛnʲˈdʲrʲîːns	nʲɛnʲˈdʲrʲîːns	nʲɛnʲˈdʲrʲîːns	nʲe̯nʲˈdʲrʲîːns	nʲe̯nʲˈdʲrʲîːns
penkis	ˈpʲĕ̯·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲĕ̯·ŋʲˌkˡˇɪs	ˈpʲĕ̯·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲĕ̯·ŋʲˌkʲɪs	ˈpˡˇɪ·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲĕ̯·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲĕ̯·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲĕ̯·ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲĕ̯·ŋʲˌkʲɪs
menkių	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲɛ̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ
apdengsi	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲɪ	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲɪ	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲɪ	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲɪ	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲɪ	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲɪ	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲɪ	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲɪ	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲɪ
įkąsi	ɪˈkô̯ʊsʲɪ	ɪˈkô̯:sʲɪ	ɪˈkû:sʲɪ	ɪˈkô̯:sʲɪ	ɪˈkô̯ʊsʲɪ	ɪˈkô̯ʊsʲɪ	ɪˈkô̯ʊsʲɪ	ɪˈkô̯ʊsʲɪ	ɪˈkô̯ʊsʲɪ
grąžinti	gro̯ˈʒʲî·nʲtʲĕ̯	graˈʒʲî·nʲtʲĕ̯	gro̯ˈʒʲî·nʲtʲĕ̯	gro̯ˈʒʲî·nʲtʲe	graˈʒʲî·nʲtʲĕ̯	gro̯ˈʒʲî·nʲtʲĕ̯	graˈʒʲî·nʲtʲĕ̯	gro̯ˈʒʲî·nʲtʲe	gro̯ˈʒʲî·nʲtʲĕ̯
rąstus	ˈrŏ̯:sˌtʊs	ˈrŏ̯:sˌtʊs	ˈrŏ̯:sˌtʊs	ˈrŏ̯:sˌtʊs	ˈrŏ̯ʊsˌtʊs	ˈrŏ̯:sˌtʊs	ˈrŏ̯ʊsˌtʊs	ˈrŏ̯ʊsˌtʊs	ˈrŏ̯ʊsˌtʊs
išspręsi	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯:sʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲɛ̂:sʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯:sʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯:sˡˇɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯:sʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲɛ̂:sʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲɛ̂:sʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯:sʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯:sʲɪ
kęsynai	kʲɛˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː
grįžinys	ˈgʲrʲɛʒʲɪˌnˡˇɪːs	ˈgʲrʲɛʒʲɪˌnˡˇɪːs	ˈgʲrʲe̯ʒʲɪˌnˡˇɪːs	ˈgʲrʲe̯ʒʲɪˌnˡˇɪːs	ˈgʲrʲe̯ʒʲɪˌnˡˇɪːs	ˈgʲrʲɛʒʲɪˌnˡˇɪːs	ˈgʲrʲɛʒʲɪˌnˡˇɪːs	ˈgʲrʲe̯ʒʲɪˌnˡˇɪːs	ˈgʲrʲe̯ʒʲɪˌnˡˇɪːs
kietis	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs
liepynas	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns
šviesi	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪˌsʲɪ	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪˌsʲɪ
juodis	ˈjŏ̯ʊdʲɪs	ˈjŏ̯ʊdʲɪs	ˈjŏ̯ʊdʲɪs	ˈjŏ̯ʊdʲɪs	ˈjŏ̯ʊdʲɪs	ˈjŏ̯ʊdʲɪs	ˈjŏ̯ʊdʲɪs	ˈjŏ̯ʊdʲɪs	ˈjŏ̯ʊdʲɪs
spanguolinį	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnʲɪ	ˈspo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnˡˇɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲe̯·nʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲe̯·nʲɪ
juokų	ˈjo̯ʊˌkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭː

Papìlė (LKA 47)

	PP_JAUN_1	PP_JAUN_2	PP_JAUN_3	PP_VID_1	PP_VID_2	PP_VID_3	PP_VYR_1	PP_VYR_2	PP_VYR_3
naminį	nɑˈmʲɪnʲɪ	nɑˈmʲɪnʲɪ	nɑˈmʲɪnʲɪ	nɑˈmʲɪnʲɪ	no̯ˈmʲɪnʲɪ	nɑˈmʲɪnʲɪ	nɑˈmʲɪnʲɪ	nʊˈmʲɪnʲɪ	nʊˈmʲɪnʲɪ
vinis	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	vʲɪˈnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	vʲɪˈnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲɪs	ˈvʲɪˌnʲ̃ɪs
darbininkus	dɑrʲbʲɪˈnʲɪŋˌkʊs	dɑrʲbʲɪˈnʲɪŋˌkʊs	dɑrʲbʲɪnʲɪŋˈkʊs	dɑrʲbʲɪˈnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲ̃ɪˑŋˌkʊs	dɑrʲbʲɪnʲɪŋˈkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲ̃ɪˑŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲ̃ɪˑŋˌkʊ̆s	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲ̃ɪˑŋˌkʊs
durys	ˈdʊrʲɪs	ˈdʊrʲɪˑs	ˈdʊrʲɪˑs	ˈdʊrʲɪˑs	ˈdʊrʲɪs	ˈdʊrʲɪs	ˈdʊrʲɪˑs	ˈdʊrʲɪs	ˈdʊrʲɪs
šunis	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ʃʊˈnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲ̃ɪs
kurkulų	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	kʊrkʊˈlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	kʊrkʊˈlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkurkʊˌlŭː
pritildyti	pʲrʲɪˈtʲîˑlʲdʲɪtʲɪ	pʲrʲɪˈtʲîˑlʲdʲɪtʲɪ	pʲrʲɪˈtʲîˑlʲdʲɪˑtʲɪ	pʲrʲɪˈtʲîˑlʲdʲɪːtʲɪ	pʲrʲɪˈtʲîˑlʲdʲɪˑtʲę̆	pʲrʲɪˈtʲîˑlʲdʲɪˑtʲɪ	pʲrʲɪˈtʲę̂ˑlʲdʲɪˑtʲę̆	pʲrʲɪˈtʲîˑlʲdʲɪˑtʲę̆	pʲrʲɪˈtʲîˑlʲdʲɪˑtʲę̆
silkių	ˈsʲɪlʲˈʲˑkʲʊ	ˈsʲɪlʲˈʲˑkʲʊ	ˈsʲɪlʲˈʲˑkʲʊ	ˈsʲɪlʲˈʲˑkʲʊ	ˈsʲę̆ˑlʲkʲʊ	ˈsʲɪlʲˈʲˑkʲʊ	ˈsʲę̆ˑlʲkʲʊ	ˈsʲę̆ˑlʲkʲʊ	ˈsʲę̆ˑlʲkʲʊ
išmirkyti	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲɪ	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲɪ	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲɪ	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲɪ	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲę̆	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲɪ	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲę̆	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲę̆	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲę̆
girdi	ˈgʲɪrʲˌdʲ̃ɪ	ˈgʲɪrʲˌdʲɪ	ˈgʲ̃ɪˑrʲˌdʲɪ	ˈgʲɪrʲˌdʲɪ	ˈgʲ̃ɪˑrʲˌdʲɪ	gʲɪrʲˈdʲɪ	ˈgʲɪrʲˌdʲɪ	ˈgʲę̆ˑrʲˌdʲɪ	ˈgʲ̃ɪˑrʲˌdʲɪ
žirnių	ˈʒʲîˑrʲnʲʊ	ˈʒʲîˑrʲnʲʊ	ˈʒʲîˑrʲnʲʊ	ˈʒʲîˑrʲnʲʊ	ˈʒʲîˑrʲnʲʊ	ˈʒʲîˑrʲnʲʊ	ˈʒʲę̂ˑrʲnʲʊ	ˈʒʲîˑrʲnʲʊ	ˈʒʲîˑrʲnʲʊ
piršlį	ˈpʲɪřʲˑʃʲlʲɪ	ˈpʲɪřʲˑʃʲlʲɪ	ˈpʲ̃ɪˑrʲʃʲlʲɪ	ˈpʲɪřʲˑʃʲlʲɪ	ˈpʲę̆ˑrʲʃʲlʲɪ	ˈpʲɪřʲˑʃʲlʲɪ	ˈpʲ̃ɪˑrʲʃʲlʲɪ	ˈpʲ̃ɪˑrʲʃʲlʲɪ	ˈpʲ̃ɪˑrʲʃʲlʲɪ
užpultų	ʊʃpʊlˈtŭː	ʊʃpʊlˈtŭː	ʊʃpʊlˈtŭː	ʊʃpʊlˈtŭː	ˈʊʃpʊlˌtŭː	ʊʃpʊlˈtŭː	ˈʊʃpʊlˌtŭː	ˈʊʃpʊlˌtŭː	ˈʊʃpʊlˌtŭː
pulkų	pʊlˈkŭː	pʊlˈkŭː	pʊlˈkŭː	pʊlˈkŭː	ˈpulˌkŭː	pʊlˈkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpulˌkŭː
dulkių	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdô̯·lʲkʲʊ̆	ˈdô̯·lʲkʲʊ̆
kulnį	ˈkʊlʲˈʲˑnʲɪ	ˈkʊlʲˈʲˑnʲɪ	ˈkʊlʲˈʲˑnʲɪ	ˈkʊlʲˈʲˑnʲɪ	ˈkŭˑlʲnʲɪ	ˈkŭˑlʲnʲɪ	ˈkulʲnʲɪ	ˈkŭˑlʲnʲɪ	ˈkŭˑlʲnʲɪ
purvynai	pʊrʲˈʊʲîːnɐɪ	pʊrʲˈʊʲîːnɐɪ	pʊrʲˈʊʲîːnɐɪ	pʊrʲˈʊʲîːnɐɪ	pʊrʲˈʊʲîːˌnâː	pʊrʲˈʊʲîːˌnɐɪ	po̯rʲˈʊʲîːˌnâː	pʊrʲˈʊʲîːˌnâː	pʊrʲˈʊʲîːˌnâː
burnų	ˈburˌnŭː	ˈburˌnŭː	ˈburˌnŭː	bʊrˈnŭː	ˈburˌnŭː	bʊrˈnŭː	ˈburˌnŭː	ˈburˌnŭː	ˈburˌnŭː
gurkšnius	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	gʊrʲˈkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû·rʲkʲʃʲnʲʊs
pliurpsi	ˈpʲlʲʊřʲˑpʲsʲɪ	ˈpʲlʲʊřʲˑpʲsʲɪ	ˈpʲlʲʊřʲˑpʲsʲɪ	ˈpʲlʲʊřʲˑpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŭˑrʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲʊřʲˑpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŭˑrʲpʲsʲ̃ɪ	ˈpʲlʲŭˑrʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŭˑrʲpʲsʲɪ
kuitiesi	ˈkʊɪˌtʲîɛs	ˈkʊɪˌtʲîɛs	ˈkʊɪˌtʲîɛs	kʊɪˈtʲîɛsɪ	kʊɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîɛsɪ	ˈkʊɪˌtʲîɛs	ˈkʊɪˌtʲîːs	ˈkʊɪˌtʲîːs
puiki	pʊɪˈkʲɪ	pʊɪˈkʲɪ	ˈpʊɪˌkʲɪ	pʊɪˈkʲɪ	ˈpo̯ɪˌkʲɪ	pʊɪˈkʲɪ	ˈpʊɪˌkʲɪ	ˈpo̯ɪˌkʲ̃ɪ	ˈpʊ̆ˑɪˌkʲɪ
kluikų	ˈklû·ɪkʊ	ˈklû·ɪkʲʊ	ˈklʲû·ɪkʲʊ	ˈklû·ɪkʊ	ˈklû·ɪkʊ	ˈklû·ɪkʊ	ˈklô̯·ɪkʊ	ˈklô̯·ɪkʊ	ˈklô̯·ɪkʊ
zuikių	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ	ˈzʊɪkʲʊ	ˈzʊ̆ˑɪˑkʲʊ	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ	ˈzʊ̆ˑɪˑkʲʊ	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ	ˈzʊ̆·ɪkʲʊ
samdys	samʲˈdʲîːs	samʲˈdʲîːs	samʲˈdʲîːs	samʲˈdʲîːs	samʲˈdʲîːs	samʲˈdʲîːs	samʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs
tamsių	ˈtamʲˌsʲŭː	ˈtamʲˌsʲŭː	ˈtamʲˌsʲŭː	tamʲˈsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	tamʲˈsʲŭː	ˈtamʲˌsʲŭː	ˈto̯mʲˌsʲŭː	ˈto̯mʲˌsʲŭː

	PP_JAUN_1	PP_JAUN_2	PP_JAUN_3	PP_VID_1	PP_VID_2	PP_VID_3	PP_VYR_1	PP_VYR_2	PP_VYR_3
samtis	ˈsâ·mʲtʲɪs	ˈsâ·mʲtʲɪs	ˈsâ·mʲtʲɪs	ˈsâ·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs	ˈsâ·mʲtʲɪs	ˈsâ·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs
vamzdis	ˈʋamˇʲ·zʲdʲɪs	ˈʋamˇʲ·zʲdʲɪs	ˈʋamˇʲ·zʲdʲɪs	ˈʋamˇʲ·zʲdʲɪs	ˈʋo̯ˇ·mʲzʲdʲɪs	ˈʋamˇʲ·zʲdʲɪs	ˈʋamˇʲ·zʲdʲɪs	ˈʋo̯ˇ·mʲzʲdʲɪs	ˈʋo̯ˇ·mʲzʲdʲɪs
apdangstyti	abdaŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲɪ	abdaŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲɪ	abdaŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲɪ	abdaŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲɪ	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲe̯	abdaŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲɪ	abdaŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲɪ	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲe̯ˇ	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲe̯ˇ
dantis	ˈdaňʲ·ˌtʲɪs	ˈdaňʲ·ˌtʲɪs	danʲˈtʲɪs	danʲˈtʲɪs	ˈdo̯nʲˌtʲɪs	danʲˈtʲɪs	ˈdaňʲ·ˌtʲɪs	ˈdŭ·nʲˌtʲɪs	ˈdo̯ˇ·nʲˌtʲɪs
langus	ˈlâ·ŋgʊs	ˈlâ·ŋgʊs	ˈlâ·ŋgʊs	ˈlâ·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlâ·ŋgʊs	ˈlâ·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs
rankų	ˈraŋˇ·kʊ	ˈraŋˇ·kʊ	ˈraŋˇ·kʊ	ˈraŋˇ·kʊ·	ˈro̯ˇ·ŋkʊ	ˈraŋˇ·kʊ	ˈro̯ˇ·ŋkʊ	ˈro̯ˇ·ŋkʊ	ˈro̯ˇ·ŋkʊ
kemsynai	kʲɛmʲˈsʲîːnɛɪ	kʲɛmʲˈsʲîːnɛɪ	kʲɛmʲˈsʲîːnɛɪ	kʲɛmʲˈsʲîːnɛɪ	kʲe̯mʲˈsʲîːˌnâː	kʲɛmʲˈsʲîːnɛɪ	kʲɛmʲˈsʲîːˌnâː	kʲe̯mʲˈsʲîːˌnâː	kʲe̯mʲˈsʲîːˌnâː
tremtyje	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲˇɪː	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲˇɪɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲˇɪː	tʲrʲɛmʲtʲɪˈjɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲˇɪː	tʲrʲɛmʲtʲɪːˈjɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲˇɪː	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲˇɪɛ	ˈtʲrʲɛmʲˌtʲˇɪɛ
pempių	ˈpʲˆɛ·mʲpʲʊ	ˈpʲˆɛ·mʲpʲʊ	ˈpʲˆɛ·mʲpʲʊ	ˈpʲˆɛ·mʲpʲʊ	ˈpʲˆe̯·mʲpʲʊ	ˈpʲˆɛ·mʲpʲʊ	ˈpʲˆɛ·mʲpʲʊ	ˈpʲˆe̯·mʲpʲʊ	ˈpʲˆe̯·mʲpʲʊ
ištempsi	ɪʃʲˈtʲɛmˇʲ·sʲɪ	ɪʃʲˈtʲɛmˇʲ·sʲɪ	ɪʃʲˈtʲɛmˇʲ·sʲɪ	ɪʃʲˈtʲɛmˇʲ·sʲɪ	ɪʃʲˈtʲe̯ˇ·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲɛmˇʲ·sʲɪ	ɪʃˈtʲˇɛ·mʲpʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲe̯ˇ·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲe̯ˇ·mʲsˇʲɪ
nendrynas	nʲɛnʲˈdʲrʲîːnas	nʲɛnʲˈdʲrʲîːnas	nʲɛnʲˈdʲrʲîːnas	nʲɛnʲˈdʲrʲîːnas	nʲɛnʲˈdʲrʲî·ns	nʲɛnʲˈdʲrʲîːnas	nʲɛnʲˈdʲrʲî·ns	nʲɛnʲˈdʲrʲî·ns	nʲɛnʲˈdʲrʲî·ns
penkis	ˈpʲɛŋʲˌkʲɪs	ˈpʲɛŋʲˌkʲɪs	ˈpʲɛŋʲˌkʲɪs	pʲɛŋʲˈkʲɪs	ˈpʲe̯ŋʲˌkʲɪs	pʲɛŋʲˈkʲɪs	ˈpʲe̯ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲe̯ŋʲˌkʲɪs	ˈpʲe̯ŋʲˌkˇʲɪs
menkių	ˈmʲˆɛ·ŋʲkʲʊ	ˈmʲˆɛ·ŋʲkʲʊ	ˈmʲˆɛ·ŋʲkʲʊ	ˈmʲˆɛ·ŋʲkʲʊ	ˈmʲˆe̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲˆɛ·ŋʲkʲʊ	ˈmʲˆɛ·ŋʲkʲʊ	ˈmʲˆe̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲˆe̯·ŋʲkʲʊ
apdengsi	abʲˈdʲɛŋˇʲ·kʲsʲɪ	abʲˈdʲɛŋˇʲ·kʲsʲɪ	abʲˈdʲɛŋˇʲ·kʲsʲɪ	abʲˈdʲɛŋˇʲ·kʲsʲɪ	abʲˈdʲe̯ˇ·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲɛŋˇʲ·kʲsʲɪ	abʲˈdʲˇɛ·ŋʲkʲsˇʲɪ	abʲˈdʲe̯ˇ·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲe̯ˇ·ŋʲkʲsˇʲɪ
įkąsi	ɪˈkâːsʲɪ	ɪˈkâːsʲɪ	ɪˈkâːsʲɪ	ɪˈkâːsʲɪ	ɪˈkô̯ːsʲɪ	ɪˈkâːsʲɪ	ɪˈkâːsʲɪ	ɪˈkô̯ʊsʲɪ	ɪˈkô̯ʊsʲɪ
grąžinti	graˈʒʲî·nʲtˇʲɪ	graˈʒʲî·nʲtˇʲɪ	graˈʒʲî·nʲtˇʲɪ	gra·ˈʒʲî·nʲtʲɪ	graˈʒʲî·nʲtʲe̯ˇ	graˈʒʲî·nʲtʲɪ	graˈʒʲî·nʲtʲɪ	graˈʒʲî·nʲtʲe̯ˇ	graˈʒʲî·nʲtʲe̯ˇ
rąstus	ˈrasˌtʊs	ˈrasˌtʊs	ˈrasˌtʊs	ˈrăːstʊs	ˈro̯ˇːsˌtʊs	ˈrăːstʊs	ˈra·sˌtʊs	ˈrasˌtʊs	ˈrasˌtʊs
išspręsi	ɪʃʲˈsʲpʲrʲˆɛːsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲˆɛːsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲˆɛːsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲˆɛːsʲɪ	ɪˈsʲpʲrʲˆɛːsˇʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲˆɛːsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲˆɛːsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲˆɛːsˇʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲˆɛːsʲɪ
kęsynai	kʲɛˈsʲîːnɛɪ	kʲɛˈsʲîːnɛɪ	kʲɛˈsʲîːnɛɪ	kʲɛːˈsʲîːnɛɪ	kʲe̯mʲˈsʲîːˌnâː	kʲɛ·ˈsʲîːnɛɪ	kʲɛmˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː	kʲɛˈsʲîːˌnâː
grežinys	ˈgʲrʲɛʒʲɪˌnˇʲɪːs	gʲrʲɛʒʲɪˈnˇʲɪːs	gʲrʲɛʒʲɪˈnˇʲɪːs	gʲrʲɛʒʲɪˈnˇʲɪːs	ˈgʲrʲe̯ʒʲɪˌnˇʲɪːs	ˈgʲrʲɛʒʲɪˌnˇʲɪːs	ˈgʲrʲe̯ʒʲɪˌnˇʲɪːs	ˈgʲrʲe̯ʒʲɪˌnˇʲɪːs	ˈgʲrʲe̯ʒʲɪˌnˇʲɪːs
kietis	ˈkʲîɛtˇʲɪs	ˈkʲîɛtʲɪs	ˈkʲîɛtʲɪs	ˈkʲîɛtʲɪs	ˈkʲˆe̯ɪtˇʲɪs	ˈkʲîɛtʲɪs	ˈkʲîɛtʲɪs	ˈkʲˆe̯ɪtʲɪs	ˈkʲˆe̯ɪtʲɪs
liepynas	lʲɪɛˈpʲî·ns	lʲɪɛˈpʲîːnas	lʲɪɛˈpʲî·ns	lʲɪɛˈpʲîːnas	lʲɪɛˈpʲî·ns	lʲɪɛˈpʲîːnas	lʲɪɛˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns
šviesi	ˈʃʲvʲɪɛˌsʲɪ	ˈʃʲvʲɪɛˌsʲɪ	ˈʃʲvʲɪɛˌsʲɪ	ʃʲvʲɪɛˈsʲɪ	ˈʃʲvʲe̯ˇɪˌsʲɪ	ʃʲvʲɪɛˈsʲɪ	ˈʃʲvʲe̯ˇɪˌsʲɪ	ˈʃʲvʲe̯ˇɪˌsʲɪ	ˈʃʲvʲe̯ˇɪˌsʲɪ
juodis	ˈjʊˇdˇʲɪs	ˈjʊˇdʲɪs	ˈjʊˇdʲɪs	ˈjʊˇdʲɪs	ˈjo̯ˇʊdʲɪs	ˈjʊˇdʲɪs	ˈjʊˇdʲɪs	ˈjo̯ˇʊdʲɪs	ˈjo̯ˇʊdʲɪs
spanguolinį	spaŋgʊɔˈlʲɪnʲɪ	spaŋgʊɔˈlʲɪnʲɪ	spaŋgʊɔˈlʲɪnʲɪ	spaŋgʊɔˈlʲɪnʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnʲɪ	spaŋgʊɔˈlʲɪnʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲɪnʲɪ
juokų	ˈjʊɔˌkŭː	ˈjʊɔˌkŭː	ˈjʊɔˌkŭː	jʊɔˈkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭː	jʊɔˈkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭː	ˈjo̯ʊˌkŭː

Plùngė (LKA 156)

	PLN_JAUN_1	PLN_JAUN_2	PLN_JAUN_3	PLN_VID_1	PLN_VID_2	PLN_VID_3	PLN_VYR_1	PLN_VYR_2	PLN_VYR_3
naminį	nɑˈmʲe̯ˑnʲɪ	nǫˈmʲe̯ˑnʲɪ	nǫˈmʲe̯ˑnʲɪ̆	nǫˈmʲe̯ˑnʲɪ̆	nǫˈmʲe̯ˑnʲɪ	nǫˈmʲe̯ˑnʲɪ	nǫˈmʲe̯ˑnʲɪ̆	nǫˈmʲe̯ˑnʲɪ̆	nǫˈmʲe̯ˑnʲɪ
vinis	ˈʊʲɪˌnʲɪs	ˈʊʲe̯ˌnʲɪs	ˈʊʲɪˌnʲɪs	ˈʊʲe̯ˌnʲɪs	ˈʊʲe̯ˌnʲɪs	ˈʊʲɪˌnʲɪs	ˈʊʲe̯ˌnʲɪs	ˈʊʲe̯ˌnʲɪs	ˈʊʲe̯ˌnʲɪs
darbininkus	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs
durys	ˈdǫˑrʲɪs	ˈdǫˑrʲɪ̆s	ˈdǫˑrʲɪs	ˈdǫˑrʲɪ̆s	ˈdǫˑrʲɪs	ˈdǫˑrʲɪs	ˈdǫˑrʲɪs	ˈdǫˑrʲɪs	ˈdǫˑrʲɪs
šunis	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃǫˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪ̆s	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃǫˌnʲɪs	ˈʃǫˌnʲɪs	ˈʃǫˌnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs
kurkulų	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkǫrkǫˌlʲŭː	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkǫrkǫˌlŭː	ˈkǫrkǫˌlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkǫrkǫˌlŭː	ˈkǫrkǫˌlŭː	ˈkǫrkǫˌlŭː
pritildyti	pʲrʲɪˈtʲê̯ˑlʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲê̯ˑlʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲê̯ˑlʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲî̆ˑlʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲê̯ˑlʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲê̯ˑlʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲê̯ˑlʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲê̯ˑlʲˌdʲîːtʲĕ̯	pʲrʲɪˈtʲê̯ˑlʲˌdʲîːtʲĕ̯
silkių	sʲĕ̯ˑlʲkʲʊ	sʲĕ̯ˑlʲkʲʊ	sʲɪ̆ˑlʲkʲʊ	sʲĕ̯ˑlʲkʲʊ	sʲĕ̯ˑlʲkʲʊ	sʲĕ̯ˑlʲkʲʊ	sʲĕ̯ˑlʲkʲʊ	sʲĕ̯ˑlʲkʲʊ	sʲĕ̯ˑlʲkʲʊ
išmirkyti	ɪʃʲmʲe̯rʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲe̯rʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲe̯rʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃmʲɪrʲˈkʲîːtʲĕ̯	ɪʃʲmʲe̯rʲˈkʲîːtʲĕ̯
girdi	gʲĕ̯ˑrʲˌdʲɪ	gʲĕ̯ˑrʲˌdʲɪ̆	gʲĕ̯ˑrʲˌdʲɪ	gʲĕ̯ˑrʲˌdʲɪ	gʲĕ̯ˑrʲˌdʲɪ	gʲɪ̆ˑrʲˌdʲɪ	gʲĕ̯ˑrʲˌdʲɪ	gʲĕ̯ˑrʲˌdʲɪ	gʲe̯ˑrʲˌdʲɪ
žirnių	ʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ʒʲê̯ˑrʲnʲʊ
piršlį	pʲĕ̯rʲʃʲlʲɪ	pʲĕ̯ˑrʲʃʲlʲɪ	pʲĕ̯ˑrʲʃʲlʲɪ	pʲĕ̯ˑrʲʃʲlʲɪ	pʲĕ̯ˑrʲʃʲlʲɪ	pʲĕ̯ˑrʲʃʲlʲɪ	pʲĕ̯ˑrʲʃʲlʲɪ	pʲĕ̯ˑrʲʃʲlʲɪ	pʲĕ̯ˑrʲʃʲlʲɪ
užpultų	ˈʊʃpʊlˌtŭː	ˈʊʃpǫlˌtŭː	ˈʊʃpʊlˌtŭː	ˈʊʃpʊlˌtŭːm	ˈʊʃpʊlˌtŭː	ˈʊʃpǫlˌtŭː	ˈʊʃpǫlˌtŭː	ˈʊʃpǫlˌtŭː	ˈʊʃpǫlˌtŭːm
pulkų	ˈpulˌkŭː	ˈpǫlʲˌkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpulˌkŭːm	ˈpulˌkŭː	ˈpǫlˌkŭː	ˈpǫlˌkŭː	ˈpǫlˌkŭː	ˈpǫlˌkŭːm
dulkių	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ̆	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ
kulnį	ˈkǫ̆ˑlʲnʲɪ	ˈkǫ̆ˑlʲnʲɪ	ˈkǫ̆ˑlʲnʲɪ	ˈkǫ̆ˑlʲnʲɪ	ˈkǫ̆ˑlʲnʲɪ	ˈkŭˑlʲnʲɪ	ˈkǫ̆ˑlʲnʲɪ	ˈkǫ̆ˑlʲnʲɪ	ˈkǫ̆ˑlʲnʲɪ
purvynai	pʊrʲˈʊʲîːˌnɑ̂ː	pǫrʲˈʊʲîːˌnɑ̂ː	pʊrʲˈʊʲîːˌnɑ̂ː	pʊrʲˈʊʲîːˌnɑ̂ː	pʊrʲˈʊʲîːˌnɑ̂ː	pʊrʲˈʊʲîːˌnɑ̂ː	pǫrʲˈʊʲîːˌnɑ̂ː	pǫrʲˈʊʲîːˌnɑ̂ː	pǫrʲˈʊʲîːˌnɑ̂ː
burnų	ˈburˌnŭː	ˈbǫrˌnŭː	ˈburˌnŭː	ˈburˌnŭː	ˈbǫrˌnŭː	ˈbǫrˌnŭː	ˈbǫrˌnŭː	ˈbǫrˌnŭː	ˈbǫrˌnŭːm
gurkšnius	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgû̆ˑrʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs
pliurpsi	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ̆	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ̆	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ̆	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ̆
kuitiesi	kǫɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîːs	kǫɪˈtʲîːs	kǫɪˈtʲîːs	kǫɪˈtʲîːs	kǫɪˈtʲîːs
puiki	ˈpǫ̆ˑɪˌkʲɪ	ˈpǫɪˌkʲɪ	ˈpǫɪˌkʲɪ	ˈpǫɪˌkʲɪ	ˈpǫɪˌkʲɪ	ˈpǫ̆ˑɪˌkʲɪ	ˈpǫɪˌkʲɪ	ˈpǫ̆ˑɪˌkʲɪ	ˈpǫɪˌkʲɪ
kluikų	ˈklǫ̂ˑɪkʊ	ˈklʲǫ̂ˑɪkʊ	ˈklǫ̂ˑɪkʊ	ˈklǫ̂ˑɪkʊ	ˈklǫ̂ˑɪkʊ	ˈklǫ̂ˑɪkʊ	ˈklǫ̂ˑɪkʊ	ˈklǫ̂ˑɪkʊ	ˈklǫ̂ˑɪkʊ
zuikių	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ
samdys	sǫmʲˈdʲîːs	sǫmʲˈdʲîːs	sʊmʲˈdʲîːs	sǫmʲˈdʲîːs	sǫmʲˈdʲîːs	sǫmʲˈdʲîːs	sǫmʲˈdʲîːs	sǫmʲˈdʲîːs	sǫmʲˈdʲîːs
tamsių	ˈtǫmʲˌsʲŭː	ˈtǫmʲˌsʲŭː	ˈtumʲˌsʲŭː	ˈtǫmʲˌsʲŭːm	ˈtǫmʲˌsʲŭː	ˈtǫmʲˌsʲŭː	ˈtǫmʲˌsʲŭː	ˈtǫmʲˌsʲŭː	ˈtǫmʲˌsʲŭːm

	PLN_JAUN_1	PLN_JAUN_2	PLN_JAUN_3	PLN_VID_1	PLN_VID_2	PLN_VID_3	PLN_VYR_1	PLN_VYR_2	PLN_VYR_3
samtis	ˈsǫ̓·mʲtʲɪs	ˈsǫ̓·mʲtʲ̆ɪs	ˈsǫ̓·mʲtʲ̆ɪs	ˈsǫ̓·mʲtʲɪs	ˈsǫ̓·mʲtʲɪs	ˈsǫ̓·mʲtʲɪs	ˈsǫ̓·mʲtʲɪs	ˈsǫ̓·mʲtʲɪs	ˈsǫ̓·mʲtʲɪs
vamzdis	ˈvǫ̆·mʲzʲdʲɪs	ˈvǫ̆·mʲzʲdʲɪs	ˈvǫ̆·mʲzʲdʲɪs	ˈvǫ̆·mʲzʲdʲɪs	ˈvǫ̆·mʲzʲdʲɪs	ˈvǫ̆·mʲzʲdʲɪs	ˈvǫ̆·mʲzʲdʲɪs	ˈvǫ̆·mʲzʲdʲɪs	ˈvǫ̆·mʲzʲdʲɪs
apdangstyti	abdǫŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę̆	abdǫŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę̆	abdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę̆	abdǫŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę	abdǫŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę	abdǫŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę	abdǫŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę̆	abdǫŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę̆	abdǫŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲę̆
dantis	ˈdǫ̆·nʲ̩tʲɪs	ˈdǫ̆·nʲ̩tʲɪs	ˈdǫ̆·nʲ̩tʲɪs	ˈdǫ̆·nʲ̩tʲɪs	ˈdǫ̆·nʲ̩tʲɪs	ˈdǫ̆·nʲ̩tʲɪs	ˈdǫ̆·nʲ̩tʲɪs	ˈdǫ̆·nʲ̩tʲɪs	ˈdǫ̆·nʲ̩tʲɪs
langus	ˈlǫ̂·ŋgʊs	ˈlʲǫ̂·ŋgʊ̆s	ˈlǫ̂·ŋgʊs	ˈlǫ̂·ŋgʊs	ˈlǫ̂·ŋgʊs	ˈlǫ̂·ŋgʊs	ˈlǫ̂·ŋgʊs	ˈlǫ̂·ŋgʊs	ˈlǫ̂·ŋgʊs
rankų	ˈrǫ̆·ŋkʊ	ˈrǫ̆·ŋkʊ	ˈrǫ̆·ŋkʊ	ˈrǫ̆·ŋkʊ	ˈrǫ̆·ŋkʊ	ˈrǫ̆·ŋkʊ	ˈrǫ̆·ŋkʊ	ˈrǫ̆·ŋkʊ	ˈrǫ̆·ŋkʊ
kemsynai	kʲɛmʲˈsʲîː̩nâː	kʲę̆mʲˈsʲîː̩nâː	kʲɛmʲˈsʲîː̩nâː	kʲɛmʲˈsʲîː̩nâː	kʲɛmʲˈsʲîː̩nâː	kʲę̆mʲˈsʲîː̩nâː	kʲę̆mʲˈsʲîː̩nâː	kʲę̆mʲˈsʲîː̩nâː	kʲę̆mʲˈsʲîː̩nâː
tremtyje	ˈtʲrʲɛmʲ̩tʲ̆ɪː	ˈtʲrʲę̆mʲ̩tʲ̆ɪː	ˈtʲrʲɛmʲ̩tʲ̆ɪɛ	ˈtʲrʲɛmʲ̩tʲ̆ɪɛ	ˈtʲrʲę̆mʲ̩tʲ̆ɪɛ	ˈtʲrʲę̆mʲ̩tʲ̆ɪɛ	ˈtʲrʲɛmʲ̩tʲ̆ɪɛ	ˈtʲrʲɛmʲ̩tʲ̆ɪɛ	ˈtʲrʲę̆mʲ̩tʲ̆ɪɛ
pempių	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ	ˈpʲɛ̂·mʲpʲʊ	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ	ˈpʲę̂·mʲpʲʊ
ištempsi	ɪʃʲˈtʲę̆·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲę̆·mʲsʲ̆ɪ	ɪʃʲˈtʲę̆·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲę̆·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲę̆·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲę̆·mʲsʲɪ	ɪʃˈtʲę̆·mʲsʲɪ	ɪʃˈtʲę̆·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲę̆·mʲsʲɪ
nendrynas	nʲɛnʲˈdʲrʲî·ns	nʲę̆nʲˈdʲrʲî·ns	nʲɛnʲˈdʲrʲî·ns	nę̆nʲˈdʲrʲî·ns	nʲɛnʲˈdʲrʲî·ns	nʲę̆nʲˈdʲrʲî·ns	nʲę̆nʲˈdʲrʲî·ns	nʲę̆nʲˈdʲrʲî·ns	nʲę̆nʲˈdʲrʲî·ns
penkis	ˈpʲę̆·ŋʲ̩kʲɪs	ˈpʲę̆·ŋʲ̩kʲɪs	ˈpʲę̆·ŋʲ̩kʲɪs	ˈpʲę̆·ŋʲ̩kʲ̆ɪs	ˈpʲę̆·ŋʲ̩kʲɪs	ˈpʲę̆·ŋʲ̩kʲ̆ɪs	ˈpʲę̆·ŋʲ̩kʲ̆ɪs	ˈpʲę̆·ŋʲ̩kʲ̆ɪs	ˈpʲę̆·ŋʲ̩kʲ̆ɪs
menkių	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲę̂·ŋʲkʲʊ
apdengsi	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲ̆ɪ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲ̆ɪ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ	abʲˈdʲę̆·ŋʲkʲsʲɪ
įkąsi	ɪˈkǫ̂ːsʲɪ	ɪˈkǫ̂ːsʲɪ	ɪˈkǫ̂ːsʲɪ	ɪˈkǫ̂ːsʲɪ	ɪˈkǫ̂ːsʲɪ	ɪˈkǫ̂ːsʲ̆ɪ	ɪˈkǫ̂ːsʲɪ	ɪˈkǫ̂ːsʲɪ	ɪˈkǫ̂ːsʲɪ
grąžinti	grɑ·ˈʒʲî·nʲtʲɪ	grǫˈʒʲî·nʲtʲę̆	grɑˈʒʲî·nʲtʲę	grǫˈʒʲî·nʲtʲę̆	grǫˈʒʲî·nʲtʲę̆	grɑ·ˈʒʲî·nʲtʲę̆	grǫˈʒʲî·nʲtʲę	grǫˈʒʲî·nʲtʲę	grǫˈʒʲî·nʲtʲę
rąstus	rɑ·sˈtʊs	ˈrǫ·s̩tʊ̆s	ˈrǫ·s̩tʊs	ˈrǫ̆ːs̩tʊs	ˈrǫ·s̩tʊs	ˈrǫ̆ːs̩tʊs	ˈrǫ̆ːs̩tʊs	ˈrǫ̆ːs̩tʊs	ˈrǫ̆ːs̩tʊs
išspręsi	ɪˈsʲpʲrʲę̂ːsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲɛ̂ːsʲ̆ɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲę̂ːsʲ̆ɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲę̂ːsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲę̂ːsʲɪ	ɪˈsʲpʲrʲę̂ːsʲ̆ɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲę̂ːsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲę̂ːsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲę̂ːsʲɪ
kęsynai	kʲɛˈsʲîː̩nâː	kʲɛˈsʲîː̩nâː	kʲɛˈsʲîː̩nâː	kʲɛˈsʲîː̩nâː	kʲɛˈsʲîː̩nâː	kʲɛˈsʲîː̩nâː	kʲɛˈsʲîː̩nâː	kʲɛˈsʲîː̩nâː	kʲɛˈsʲîː̩nâː
gręžinys	ˈgʲrʲę·ʒʲɪ̩nʲ̆ɪːs	ˈgʲrʲɛʒʲɪ̩nʲ̆ɪːs	ˈgʲrʲę̆ʒʲɪ̩nʲ̆ɪːs	ˈgʲrʲę̆ʒʲɪ̩nʲɪːs	ˈgʲrʲɛʒʲɪ̩nʲ̆ɪːs	ˈgʲrʲę̆ʒʲɪ̩nʲɪːs	ˈgʲrʲę̆ʒʲɪ̩nʲɪːs	ˈgʲrʲę̆ʒʲɪ̩nʲ̆ɪːs	ˈgʲrʲę̆ʒʲɪ̩nʲ̆ɪːs
kietis	ˈkʲę̂ɪtʲɪs	ˈkʲę̂ɪtʲ̆ɪs	ˈkʲîɛtʲɪs	ˈkʲę̂ɪtʲɪs	ˈkʲę̂ɪtʲɪs	ˈkʲę̂ɪtʲɪs	ˈkʲę̂ɪtʲɪs	ˈkʲę̂ɪtʲɪs	ˈkʲę̂ɪtʲɪs
liepynas	lʲɪɛˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns	lʲę̆ɪˈpʲî·ns
šviesi	ˈʃʲʊʲę̆ɪ̩sʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪ̩sʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪ̩sʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪ̩sʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪ̩sʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪ̩sʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪ̩sʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪ̩sʲɪ	ˈʃʲʊʲę̆ɪ̩sʲɪ
juodis	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs	ˈjǫ̆ʊdʲɪs
spanguolinį	spǫŋgǫʊˈlʲę·nʲɪ	spɑŋgǫʊˈlʲę·nʲɪ	spǫŋgǫʊˈlʲɪnʲɪ	spǫŋgǫʊˈlʲę·nʲɪ	spɑŋguɔˈlʲę̆nʲɪ	spǫŋgǫʊˈlʲę·nʲɪ	spǫŋgǫʊˈlʲę·nʲɪ	spǫŋgǫʊˈlʲę·nʲɪ	spǫŋgǫʊˈlʲę·nʲɪ
juokų	ˈjǫʊ̩kŭː	ˈjǫʊ̩kŭː	ˈjǫʊ̩kŭː	ˈjǫʊ̩kŭː	ˈjǫʊ̩kŭː	ˈjǫʊ̩kŭːm	ˈjǫʊ̩kŭː	ˈjǫʊ̩kŭː	ˈjǫʊ̩kŭːm

Rietãvas (LKA 219)

	RT_JAUN_1	RT_JAUN_2	RT_JAUN_3	RT_VID_1	RT_VID_2	RT_VID_3	RT_VYR_1	RT_VYR_2	RT_VYR_3
naminį	nǫˈmʲe̯ˑnʲɪ	nɑˈmʲɪnʲɪ	nǫˈmʲe̯ˑnʲɪ	nǫˈmʲe̯ˑnʲɪ	nǫˈmʲe̯ˑnʲɪ	nɑˈmʲe̯nʲɪ	nǫˈmʲe̯nʲɪ	nǫˈmʲe̯nʲɪ	nǫˈmʲe̯ˑnʲɪ
vinis	ˈʊʲe̯ˌnʲɪs	ʊʲɪˈnʲɪs	ˈʊʲe̯ˌnʲɪs	ˈʊʲe̯ˌnʲɪs	ˈʊʲe̯ˌnʲɪs	ˈʊʲɪˌnʲɪs	ˈʊʲe̯ˌnʲɪs	ˈʊʲe̯ˌnʲɪs	ˈʊʲe̯ˌnʲɪs
darbininkus	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪˑŋˌkʊs	dɑrʲbʲɪnʲɪŋˈkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪˑŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪˑŋˌkʊs	ˈdɑrʲbʲɪˌnʲɪŋˌkʊs
durys	ˈdʊrʲɪs	ˈdʊrʲɪs	ˈdǫˑrʲɪs	ˈdǫˑrʲɪs	ˈdǫˑrʲɪs	ˈdǫrʲɪs	ˈdǫˑrʲɪs	ˈdǫˑrʲɪs	ˈdǫˑrʲɪs
šunis	ˈʃʊˌnʲɪs	ʃʊˈnʲɪs	ˈʃʊˌnʲɪs	ˈʃǫˌnʲɪs	ˈʃǫˌnʲɪs	ˈʃǫˌnʲɪs	ˈʃǫˌnʲɪs	ˈʃǫˌnʲɪs	ˈʃǫˌnʲɪs
kurkulų	ˈkǫrkǫˌlʲŭː	kʊrkʊˈlŭː	ˈkurkʊˌlŭː	ˈkǫrkǫˌlŭː	ˈkǫrkʊˌlŭː	ˈkǫrkǫˌlŭː	ˈkǫrkǫˌlŭː	ˈkǫrkǫˌlŭː	ˈkǫrkǫˌlŭː
pritildyti	pʲrʲɪˈtʲe̯ˑlʲˌdʲîːtʲe̯	pʲrʲɪˈtʲî·lʲdʲɪˑtʲɪ	pʲrʲɪˈtʲe̯ˑlʲˌdʲîːtʲe̯	pʲrʲɪˈtʲe̯ˑlʲˌdʲîːtʲe̯	pʲrʲɪˈtʲe̯ˑlʲˌdʲîːtʲe̯	pʲrʲɪˈtʲe̯ˑlʲˌdʲîːtʲe̯	pʲrʲɪˈte̯ˑlʲˌdʲîːtʲe̯	pʲrʲɪˈtʲe̯ˑlʲˌdʲîːtʲe̯	pʲrʲɪˈtʲe̯ˑlʲˌdʲîːtʲe̯
silkių	ˈsʲe̯ˑlʲkʲʊ	ˈsʲɪlʲˑkʲʊ	ˈsʲe̯ˑlʲkʲʊ	ˈsʲe̯ˑlʲkʲʊ	ˈsʲe̯ˑlʲkʲʊ	ˈsʲe̯ˑlʲkʲʊ	ˈsʲe̯ˑlʲkʲʊ	ˈsʲe̯ˑlʲkʲʊ	ˈsʲe̯ˑlʲkʲʊ
išmirkyti	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲe̯	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲɪ	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲe̯	ɪʃʲmʲe̯rʲˈkʲîːtʲe̯	ɪʃʲmʲe̯rʲˈkʲîːtʲe̯	ɪʃʲmʲɪrʲˈkʲîːtʲe̯	ɪʃmʲɪrʲˈkʲîːtʲe̯	ɪʃʲmʲe̯rʲˈkʲîːtʲe̯	ɪʃʲmʲe̯rʲˈkʲîːtʲe̯
girdi	ˈgʲe̯ˑrʲˌdʲɪ	gʲɪrʲˈdʲɪ	ˈgʲe̯ˑrʲˌdʲɪ	ˈgʲe̯ˑrʲˌdʲɪ	ˈgʲe̯ˑrʲˌdʲɪ	ˈgʲɪˑrʲˌdʲɪ	ˈgʲe̯ˑrʲˌdʲɪ	ˈgʲe̯ˑrʲˌdʲɪ	ˈgʲe̯ˑrʲˌdʲɪ
žirnių	ˈʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ˈʒʲîˑrʲnʲʊ	ˈʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ˈʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ˈʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ˈʒʲîˑrʲnʲʊ	ˈʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ˈʒʲê̯ˑrʲnʲʊ	ˈʒʲê̯ˑrʲnʲʊ
piršlį	pʲe̯ˑrʲʃʲlʲɪ	pʲɪr̆ʲˑʃʲlʲɪ	pʲe̯ˑrʲʃʲlʲɪ	pʲe̯ˑrʲʃʲlʲɪ	pʲe̯ˑrʲʃʲlʲɪ	pʲe̯ˑrʲʃʲlʲɪ	pʲe̯ˑrʲʃʲlʲɪ	pʲe̯ˑrʲʃʲlʲɪ	pʲe̯ˑrʲʃʲlʲɪ
užpultų	ˈʊʃpʊlˌtŭː	ʊʃpʊlˈtŭː	ˈʊʃpʊlˌtŭː	ˈʊʃpǫlˌtŭː	ˈʊʃpǫlˌtŭː	ˈʊʃpʊlˌtŭː	ˈʊʃpǫlˌtŭː	ˈʊʃpǫlˌtŭː	ˈʊʃpǫlˌtŭː
pulkų	ˈpulˌkŭː	pʊlˈkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpǫlˌkŭː	ˈpulˌkŭː	ˈpǫlˌkŭː	ˈpǫlˌkŭː	ˈpǫlˌkŭː	ˈpǫlˌkŭː
dulkių	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ	ˈdû·lʲkʲʊ	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ	ˈdǫ̂ˑlʲkʲʊ
kulnį	ˈkǫ̆ˑlʲnʲɪ	ˈkʊlʲˑnʲɪ	ˈkǫ̆ˑlʲnʲɪ	ˈkǫ̆ˑlʲnʲɪ	ˈkŭˑlʲnʲɪ	ˈkŭˑlʲnʲɪ	ˈkǫ̆ˑlʲnʲɪ	ˈkǫ̆ˑlʲnʲɪ	ˈkǫ̆ˑlʲnʲɪ
purvynai	pʊrʲˈʊʲîːˌnâː	pʊrʲˈʊʲîːnɛɪ	pʊrʲˈʊʲîːˌnâː	pǫrʲˈʊʲîːˌnâː	pʊrʲˈʊʲîːˌnâː	pʊrʲˈʊʲîːˌnâː	pʊrʲˈʊʲîːˌnâː	pǫrʲˈʊʲîːˌnâː	pǫrʲˈʊʲîːˌnâː
burnų	ˈburˌnŭː	bʊrˈnŭː	ˈburˌnŭː	ˈburˌnŭː	ˈbǫrˌnŭː	ˈbǫrˌnŭː	ˈbǫrˌnŭː	ˈbǫrˌnŭː	ˈbǫrˌnŭː
gurkšnius	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs	gʊrʲˈkʲʃʲnʲʊs	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs	ˈgǫ̂ˑrʲkʲʃʲnʲʊs
pliurpsi	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲʊr̆ʲˑpʲsʲɪ	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲŭˑrʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ	ˈpʲlʲǫ̆ˑrʲpʲsʲɪ
kuitiesi	kǫɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîɛsɪ	kʊɪˈtʲîːs	kǫɪˈtʲîːs	kǫɪˈtʲîːs	kʊɪˈtʲîːs	ˈkǫɪˌtʲîːs	kǫɪˈtʲîːs	ˈkǫɪˌtʲîːs
puiki	ˈpǫɪˌkʲɪ	pʊɪˈkʲɪ	ˈpǫɪˌkʲɪ	ˈpǫɪˌkʲɪ	ˈpǫ̆ˑɪˌkʲɪ	ˈpǫɪˌkʲɪ	ˈpǫ̆ˑɪˌkʲɪ	ˈpǫ̆ˑɪˌkʲɪ	ˈpǫɪˌkʲɪ
kluikų	ˈklǫ̂ˑɪkʊ	ˈklû·ɪkʊ	ˈklǫ̂ˑɪkʊ	ˈklǫ̂ˑɪkʊ	ˈklǫ̂ˑɪkʊ	ˈklǫ̂ˑɪkʊ	ˈklǫ̂ˑɪkʊ	ˈklǫ̂ˑɪkʊ	ˈklǫ̂ˑɪkʊ
zuikių	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ	ˈzʊr̆ˑkʲʊ	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ	ˈzǫ̆ˑɪkʲʊ
samdys	sʊmʲˈdʲîːs	sɑmʲˈdʲîːs	sǫmʲˈdʲîːs	sǫmʲˈdʲîːs	sǫmʲˈdʲîːs	sǫmʲˈdʲîːs	sǫmʲˈdʲîːs	sǫmʲˈdʲîːs	sǫmʲˈdʲîːs
tamsių	ˈtǫmʲˌsʲŭː	tɑmʲˈsʲŭː	ˈtǫmʲˌsʲŭː	ˈtǫmʲˌsʲŭː	ˈtǫmʲˌsʲŭː	ˈtǫmʲˌsʲŭː	ˈtǫmʲˌsʲŭː	ˈtǫmʲˌsʲŭː	ˈtǫmʲˌsʲŭː

	RT_JAUN_1	RT_JAUN_2	RT_JAUN_3	RT_VID_1	RT_VID_2	RT_VID_3	RT_VYR_1	RT_VYR_2	RT_VYR_3
samtis	ˈsɑ̂·mʲtʲɪs	ˈsɑ̂·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs	ˈsû·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs	ˈsô̯·mʲtʲɪs
vamzdis	ˈvŏ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvɑm̆ʲ·zʲdʲɪs	ˈvŏ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvŏ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvŏ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvŏ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvŏ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvŏ̯·mʲzʲdʲɪs	ˈvŏ̯·mʲzʲdʲɪs
apdangstyti	ɑbdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲê̯	ɑbdɑŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲɪ	ɑbdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲê̯	ɑbdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲê̯	ɑbdo̯ŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲê̯	ɑbdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲe̯	ɑbdʊŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲê̯	ɑbdo̯ŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲê̯	ɑbdo̯ŋʲkʲˈsʲtʲîːtʲê̯
dantis	ˈdŏ̯·nʲ¸tʲɪs	dɑnʲˈtʲɪs	ˈdŏ̯·nʲ¸tʲɪs	ˈdŏ̯·nʲ¸tʲɪs	ˈdŏ̯·nʲ¸tʲɪs	ˈdŏ̯·nʲ¸tʲɪs	ˈdŏ̯·nʲ¸tʲɪs	ˈdŏ̯·nʲ¸tʲɪs	ˈdŏ̯·nʲ¸tʲɪs
langus	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlɑ̂·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs	ˈlô̯·ŋgʊs
rankų	ˈrŏ̯·ŋkʊ	ˈrɑŋ̆·kʊ	ˈrŏ̯·ŋkʊ	ˈrŏ̯·ŋkʊ	ˈrŏ̯·ŋkʊ	ˈrŏ̯·ŋkʊ	ˈrŏ̯·ŋkʊ	ˈrŏ̯·ŋkʊ	ˈrŏ̯·ŋkʊ
kemsynai	kʲɛmʲˈsʲîː¸nɑ̂ː	kʲɛmʲˈsʲîːnɛɪ	kʲɛmʲˈsʲîː¸nɑ̂ː	kʲe̯mʲˈsʲîː¸nɑ̂ː	kʲɛmʲˈsʲîː¸nɑ̂ː	kʲe̯mʲˈsʲîː¸nɑ̂ː	kʲe̯mʲˈsʲîː¸nɑ̂ː	kʲe̯mʲˈsʲîː¸nɑ̂ː	kʲe̯mʲˈsʲîː¸nɑ̂ː
tremtyje	ˈtʲrʲɛmʲ¸tʲĭː	tʲrʲɛmʲtʲĭː	ˈtʲrʲɛmʲ¸tʲĭɛ	ˈtʲrʲe̯mʲ¸tʲĭɛ	ˈtʲrʲɛmʲ¸tʲĭɛ	ˈtʲrʲe̯mʲ¸tʲĭː	ˈtʲrʲe̯mʲ¸tʲĭɛ	ˈtʲrʲe̯mʲ¸tʲĭɛ	ˈtʲrʲɛmʲ¸tʲĭɛ
pempių	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲɛ̂·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ	ˈpʲê̯·mʲpʲʊ
ištempsi	ɪʃʲˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲɛm̆ʲ·sʲɪ	ɪʃʲˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ	ɪʃˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ	ɪʃˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ	ɪʃʲˈtʲĕ̯·mʲsʲɪ
nendrynas	nʲɛnʲˈdʲrʲî·ns	nʲɛnʲˈdʲrʲîːnɑs	nʲɛnʲˈdʲrʲî·ns	nʲe̯nʲˈdʲrʲî·ns	nʲe̯nʲˈdʲrʲî·ns	nʲe̯nʲˈdʲrʲî·ns	nʲe̯nʲˈdʲrʲî·ns	nʲɛnʲˈdʲrʲî·ns	nʲe̯nʲˈdʲrʲî·ns
penkis	ˈpʲĕ̯·ŋʲ¸kʲɪs	pʲɛŋʲˈkʲɪs	ˈpʲĕ̯·ŋʲ¸kʲɪs	ˈpʲĕ̯·ŋʲ¸kʲɪs	ˈpʲĕ̯·ŋʲ¸kʲɪs	ˈpʲĕ̯·ŋʲ¸kʲɪs	ˈpʲĕ̯·ŋʲ¸kʲɪs	ˈpʲĕ̯·ŋʲ¸kʲɪs	ˈpʲĕ̯·ŋʲ¸kʲɪs
menkių	ˈmʲɛ̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲɛ̂·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ	ˈmʲê̯·ŋʲkʲʊ
apdengsi	ɑbʲˈdʲɛ̆·ŋʲkʲsʲɪ	ɑbʲˈdʲɛŋ̆ʲ·kʲsʲɪ	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲɪ	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲĭ	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲɪ	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲɪ	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲɪ	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲɪ	ɑbʲˈdʲĕ̯·ŋʲkʲsʲɪ
įkąsi	ɪˈkô̯ːsʲɪ	ɪˈkɑ̂ːsʲɪ	ɪˈkô̯·nʲsʲɪ	ɪˈkô̯ːsʲɪ	ɪˈkô̯ːsʲɪ	ɪˈkô̯·nʲsʲɪ	ɪˈkô̯·nʲsʲɪ	ɪˈkô̯·nʲsʲɪ	ɪˈkô̯ːsʲɪ
grąžinti	grɑˈʒʲî·nʲtʲĕ̯	grɑˈʒʲî·nʲtʲɪ	grɑˈʒʲî·nʲtʲe̯	grɑˈʒʲî·nʲtʲĕ̯	grɑˈʒʲî·nʲtʲĕ̯	gro̯nˈʒʲî·nʲtʲĕ̯	gro̯nˈʒʲî·nʲtʲĕ̯	gro̯nˈʒʲî·nʲtʲĕ̯	gro̯ˈʒʲî·nʲtʲĕ̯
rąstus	ˈrɑs¸tʊs	ˈrɑ̆ːstʊs	ˈrŏ̯·ns¸tʊs	ˈrŏ̯ːs¸tʊs	ˈrŏ̯ːs¸tʊs	ˈrŏ̯·ns¸tʊs	ˈrŏ̯·ns¸tʊs	ˈrŏ̯·ns¸tʊs	ˈrŏ̯ːs¸tʊs
išspręsi	ɪʃʲˈsʲpʲrʲɛ̂ːsʲĭ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲɛ̂·sʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯·nʲsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯ːsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯ːsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯·nʲsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯·nʲsʲĭ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯·nʲsʲɪ	ɪʃʲˈsʲpʲrʲê̯ːsʲɪ
kęsynai	kʲɛˈsʲîː¸nɑ̂ː	kʲɛˈsʲîːnɛɪ	kʲɛˈsʲîː¸nɑ̂ː	kʲɛˈsʲîː¸nɑ̂ː	kʲɛˈsʲîː¸nɑ̂ː	kʲe̯nʲˈsʲîː¸nɑ̂ː	kʲɪˈsʲîː¸nɑ̂ː	kʲe̯nʲˈsʲîː¸nɑ̂ː	kʲɛˈsʲîː¸nɑ̂ː
gręžinys	ˈgʲrʲɛʒʲɪ¸nʲĭːs	gʲrʲɛʒʲɪˈnʲĭːs	ˈgʲrʲe̯nʲʒʲɪ¸nʲĭːs	ˈgʲrʲe̯ʒʲɪ¸nʲĭːs	ˈgʲrʲe̯ʒʲɪ¸nʲĭːs	ˈgʲrʲe̯nʲʒʲɪ¸nʲĭːs	ˈgʲrʲe̯nʲʒʲɪ¸nʲĭːs	ˈgʲrʲɛʒʲɪ¸nʲĭːs	ˈgʲrʲe̯ʒʲɪ¸nʲĭːs
kietis	ˈkʲîɛtʲĭs	ˈkʲîɛtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs	ˈkʲê̯ɪtʲɪs
liepynas	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲɪɛˈpʲîːnɑs	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns	lʲe̯ɪˈpʲî·ns
šviesi	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪ¸sʲĭ	ˈʃʲʊʲɪɛsʲɪ	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪ¸sʲɪ	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪ¸sʲɪ	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪ¸sʲɪ	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪ¸sʲɪ	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪ¸sʲɪ	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪ¸sʲɪ	ˈʃʲʊʲĕ̯ɪ¸sʲɪ
juodis	ˈjŏ̯ʊdʲĭs	ˈjʊc̆dʲɪs	ˈjŏ̯ʊdʲɪs	ˈjŏ̯ʊdʲɪs	ˈjŏ̯ʊdʲɪs	ˈjŏ̯ʊdʲɪs	ˈjŏ̯ʊdʲɪs	ˈjŏ̯ʊdʲɪs	ˈjŏ̯ʊdʲɪs
spanguolinį	spɑŋgʊɔˈlʲe̯·nʲɪ	spɑŋgʊɔˈlʲɪnʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲe̯·nʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲe̯·nʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲe̯·nʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲe̯nʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲe̯nʲɪ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲe̯nʲĭ	spo̯ŋgo̯ʊˈlʲe̯·nʲɪ
juokų	ˈjo̯ʊ¸kŭː	jʊɔˈkŭː	ˈjo̯ʊ¸kŭː	ˈjo̯ʊ¸kŭː	ˈjo̯ʊ¸kŭː	ˈjo̯ʊ¸kŭː	ˈjo̯ʊ¸kŭː	ˈjo̯ʊ¸kŭː	ˈjo̯ʊ¸kŭː

3 PRIEDAS. Pietų aukštaičių respondentų sociolingvistinio klausimyno pavyzdys

678Vrn1M

3 PRIEDAS. Sociolingvistinis *Lietuvių kalbos atlaso* punkto pateikėjo klausimynas

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS

MOKSLAS • EKONOMIKA • SANGLAUDA
EUROPOS SĄJUNGA
Kuriame Lietuvos ateitį

Lietuvių kalbos instituto vykdomas
Lietuvos mokslo tarybos finansuojamas
projektas *Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida*
Projekto kodas Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028

3 dokumentas

SOCIOLINGVISTINIS

LKA PUNKTO Varėnos **Nr.** 678 (pagal LKA numeraciją)

PATEIKĖJO Nr. 1 (tame punkte) **KLAUSIMYNAS**

Užpildė: Danutė Valentukevičienė
Dalyvavo tiriant:
Data: 2020 06 27

1.	**Vardas(-ai)**	Laukslė	(dokumentuose)
			(kaip vadina dabar)
			(kaip vadindavo mažą)
2.	**Pavardė(s)**	Krušaitė	(dabartinė pavardė)
			(prieš santuoką ar buvusi)
3.	**Gimimo metai**	1990 06 24	
4.	**Gimimo vieta**	Margionių kaimas	(kaimas)
		Kabelių parapija	(parapija)
		Marcinkonių seniūnija	(apylinkė, seniūnija arba valsčius)
		Varėnos raj.	(rajonas arba miestelis, miestas)
			(užsienio šalis)
5.	**Dabartinė gyvenamoji vieta**	kaimas Varėna	(kaimas)
		kaimas Varėnos šv. arch. Mykolo parap.	(parapija)
		Varėnos sen.	(apylinkė, seniūnija arba valsčius)
		Varėnos raj.	(rajonas arba miestelis, miestas)
			(užsienio šalis)

381

6.	**Gyvenimo dabartinėje gyvenamojoje vietoje pastovumas**	punkto teritorijoje gyvenama nuolat	X
		(Jei Lietuvoje – nurodyti kaimą (miestą, miestelį) ir rajoną, jei kitur – šalį)	
		ne punkto teritorijoje gyventa ne ilgiau kaip 5 metus	
		(Jei Lietuvoje – nurodyti kaimą (miestą, miestelį) ir rajoną, jei kitur – šalį)	
		ne punkto teritorijoje gyventa 6-10 metų	
		(Jei Lietuvoje – nurodyti kaimą (miestą, miestelį) ir rajoną, jei kitur – šalį)	

	Tautybė				
7.	Oficialioji dokumentuose	lietuvis	X	kita (*įrašyti*)	
	Pagal savimonę	lietuvis	X	kita (*įrašyti*)	

	Sutuoktinio tautybė				
8.	Oficialioji dokumentuose	lietuvis		kita (*įrašyti*)	
	Pagal savimonę	lietuvis		kita (*įrašyti*)	

	Bendravimo kalba šeimoje						
9.	Su sutuoktiniu	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
	Su vaikais	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
	Su vaikaičiais	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
	Su tėvu	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
	Su motina	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Su broliais, seserimis	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
	Su seneliu (tėvo)	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
	Su močiute (tėvo)	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
	Su seneliu (motinos)	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
	Su močiute (motinos)	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	

	Įprastasis kalbos vartojimas						
10.	Galvoja	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Skaičiuoja	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Bendrauja su gyvūnais	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	

	Kalbų mokėjimas										
11.	Gimtoji (-osios) kalba (-os)	lietuvių	Supranta	X	Kalba	X	Skaito	X	Rašo	X	
	kita (-os) (*įrašyti*)		Supranta		Kalba		Skaito		Rašo		
	Kitos kalbos	rusų	Supranta		Kalba		Skaito	X	Rašo		
		lietuvių	Supranta		Kalba		Skaito		Rašo		
		lenkų	Supranta		Kalba		Skaito		Rašo		
		anglų	Supranta	X	Kalba	X	Skaito	X	Rašo	X	
		vokiečių	Supranta		Kalba		Skaito		Rašo		
		prancūzų	Supranta		Kalba		Skaito		Rašo		
	kita (-os) (*įrašyti*)		Supranta		Kalba		Skaito		Rašo		

	Išsilavinimas		
12.	Pradinis	(klasių)	
	Nebaigtas vidurinis	(klasių)	
	Vidurinis	(klasių)	
	Profesinis	(klasių)	
	Aukštesnysis	(klasių)	
	Aukštasis	Aukštasis (klasių)	
	Kitoks (*įrašyti*)	(klasių)	

	Mokymosi kalba (-os)	Pradinėje	Vidurinėje	Profesinėje	Aukštesniojoje	Aukštojoje	Kitur
13.	Lietuvių	Lietuvių	Lietuvių			Lietuvių	
	Rusų						
	Lenkų						
	Kita (-os) (*įrašyti*)						

	Veikla				
14.	Žemės ūkis	Anksčiau		Dabar	
	Amatai, žvejyba	Anksčiau	X	Dabar	
	Verslas, prekyba	Anksčiau		Dabar	
	Administravimas	Anksčiau		Dabar	
	Technika, inžinerija	Anksčiau		Dabar	
	Švietimas, kultūra	Anksčiau		Dabar	X
	Sveikatos apsauga	Anksčiau		Dabar	
	Namų ūkis	Anksčiau		Dabar	
	Kita darbinė veikla	Anksčiau		Dabar	

	Bendravimo kalba viešumoje						
15.	Parduotuvėje	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Įstaigose	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Per susirinkimus, sueigas	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Su kunigu	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
	Su pažįstamais	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Su nepažįstamais	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Savo krašte pats dažniau prakalbina pažįstamus	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
	Savo krašte pats dažniau prakalbina nepažįstamus	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Kita (*įrašyti*)	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	

	Bendravimo kalba su kaimynais						
16.	Su vyriausiąja karta (daugiau nei 50 m.)	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
	Su vyresniąja karta (31–49 m.)	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
	Su jaunesniąja karta (iki 30 m.)	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	

	Religijos kalba						
17.	Meldžiasi	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
	Eina išpažinties	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
	Moko poterių kitus	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	

18.	**Kaip tinka kalbėti**						
	Privačiai su artimaisiais ir pažįstamais	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Viešai su artimaisiais ir pažįstamais	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Su nepažįstamais savo krašte	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba(*įrašyti*)	
	Visada savo krašte	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Visur ir visada, jei tik supranta	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Per radiją ir TV	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Kita (įrašyti)	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
19.	**Kaip tinka rašyti**						
	Laiškus, žinutes, jei tik supranta	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Žiniasklaidoje, jei skiriama savo krašto žmonėms	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Grožinę literatūrą, jei tik moka	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba(*įrašyti*)	
	Kita (įrašyti)	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	
20.	**Kaip tinka dainuoti**						
	Vienam ar su artimaisiais	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine	X	kita kalba(*įrašyti*)	
	Per iškilmes (vestuves, vakarėlius ir kt.) savo krašte	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine	X	kita kalba (*įrašyti*)	
	Per radiją ir TV savo krašte	tarmiškai (vietinė kalba)	X	lietuvių bendrine		kita kalba(*įrašyti*)	
	Kita (įrašyti)	tarmiškai (vietinė kalba)		lietuvių bendrine		kita kalba (*įrašyti*)	

21.	**Jeigu žmogus kalba tarmiškai (vietine kalba), tai jis yra:**				
	Kaimietis	taip		ne	X
	Menkai išsilavinęs	taip		ne	X
	Vyresnio amžiaus	taip		ne	X
	Gerbiantis gimtąją tarmę (vietinę kalbą)	taip	X	ne	
	Patriotiškai nusiteikęs	taip	X	ne	
	Kita (įrašyti)	taip		ne	
22.	**Pateikėjo kalbėjimo trūkumai**				
	Be dantų	taip		ne	X
	Mikčioja	taip		ne	X
	Švepluoja	taip		ne	X
	Kita (įrašyti)	taip		ne	

© Lietuvių kalbos institutas
© Daiva Aliūkaitė, Laima Kalėdienė

4 PRIEDAS. Jaunesniosios kartos tarmiškos komunikacijos feisbuke apklausa ir dzūkavimo vertinimas

1. Vardo ir pavardės inicialai:

E. D.

2. Lytis:

Vyr. g.	
Mot. g.	X

3. Pažymėkite savo amžiaus grupę:

nuo18 iki 30 m	X
31–50 m.	
51m. ir daugiau	

4. Nurodykite savo išsilavinimą:

Aukštasis išsilavinimas	
Specialusis vidurinis išsilavinimas	
Vidurinis išsilavinimas	X
Pagrindinis išsilavinimas	
Pradinis išsilavinimas	

5. Parašykite gyvenamąją vietą:

Marcinkonys, Varėnos raj.

6. Ar feisbuke dažnai susiduriate su tarmiška kalba:

Dažnai	X
Kartais	
Retai	
Niekada	
Nežinau	

7. Pakomentuokite, kokio išsilavinimo asmenys feisbuke dzūkuoja dažniausiai, kada, kokiose situacijose, kaip vertinamas dzūkavimas?

Socialiniuose tinkluose gan dažnai susiduriu su dzūkiška tarme. Varėnos meras, Jūs bei kelios svetainės karts nuo karto parašote tarmiškai tekstą. Kokį išsilavinimą turintys žmonės labiausiai dzūkuoja? Tikrai nepastebėjau, nes mano aplinkoje + - natūraliai dzūkuoja vyresni asmenys, tačiau bendraujant su mano kartos atstovais, sąmoningai kalbame

tarmėmis. Be abejo, visada reikia įvertinti situaciją, nes ir jaunimui natūraliai išeina tam tikru momentu. Pavyzdžiui aš dzūkuoju natūraliai, kai būnu labai geros nuotaikos, sąmoningai, kai reikia paguost, padrąsint ir t.t.. Dzūkų tarmė, bent man, tuo ir yra unikali, nes joje slypi daugybe paslapčių, net keli žodžiai «nu slūgela, kas pasdarė, ko dūšelė pas tavi nerimsta?» betkuriam iš mano draugų atrodo pats puikiausias būdas atviram pokalbiui, kupino pasitikėjimo.

5 PRIEDAS. Vidurinės kartos tarmiškos komunikacijos feisbuke apklausa ir dzūkavimo vertinimas

1. Vardo ir pavardės inicialai:

D. B.

2. Lytis:

Vyr. g.	
Mot. g.	X

3. Pažymėkite savo amžiaus grupę:

nuo18 iki 30 m	
31–50 m.	X
51m. ir daugiau	

4. Nurodykite savo išsilavinimą:

Aukštasis išsilavinimas	X
Specialusis vidurinis išsilavinimas	
Vidurinis išsilavinimas	
Pagrindinis išsilavinimas	
Pradinis išsilavinimas	

5. Parašykite gyvenamąją vietą:

Marcinkonys, Varėnos raj.

6. Ar feisbuke dažnai susiduriate su tarmiška kalba:

Dažnai	
Kartais	X
Retai	
Niekada	
Nežinau	

7. Pakomentuokite, kokio išsilavinimo asmenys feisbuke dzūkuoja dažniausiai, kada, kokiose situacijose, kaip vertinamas dzūkavimas?

Aš susiduriu daugiausiai su sąmoningu dzūkavimu, tarp draugų facebooke dauguma su aukštuoju išsilavinimu arba dirbantys kultūros sferoj, kur dzūkavimas vėlgi sąmoningas, bet tik pavieniai atvejai, pati ir nedrįstu dar, nors mintyse dažnai būna, kad

po darbo dienos jau dzūkuoju. Kai buvau studentė įdomu buvo, kad nuvažiavus į Vilnių studijuot, kambariokės juokėsi iš mano žiūro, nors aš nesupratau, kas čia blogai ir maniau, kad kalbu bendrine. Mokykloj klasėj buvo vienas berniukas itin negabus, kuris vien tik dzūkavo, visi juokėsi iš jo, per lietuvių kalbos pamokas jį taisydavo, o klasiokai visad šaipydavosi. Mes namuose Valkininkuose kalbėdavom beveik švariai bendrine kalba, bet kai aš važiuodavau iš Vilniaus pas močiutę su traukiniu iki Varėnos, kai išlipdavau iš traukinio Varėnoj visad atkreipdavau dėmesį, kad persijungdavau į dzūkų tarmę, kol autobusu nuvažiuodavau iki Dainavos, pas močiutę jau vien dzūkiškai kalbėdavau. Dabar trikdo, kolegų tyčiojimaisi iš kitų kalbančių dzūkiškai klaidų, kadangi yra nemažai tokių, kurie įsivaizduoja, kad dzūkų tarmė tai taip kaip tarkim Marcinkonyse, o visa kita taiso, arba kiekvieną klaidą paskui kartoja metus, dėl to dažnai sustoju ir nekalbu. Pačiai taip pat kartais erzina sąmoningas dzūkavimas su klaidom, bet suprantu, kad geriau klysti ir paskui taisytis, negu visai nieko. Taip, čia turbūt reikėtų aiškesnės Švietimo ministerijos pozicijos šiuo klausimu, nors gal ir yra, neįsivaizduoju, kaip toj srity jie instruktuoja mokytojus. Man dar toks atviras klausimas, su kolegom kalbant vis iškyla, dažnai girdžiu pasakymus, kad jau geriau bendrine kalbėtų, negu su klaidom, bet taip gaunasi, kad tie su klaidom yra vieni pagrindinių, kurie išdrįsta. Tarkim Kašėtų atvejis, dažnai girdžiu kritiką jų atžvilgiu, bet kita vertus jie gal irgi daro klaidų, bet populiarina. Jeigu to nedarytų, tai kas iš to, kad kažkas moka puikiai, bet neviešai. Taigi, aš vertinu, kai specialistai arba tarmę išmanantys, natūralioj aplinkoj augę vertina kitų pastangas tarmę naudot ir viešint, o ne vien kritikuoja ir gaudo žodžius su klaidom, kad vėliau pasijuokt. Mes tikrai esam subendrinti ir norint nors kiek grįšti prie tarmės, klaidų neišvengsim. Manau, kad būtų pravartu apie tai kažkokia forma kalbėti, nes nuo pat pirmų dienų darbe parke pastoviai susiduria su šia problema, nuolatiniu ginču dėl tarmės tinkamo vartojimo, gal galėtumėm kažką tokio – diskusiją ar panašiai su parko darbuotojais suorganizuot, manau tai būtų labai vertinga, gal sumažintų pastovų tyčiojimąsi iš visų bandančių tarmiškai šnekėt, gal pakeistų nuostatas, kurios manau šioj srity dirbant visai nereikalingos, stabdis.

6 PRIEDAS. Vyresniosios kartos tarmiškos komunikacijos feisbuke apklausa ir dzūkavimo vertinimas

1. Vardo ir pavardės inicialai:

G. M.

2. Lytis:

Vyr. g.	X
Mot. g.	

3. Pažymėkite savo amžiaus grupę:

nuo18 iki 30 m	
31–50 m.	
51m. ir daugiau	X

4. Nurodykite savo išsilavinimą:

Aukštasis išsilavinimas	
Specialusis vidurinis išsilavinimas	X
Vidurinis išsilavinimas	
Pagrindinis išsilavinimas	
Pradinis išsilavinimas	

5. Parašykite gyvenamąją vietą:

Senoji Varėna.

6. Ar feisbuke dažnai susiduriate su tarmiška kalba:

Dažnai	
Kartais	
Retai	X
Niekada	
Nežinau	

7. Pakomentuokite, kokio išsilavinimo asmenys feisbuke dzūkuoja dažniausiai, kada, kokiose situacijose, kaip vertinamas dzūkavimas?

Laba Natūlaliai dzūkuojancių FB mažai - panašiai kap ir žemaitiškai kalbancių. Klausi kas dažniau dzūkuoja pagal išsilavinimų? Mano manymu dzūkavimui labiau turi įtakos asmenybės išlaisvėjimas, o kap kuriem individam - dzūkavimas - jau tapo mados

reikalas (atkreipk dėmesį in politikus)... Cikrinį dzūkų malonu klausyc jau vien del to, kad jam nereikia ieškoc dzūkiško žodzio, cikras dzūkas kap cik stengias pasakyc arciau bendrinės kalbos standartų, nes nori būc suprastas! Plagijuojancis ,,alia dzūkas" kap cik ciksi kur reikia ir kur nereikia, pabrėždamas dzūkiškų tarmį, bet labiau pakenkdamas tarmės grožiui nei ambasadoriškai pristacydamas tarmį savo pašnekovam... Aš penktadieniais vakare skambinu į Kauno radijo stoties ,,Mano FM" tiesioginį eterį ir nevengiu dzūkiško žodžio.

7 PRIEDAS. Grupės po Senąją Varėną tarminė komunikacija

Po Senąją Varėną
2020 m. gruodžio 28 d. ·

#ArPažįstiSenamiestį Per Kalėdas dauguma galėjot virtualiai kartu su Adomas Taraskevicius pasivaikščiot po Senąją Varėną. Bet ar tikrai gerai ją pažįstat..? Adomas su susiedka Giedrė Pigagienė sudarė Senosios Varėnos ir jos apylinkės vietovardžių sąrašą! Ar visus iš jų žinot, o gal yra tokių, kurie čia nepaminėti..? Tuomet duokit žinot mums komentaruose 🙂 !

📍Antakalnis;
📍Naujaūlyčis;
📍Užumelnyčis (Užumelnyčias);
📍Dugneliai (Dugnai);
📍Januliai;
📍Gudziškės;
📍Šunel... **Žr. daugiau**

100 218 komentarų 13 bendrinimų

Patinka Komentuoti Bendrinti

[redacted]
Mano žmogus dar atsiminė Papo pieva(aukščiau Margo cilto),Parakaunios,Poligonas,Sanatorijos ciltėlis,Sanatorija,Plentėlis,Bernaicių upė,Mergaitių upė,Dugneliai yra pirmi ir antri.
Patinka · Atsakyti · 48 sav. 1

[redacted] ale tai kur cia ta Papo pieva 🤔... tai artesnis nusukimas link prūdo, tep išeina..? Parakaunia tai tikrai žinau! Intrauksiu! Sanatorijos ciltėlio nėr jau, ty tas kur palei sodus buvo, tep? Bernaicių ir Mergaicių upių irgi nežinau...
Patinka · Atsakyti · 48 sav.
↳ Žr. dar 2 atsakymus

[redacted] Papo pieva tai kylanc viršun nuo margo cilto link Varėnio ežero,maždaug 2-3 šimti metrų kairėj pusėj(iš nuogirdų kad toj vietoj buvo nužudyta Popo šeima). O Sanatorijos ciltėlis ,tep.Bernaicių ir mergaitių upės cies Šimu lygtai be... **Žr. daugiau**

Adomas Taraskevicius
Oj, kap smagu ca! Ir žinot kų - jau 102 vietovardžius užrašiau!!! Va kokia turtynga ta mūs pirma Varėna! Ale jei dar kas kų žinot, kas nepaminėta - rašykit!
Patinka · Atsakyti · 48 sav.

Stase Pigagiene
Užumelnyčio pradžia buvo vadinama-Galaliu, kita dalis Dugnai, Januliai ir Kapiniškės. Apušinės Merkio pakrantė, kur sodai vadino - Persidabalkis vadino, kur baigiasi Epušinės sodai. Gudziškėm vadino, kur yra pradžia Lagerių misko. Dabar kur sodai, tai buvo Dugnų dugnas. Prievartom vadino didelę pievą, kuri randasi prie Merkio upės -Beržupio sodų. Pieva Valka prie Beržupio. kita pieva Griciškė, kuri randasi prie Molės. Aerodromas, tai buvo vadinamas Mitraukos kalnas.
Patinka · Atsakyti · 48 sav. 1

[redacted]
Dar Mitraukon buvo Javijos. Tep vadzino vietu uz Galinių, nes ty buvo daug ievų, kurios labai ty zydzejo
Patinka · Atsakyti · 48 sav. 2

[redacted]
Puikus sąrašas! Kaip sako dzūkai "Gūd džob". p.s. ir nemažai nežinomų pavadzinimų
Patinka · Atsakyti · 48 sav. 2

[redacted]
Dar yra Kapiniškės,Miko kalnas,prie tarpkolūkinės buvo pievų ir daržų plotas,vadinamas bala
Oho! · Atsakyti · 48 sav. 2

[redacted] o kur Kapiniškės pas mus ir Miko kalnas?

8 PRIEDAS. Grupės Dzūkų kultūros festivalis „Čiulba ulba“ 2020 tekstas

Dzūkų kultūros festivalis „Čiulba ulba“ yra su **Violeta Jaunatis Narusevice** (vieta: **Merkinė, Vilniaus Apskritis, Lithuania**).
2020 m. rugpjūčio 27 d. ·

🌙 Pirmų festivalio vakarų, jau kap būsim pažūrėjį dokumencikų apie Petrų Zalanskų, aisim an kiemo pašokc smagiausių dzūkiškų šokių. Nesvarbu, ar moki juos, ar ne – nesisarmacyk, junkis ir išmok trypdamas rozu su kitais! Lai šici „Suspažinimo nakcišokiai“ būna ciek suspažyc su atvykusiais bendraminciais, ciek su šokiais, katriej dar jų nežino.

🎻 Varėnos šaulių kapelos muzikantai, riktuojami Violetos Naruševičiūtės, jau derina savo žaislus (tep seniau vadzino instrumentus) ir ruošia pasiutusiai smagių programų. Skambūs cimbolų, smuiko ir būgno garsai nelais sėdėc kur pašonėn ignoruojanc šitų linksmybį! Smuikinykė Violeta jum prisistato atverdama daug dūšios:

„Baba – tai deivės vardas, tai tas pagarbus titulas motiniškai moteriai, kurios išmincies šaknys giliai insišaknijį Vėlių pasaulin. Gali būc móma ar močiutė. Jir svecimų vaikų, kap toj gera laumė, priglaus po savo sparnu, jir žmogum padaris...

Iš savo Babos Auginos gavau dovanų. Būdavo anksciau, pasjima dzvi šakutes ir pol'kucį pridainuodama sutrankia, sugroja. Tep darė cik kap mes dzviesa namuosa būdavom. O jos tėvulis buvo smuikinykas Merkinėn. Kap aš dartės groju, šitai ataina iš vėlių pasaulio, ir tep per mani kalba protėviai.“

9 PRIEDAS. Grupės Dzūkijos Nacionalinio Parko – Dzukija National Park tekstas su komentarais

Dzūkijos Nacionalinis Parkas - Dzukija National Park
2020 m. gruodžio 18 d. ·

Kūčios – svarbiausia metų šventė. Šventiniai valgiai gaminami iš nuog senų čėsų auginamų gėrybių, taipogi ir iš gamtos dovanų. Ant stalo dėdavo tų kų turėdavo: silkį, žuvį, grybus, grybų rasalų, galkelas , grucį, aguonpienį, spalgenų arba avižų kisielių, dzovytų obuolių gėrimų, duonų, plotkelas, kas turėjo medaus, obuolių. O kas neturėjo, tai užteko, kų turėjo pavalgyc. Siūlom, gal kiek ir pamirštus valgius an Jūs šventinio stalo.

[redacted]
Pirmiausia tai labai gardu skaicyc savo mylimo kaimo kalbu ❤️🤗Dekavojam uz racaptus✌️😊Pagarba rasytoju ❤️Spakaino Sventiu laukimo 🙏
Patinka · Atsakyti · 50 sav. 1

[redacted]
Cia kaip suprantu Varenos rajono tarmes versija, pas mus Traku rajone siek tiek kitaip kalbedavo 🤔
Patinka · Atsakyti · 50 sav.

Autorius
Dzūkijos Nacionalinis Parkas - Dzukija National Park
Skaistė Ma Didžioji Dzūkijos nacionalinio parko dalis yra Varėnos rajone (apie 95 %), o mažesnioji – Alytaus ir Lazdijų rajonuose bei Druskininkų savivaldybėje. Net penkių kilometrų atstumu nutolusių kaimų gyventojai gali kalbėti skirtingai. Šis tekstas pateiktas pietinių pietų aukštaičių (dzūkų) - Varėnos rajono pietinės dalies (dar tiksliau - Marcinkonių kaimo) šnekta.
Patinka · Atsakyti · 50 sav.

[redacted]
Kaip graziai skamba! O kaip gaminamas grybų rasalas?
Patinka · Atsakyti · 50 sav.

Autorius
Dzūkijos Nacionalinis Parkas - Dzukija National Park
Grybų rasalas

- Dziovyci baravykai
- Miežinės kruopos
- Cibuliai
- Druska
- Pipirai
- Babkavi lapeliai (lauro lapai)
- Aliejus kepimui

Pamirkyc dzovintus baravykus šiltan vandenin, kol suminkštės. Pjauscyci, kapoci ar malci baravykai dedami puodan su pasūdzytu verdanciu vandeniu, babkavais lapeliais, jiem apvirus, sudedamos ir miežinės kruopos. Aliejun kepinami cibuliai. Kepci cibuliai supilami in puodų, raikia pagardzyc drusku ir pipirais. Pavirus rasalui raikia nukelc nuog ugnės ir ataušyc. Rasalas gardziausias su pečiun keptom būlbėm.
Patinka · Atsakyti · 50 sav.

[redacted]
Pabandysiu ir as ba nei paragauc teko nei macyc kap verda.o su savais seima, tai net telefonu rasydama rasau dzukiskai daugiausei.😊💕
Patinka · Atsakyti · 49 sav.

10 PRIEDAS. Rodūnios tekstai

RODŪNIA (brus. Ра́дунь)

E. D., g. 1907 m. Kargaudų k., Rodūnios pr. Varanavo r. (Gardino sr., Baltarusija)

1995 m. įrašė N. Tuomienė. Įrašas saugomas asmeninėje N. Tuomienės fonotekoje

GIEDOJOM

veřk̂ǎů.[359] li^{e}tùviškαi | ò(t) tαi‿jαů. mǎ.ni visì gí·rę | aję̀i̯ aję̀i̯ ‖ sæsuvà stračnà[360] nù-mirę | nù ir‿mę̀.s su‿*vi·tùku[361] nuvažã·vǫm laidǫ́.tuvęsna ‖ nu‿àš li^{e}tùviškαi | òi‿òi ‖ kìba pas‿jùs l^{i}etuvǫ̃·i̯ nægíedα pǫ‿nębǎ.s̊čiki[362] ‖

Kaip jūs seniau giedojot? Kokias giesmes?

ǎ. | pas‿mùs pirmucìnę gi^{e}ŝmę̃· | pǫmíentai člǫvíečę[363] | pǫmíentαi člǫvíečę | jǽk žы́j^{i}eš na‿ŝvíecie[364] ‖ bònî̃ʒ tù zupèÎnie[365] | spanæ̃·lę(m) svòji mы·ŝli[366] | ò | pradeĉ rei̯. kæ nuk‿pǫmíentαi člǫvíečę | te(b)‿gi^{e}ŝmę̃· vaʒìnasi ‖ iî‿vę̀.Î pǫmíentαi člǫvíečę ‖ a‿-paskui̯. visà lǽ.udis gí^{e}da | kàs tùrы kŝǫ̀nčku.[367] is‿kŝǫ̀nčkǫs praʒeʒinę́·jα | a‿tadù àš paʒeʒinę́·ju | bǫ‿àš iš‿kŝǫ̀nčkǫs nè ‖ àš pa‿pǫ̀Îsku[368] gærαi̯. mǫkę́·jåu | α‿dabαŕ. n^{i}ė.raĝu ni̯.^{e}kǫ ‖ àš iš‿pǫ́.m^{i}ec^{i}es[369] mǫ́·ku | kàp‿cik kàs pradę̃·s | tadù àš ir‿mǫ́·ku | ir‿padę́·ŝu iî‿gi^{e}dǫ́·ŝu | jæk‿čšèba[370] ‖

[359] Žodis vartojamas „raudojau“ reikšme.

[360] Pusseserė.

[361] Su pusbroliu Vytautu.

[362] Prie mirusiojo (šermenyse).

[363] Iš lenkų k. „atminki, žmogau“.

[364] Iš lenkų k. „kaip gyveni šiame pasaulyje“.

[365] Iš lenkų k. „užtektinai čia pabuvai (prasmingai gyvenai)“.

[366] Iš lenkų k. „didžios jūsų mintys“.

[367] Knygos.

[368] Lenkiškai.

[369] Iš atminties.

[370] Iš lenkų k. „kaip reikia“.

Ar tik iš "ksiončkos" giedojot? Ar mokat savo žodžiais pagiedoti?

a(s)‿sȧ.vọ žǫ̃·ʒeis | kàp iš‿kŝǫ̀nčkọs gí^{e}da | ir‿aš gí^{e}du su‿jei̯.s dråugi̯. | tèp kàp iš‿kŝǫ̀nčkọs | tèp kàp iš‿kŝǫ̀nčkọs pá.isåu ‖ ǫ̀.t tèp iȓ‿gí^{e}du nù | ki̯.k àš daz- daẑgi^{e}dǫ́·jus su‿tę̃·vu | tę̃·vas ‖ mã· tę̃·vas labαi̯. gærαi̯. gi^{e}dǫ́·jα ‖ kuȓ. jåu‿ɛi̯.na | tαi‿sã·kọ | vαikæ̃·li kǽ·Îkis | atɛi̯.k ‖ ɛi̯.nαm gi.dǫ́·ĉ | męs‿abùdu | ã·nas mȧ.ni næpali̯.kɔ n^{i}ė.kur ‖ męs‿abùdu | i‿po‿pòÎsku i‿po‿litèfsku[371] | uselàk uselàk[372] mọkę̃·jọm | oi‿gærαi̯. gi^{e}dǫ́·i̯ mȧ. tę̃·vas ‖

GAVO PIKTĄ VYRĄ

ȧ.le mȧ. tę̃·vas tαi‿dá(r) gi.væ̃·nọ gærαi̯. | kαi̯.p mȧ.n[373] ‖ kαp‿apsižæ̃·nijåu[374] | tαi‿vi̯.sa prapů.lα pas‿mùs ‖ ȧ.le kad‿næpọmę̃·ciju | αr‿iŋ‿kalędů. | αr‿tαi̯. pr^{i}eš‿veli·kàs | αr‿pr^{i}eš kalę̃·das ‖ ã·na(s) sã·kɔ òt sã·kɔ vαikæ̃·li | òt mȧ.ñ krã·cæ šαÎ̃.cis | òt mȧ.ñ šá.lta ‖ nu‿vædǫ̀.mαi[375] | sæ̃·naz žmǫ̀.gus ‖ sã·kɔ | àš iŝlĩ·ŝu in‿pæ̃·ĉọ pasi- apšìÎŝu | sakåů. lĩ·sk | kàz‿gi‿tá.u žędǫ́·jα[376] pæ̃·ĉọ | šìÎk ‖ tαi‿žǽ.ntas vi̯.dru. vá.ñdæño iñ‿tę̃·vọ ‖ tαi‿àš vã·kαr veȓÎkåů. veȓÎkåů. cæ gã·nęm su‿ | su‿*danusì[377] | sakåů. | ke̯.p ìtαi cæ má.ñ ʒiẽvas dã·vę tèp pri- | kαp‿ištur̥ę̃·i̯ iÎk‿ìtɛi̯ pã·rαi[378] | kàp àš nænùmiråu ‖ jǽk‿tα pražьıla̯.[379] ‖

tαi̯ àš kàp ižbę̃·gåu in‿ů.li·ĉu. | sakåů. | ŝviẽtas ratavǫ́·kite[380] | Îů.ʒi ratùicæ[381] ‖ tαi‿susiẽdas[382] išæ̃·i̯ | bɔ‿mũ·s ti.‿labαi̯. tá.ñÎkọs piȓ̃.Îkọz bùvɔ | labαi̯. didelĩ·s kiẽmaz bùvɔ ‖ šašaẑʒæ̃·šьımĉ ve̯ namũ· bùvɔ | mů.s kiẽmọ ‖ sakåů. | ŝviẽtas ratavǫ́·kite sakåů. ‖ nu‿tαi̯. kàs ti.‿ɛi̯.s tavi̯. ratavǫ́·ĉ ‖ a‿nikagò næmȧ.[383] ‖ và kàb dabùvọ prɛg‿mȧ.ñ ‖ vá.Î-gi.ĉ | tαi‿ɛi̯.na kαp‿u.bagá.icis peȓ‿ki̯.^{e}mu. | kàs dúos ku.‿suvá.Îgę | kàŝ‿ne- ‖ nù‿tαi

[371] Iš lenkų k. „ir lenkiškai, ir lietuviškai".

[372] Visaip.

[373] Kalba apie laiką, kai pasakotoja dar buvo netekėjus ir gyveno su tėvais.

[374] Ištekėjau.

[375] Žinoma.

[376] Gaili.

[377] Su Danute.

[378] Kaip aš išgyvenau (ištvėriau) iki dabar.

[379] Iš baltarusių „kažkaip pragyvenau".

[380] Gelbėkite.

[381] Iš baltarusių k. „žmonės, gelbėkite".

[382] Kaimynas.

[383] Iš baltarusių k. „o nieko nėra".

ir‿àš | ir‿àž dúodu ku.‿tɑi̯. | pàvǫ̃gu | a‿piẽ̞.ĵkoi̯ tɑi‿bijåu̯. labɑi̯. | klã·patas[384] labɑi̯. ‖ tɑi‿pàvǫ̃gu kũ·‿tɑi pàkišu | tɑi‿susi̯.ᵉdɑi | tɑi‿buĵbá.ici. | tɑi‿dú.nǫs ku·ŝnæ̃·li. ‖ ǫ‿kàb dabùvǫ priɛg‿dùkrɑi | kàp vi̯.nu. dùktærы. išá.uklinǫ ‖ vò kǫ̨kæ̀ buitæ̃·la bùvǫ | nei‿jǽ.m dá.iktǫ | nei‿má.n dá.iktǫ ‖ mǫ·mà tɑi‿jåu̯. kɑp‿nùmirę | ǫ‿mǫ·mà bijǫ̃·i̯ ‖ gu̯.la | gùlim lã·škǫse | ǫ‿sã·kǫ vɑikæ̃·li | òi | sã·kǫ bijåu̯. | bìjo bìjǫm | kat‿næažudùsint nakĉù ‖ mæ̃·ẑ bìjǫm jǫ labɑi̯. | sakåu̯. | mǫ·mà | nu‿kàp | nu‿kɑi̯p i̯.tɑi ã·nas ɛi̯.s jùs dùsins ‖ nù sã·ko | àš næažumiknù[385] | sã·kǫ | mã·ža kadù nakĉù miknù | vìz bijåu̯. | vis‿pazdɑirыnę̃·ju[386] ‖ òt sakåu̯. ju̯.kas cìk jìma | kàp itɑi̯. ‖ ǫ‿kàb dabùvɔ | ǫję̃i̯ òi ‖ cò za‿člòviek[387] ‖

O kodėl jo taip bijojot?

mǫmà bijǫ̃·i̯ | nu‿bijǫ̃·i̯ | kat‿næažudùsint | nakĉù paskǽ.Îĉ å.Îbɔ ažudåu̯.ŝĉ gã·Î | å.Îbɔ ažudùsiñĉ nakĉù gi‿gã·li | tǫkĩ·z žǽ.ntas ‖ meĨ.dęmęs nakĉù | òice nàš ŝvíenta marыjɑ[388]

Žentas galėjo tokį baisų dalyką padaryti?

žǽ.ntas | ǫ̣. galejo ‖ ǫ̣.t jæ‿zåmonš vыišla[389] | òi òi ‖ àž dá.r buvåu̯. mærgu̯. dá.r | jåunà buvåu̯. | tɑi mòi̯ pràtarę må. mǫ·tkà ‖ tɑi så.kɔ | ǫ̣.t så.kɔ vɑikæ̃·li | ti̯. pas mùs susietkà vis atɛi̯.dę | savå. anà | va‿nætǫlimà ‖ så.kɔ òt så.kɔ vɑikæ̃·li ‖ mę̣.s tá.u kɑp‿apžæ̃·ni·sim | tɑi‿tù niẽkɔ nædɑr- nædɑr̃.buisi | tá.u pasɑmʒí·ta bùs mærgɛ̣. | a‿tù cì(k) kamá.ndavǫsi[390] så. pacì | ten‿vìs ũ·tarыjǫ | nù ka(b)‿bùvɔ | kàp kàp | nu ka(b) bùvɔ gi·và mǫtkà ‖ tɑi‿sã·kɔ tá.u bùs pasɑmʒí·ta mærgà ir‿tù ci(k) kamá.ndavǫsi ‖ ǫ‿tù pacì niẽkɔ nædarы·si ‖ ǫ‿kɛ̣.p prå.starę[391] | žǫ̃·ʒi. tǫki̯. prå.tarę ‖ tɑi‿ǫ̣ ka(p) pasɑm̃.dę meř.gu. má.n ‖ abmanùli i‿fŝò[392] ‖ ku̯. pacì dɑr̃.bujåu dɑr̃.bujåu gã·lǫ næbùvɔ | ir‿krã·štǫ næbùvɔ ‖ ir vɑr̃.gaz bùvǫ ik‿ŝmeĩ̞.ci[393] | ir‿dabɑr̃. vɑr̃.gas | ir‿mi̯.rĉ rɛikę̃·s

[384] Triukšmas, barnis.

[385] Neužmiegu.

[386] Dairausi.

[387] Iš lenkų k. „kas per žmogus“

[388] Iš lenkų k. (maldos) „Tėve mūsų“ ir „Šventa Marija“.

[389] Iš lenkų k. „ot aš ištekėjau“.

[390] Tik nurodinėsi, vadovausi.

[391] Prikalbėjo, prižadėjo.

[392] Iš baltarusių k. „apgavo ir viskas.“

[393] Iki mirties.

iš‿vař.gǫ | ò ‖ å.le kap‿má.n bùvɔ gæraı̊. | víenu. vienùı̯ išá.uklinɔ gi‿tèp suñ.kei ‖ padů.mǫkit[394] | ir‿sȧ.kɔ | itai‿tù | itai‿tù dař.buisi kuř. | nı̊.kɔ | anė ir‿pagamìns ir‿vá.Îgi·ĉ iř‿vı̊.sa | tù cìk ju.‿kamá.ndavǫsi | ǫ‿kėp paka- pakamá.ndavǫjåu ‖ i‿mɔd-lìtva da‿bòga nⁱe‿pɔmògla[395] ‖

Kodėl žentas toks blogas buvo?

nu‿mòı̯ šьıĉ[396] má.n ʒiẽvas tǫkı̊. dãvi.z bùvǫ | labaı̊. išrьıñ.kĉ | išrьıñ.kdǫm jũ· | išrьıñ.-kdęm išrьıñ.kdęm | tai kàp išrьıñ.kǫm taı̊. ‖ zlò(g)o čartà mnⁱè vы́brali[397] ‖

Vietinis buvo, iš jūsų kiemo?

nę̊. | nàt nɔk‿*gæraná.iñu.[398] | tǫ̃·limas ‖ kaı̊.p itaı̊. vaʒìnas | tulá.nka[399] tǫkĩ·s kı̊.mas vaʒìnas | *tulá.nka vaʒìnas ‖ ã·nas ci(k)‿kvã·ras[400] | ir‿kvã·ras cı̊.lu. vı̊.ku.[401] kvã·ras | iř‿sedę̊·ı̯ iř‿sedę̊·ı̯ | tai‿in‿lã·škǫs sedę̊·ı̯ | tai‿kuř. prⁱęmnę̃·ı̯ vi(s)‿sedę̊·ı̯ ‖ ir‿cìk tũ· sǫ̊.du. | sǫ̊·du. davá.i mnⁱę̊ sǫ̊.du.[402] ‖ nęrà sǫ̊·dos | tai‿jåů. ã·nas miř.šta ‖ ɛinù pæř‿kı̊.mu. žebravǫ̊·ju[403] | kàs kå.pÎu.[404] sǫ̊·dǫs dů.s | ǫ‿tai nęrà | miř.šta jåů. ‖ sǫ̊.da sǫ̊.da sǫ̊.da ir‿suję̊·dę sǫ̊.da ‖ tǫ̊.kæ má.n bùvɔ pǫ̊.Îza[405] iš̊‿jǫ̊. kũ· ã·nas ir‿bùvɔ ‖ mòı̯ kũ· padę̊·jɔ må. | má.n pǫ̊.Îzǫs næbùvɔ iš̊‿jǫ̊. ‖ má.n bùvɔ jåu‿víenai gærå̊ů. | kap‿ã·nas nùmirę | nàt‿(t)ɔ[406] má.n kǫ̂kũ· pã·mači[407] ã·nas dá.u | nı̊.kǫ ‖ cìk vis‿kǻ.ikę iř‿kǻ.ikę iř‿kǻ.ikę

[394] Pagalvokit.

[395] Iš lenkų k. „ir maldos Dievui nepadėjo“.

[396] Šitaip.

[397] Iš baltarusių k. „piktą velnią man išrinko”.

[398] Geranáinių – miestelio Baltarusijoje, esančio netoli Lietuvos sienos.

[399] Kaimo vardas Tulanka.

[400] Ligotas, nuolat sergantis.

[401] Visą amžių (visą laiką).

[402] Iš baltarusių k. „sodos duok man sodos“.

[403] Prašau.

[404] Lašą (sodos duos).

[405] Nauda.

[406] Labai.

[407] Pagalbą.

iî‿næprakǽ.ikę | cik‿pàc savi̍. prakǽ.ikę | i(r)‿rã·dǫm kɑp‿kɛr̃.či.[408] numìrusi. ‖ sá.m sibiẹ̑ prakleu̍.[409] ‖

nuvæ̃·jɔm si̍.čku. p̂jǽ.uĉ ‖ vɑikɑi̍. nuvæ̃·i̯ | ǫ‿àš dá.r kũ·‿ti. darǻũ. | næpǫmẹ̑·ciju ‖ ã·nas sã·kɔ | sæʒi̍.š tùt jæk pa̍.dla[410] | iʒi̍. pamažьı sẹ̑.čku rẹ̑·zaĉ[411] ‖ i̍.tas[412] dá.r mã·žaz bùvɔ | a̍.le bùvɔ ǫ̑.vɑi[413] bær̂nẹ̑·kas | ɔt‿mǫ̑.ža | mæ̃·tu. mǫ̑.ža[414] vienúᵒlika ‖ ã·nas atã·i̯ sã·kɔ | labɑi̍. rẹi̍.kæ napi̍.Înikɔ[415] pa̍.štrьıñĉ pei̍.li. | nei̍.na p̂jǽ.uĉ ‖ ir‿atã·i̯ sã·kɔ | mã·ma | ta̍.ta bⁱẹ̑.lьı bⁱẹ̑.lьı sæ̍.ʒi.ĉ[416] ‖ a(s)‿sakǻu̍. | a̍.Îbɔ jǫ̑.n ʒi̍.s bⁱẹ̑.lьı. | jǫ̑.n ĉǫ̑.ngle bⁱẹ̑.lьı[417] ‖ ʒⁱèš jǫ̑.n na‿slǫ̑.ncu bьı.u | kažù [418]‖ ã·nas ir‿vẹ̃·Î p̂jǽ.unɑm si̍.ᵉčku. | ažnà atã·i̯ | duktẹ̃· parã·i̯ atã·i̯ | išã·i̯ i(r) rẹ̑·kæ | mã·ma | da‿xa̍.tьı iʒi̍.[419] ‖ čavᵘǫ̑. vàs tá.m dùšьı.ĉ čòrt[420] ‖ ta̍.ta pam̂ǫ̑.r [421] | á.i | kažù | pam̂ǫ̑.r[422] ‖ o‿ã·nas i̍.teb và acîspĩ·ri.s nædǻu̍.gi ir‿gã·tavas ‖ ir‿dá.r cùkrǻus dù ku.ŝnæ̃·lei | bɔ‿anà dá.u | jæ- jæ- jǽ.m padẹ̑·i̯ dù ku.ŝneÎu̍. ‖ bɔ‿ã·nas paẹ̃·mi.s dá.r pasîslẹ̃·pi.s | bɔ‿trьĩ·s ku.ŝnæ̃·lei jǻu̍. gulẹ̑·i̯ in‿stã·lǫ ‖ ir‿nùmirę | ir‿sẹ̑·ʒ jǻu̍. gã·tavas ‖ tɑi‿ti̍· pinigũ· kíek bùvɔ | aš‿tũ· pinigũ· veizd̂ǻu̍.[423] veizd̂ǻu̍. | pǫ‿jǫ̑ laškù skrьı.næ̃·lę̑i̯ | mǫ̑i̯ peŋkì šimtɑi̍. ɑr‿kũ· bùvɔ | dã·vus tǫ̑i̯ jǻunèŝnę duktẹ̃· padẹ̑·ĉ‿vis tẹ̑·vu | tɑi‿jǻu̍. àš tadù radǻu̍. ‖ tɑi‿kàp atã·i̯ susi̍.ᵉdɑi | sã·kɔ | kę̑p itɑi̍. tù ne- tù nebijɑi̍. grabǫ̑·cis apⁱe jũ· ‖ kas‿má.n sakǻu̍. da‿strǫ̑.kas[424] | kìba ã·nas paŝkeĨ.s

[408] Kelmą.

[409] Iš baltarusių k. „pats save prakeikė“.

[410] Iš baltarusių k. „sėdi čia kaip dvėseliena“.

[411] Iš baltarusių k. „eik, padėk šiečką (smulkiai pjaustyti šiaudai ar šienas pašarui) pjauti“.

[412] Kalbama apie jauniausią sūnų.

[413] Gerokas, didokas.

[414] Gal.

[415] Galąstuvas (?).

[416] Iš baltarusių k. “tėtis baltas baltas (išbalęs) sėdi“.

[417] Iš lenkų k. „ar jis tik šiandien išbalęs, jis visada išbalęs“.

[418] Iš baltarusių k. „kada gi jis saulėje buvo, sakau“.

[419] Iš baltarusių k. „eik namo“.

[420] Iš baltarusių k. „ko jus ten velnias smaugia?“.

[421] Iš baltarusių k. „tėtis mirė“.

[422] Iš baltarusių k. „ai, sakau, mirė“.

[423] Ieškojau, žiūrinėjau.

[424] Baimė.

ar‿mùči·s[425] ar‿kũ· | má.n rɛi̯.kæ sakåů. | má.n rɛi̯.kæ gi‿pinigũ· pakavǫ̃·c[426] rɛikę̃·i̯ ‖ radåů. rá.gęĉ ar‿peŋkìs ar‿kæ̃·turɯs šɯmtùs | tǫi̯‿jåunèŝnė duktę̃· dá.u ‖ skaci̯.na nie‿člòviek | jòn‿žaš tɯ́lie gròšai naxavá.ušɯ[427] ‖

DĖDĖ SU ŠEIMA GRĮŽO IŠ PETERBURGO

òi kap‿àš pagi·vænåů. ‖ mã· dę̃·dę mã· tę̃·vǫ brǫ̃·liz bùvɔ *peterbùr̂gi[428] | *peterbùr̂gi bùvɔ ‖ næžnåů. kíek mæ̃·tu. bùvɔ | ale‿ti̯. ã·nas ir‿apsižæ̃·niji.s ‖ par̂si̯.væžę kǫ̂kũ· rùsku. | strǫ.šnu.[429] kǫ̂kũ· bǫ̃·bu. | par̂si̯væžę dvė.(j)etas vaikũ· | mærgá.itę ir̂‿bærnùkas *valǫ.ʒka[430] ‖ nů ir‿dråugì bùvǫm | gi.væ̃·nǫm vi.nǫ.i̯ pir̃.k̂ǫi̯ | å.le ne‿itǫ.i̯ pir̃.k̂ǫi̯ ale‿mů.s sænà tǫkæ̀ bùvǫ pir̂kæ̀ su visá.i | dounei̯.ša xå.ta[431] tǫkæ̀ ‖ gi.væ̃·nɔm dråugi̯. | òi | kǫkĩ̯·s ã·nas | kǫkæ̀ anɛ̀ kab‿ʒ̊vęrɯz bùvǫ | ã·nas ni̯.kǫ bùvǫ žmǫ.gus ‖ å.le kap‿anà pamǫ̃·kę | tèp ã·nas dã·rǫ ‖ tai‿kar̃.tu. | ap^{i}e‿pæ̃·ču. | vędǫ.ma pas̑‿víenu. pæ̃·č̊u. ʒvì gaspadɯ́.næs | vi^{e}nà vienañ. kraštì̯ pæ̃·č̊u. kurɯ́.na | kità kitañ. ‖ ǫ‿čæ̀ pů.^{o}dai vidurɯ́. stǫ.u ‖ tai‿ã·nas parã·i̯ næžnåů. iš‿kuř. | iš‿klú·nǫ ar‿iš‿kuř. atã·jǫ tàz dę̃·dę ‖ tai‿ti.‿kũ· pasã·kę | tai‿må. mã·mai kab‿dá.u kru·ci̯.nęn | tai mǫ·mà må. kap‿parviř.tǫ | tę.p ir‿gùli nægi·và | tai‿àš ka(p) pradę̃·jåu rę̃·kĉ ‖ ajęi sakåů. in̑‿tę̃·vu. | tã·ta dú·k tù jæ.m ‖ nu‿kadù | må. tę̃·vas labai̯. bùvǫ gæ̃·ras | spakòinas[432] žmǫ.gus | òi òi tǫ̂kǫ. rę̃i̯.kæ pavé.izd^{i}ęĉ[433] ‖ kũ· ã·nas ti.‿mùšis | sã·kɔ | vaikæ̃·li | nækòi̯ ji.‿ʒi̯.vas ažu- ‖ pakę̃·lęm mǫ̃·mu. | atã·i̯ jåů. jǫ̃· dukcę̃· *vã·læ[434] vaʒ̀inas vã·læ | ačlaĩ̯.mas cę | a‿cę jũ· tvartai̯. bùvɔ ‖ a‿cę ažu ũ·li.č̊u. và bùvǫ jũ· namaĩ̯. | a‿cę tvartaĩ̯. bùvɔ ap^{i}e‿mũ·s namùs ‖ mú·s ačlaĩ̯.mu ɛĩ̯.na | anà pir̃.k̂u. i(š)šlů.ja ir̂‿næ̃·ša mę̃·šlu. čæ ‖ ir‿pas‿mùs ažɛi̯.na paũ·tarɯja | nu‿kũ· àš sã·kǫ padarɯ́·ŝu su‿su‿tęvai̯.s durnai̯.s | až‿gi sã·kǫ jíem

[425] Kankins.

[426] Palaidoti.

[427] Iš lenkų k. „gyvulys, ne žmogus, jis gi tiek pinigų (buvo) išslapstęs“.

[428] Peterburge (dab. Rusijos miestas Sankt Peterburgas).

[429] Baisią.

[430] Trumpesnis vardo Vladimiras variantas.

[431] Senovinė, labai sena.

[432] Ramus.

[433] Paieškoti.

[434] Trumpesnė vardo Valentina forma.

rã·zumọ[435] neiñdẹ̑·ŝu ‖ kad‿ã·ni·s duf̃ni̍. | kad‿ã·ni.s razuṃ̃ni̍. | tai‿kọ̑ mu- kọ̑ mu̍.ščis rɛikẹ̑·t ‖ xыba‿zdurn^{i}ẹ̑všы [436]‖

a̍.le jåu̍. ã·ni.s tadù išsirыñ.kọ[437] kitọ̑.n piĩ̃.k̂ọn | ti.‿piĩ̃.k̂u. pɑzbu̍.davọi̯[438] ir‿išsirыñ.kọ jåu̍. nọk‿mu̍.s | tɑi‿jåu̍. mùmim tadù bùvɔ lɛŋgv̂åu̍. ‖ tɑi‿cæ sõ̞·daz bùvọ | tɑi‿skandã·laz[439] bùvɔ | ọ̑.buoli. àš pàkæl̂u | meř.gi.ščæ ọ̑.vɑi[440] jåu̍. buvåu̍. | ká.m itɑi̍. ọ̑.buoli. pa̍.kæl̂u | næk̂l̂uʒ́í.k ‖ anà stọ̑.u kɑp‿čeẽ̞.tas[441] tèp pa‿ru̍.sku. | ale‿jåu̍. pọ̑.tым[442] bùvọ | tɑi̍. tọkæ̀ jåu̍ bùvɔ gærá. má.n jåu̍. | ajèi ‖ a‿jåu̍ kɑp‿mi̍.rę | ažusi̍.rgọ | tɑi‿pravá.ikš-čọjåu‿ti. in‿kol̂ò·nijọs tui̯‿piŕkæ̀ sænà stọ̑.u ‖ anà kap‿apdɑi̍.rę mani̍. | al̂u̍.næ al̂u̍.næ al̂u̍.næ xaʒi̍. [443] | jõ̞·s mɑrci̍. *zònka[444] vaʒi̍.nas | zọ̑.ñæ | častu̍.i̯[445] *al̂u̍.ñu | *al̂u̍.-næ ná.ša prыšlá.[446] ‖ sakåu̍. | kɑp‿jũ·s tẹb darы́·site | tɑi‿àš ne- neatẹ̑iŝu̍. niẽkad | nìgdы[447] ‖ tɑi‿paci̍. anà jåu tĩ·sæs iš‿lã·škọs | jåu̍. mani̍. ča̍.stavọjɑ | tɑi‿labɑi̍. bùvɔ gærá. | a̍.le jåu̍. kɑp‿mi.r̃ĉ pará. ‖

PUSBROLĮ PASIGLEMŽĖ LIGA

ale‿pirmà jo(s)‿su.nùs nùmirę kæturazʒæ̃·šымĉ mæ̃·tu. | nùmirę | ir‿òt kàs pazdã·rę ‖ kọkĩ·z grы.bæ̃·lis sã·kọ galvõ̞·i̯ bùvo | ɑr‿kàs sã·kọ | àš næžnåu̍. ‖ ã·nas nesliẽčii̯[448] nesliẽčii̯ | ã·nas pas‿mùs kɑp‿atẹ̑ĩ.na | tɑi‿pas‿mùs ir‿ažẹ̑ĩ.na ‖ ọ paskui̍. jåu̍. ã·nas pa̍.jęmę á·rkli. ir‿nuvažã·vọ *balatnõ̞·n[449] pɑz‿dã·ktaru. ‖ ã·nas iž‿daktarũ· kɑ(p)‿pɑrvažã·vọ | àš ká.r̂ves gañåu̍. | gã·nẹm | ã·nas á·rkli. àtvedẹ | sakåu̍. valòʒka ka̍. | kũ· tàz dã·ktaras ‖

[435] Proto.

[436] Iš lenkų k. „turbūt išprotėję“.

[437] Išsikraustė, persikėlė.

[438] Pasistatė (namą).

[439] Triukšmas, barnis.

[440] Nemaža, paaugus.

[441] Kaip velnias.

[442] Paskui, vėliau.

[443] Ateik.

[444] Trumpesnis vardo Sofija variantas Zonia (Sonia?).

[445] Vaišink.

[446] Iš baltarusių k. „Aliūnia (Elena) mūsų atėjo“.

[447] Niekada.

[448] Nesigydė.

[449] Balatnà – senesnis miestelio Varanãvas vardas.

òi sã·kɔ | saÎů.ñka | kat‿ã·ni.s turę̦·t šuni̍.s liẽči·t[450] ici̍. daktarai̍. | o‿kũ· ã·ni.s jåů. tá.u išliẽči·s ‖ ale‿òt | òt mę̦.nčijǫs[451] | aš‿tǫÎkǫ̦̃·s mǫ̦ñ.kǫs[452] nǽragę̦·jåu in‿ŝvię̦to | aš‿kelǽs nakcìs nakvǫ̦·jåu tiná.i pas‿jů.°s jåů. | dá.r mǫtkę̦ bùvǫ | òi kap‿ã·nas trudnavǫ̦̃·i̯[453] ‖ å.tęmę pů.si. | nⁱevlå.davǫi̯[454] pů.si. rañ.ku. kǫ̦·ju. | nevlå.davǫi̯ pů.si. | nu‿tai‿jåů. kàp nuveinù | tai‿jåů. šåů.kæ manì | saÎů.næ kat‿jů.s mani̍. pasǫʒi̍.ntu.t | nù tai‿ pasǫʒi̍.nam | tai‿nædåů.gi pasę̦·ʒ | tadù jåů gů.la ‖ tai‿ratavǫ̦·kite mani̍. | òi suñ.kei mìrę ‖ å.i | nædalá.isk tù ʒiẽve tǫÎkǫ̦̃·s ŝmeř.cies | kelǽs ʒi.nàs buvåů. | kelǽs nakcìs nakvó·jåu | brǫ̦·lis | radnũ· | tęvũ· vaikai̍. | jǫ̦̃· tę̦·vas ir‿må. tę̦·vas radnì[455] | radnũ· brǫ̦·Îu. vaikai̍. ‖ ã·nas spakai̍.naz[456] bùvɔ | akurå.tnaz[457] bùvɔ | nei‿ã·nas ariẽlkos gę̦·rę | òi nǽ ‖ ɔ‿ǫ̦.d bùvɔ | ǫ̦.d bùvɔ žmǫ̦̃·gus | kǽ·turazʒǽ·šьimĉ mǽ·tu. ‖ jak‿škòda zmå.rl bràt mlòdы[458] ‖

Kodėl jūsų tėvo brolis grįžo iš Peterburgo? Kodėl nenorėjo tenai gyventi?

nù tàz gi‿tę̦·vo brǫ̦·lis | tiná.i moki̍.nǫs | paskùm dɛř.bujǫ ‖ apsižå.nijɔ | nu‿kàs ji.‿ži̍.-nǫ ‖ ã·naz gri̍·žǫ cæná.i su‿dvè(j)etu vaikũ· | ã·nas nægi.ve- | ã·nas i‿ji̍.lgai ti̍. bùvɔ ‖ tadы jæ jaščę̦ pacánka bьilà | dòbra nævędaju | čamù jòn vernùusæ ‖

SKOLINTA SALIETRA PASŪDĖ SKERDIENĄ

rę̦i̍.kæ‿jåu mei̍.teli. skeř.ŝĉ | nę̦.ra drùskos | kàs darьi·ĉ ‖ ã·nas sã·kǫ | jåů. visi̍. pàŝkeřdę | ǫ mũ·s jåu‿rę̦i̍.kæ skeř.ŝĉ‿jåů. | parà kalòĉ paršukà[459] ‖ nù jir‿ji̍.tǫ | nù àš sakåů. dastǫ̦·ŝu[460] drùskǫs | tù næbę̦·ʒi.k | tá.u ne‿będå. ‖ o‿ã·nas òt‿vis | òt‿vis tǫkī·z bùvǫ kvã·ras | gulę̦̃·i̯ ir‿gulę̦̃·i̯ må. tàs jåu žmǫ̦̃·gus ‖ aš‿nuvæjåů. | ti.‿susietkà | và nætǫli̍. và | namai̍. mũ·s | jũ· ir‿må.nǫ ‖ sakåů. | tù má.n pažьi.čǫk drùskǫs |

[450] Gydyti.

[451] Kankinosi.

[452] Kančios.

[453] Dejavo, kankinosi.

[454] Nevaldė vienos kojos ir rankos.

[455] Giminės.

[456] Ramus.

[457] Kultūringas.

[458] Iš lenkų k. „kaip gaila, mirė brolis jaunas“.

[459] Iš baltarusių „laikas skersti paršą (meitelį)“.

[460] Gausiu.

dá.r dá.r ʒiẽnu. ìtep ũ·tarы.jɑm ‖ anà sã·kọ | atɛi̯.k abы‿tá.u rɛi̯.kæ | ji̯.mk ki̯.ᵉk rɛi̯.-kæ ‖ nuvæjåů. | jåů. anà gů.li kvarȧ.[461] | jåů. anà paskǽ.Îĉ nægã·lⁱ ‖ tɑi‿sakåů. | tù paskǽ.Îk má.n atvọ̄.žы.k[462] | gi‿ŝvǽ.cima | nu‿kàp àš ŝvǽ.cima | ȧ.Îbọ tù má.n pa-viẽrы.si[463] | tù pacì atvọ̄.žы.k ‖ kat‿àš sã·kọ nægaÎů paŝkǽ.Îĉ | àš nægaÎů. | àš kvarȧ. ‖ nù tɑi‿sã·kọ | ji̯.mk beẑmⁱẹ̄.nu. ji̯.mk‿va drùsku. pìÎk iŕ‿beẑmⁱẹ̄.nu vọ̄.žы.k[464] | iŕ‿jim̃(k) kíek tau‿rɛi̯.kæ ‖ àš prыpí·Îåu atvọ̄.žынåu | beẑmⁱẹ̄.nas gã̃·ras | sakåů. | aštů.n̂ọs ki̯·Îọs[465] | kíek sã·kọ rɛi̯.kæ | cⁱek‿jim̃k ‖ ar‿aštů.næs ar‿dešыm̃s | kíek tá.u rɛi̯.kæ ‖ àš pɑr̃.næšu | a‿jåů meī.teli. ã·nas paskeẽ̄.di.ŝ‿jåu | susī.ᵉdɑi paʒeninę̄·jọ | jåu‿pȧ.sker̃dę | ɑ‿jåů. | jåu‿prыŝvęlã·vọm nædåů.gi ‖ nu‿ir‿kàs | ã·nas sã·ko | grɛī.tɑi tù | tù dìrbk čæ̀nai tu.‿mę̄·su. sutvɑrkí·k ‖ ọ‿kùxn̂ọi̯[466] tɑi‿aŋkštumà pas‿mùs | kàs inei̯.na tɑi‿jåů sę̄·st kur‿nætùrы ‖ i.‿tá.ukus pirmà suvǽ.rdu tá.ukus | sùdædu tá.ukus ‖ aŋksĉåũ tọki̯. bakanɑi̯.[467] tọki̯. pas‿mùz bùvɔ | dabɑ̄ʒ. tɑi jåů‿nætùrы gaspadы.nęs ‖ ã·nas ir‿sã·ko | davá.i tu‿grɛī.tɑ padarы·k ‖ ȧ.le àš viråů. i‿paragavåů. nædåů.gi | tep‿kàp kɑrtů. nædåů.gi | ale‿kàd àš nædåů.gi nædagalinę̄·ju[468] | du.mọ̄.ju sá.u | mòža raẑvǽ.rda | ale‿gi‿skanů. atrọ̄·dọ ‖ drùsku. nęrà kur‿piẽ̄.kĉ | kuẽ̄.‿gi tù pajimsī | kad̂‿gi‿nęrȧ. ‖ ã·nas sã·kọ | òt ne- næpá.isi.k | ã·nas gùdaz bùvọ | næpá.isi.k tù sã·kọ | ȧ.le grɛī.ta prę̄.tọk[469] tu.‿piẽ̄.k̂u. sã·kọ ‖ àš túos tá.ukus sùviråu | ã·nas kas‿rɛi̯.kæ pasú·dę | àš vìs sakåů. | òt kọkæ næbɑltà męsà | tọkæ tep‿kàp pilkà | òt kọkæ tep‿kàp | nægaÎù pa-sakí·ĉ kọkæ anà ‖ ȧ.le labɑi̯. minkštà pazdã·rɛ | kàs tɑi tọK̂ọ̄. kɑp‿sòda kọkæ ‖ o(t)‿tù næpá.isi.k | ã·nas iŕ‿vę̄.Î ɑn‿manì rę̄·kĉ | tu‿næpá.isi.k | nærɛī.kæ dåũ.k pá.isi.ĉ | ȧ.le tu‿dɑr̃.buik | kàs tá.u rɛi̯.kæ ‖ nu‿gærɑi̯. sakåů. ‖ nu‿jåů. suparę̄.tkavọjɑm vi̯.sa ‖ in‿rы.tọ̄·jọ jau‿ã·nas sã·kọ | kũ· tù čæ̀ viŕsì | kàp mę̄.s vaʒī.nɑm jùšniku.[470] | jọ‿brọ̄·liz bùvọ | ku.‿ti.‿ã·ni.s di̯.rbọ abù | næžnåů. ti̯. ku.‿apⁱe‿klú·nu. ‖ àš tu.‿jùš̄niku. ci̯.lu. rы·tu. vǽ.rdu | vǽ.rdu ir‿vìs sú·dåu | ọt‿kàp vis‿næsu·rù ‖ nu‿jåů. ã·ni.s atã·i̯ | nu‿ȧ.le

[461] Susirgus.

[462] Pasverk.

[463] Iš baltarusių k. „ar tu manim patikėsi“.

[464] Iš baltarusių k. „svertuvu (pa)sverk“.

[465] Aštuoni kilogramai.

[466] Virtuvėj.

[467] Bakanas – didelis puodas kiaulienos taukams virti.

[468] Blogai jaučiuosi.

[469] Tvarkyk.

[470] Kraujo sriubą.

àš nædagalinę·ju | ȧ.le àš nævá.Îĝåu ni̇.kọ ‖ ã·ni.s atã·i̯ | nù dúok dabɑr̃.‿jåu mùmim vá.Îgi.ĉ ‖ àš pripĩ·Îåu šìtọ jùs̃nikọ | ã·nas paragá.u | sã·kọ | tùt štọ̇‿tọ ne‿tọ̇.[471] ‖ a‿štò kažù xòčaš[472] | dúok mẹsọ̃·s | tọi̯‿mẹsà | kɑp‿nelí·ginɑn̂ĉ kọkĩ·s mъ̀dlas[473] | nu‿kuř. gi‿tù tũ· mẹ̃·su. vá.Îgi.si ‖ tɑi‿mẹ̇.s lã·šъin̂us | ir‿tũ· mẹ̃·su. vis‿vɑndenĩ· turę̃·jọm | ir‿turę̃·jọm | nu‿næmòžna[474] vá.Îgi.ĉ nù | kɑrci̇. kọkæ̀ nù ‖ štò za‿sòÎ takȧ.jɑ [475]‖

mæ̇.Îni.čọn mẹs mi̇.ltu. dåunẹ̇.i̯ mã·la | ir‿vɑlcavọ̃·jɑ *rọ̃·du.nẹi̯[476] ir‿mã·la | ir‿in‿dú·ºnu. ir‿vi̇.sɑ ‖ ã·nas jåú. su‿susi̇.ᵉdu tum̃ jåu‿vẹ̇.š mæ̇.Îni.čọn ‖ nùvæžę | be(t)‿tadù næsuvɑÎcavọ̃·jọ | ȧ.le nàt in‿rы.tọ̃·jọ | ã·nas palìkọ sȧ. lã·šъin̂us | sȧ.vọ turę̃·i̯ ta(s)‿susi̇.ᵉdas | pali̇.kọ jåú jæ̃.m ‖ ã·nas apsⁱẹ̇.mę vɑÎcavọ̃·ĉ | tá.u tù sã·kọ jåu.‿nævažúok ‖ ã·nas pɑrvažã·vo sã·ko | mẹ̇.Îni·kas pasã·kę rы·t atvažúosit ir‿padarы·sim ‖ tɑi‿jåú jọ‿žmọnà sã·kė | ọ̇. | sã·kọ | iř‿vẹ̃·Î lašъin̂ũ· atę̃·i̯ ka(d) dutum̃ ‖ o‿kad‿tù ir‿du.tá.i | a‿kũ· tù má.n padarei̇. ‖ abgavɑi̇. su‿druskù | saliẽtrọs mum‿jiŋkìšę ‖

á.i | òi | òt mẹ̇.s prisvɑr̃.gọm ‖ bòža bòža[477] | ȧ.jęj ciᵉlùs mætùz‿gi | itọki̇. mei̇teli. pȧ.skeřdęm ir‿ciᵉlùs mætùs pravɑr̃.gọm | nævá.Îgęm ‖ kuř. tọK̂ũ· gæ̃·ru. rasì | kàp àš in‿ŝviẽtọ ‖ ir‿pamìršọm skraudu | ir‿ei̇.nɑm ir‿ũ·tarыjɑm su‿itù susietkù ‖ ọ‿kɑt‿anà má.n prakeiktȧ. | ir‿nædavei̇.dę ir‿næàd(d)av̂åu tọ(s)‿saliẽtrọs | *benekȧ.ini·sɑ[478] pɑr-du.ʒinę̃·jɑ | susietkà anà nebìjɔ niẽkɔ ‖ ɑ‿kɑp ã·ni.s nenùvæža | tɑi‿ŝviẽtas atɛi̇n.a nù ir‿peř.ka nù | nù nẹrȧ. gi kᵘọ̇. pasú·ʒi·ĉ nẹrȧ. kᵘọ̇. ‖ ŝviẽtas gi‿gã·li ir‿pažìn̂ĉ | o‿tɑi̇ jiẽ næpá.isę | jẹ̃·mę ‖ zmɑrnavȧ.li slani̇.nu [479] | lašъineĩ. vìs vɑn̂denĩ· pluñ.ka | tɑi‿ji̇.šъimi tɑi‿vẹ̃·Î vɑn̂denìn | ir‿te(p)‿pluñ.ka ‖

Kaip jūs sakot, plunka?

nu‿pluñ.ka vɑn̂dænĩ· nù | òt òt prъisvɑr̃.gɔm | ọ‿jèi | kuĩ̃.‿gi nuẑdẹ̃·si ‖ nⁱekuř. ʒẹ̃·-cis | kàz darы·ĉ | kàs tá.u dúºs ‖ pàŝkeřʒi sȧ. mei̇.teli. | òt prъisveř.gɔm | òi ʒi.vùli ‖

[471] Iš baltarusių k. „čia kažkas ne taip“.

[472] Iš baltarusių k. „o ko, sakau, nori“.

[473] Muilas.

[474] Neįmanoma.

[475] Iš baltarusių k. „kokia čia druska“.

[476] Bažnytkaimis Ródūnia.

[477] Dieve, Dieve.

[478] Bažnytkaimis Benekáinys.

[479] Iš lenkų k. “sugadino lašinius”.

kíek mùs kař.tu. àpvǫgę | oi‿ʒi.vùl̂åu tù mȧ.nasai ‖ o‿jo‿jo‿jǫ̀.i | mu̇.s i(r)‿ruĝùs | mu̇.s ir‿mi̇.ᵉẑus | mu̇.s ir‿lã·šыńus ‖ ale‿òt ʒę̀.kui ʒiẽvu dá.r vìz gi·vænù | dá.r vìs ir‿turu̇. vi̇.sɔ ir‿ | ȧ.bы cik‿sveikatà | ȧ.le kad jåu ir‿ŝveikatǫ̀.s nęrȧ. jåu̇. ‖ ʒiẽvaz žьìnǫ | kà(b) bùs | òt kǫki̇. susi̇.dai ‖ kap‿kàp gi·vą́.ńĉ | kàp su‿tǫki̇. ŝviẽtu bú·ĉ ‖ kadù‿gi | o‿sȧ. pàŝkeřdę mei̇.teli. tai‿pasú·dę drùsku gærù | ǫ‿tá.u ò ‖ o‿kad‿àš kadù tá.u nædu. tá.u | sakí·tau | nù turu̇. turu̇. itǫ̀.s brыdǫ̀.s[480] | ȧ.le àš tá.u dúᵒŝu gærǫ̃·s drùskǫs ‖ susiʒi̇.jǫi̯[481] bũ·nam ir‿mùmim rɛi̇.kæ ũ·tarы.ĉ ‖ òi ka(p)‿prыsìmænu | nægal̂ù ũ·tarы.ĉ ‖ ir‿pragi·vã·nǫm prabu̇.vǫm ‖ dá.r | dar‿anà tè(p) pašы́·ʒinĉ[482] mǫ̃·ka | òt i‿næpazdыkȧ.-li[483] | čòrt ìx nieuzȧ.u[484] ‖ anà gu̇.dę næmǫ̃·ka li.tùviškai ‖ næpazdыkȧ.li | ję̀.li i‿ẑję̀.li i‿čòrt ìx niauzȧ.u[485] ‖

SVOTŲ ATSIGINTI NEGALĖJO

pas‿mȧ.n labai̇. jåu̇. bùvǫ dåũ.g svǫ̃·tu. | bò dåunę̀.i̯ vìs‿itɔ iń‿itǫ̃·s žã·męs vã·rę ŝviẽ-tas ‖ bærnai̇. vìs in‿žã·męs | ba- bavǫ̀.ta buvåu̇. | žã·męs dåu̇.g turę̃·jåu | vi.nu̇. vienà duktę̃· buvåu̇. pas‿tęvùs ‖ nù tai̇. viř.tǫ kàp tǫ̀.s mùsęs vǫ̀. nelí·ginanĉ pi̇.nan ar‿kuř. | tę̀.p ã·ni.s iŋgì mani̇.s ‖ nu tai àš bavǫ̀.ta labai̇. buvåu̇. | tai‿važã·vǫ jåu̇ pas‿mȧ.n va-žã·vǫ ir‿gã·lǫ næbùvǫ ‖ òi òi | ǫ‿cȧ. gìminęs cená.i bùvo nædalaizʒinę̃·i̯ | iš‿tǫ̃·lǫ ìŋgi mȧ.n òt‿ir | kad‿niẽkas ir‿neinei̇.t ‖ ir‿ažugrǫžьìnǫ | kàd niẽkas nei̇.t pas mȧ.n | ka-d‿kař.tu. atvažã·vǫ | tai‿akmænai̇.s mùšę bǽ.rnu. | akmænai̇.s ‖ ȧ.le tàs jåu̇. nebijǫ̃·i̯ tei̇.p | ȧ.le‿tep | nædalá.iʒæ niẽkǫ ir‿pàc | ir‿pàc ne- | ir‿pàc ne- | ir‿su‿jum̃ ne- | næbùvǫ | ir‿àš jǫ̃· næpàjęm̂åu ‖ àš kàp | pas‿mani̇. tai‿prьìnĉusna kap‿itai̇. dåunę̀.i̯ sã·kǫ | àš gi‿primȧ.čka[486] buvåũ. | àž gi‿netekę̃·jåu | má.(n) namiẽ rɛi̇.kæ žã·ni·cis bùvɔ ‖ nù tai‿òt tai‿jåu̇. bùvɔ ŝviẽtǫ ǫ‿jɔ‿jǫ̀.i ‖ važã·vǫ ir‿važã·vǫ | žanikȯu abaranì(c) ca nimaglà[487] ‖

[480] Bjaurastis.

[481] Kaimynystėje.

[482] Pasišaipyti, pasijuokti.

[483] Iš baltarusių k. „ot ir nepadvėsėt“.

[484] Iš baltarusių k. „ir velnias jų neėmė“.

[485] Iš baltarusių k. „nepadvėsė, valgė ir suvalgė, velnias jų neėmė“.

[486] Užkurinė (vyras atėjo gyventi į žmonos namus).

[487] Iš baltrusių „jaunikių negalėjau atsiginti“.

kař.tu. trɓɪ·z bærnai̯. | subatọ.n | trɓɪ·s | traji̯. svõ·tai | ka(s)‿sakí·ĉ kaz‿darɓɪ·ĉ | kọ.ĉ tù bẹ́·k iš‿piř.k̂ọs ‖ suvažã·vọ itai̯. vìs | vìz žã·ni·cis su‿maniḿ ‖ àž dá.r jåuná. buvåú. | ọ. | dá.r jåuná. buvåú. | kàp atvažã·vọ nɔk‿*asavõ·s[488] bǽ.rnas | ọ‿dá.r jåunà su‿visai̯. buvåú. ‖ dár ir‿ũ·tarɓɪĉ mọ·mà nædá.u | nærɛi̯.kæ sã·kọ mùmim itọ.z dá.r ženei̯.vọs[489] | mẹ·z‿dá.r pã·ci·s gã·lim di̯.rpĉ | anà niẽkɔ pas‿mùs nædã·ro ‖ ọ. | má.n[i] åugi̯.nọ | má.n nædá.u šá.udọ pakǽ.l̂ĉ i(ž)‿žã·mẹs ‖ viz‿žedõ·jɔ[490] labai̯.‿jau | vædòma vienà | vienà duktẽ· ‖ tọkọ.i̯ ir‿tekĩ·nẹ bùvɔ | ka(d)‿ʒiẽvas mi·lẹ̃·t ‖ ọ‿i̯.tep ọ‿bijõ·jọ bijõ·jọ atvažá.u | nu‿ọ.t ir‿iš̂tekẹ̃·jåu | ir‿prɓɪsvargåú. ‖ su‿tekĩ·nẹm[491] itọm̃. | ka(d)‿ʒiẽvas mi·lẹ̃·t ‖ vìsku. mænù | ọ‿jọ.i ‖

ŪKIO DARBUS DIRBO UŽ DU

ọ‿jɔ‿jọ.i | kàs itai̯. tọk̂ọ i.rá. | kvã·ras[492] ir‿kvã·ras ir‿kvã·ras ir‿kvã·ras ir‿paʒginẹ́·i̯[493] kvã·ras ‖ ọ‿àš tèp vargåũ. | ọ‿mú.z žã·mẹ bùvọ ú.naka tiná.i nætọli̯ balatnõ·s | mọi̯ kọki̯. peñki̯. kiĺòmɛtrai ‖ tai vai̯.kas vi.nõ·i̯ rañ.kọi̯ | kumǽ·la kitõ·i̯ rañ.kọi̯ ir‿vá.l̂gi.mas itõ·i̯ rañkọi̯ ‖ ir‿vai̯.kas nækrɓɪkšti·tas | kap‿kař.tas li̯.pcui̯[494] itɛñ. mẹ́·nesi.i̯ | prɓɪgimẹ mærgá.itẹ | nu‿p̂jǽ.uĉ rɛi̯.kæ ɛi̯.ĉ ‖ jåũ. tọk̂õ·s ŝveikã·tọs in‿ŝviẽtọ nẹrá. | kàp má.nọ ŝveikatà | nẹrá. ir‿nærasi̯. ‖ ɛ‿itai̯ ne‿pìrmọ añ.tarọ jåú. | kap kɛř.tas rugæp̂jú·tẹi̯ ‖ nu‿tai̯. tẹ́·vas | mọ·mõ·s jåú næbú.vɔ cik‿tẹ́·vas | tẹ́·vas jåu mani̯. nælá.iʒæ p̂jǽ.uĉ | nu‿kuf̃.‿gi àš ɛiŝù p̂jǽ.uĉ | neiŝù | jåu ɛš‿nami̯.[e] bú·ŝu ‖ tai‿peř̂ʒi̯.n pẹ́·dus næšõ·–jåu | tu·ŝåũ. ‖ ọ‿i̯.tai jåú itai̯. nediẽl̂ọn[495] vai̯.ku. | ọ pan[i]eʒiẽl̂ni.kan[496] peř ʒiẽn pẹ́·–dus næšõ·jåu | ọ‿u.tá.rnikan[497] jåú p̂jõ·v̂åu iř‿čẹř.tas su‿maniḿ. nesuzbẹ́·gs ‖ ir‿vá.l̂ĝåu xòĉ | kap‿kɛř.tas avùrkai bùvɔ | tai‿kà(p) pař.næšẹ tai‿mòi̯ peñkìs avùrkus | vuõgu. prɓɪgɓɪñ.kọ susi̯.[e]dai | vìsku. pavá.l̂ĝåu ‖ jåu‿tọk̂õs ŝveikã·tọs | tok̂õ·s ŝveikõ·s nærasì iñ‿ŝviẽtọ | ale‿jåú dabař̃ nægal̂ù ‖ òt ŝveiká. buvåũ. òt buvåũ. | òi ‖

488 Bažnytkaimis Asavà.

489 Vedybų.

490 Gailėjo, saugojo.

491 Ištekėjimu, ėjimu už vyro.

492 Ligotas.

493 Numirė.

494 Liepos mėnesį.

495 Sekmadienį.

496 Pirmadienį.

497 Antradienį.

ã·nas tαi‿mùščis tαi‿nèsmušę nei‿kαř.tọ | ȧ.le jåȕ. jìs tαi‿žǫ̃·d̂eis ab̂dę̃·s[498] || praklæn^{i}ę̇ na‿čʙɪm‿ŝvi̇·^{e}t stajìĉ[499] | tαi‿næpavá.Îgi·si òt i̇.tep ọ‿prę̨k‿stã·li | ale paskavǫ́·ŝu ir‿išɛiŝù ǫ̃·rαn | ir‿suvá.Îgi·ŝu | kũ· ti. turù || ã·nas næatim̃.dọ | ȧ.læ labαi̇. kǽ.ikæ ||

O dėl ko?

nù tαi vædọ́.ma dȕ.rnaz bùvɔ | tọkĩ·s kαb‿dabαř. su·nùs || kǽ.ikæ | ka(t)‿tù užuzdọ́.-vi.tαi[500] | ka(t) tavi̇. ʒiẽvas pakorọ́.tu.[501] | α‿neapũ·tarʙɪ.si kαp‿ã·nas kéikæ || nù‿tαi | pȧ.jimu ku·ŝnæ̃·li. išɛinù ^{u}ọ́.rαn ir‿suvá.lgåu || klã·patọ[502] nænọ́.ru | ọ‿àš | má.n kas‿kũ·dȕ.^{o}s | gru.tę̇.li[503] víenu. | tαi‿pαr̂næš̂ù || sã·kọ | čọ́.rt cibiė prọ́.siĉ | kàp tʙɪ mn^{i}ę̇. dalȧ.p | jæ‿cebię̇ næprašȕ.[504] || ọ‿àš kitèp nægal̂ȕ. | àš ku.‿turȕ. | má.n rȧ.gęĉ kũ· žmọ́. gus òt nædagalinę́·jα | α‿mọ́.ža jǽ.m bus‿gærαi̇. || juš ja‿n^{i}ę̇vem cò tut i‿mùviĉ[505] ||

DĖL KAŠIO BULVIŲ SUĖMĖ MILICIJA

ã·nas sã·kọ | jåȕ. kọk̂ǫ̃·s bùl̂bọs[506] atnèšk || jåȕ mȧ.n^{i} bùvɔ pasọʒ̇i.ni. ažu‿bȕ.Îbas || labαi̇. jåȕ. strọ́.gaŝcis[507] bùvɔ | itọ́.j bȕl̂bas dá.r sọʒ̇i.no | i̇.tu kαlxọ́.zαi ci̇. | čọ́.rt ìx[508] | čɛř.tas jũ· ti. žìnọ || ir‿má.n kαp‿kαř.tas | mȧ. tαi‿næsugọ́.vę | ȧ.le mȧ. su·nùs sọʒ̇i.nọ bȕ.Îbas | iŕ‿ti̇· kità pọrà | ir‿tracæ̀ pọrà sọʒ̇ìnọ | nù iŕ‿mergȧ. sù | su‿manim̃. | mę́.s‿pọ | pọ‿pọ‿ʒviẽsa || ir‿mę́.s ažupĩ·lęm kašã·li. ir‿tèp ã·nas ir‿ȧ.parę || mȧ. su·nùs i̇.tas‿va dabαř. kuř kαrgåudosà || ir‿mę́.s nædåũ.gi paznọ́.čijɔm[509] | nu‿ir‿čɛř. tas ti.‿žìnọ || ọ‿mũ·s susi̇·dαi sã·kọ | kαt‿tù sã·kọ dọvanǫ́·si jé.i | mȧ.n | tαi‿mę́.s sã·kọ tá.u nædọvanǫ́·sim | mę́.s tavi̇. pasọʒ̇ìn̂sim || nù nuvæ̃·i̯ ir‿dasã·kė[510] in‿mani̇. ||

[498] Išplūs, iškeiks.

[499] Iš baltarusių k. (pažodžiui) „prakeiks, ant ko stovi pasaulis (iki pat pasaulio pamatų)“.

[500] Paspringtum.

[501] Nubaustų.

[502] Triukšmo.

[503] Trupinėlį (labai mažą gabaliuką).

[504] Iš baltarusių k. „velnias tavęs prašo, kad tu man duotum, aš tavęs neprašau“.

[505] Iš lenkų k. „jau ir nežinau, ką čia sakyti“.

[506] Bulves.

[507] Griežtumas (griežtai baudė).

[508] Iš baltarusių k. „velnias juos“

[509] Pažymėjom.

[510] Įskundė.

kɛp‿kɛř.tas cæná.i jåů atã·i̯ | atã·i̯ milicaniẽrus | ọ‿mǫ̃·tærы.s veř̃.kæ susiẽtkọs | ká.m sã·kọ jũ·ŝ ju.‿ji̯.mate | ká.m jũ·ŝ ju.‿ji̯.mate ‖ a‿mùmim rɛi̯.kæ jũ· rɛi̯.kæ‿ju. ‖ nù nu-væjåũ. aš‿tiná.i [511] ‖ nã·kci. i‿ʒiẽnu. | a‿tadù labɑi̯. dú·nọs næbùvọ | niẽkọ næbùvọ | niẽkọ næbuvọ | cìk čã·jus[512] kọkĩ·s | itę̃.n stalọ̃.vai̯[513] | dú·nọs nę̃. ‖ duktę̃· atã·jɔ tiná.i | teñ vesé.ilæ bùvɔ kiemi̯. | duktę̃· atã·i̯ | jaů. má.n dú·nọs mòža pajìms | pọ‿pùse. baxonę̃·Îọ[514] dá.u | jé.i neiš̊tẽ·kọ ‖ atã·i̯ veř̃.kæ | ọ‿àš mili̯.cijei̯ sę̃·ʒu | sę̃·ʒu mili̯.cijei̯ nei‿vá.Îg̃us nei gę̃·rus ‖ ni̯.ko nęrá. ir‿nami̯. nęrá. kọ‿paji̯.mĉ. | tọkĩ·s bã·das tadů. bùvo kɑi̯.‿pọ | kaŝ‿ji.‿žьɪnɔ ‖ nù sę̃·ʒu mili̯.cijọi̯ | tadů. milicaniẽras atá.jɔ | pọ̃.tыm nàt jåu‿ã·šarọs ã·nas | tèp ažużžę̃lijọ[515] ã·nas ‖ kɑp‿tọ̃.i̯ duktę̃· má.n ra(s)sakinę̃·jɑ | kɛ̃.s mǫ̃·ma tá.u aĉnèšč̊ | kũ·‿tu má.n aĉneši̯. | kɑt‿nęrà kọ̃. ‖ nami̯. nęrà niẽkọ nęrá. ir‿ba-latnǫ̃·i̯ nęrà niẽkọ ‖ nu‿pọ̃.tыm min^{i}ę̃ užò stá.li daprá.šьɪvaĉ[516] ‖

za‿štò tak‿stròga ɛtu‿bę̃.dnuju bàpku suʒiĉ[517] ‖ tọkĩ·z bùvɔ milicaniẽras | sæ̃·nas sæ̃·naz žmǫ̃·gus | sã·kọ kàp jùmim nestы.dnɑ varavá.ĉ kartọ̃.šku kalkòznuju[518] | in‿má.ni ‖ ɑ‿štò kažù | a‿ktò miniẽ zlapá.u za‿rukù[519] ‖ a‿xtọ̃. kažù zná.jɑ | štò jæ̀ ukrá.la[520] ‖ á. | tọ̃. ɛ̃.ta tàk | a‿mы. dùmali štò vàs za‿ruků. vzæ̃.li | vàs zlapá.li s‿kartọ̃.škɑi[521] ‖ niktò miniẽ | kažù | niezlapá.u[522] ‖ á.i kiẽk má.n̂ davɑrьɪnę̃.i̯ | ir‿stri̯ɛ̃Îba[523] in‿pæč̊ũ· bùvọ | ir‿slę̃.dọvaceÎus[524] sã·kọ | mę̃s tá.u ažušá.usim | sakåũ. šá.uʒi.k ‖ ọ‿má.n mǫ̃·tæri.s pamǫ̃·kę | kàt cik‿næprьɪspažьɪŋk | ɑ‿kũ· àš prьɪspažьɪnŝu | kàt àš bů.Îbu. næpɑř.

[511] Kalbama apie tai, kaip tuometinė milicija išvežė pasakotoją į nuovadą, kurioje ją uždarė kelioms paroms.

[512] Arbata.

[513] Valgykloje.

[514] Kepalo (duonos).

[515] Susigraudino.

[516] Iš baltarusių k. „paskui mane pradėjo tardyti“.

[517] Iš baltarusių k. „už ką taip griežtai šitą vargšę moterį teisti“.

[518] Iš baltarusių k. „kaip jums ne gėda vogti bulves“.

[519] Iš baltarusių k. „o ką sakau, ar kas mane už rankos pagavo“.

[520] Iš baltarusių k. „kas sakau, žino, kad aš pavogiau“.

[521] Iš baltarusių k. „a tai štai kaip, o mes galvojom, kad jus už rankos paėmė, su bulvėmis pagavo“.

[522] Iš baltarusių k. „niekas, sakau, manęs nepagavo“.

[523] Šautuvas.

[524] Tyrėjas.

nešåu | mė.s cik‿ažů.kasęm kã·ši. ‖ tαi‿mεñ.čijǫ[525] ã·ni.s mȧ.n‿ti. | mεñ.čijɔ mεñ.čijɔ mεñ.čijɔ ‖ jåũ. ã·ni.s mȧ.ñ ka(p)‿palá.idǫ | jåũ. nàt in‿rы.tǫ́·jɔ ‖ jåũ. àš εinù εinù εinù kab‿girtȧ. | tαi̯ vi.nǫ.n šali̯.n | tαi‿kitǫ.n šali̯.n | pàsxilu[526] | àž gi‿nævá.lĝus nei‿gė·rus | àž gi‿alkanȧ. ‖ tαi‿ti̯. jåu.‿mǫ·tærαs kurǫ̃·s paží·sta | sã·kǫ | un‿užǫ. iʒ'ė. p̂jæ.-najα [527] | nu‿kažů. i‿p̂jæ̀najα | bò ni‿iė.ušы ni‿pi̯.ušы[528] ‖

nu‿ti̯. susi^{e}tkà jåu‿mú.s^{u} | dabαr̃ ti.‿kvarà anà | gùli | ne‿bαl̂ni̯.cǫi̯[529] | kvarà ‖ sã·kǫ iʒǫ.m mы. užǫ. u‿stalǫ.vai̯[530] àš tavi̯.‿jåu pavαl̂gi̯.nŝu stalǫ.vai̯ ‖ nuvė·jǫm | tαi‿tìk čã·jɔ[531] | kǫk̂ũ· kisiẽl̂ǫ skleni.čá.iti.[532] ižgė·råu ‖ tαi jåů. lė.dve pati̯.ŝĉ[533] ‖ tαi jåů. ã·nas tèb veř.kæ | cæ̀ và mȧ. sæsuvè strεčnè an^{i}el̂kà | mǫ.ža anà cæ̀ bùvǫ ‖ kàp sã·kǫ ã·nas[534] veř.kæ | tǫkǫ̃·s gærǫ̃·s in‿ŝvi̯.tǫ næraŝù | kàp anà bùvǫ gærà ‖ tǫk̂ǫ̃·s gærǫ̃·s in‿ŝvi̯.tǫ nęrȧ. | ir‿kàt anà jåů. næparei̯.s | tαi̯ àš paskȧ.rŝu | paskȧ.rŝu | àš nægi.vǽ.nŝu ‖ tαi‿jåů má.n tiná.i tǫ́i̯ sisi^{e}kà tαi‿jåů. blĩ·nu. atȧ.næša | tαi‿šei̯. tαi‿tαi̯. ‖ jåů prabùvus nȧ.t in‿rы.tǫ́·jǫ atvažů.jα ŝlė.davatęlis | nȧ.da apisȧ.ĉ mů.častva[535] | tαi‿mȧ. i̯.tas duřñus sæ̃·nas veř.kæ | itαi̯. jåu‿vi̯.sa aprašĩ·s ir‿mùs iš̊vèš | duřñåu tù sakåů. | kuř. tá.u vèš ‖ itǫki̯. keř.čαi jåů. sė·ʒi sė·ʒi in‿lã·škǫs | išvèš jåů mú·z dabαř. | dabαř. jåů. nęrà | kàb dabαř. mė.z gi.vǽ.ñsim | mú·su. visũ· mů.čestvu.[536] aprã·šę vìsku. ‖ nu‿nækòi̯ sakåũ. rã·šǫ | òt będà ʒi̯.dælα kũ· aprã·šǫ | kàp aprã·šę tαi̯ ir‿nù bus‿aprašы·ta ‖ ažù | ažu‿kũ· ã·ni.s mani̯. išvèš | ku.‿ã·ni.s mani̯. sugǫ.vę bùl̂bas næšù | àš nei‿vienǫ̃·s bul̂bá.icęs næpαrsi̯.nešåu ‖ pas‿mùs tαi‿tadù bùvǫ ir‿bã·das | męs‿ir‿neturė·jǫm tadù bùl̂bαs ‖ òt kǫki̯.‿tαi tadù næturė·jǫm kũ· pasǫʒi̯.ñĉ | ȧ.le mė.s ir‿næpȧ.vǫgęm | kad‿užùpilα tαi̯. ‖

525 Kankino.

526 Pasvirau.

527 Iš baltarusių k. „štai, jau girta eina“.

528 Iš baltarusių k. „na ir girta, nes nei valgius, nei gėrus“.

529 Ligoninėj.

530 Iš baltarusių k. „einam mes jau į valgyklą“.

531 Arbatos.

532 Stiklinaitę.

533 Vos pavilkau (kojas).

534 Pasakoja apie savo vyrą.

535 Iš baltarusių k. „reikia aprašyti turtą“.

536 Turtą.

za‿štò araštavȧ.li[537] ‖ za‿štò trɤ̀ sùtki trɤimȧ.li[538] | ọ̇.i | tadù strògaŝcis[539] bùvọ ʒ̀idælα | ọ̇. | ažu‿bùÎbas ‖

kíek mȧ.ni. tadù datũ·sẹ | a‿jæ‿jǽ.i ‖ nu‿tαi‿jåũ. | jåu‿nedieÎù jåũ. | pùse nediẽÎọs‿-jåu | tαi‿ir‿vẹ̇.(Î) jåu‿ẹ̇.na ir‿vẹ̇.(Î) manì vaʒ̀ina | mili̇.cijọn ir‿vẹ̇.(Î) | ir‿vẹ̇.(Î) mili̇.-cijọn εinù ‖ tαi‿mọ̇·tærɤ.s | ka(t)‿tù giñ.kis | tαi‿pọ̇.tɤm jåu‿manì išvaʒ̀inọ nàt iŋgì pã·ci. prakurọ̇.ru. ‖ nù àš iŋgi‿tũ· prakurọ̇.ru. nuvæjåũ. ‖ tas‿prakurọ̇.ras sã·kọ | prɤiz-navȧ.icæsæ[540] | jæk‿mɤ̇. nevinavȧ.tɤjα | to‿štòš jæ‿bùdu prɤiznavȧ.(c)ca[541] | jæ̀k jæ‿prɤiznȧ.jusæ | jæ̀k jæ‿nevinavȧ.tajα[542] ‖ ničọ̇.ga jæ‿neprɤiznȧ.jusæ | jæ̀ ni‿adnẹ̇.i̯ bùÎbački næuzælȧ.[543] ‖ mɤ̇. vàs su.ʒí·ĉ næbùʒæm | vɤ̀ Îù.ʒi bⱼẹ̇.dnɤjα | kalì vɤ̀. i‿uzælì. [544]‖ ọ‿kàp ã·nas sã·kọ | tĩ·sæ iš‿manì. ‖ vɤ̀ Îùʒi bⱼẹ̇.dnɤja vɤ̀ prɤiznȧ.icæsæ | vàs niktọ̇ suʒí·ĉ niebùʒæ | vìdna | štò vɤ̀ Îùʒi bⱼẹ̇.dnɤjα [545] ‖

i̇.tas và mànọ brọ̇·lis *aleksȧ.ndra tadù bùvọ prɛdsædȧ.ceÎu sieÎsavⱼẹ̇.ta[546] ‖ aleksȧ.ndra ‖ nu‿tαi̇. | prɤiznȧ.icæsæ vɤ̇.[547] | jæ̇. kažu̇. | nu‿štòš jæ̇ prɤiznȧ.jusæ | kali̇. jæ̇. ni‿ bùÎbački næuzælȧ. | neparu̇.šɤila[548]‖ a‿jåu̇. tɛ̀j mú·s susietkà | anà mùm ne‿susietkȧ. | anà un‿ažu̇. *čɛ̀rniš̂ku.[549] gi·vã·na ‖ òi ẹ̇.ta | òi | bɔ‿dasakinẹ̇·jɔ | ku̇. anà mani̇. in-dȧ.u[550] | òi jænȧ. p̂jæ̇.nica[551] | anà tèp | jæ̇. ničaọ̇. næznȧ.ju jæ̇. nẹu.dalȧ. | ničaọ̇.

537 Iš baltarusių k. „už ką suėmė“.

538 Iš baltarusių k. „tris paras laikė“.

539 Griežtumas.

540 Prisipažinkite.

541 Iš baltarusių k. „jeigu mes nekalti, tai kaip aš prisipažinsiu“.

542 Iš baltarusių k. „kaip aš prisipažinsiu, jeigu aš nekalta“.

543 Iš baltarusių k. „nieko aš neprisipažinsiu, aš nei vienos bulvytės nepaėmiau“

544 Iš baltarusių k. „mes jūsų neteisim, jūs neturtingi žmonės, kad ir paėmėt“.

545 Iš baltarusių k. „jūs neturtingi žmonės, prisipažinkite, niekas jūsų neteis, matyti, kad jūs žmonės neturtingi“.

546 Apylinkės pirmininkas.

547 Iš baltarusių k. „prisipažinkite jūs“.

548 Iš baltarusių k. „aš sakau, kaip aš prisipažinsiu, jeigu aš nei vienos bulvytės nepaėmiau, nepaliečiau“.

549 Kaimo vardas Čeřniškės.

550 Įskundė.

551 Girtuoklė.

næznȧ.ju[552] ‖ nù ir‿jåů. tòi̯ i.sigí·nę | nęrȧ. jåů. | nęrȧ. svi̇.tku.[553] in mȧ.ni jåů. | ni̇.kas ne‿neŝvi̇.čijǫ[554] in‿mȧ.ni ‖ tαi‿jåů. tep‿jænǫ̇. ir‿li̇.kǫ | tũ·sę tũ·sę tũ·sę mani̇. per‿kelȧ̈.s ʒi.ᵉnȧ.s‿vis ‖

tαi jåu‿i̇.tas mȧ.nas dů·rijαs[555] | tαi‿jåů. anà negrĩ·šta | tαi‿àš paskȧ.rŝu ir‿jåů. vi̇.sa‿jåu ‖ òt labαi̇. jåů. mani̇. žedǫ̈·i̯[556] | *anⁱel̂kà[557] sã·kɔ | òt ã·nas veĩ.kæ | á.i sã·kɔ ku.‿ã·nas iždarьinę̈·i̯ | labαi̇. mani̇. jåu‿žedǫ̈·i̯ | sakåů. nekǫ̇.i̯ nežedǫ̈·jα ‖ bǫ̇. jåu‿paci̇. tèp sak̂åů. | jåu‿mȧ.n kàp išvèš | àš jåu‿negrĩ·s̊u sænà tǫ̇.n šali̇.n‿ne | àš tĩ· ir‿numirŝů. iŝ‿tĩ· gȧ.lvu. padę̈·ŝu tǫ̇.i̯ svecimǫ̇.i̯ šalĩ· | itǫ̇.n šali̇.n negrĩ·s̊u ‖ ale‿ir‿nei̇.švežę ‖ ǫ̇.t | šèp tèp ir‿pαr- | prabùvǫm ‖ prastrы·nęm | sliẽdavacielis[558] aprã·šę iŝ‿niẽkǫ | ʒę̈·kui ʒiẽvui àš iŝ‿gi·vænù dȧ.r ‖ dǫ‿stò làet dǫžьije[559] ‖ buitã·lα tǫkæ bùvǫ | ale‿mæs dåuk‿nèveŝkęm | jåunì bùvǫm | ir‿šǫ̇·kǫm ir‿giedǫ̈·jǫm ‖

PUSBROLĮ APVOGĖ

kàp ȧ.pvǫgęm va‿*aleksȧ.ndru. *mìkšu.[560] | kàp męs ȧ.pvǫgęm[561] | tαi‿kǫkæ̀ mȧ.n bùvǫ będà ‖ lašineĩ· prapů.lα | bìtęs | bìtęs kȧ.s ìšlupę | prapů.lα | tåukαi̇. prapů.lα | vi̇.sα in‿sviẽtǫ jũ· prapů.la | ǫ‿itαi̇. kàs jũ· àplupę | ǫ‿itαi̇. vìsa in‿mȧ.ni ‖ in‿mȧ.ni atsi̇.-gulα vìsa | itαi̇.‿vis àš | mę̇.s i̇.tαi jåũ. | mȧ. su·nαi̇. itǫkì ‖ tàs pac‿vĩ·rαsnis stasĩ·s | kuř. balatnǫ̈·i̯ gi.væ̃·na | tαi‿tàs pats‿vĩ·raŝnis | ir‿tàs jåunèŝnis ‖ i̇.tǫ dȧ.r in‿ŝvi̇.ᵉtǫ | α‿ìtas dȧ.r mã·žaz bùvǫ ìtas trã·cæs ‖ nù tαi‿vìs in‿mú·s | òt àš prьivαrgåũ. ‖ α ʒievùl̂åu α ʒievùl̂åu | ȧ.le òt | cik‿paskȧ.m jåu sužьinǫ̈·jǫ | pǫ‿ki̇.k čę̈·sǫ | α‿gi‿niẽkǫ mę̇.s næpàjęmęm ‖ ʒⁱę̇.kui ʒiẽvu i.sivαrgåũ. ir và nu·nȧ.i gi·vænù ‖ a ji̇.m ʒi̇.ᵉvas ir‿nædȧ.u ‖ pas‿mȧ.ni nęrȧ. tũ· lašьiñũ· | àš savũ· næturů. ir‿niẽkienǫ | ne- næpa- ‖ aš‿susieʒi̇.jǫi̯ ã·datǫs næpàvǫg̃åu ‖ næ‿tαi̇. kũ· | ȧ.le ã·datǫs | raŝù tαi skí·ŝu | ǫ‿*jȧ̈.næ[562] | và

552 Iš baltarusių k. „aš nieko nežinau, aš neįskundžiau, aš nieko nežinau“.

553 Liudininkų.

554 Ne(pa)liudijo (nebuvo liudininkų).

555 Kalba apie savo vyrą, kaip jis nerimavo, kol ją laikė milicijoj.

556 Gailėjo.

557 Moters vardas Anelė.

558 Tyrėjas.

559 Iš lenkų k. „iki šimto metų gyvensiu”.

560 Kalbėtojos pusbrolis Aleksandras Mikša.

561 Kalbėtojos šeima neteisingai buvo apkaltinta vagyste.

562 Moters vardas Janina.

ã·data un‿gùli ‖ aš‿næpakl̂uʒí·ŝu | næpakl̂udåú. niẽkọ ‖ pragi·vænåú. vìsku. ‖ å.š tọkĩ·s ŝvi̍·ᵉtas | å.le i‿praklælå. jæ ìx viʒiš[563] ‖ miniẽ bòx slú.xajα | miniẽ bòx uvažå.jα[564] ‖

KAIMYNŲ KLASTA DĖL KAIMO AMBULATORIJOS

mei̍.teli. pàŝkeřdẹm | α‿pas‿mùz bùvọ αmbulatọ́.rыjα mú.sᵘ piř.ĵkọi̯ | α‿må. duktẽ· itαi̍. jåú dė.rbujọ ‖ nù‿ir | jåu ã·ni.s tαi‿sænei̍. jåu‿ũ·tarыjα | å.le àš vis‿næsupratåú. | tèp má.n itαi̍. gαlvõ·i̯‖ kũ· itαi̍. iš‿mú.s išnèš tũ· αmbulatọ́.ru. ‖ nù išnèš išnèš ‖ å.žna jũ· | ažnà mė.s på.ŝkeřdẹm | tαi‿jåú. ti.‿pavá.l̂gẹm | jåú‿i̍.ŝkepẹ‿jåu ‖ kàs ti.‿tọkæ̀ bùvọ kọkæ̀ gaspadы́.næ cæ̀ bùvọ pas‿mú.s | å. | mærgá.itẹ tọkæ̀ bùvọ mažùkẹ u‿nå.s[565] ‖ pas‿mùs | itọ́·i̯ *zệnkọs[566] duktẽ· ‖ anà sã·kọ | stọ́.u in‿lã·škọs | sã·kọ | ʒæ̀.ʒæ | tы́. kå.ža pαrŝukå. tọ razabrá.u | alæ tы́. tẹ̀raz zlažы́. jæ̀k jọ́.n bы́.u[567] | tai‿mė.s tadù ne-aciʒi̍.vijọm[568] | kàz dọ́. vai̍.kas ahà ‖ å.le tы̀ zlažы́. jæ̀.k jòn bы́.uвы cẹ̀lы.[569] | kàp jòn iznọ́.u taki̍. bы́.uвы cẹ̀lы. | jæ̀.k ʒæ̀.ʒæ razabrá.u[570] ‖ tαi‿àš miřŝù nea - | nepamiršù ‖ tàk zlažы́. | kàp takì bы́.uвы. tẹ̀ras cẹ̀lы[571] ‖

ahà | ọ má.n jåu i̍.tas stasiu- | i̍.tas *l̂ọ́.n̥ukas[572] | ku.‿dabαř. i.rà | sã·kọ | mã·ma | tы́. paglæʒi̍. tы́. | jakú.ju mašы́.nu dròva vẹ̀.l̂kuju z nàs pavẹ̀.ẑli[573] ‖ ọ‿mú·su | pas‿mú.s má.lka cæ̀ jåu‿bùvɔ prыgami̍.nta vedòma ambulatọ́.ra pas‿mùz bùvọ ‖ a(s)‿sakåú. | òt tù sakåú. | xalẹ́.rыjα tù sakåu. | išgẹ́·rei | jåu‿plæ̀.ciji[574] | kàs næpadå.bna ‖ tαi‿ã·nas pabùs pabùs iř‿vẹ̃·l̂ | mã·ma | paglæʒi̍. tы́. | jakú.ju mašы́.nu vẹ̀.l̂kuju jæ̀k budы́.nαk

563 Iš baltarusių k. „bet ir prakeikiau aš juos, matai“.

564 Iš baltarusių k. „manęs Dievas klauso, mane Dievas gerbia“.

565 Pas mus.

566 Vyro vardas Zenonas.

567 Iš baltarusių k. „dėdė, tu, sako, paršą tai išmėsinėjai (supjaustei), o dabar sudėk taip, kaip buvo“.

568 Neatsistebėjom.

569 Iš baltarusių k. „bet tu sudėk, kad jis (paršas) ir vėl būtų sveikas (visas)“.

570 Iš baltarusių k. „kad jis ir vėl būtų toks, iki kol dėdė jį išmėsinėjo“.

571 Iš baltarusių k. „taip sudėk, kad jis (paršas) ir vėl būtų visas (sveikas)“.

572 Kalbėtojos sūnaus vardas Leonidas.

573 Iš baltarusių k. „mama, tu pažiūrėk, kokią didžiulę mašiną (priekabą) malkų iš mūsų išvežė“.

574 Plepi, šnekti (nesąmones).

drọ.va pavẹ.ẑli z nàs[575] ‖ iʒi. kažù k čọ.rtu mã·terы | nædurы. galavы. mnẹ [576] ‖ ȧ.žna prá.uda blẹ.ster�u àš pro lá.ngu. | nùvežẹ cẹ.lu. mašы.nu. | tαi‿àš cìk tèp rαnkàs suzdẹ·jåu | tẹ·vu. sakåũ | mȧ.tαñka bòska mȧ.tαñka nájŝvienša | vы.sluxαi majìx slavọ.čkọu[577] | kàp jȧ. uvi.ʒælαp slùp dы.mu i‿slùp plọ.mæ[578] ‖ i.tep àš gudavåů tèp‿jåu ‖ α‿duktẹ· dašọ.kus | mã·ma mã·ma mã·ma | štọ. tы. dùmajaš mã·ma[579] | in‿mȧ.ni ‖ àš sakåů. | jæ. užọ. vẹ.ncαi klẹ.ŝci næbů.du ʒiėtki | kažů. [580] | mã·ma næmọ.žna | næmọ.žna | užò i vsọ. i‿kònčana u nȧ.s[581] ‖

GAISRAS

žы.mu. tọkĩ·s šαĨ.cis | tọki. zavẹ.jαi[582] | kũ· pròsta[583] i‿ra(s)sakí·c næmòžna[584] | išlĩ·ŝĉ iš‿piĩ.ĥọs næmòžna ‖ àš in‿pã·ĉọ išliñdus guĨù | ọ‿ã·ni.s jåũ suskrọ·vi. un‿itọ.i piĩ.ĥọi | jåů mã· su·nùs ir‿duktẹ· | dùktæras abi.ʒvi ‖ ȧ. | ažnà vìs kɛ.s dù dù dù dù | dù du dù dù lαngαñ | aš‿pàkeĨu gá.lvu. | paklåusåũ. iĥ‿vẹ·Î guĨů. ‖ du·mọ·ju sabẹ. sá.u | tèp šαĨ.cis trȧ.ška | kuĩ.‿gi cænȧ.i kàs ‖ ȧ.žna | ŝẹ·ska pã·li(c)ca[585] | tọ·i susi.ᵉtkà | kurọ.i tu.‿sali.tru. má.n dá.u | tαi‿kàp ů.žrɛkẹ | ŝẹ·ska pã·li(c)ca | tαi‿àš tadů kàp sušukåũ. ‖ ʒiėci kažù ucæká.icæ | ɔ‿prẹ.n(n)tkɔ læcìcæ | ŝẹ·ska pã·li(c)ca[586] ‖ kàp jæki. laxmȧ.n svòi vы.rvaĉ[587] ‖ ã·ni.s kàp i(š)šọ·kọ ir‿nuskrы.dọ visì ‖ ọ‿àš nuvirtåũ. nòk pæ·ĉọ ir‿næpaɛinù | àtẹmẹ rαŋkàs kọ·jas nægaĨů. ‖ nù‿gi kiẽmas jåů.‿gi dæ·ga | kàb gi‿má.n kuĩ.‿gi ʒẹ·cis žы.mu. | itọki. šαĨ.cei trȧ.škαñci ‖ àš liẽdvæ[588] išlindåũ. iŋgi cæ và iñgi. brọ.mku sȧ.vọ | jåů a‿šαĨ.cis | ȧ. ‖ bẹ·ga jåů ma‿duktẹ· | bọ‿anà ir‿nẹaĥsisæ·gus

575 Iš baltarusių k. „mama, pažiūrėk tu, kokią didžiulę kaip pastatas mašiną (priekabą) malkų iš mūsų išvežė“.

576 Iš baltarusių k. „eik tu po velnių, nekvaršink man galvos“.

577 Iš baltarusių k. „Dievo Motina, Motina Švenčiausia, išklausyk mano žodelių“.

578 Iš baltarusių k. „kad aš pamatyčiau stulpą dūmų ir liepsnų (ugnies) stulpą“.

579 Iš baltarusių k. „ką tu galvoji, mama“.

580 Iš baltarusių k. „aš daugiau jau neprakeikinėsiu, vaikeli, sakau“.

581 Iš baltarusių k. „mama, negalima, jau viskas pas mus baigta“.

582 Pūgos.

583 Tiesiog.

584 Negalima.

585 Kaimas dega.

586 Iš baltarusių k. „vaikai, sakau, greičiau bėkite, kaimas dega“.

587 Iš baltarusių k. „kad bent kokį savo drabužį išgelbėti“.

588 Vos vos, pamažu.

anà nuskrы̀.dọ ‖ sã·kọ | mã·ma ci‿vⁱẹ̀dajaš gʒⁱẹ̀ pažȧ́.r | *andrọ̀.sa usọ̀. pagarẹ̀la[589] ‖ i‿karọ̀.vы dvⁱẹ̀. i‿ŝvinȧ̀. i‿mọtọcы̀.klы | vsọ̀. zgarẹ̀.la[590] ‖ cìš ẹ̀ta kažù jȧ́. praklėlȧ́. | jȧ́. žàš toli̇̂ki pȧ́.ra slavòčakȧ̀u pȧ́.ra slavòčkȧ̀u skazȧ́.la[591] ‖ vìʒiš kȧ́.ža mãma | jȧ̀.k ẹ̀.ta mòžna[592] ‖ tαi‿jȧ̀u‿àš næžnȧ̀ú. | pamìslinȧ̀u | neú.gi sakȧ̀ú. ìtep má.n ʒiẽvas išklȧ̀ú.-sẹ | vìsku. ã·nas ižgiř.do ‖ ʒieŋkùje pãnu bògu | že‿vыslùxal mòji modlìtvы.[593] ‖

SKURDAS NETEKUS AMBULATORIJOS

ȧ́.le mẹ̀.s prыbadã·vọm | bọ‿nespravẹdli̇̀.vαi[594] ã·ni.s padã·rẹ | ã·ni.s vis‿krȧ́.dkiem[595] nok‿mú·s | nù kọ̀. tá.u võ·kci nok‿mani̇̀. | pasakí·k tu‿má.n | nọ̃·rы pẹranẹ̀.ŝĉ[596] | nȧ̀.s̊kis ‖ nȧ̀.s̊kite | bò jȧ̀u‿mọteri̇̀.s̊kẹ tαi‿jȧ̀ũ bùvọ jȧ̀ũ. daktọ̀.rka | kũ· àš‿plȧ̀.ciju | nẹ‿daktọ̀.rka ‖ a itọ̃·i̯ | jȧ̀.k jã̀·na | *jã̀·næ bылȧ́. | naučыcⁱẹ̀lkai[597] ‖ nu nèškite | ȧ́le ká.m gi jũ·s krȧ́.tkiem nòk mú·s ‖ nù ẹ̀.ta jænȧ́. dọktọ̀.rkai bылȧ́. prá.uda[598] | a nè ‖ mẹ̀.s sẹ̃·ʒim visì trы̀·s | su·nùs duktẽ· ir àš veř.kæm | vá.l̂gi.ĉ nætùrым kọ̀. ‖ ọ ki̇̀.k anà gi palu.čọ́·jɔ[599] šыm̃.ta. aštu.næzʒã̀·šымĉ rùbl̂u. ‖ a ki̇̀.ᵉk anà prọ̀.cọs[600] padẹ̃·i̯ | kirpi̇̀.čus[601] tũ·sẹ paʒæʒinⁱẹ̃·i̯ | vædọ̀.ma | anẹ̀. tiná.i dẹ̀.rbujọ itọ̀.i̯ ambulætọ̀.rыjọi̯ ‖ ahà | sẹ̃·ʒim vẹř.kæm | nætùrым ažu kũ· nuspiř.kĉ dú·nọs ku.ŝnã̀·li. ‖ nu kàs darы́·ĉ | jȧ̀ú. duktẽ· | mã·ma iʒọ̀.m u lẹ̀.s[602] | kàp užzdẹ́jọm ciė.lu. ʒi̇̀.n | tαi vìsu. mã̀·ʒu. apẽ·jọm | nei vi.nõ·s vugá.ices næsusrыm̃.kọm ‖ itαi̇̀. jȧ̀u‿pαrdú·sim | kòc dú·nọs piř.ksime | itαi̇̀ jȧ̀u‿anà mùs vαl̂gi̇̀.nọ | jȧ̀ú anà ažuvei̇̀.kdė | nuvažú·jα vìl̂ñun | tαi‿mi̇̀.ltu. pαř.væža | tαi̇̀ bulkã̀·lы. má.n jȧ̀ú. kọk̂ũ· àtvæža ‖ anà jȧ̀ú tọ·i̯‿duktẽ· mȧ́. vi̇̀.reŝnẹ | vẹř.kæm sẹ̃·ʒim |

589 Iš baltarusių k. „mama, ar žinai, kur gaisras, Androsui viskas sudegė“

590 Iš baltarusių k. „ir karvės dvi, ir kiaulės, ir motociklai– viskas sudegė“.

591 Iš baltarusių k. „nejaugi tai, sakau, aš prakeikiau, aš tik porą žodelių, porą žodėlių pasakiau“.

592 Iš baltarusių k. „matai, sako, mama, argi taip galima“.

593 Iš lenkų kalbos „ačiū Ponui Dievui, kad išklausė mano maldų“.

594 Nesąžiningai.

595 Vogčia.

596 Pernešti, perkelti.

597 Iš baltarusių k. „kas ji ten, Jania, buvo, mokytoja?“.

598 Iš baltarusių k. „ji daktare buvo, tiesa“.

599 Gaudavo, uždirbdavo.

600 Triūso, darbo.

601 Plytas.

602 Iš baltarusių k. „einam į mišką“.

kàs darы̓ı·ĉ kuř. ʒę̑·cis jåů ‖ ọ pirmà tẹ̀p nedi̍.rbọ và vi̍·rαi | kαp ọ dabαř. | kọlkòzi. ‖ ọ‿i̍.tas mȧ. su·nùs kazĩ·s tadů. dá.r nẹ̀. | nu‿kuř. asmõ·kas[603] pajim̃.ĉ | ažù kũ· piř.kĉ‖ òt ir pragi.væ̃·nɔm ir | ọ ȧ.ni.s išsiriñ.kọ balatnọ̀.n | tαi bernẹ̀.ku. mašinȧ. ažudåũ.žę | mọtkà usidů.rыji | tę̑·vas nů.mirę | káf̂vę išgαi̍.šɔ | ọ ‖ kàp ʒiẽvas dá.u ‖ òt | ọ‿tαi̍. mú·s ambulætọ̀.ru. i̍.s̊nešę | tαi‿itαi̍ jåũ. vi̍·ras dȧ.rbuis | ir‿mọteri̍.s̊kę | ir‿mọtkà paʒeʒinę̑·i̯ | tαi‿jåũ. bahọ̀.ci[604] bùs | và ‖ ọ‿kàp ʒiẽvas dá.u | ragi̍. ‖ ọ‿mẹ̀.s li̍.kọm kàp stọ̑·vi | veř̃.kæm veř̃.kæm ‖ i.si̍.vef̂kẹm | ʒ'ẹ̀.kui ʒiẽvu ʒi- | nu- | nů.ʒien gi.vænù dá.r ‖ ọ | ȧ. | nækàsk du.bę̑·s ká.m | bọ‿pàc inviî·si̍. ‖ næmòžna kȧ.ŝĉ du.bę̑·s kitá.m | ọ̀.t | ir‿àš cì̀k põ·ra. žõ·ʒ̊u. i̍.tep‿va taråũ. ‖

òi sakåũ. | ọ̀‿tαi‿pọ̀.tыm | prá.uda[605] kap‿jẽ·mę jåu‿ã·nas iš‿mú·su. | vedọ̀.ma visà piî̂kæ patrẹ̀.tαiz bùvọ iš- | kàp atεi̍.s | kàp ji̍.ms lùpĉ | àš sakåů. | òi | neišturę̑·ŝu | εinù | εinù ‖ mõ·ma nelĩ·sk | nekòi ã·nas kòĉ siẽnu. ji̍.šlupa piř̃.k̂os iî‿tĩ·sæ | ọ‿mõ·ma nelĩ·sk ci·lę̑·k ci·lę̑·k | ci·lę̑·k | niẽko nesakí·k ‖ i | a‿nαt siẽnọs trã·ška | kàp ã·nas tiná.i lùpa ituõs fatagrȧ.fijas | i̍.tọ | ci·lę̑·k ‖ nu‿dαÎbọ̀[606]. sakåů. neišturę̑·ŝu | εiŝù išvarы̓ı·ŝu aš‿jĩ· kap‿šùni. ‖ neru- | nek̂lu̯ʒí·k nækọ̀.i̯‿sau ji̍.ma vi̍.sa pàrαnka ‖ òt òt pràkeñt̂åu | ọ‿nægaÎů. ‖ na‿duktẽ· manà razumnȧ. | ọ | ci·lę̑·k ‖ ã·ni·s ir‿tadù | nupiř.kọ tadù ba-latnọ̀.n jåu‿piř̃.ku. ‖ αr‿ã·ni·s i̍.tu. pã·ĉu. piř̃.k̂u. nùvežę rȧ.gęĉ | i̍.tu. pã·ĉu. piř̃.k̂u. | mòi jũ· cik‿piî̂kẹ̀. lìkọ ‖ tvαrtαi̍. pàdegę vi̍.sa ir‿ká.f̂vęs ir‿ã·vi.s ir‿vi̍.sa | ir‿motọ̀.cыklαi vìsa ugñů. nuvæ̃·i̯ ‖ òt ragì ‖ cæ in‿manì | ọ‿kũ· aš‿tá.u padaråů. | niẽkọ næpadaråů. àš | mẹ̀.s jùmim niẽkọ nešką.ʒijọm ‖ ir‿àš ir‿jåů. ir‿bùÎbu. paʒeninę̑·jåu kàŝĉ jåu‿i̍.tαi mọ̀.tkαi ‖ kàp jåů cæ pas‿mùs zgadȧ.[607] bùvọ ‖ ọ‿tαi‿cì̀k kàp‿viĨ.kas dabαř. in‿manì ‖ ọ anà tαi‿prã·šọ | kàp apdαi̍.rọ mani̍. tαi̍. prã·šọ ‖ α‿prыʒi̍. cọ̀.tαñka | a‿čaọ̀. jæ̀ da‿cib'ẹ̀. pαidů.[608] ‖

[603] Pinigas.

[604] Turtingi.

[605] Paskui tiesa.

[606] Tikrai.

[607] Santarvė.

[608] Iš baltarusių k. „ateik, tetule, o ko aš pas tave eisiu“.

Apie autorius

DR. VIOLETA MEILIŪNAITĖ
Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro vyresnioji mokslo darbuotoja
ORCID id: orcid.org/0000-0003-0862-0709
Moksliniai interesai: dialektologija, geolingvistika, sociolingvistika.
El. p. violeta.meiliunaite@lki.lt

DR. AGNĖ ČEPAITIENĖ
Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro mokslo darbuotoja
ORCID id: orcid.org/0000-0002-6018-0520
Moksliniai interesai: dialektologija, geolingvistika, sociolingvistika.
El. p. agne.cepaitiene@lki.lt

DR. DIANA DAMBRAUSKIENĖ
Orcid: https://orcid.org/0000-0002-0346-8421
Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro jaunesnioji mokslo darbuotoja
Moksliniai interesai: tarmės, geolektai, tarmiškumas, tarmiškumo rodikliai, ekstralingvistiniai veiksniai
El. p. diana.dambrauskiene@lki.lt

ŽYDRŪNAS ŠIDLAUSKAS
Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro jaunesnysis mokslo darbuotojas
Orcid: https://orcid.org/0000-0001-5763-6921
Moksliniai interesai: geolingvistika, dialektologija
El. p. zydrunas.sidlauskas@lki.lt

DR. NIJOLĖ TUOMIENĖ
Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro vyresnioji mokslo darbuotoja
Orcid: https://orcid.org/0000-0001-6662-4615
Moksliniai interesai: lietuvių dialektologija, tarmių pasienio regionai, sociolingvistika, kalbų kontaktai, kodų kaita
El. p. nijole.tuomiene@lki.lt

DANUTĖ VALENTUKEVIČIENĖ
Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro doktorantė
Orcid: https://orcid.org/0000-0001-6662-4615
Moksliniai interesai: geolingvistika, dialektologija, sociolingvistika
El. p. valentukeviciene.danute@gmail.com

DR. SIMONA VYNIAUTAITĖ
Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro jaunesnioji mokslo darbuotoja
Orcid: https://orcid.org/0000-0002-9164-8026
Moksliniai interesai: geolingvistika, dialektologija, sociolingvistika.
El. p. simona.vyniaustaite@lki.lt

LIETUVIŲ DIALEKTOLOGIJOS PROFILIAI: XXI AMŽIAUS PRADŽIOS REGIONINIAI VARIANTAI, JŲ SANTYKIAI IR PERSPEKTYVOS

Violeta Meiliūnaitė, Agnė Čepaitienė, Diana Dambrauskienė, Žydrūnas Šidlauskas, Nijolė Tuomienė, Danutė Valentukevičienė, Simona Vyniautaitė

Kolektyvinėje studijoje siekiama įtvirtinti Lietuvoje dar naujos multimudaliosios dialektologijos teorines ir metodologines nuostatas. Aprašomuose tyrimuose praktiškai pritaikytas multimodaliosios dialektologijos tyrimams būdingas trijų pakopų modelis, apimantis ne tik kalbinius duomenis, bet ir kalbinę aplinkos bei tiriamųjų kalbinės savivertės analizę.

Viršelio autorius *Mindaugas Meiliūnas*
Maketuotoja *Rasa Labutienė*
Vertėjas *Audronė Kvietkutė*

Išleido Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius